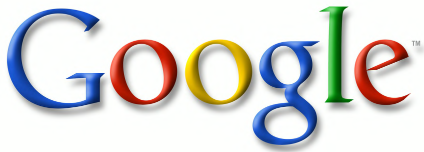

SBORNÍK

slovenských národních

piesni, povestí, prísloví, porekadiel, hádok, hier, obyčajov a povier.

Vydáva

Matica Slovenská.

Sväzok I.

MATIČNÝCH SPISOV ČISLO 22.

Vo Viedni, 1870.

Tlačou Karola Goriška.

Nákladom Matice Slovenskej.

SBORNÍK

slovenských národních

piesni, povestí, prísloví, porekadiel, hádok, hier, obyčajov a povier.

Vydáva

Matica Slovenská, Turčiansky sv. Martin

Sväzok I.

MATIČNÝCH SPISOV ČISLO 22.

Vo Viedni, 1870.

Tlačou Karola Goriška.

Nákladom Matice Slovenskej.

Pripomänutie.

Dolupodpísaní, plniac sl. *výborom Matice Slovenskej* sverenú sebe úlohu sostavením a obstaraním vydania I. svázku „*Sborníka*“, držíme si za povinnosť pripomänúť, že z dosť hojného, došlého materiálu len čiasticu podať nám možno v prítomnom svázku. I prosíme tedy o poshovenie pl. tit. pp. zasielateľov a prispevovateľov, pokým v nasledovať majúcich svázkoch príde rad i na ostatnie príspevky jejich. A jako *týchže*, tak i druhých pl. tit. pp. *spolunárodovcov*, zvlášte *spisovateľov slovenských*, so slušnou úctou vyzývame k ďalšiemu sbieraniu a zasielaniu nám sem prislúchajúceho materiálu s podržaním, na koľko možno, pôvodnosti a krajomluvy; aby sa uverejnily a zachovaly takto kroz MATICU tieto poklady spevu, bájenia, múdrosti, zábavy, reči a života národa slovenského.

Podávame vo „*Sborníku*“ i daktoré z piesni, uverejnených už vo vydaných tlačou *sbierkach*, buďto pre úplnšiu a korrektnejšiu osnovu alebo pre uverejnenie a zachovanie ich nápevov. Pri čom, sdeľujúc následkom uzavretia výborového zasadnutia XVII. pod č. zápisnice 7. nápevy k daktorým piesňam, jako sme ich z úst ľudu buď sami počuli a zaznamenali, alebo jako nám sdelené abo zaslané boly, taktiež za potrebné držíme pripomänúť, že sme úplne presvedčení, že mnohé z nich v rozmanitých odchýľkach národ náš spieva. Inakšie zaiste u nás vo Zvolene, inakšie v Liptove, v Turci, v Nitre a inde. Preto s istotou určiť nemožno, ktorý je vlastne pôvodný nápev, jedine vtedy,

keď s určitosťou udať možno, že ten lebo onen nápev ku pr. v Nitre, Orave atď. spolu i s piesňou povstal; vtedy spôsob spievania a nápev verný a opravdivý je ten, ktorý sa spieva tam, kde povstal. Radno by tedy a žiaducno bolo, aby časom svojím podobné odchýľky, jako poznamenania a doplňky, od patričných znalcov *redakcii „Sborníka“* k uverejneniu zaslané boly; neradno ale, aby dakto tvrdil, že nápevy prvotne podané nie sú verné a pravdivé, už preto, že dobre známo je, jaké premeny z úst do úst na nastávajúce pokolenia prechodiace duchovné výtvory podstúpiť musia, často i dľa vkusu jednotlivcov, čo potom do života prejde a, jestli lepšie sodpovedá vnútornému ohlasu duše, i trvácne udrží sa a prvotný ráz často docela sotre. Nepodvratný toho máme dôkaz pri chrámových nápevoch cirkevných obojeho vyznania; lebo navzdor tomu, že *partitura* jedna a tá istá pre sbory cirkevné tlačou uverejnená a uvedená bola, predsa mnohá pieseň tak rozmanite v cirkvách sa spieva, že bez prvotne tlačou uverejneného nápevu alebo bez známosti jeho ťažko uhádnuť, kde vlastne dobre a verne sa spieva.

I toto sme si držali za povinnosť tedy pripomänúť, aby dakto nepozastavoval sa nad odchýľkami alebo toho domnenia bol, že nápev ten lebo onen nenie verne podaný; ale za to máme, aby sa i odchýľky sosbieraly a verejnosti podaly, žeby tak každý kraj našiel svôj verný nápev.

V B. Bystrici, 17. júnia 1868.

Michal Chrástek, v. r.,
tajomník Matice Slov.

Emil Černý, v. r.,
výborník Matice Slov.

I.

SLOVENSKÉ NÁRODNIE PIESNE.

keď s určitosťou udať možno, že ten lebo onen nápev ku pr. v Nitre, Orave atď. spolu i s piesňou povstal; vtedy spôsob spievania a nápev verný a opravdivý je ten, ktorý sa spieva tam, kde povstal. Radno by tedy a žiaducno bolo, aby časom svojím podobné odchýľky, jako poznamenania a doplňky, od patričných znalcov *redakcii* „*Sborníka*“ k uverejneniu zaslané boly; neradno ale, aby dakto tvrdil, že nápevy prvotne podané nie sú verné a pravdivé, už preto, že dobre známo je, jaké premeny z úst do úst na nastávajúce pokolenia prechodiace duchovné výtvory podstúpiť musia, často i dľa vkusu jednotlivcov, čo potom do života prejde a, jestli lepšie sodpovedá vnútornému ohlasu duše, i trvácne udrží sa a prvotný ráz často docela sotre. Nepodvratný toho máme dôkaz pri chrámových nápevoch cirkevných obojeho vyznania; lebo navzdor tomu, že *partitura* jedna a tá istá pre sbory cirkevné tlačou uverejnená a uvedená bola, predsa mnohá pieseň tak rozmanite v cirkvách sa spieva, že bez prvotne tlačou uverejneného nápevu alebo bez známosti jeho ťažko uhádnuť, kde vlastne dobre a verne sa spieva.

I toto sme si držali za povinnosť tedy pripomänúť, aby dakto nepozastavoval sa nad odchýľkami alebo toho domnenia bol, že nápev ten lebo onen nenie verne podaný; ale za to máme, aby sa i odchýľky sosbieraly a verejnosti podaly, žeby tak každý kraj našiel svôj verný nápev.

V B. Bystrici, 17. júnia 1868.

Michal Chrástek, v. r.,
tajomník Matice Slov.

Emil Černý, v. r.,
výborník Matice Slov.

I.

SLOVENSKÉ NÁRODNIE PIESNE.
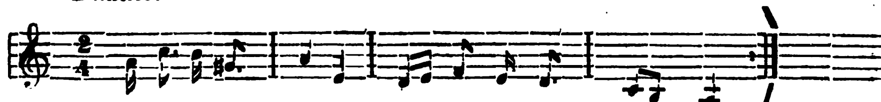

I.

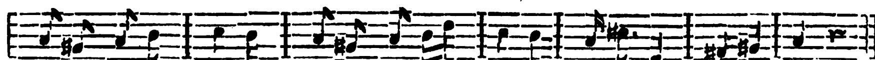
SLOVENSKÉ NÁRODNIE PIESNE.

I. Príspevok Mich. Chrástekov.

1. Nitra.

Dumne. *(J. Kollár „Nár. Zp." d. I. str. 29.)*

Nitra milá, Nitra, ty vysoká Nitra!
Kdeže sú tie časy, v ktorých si ty kvitla?

Nitra milá, Nitra, ty slovenská mati!
Čo pozrem na tebä, musím zaplakati.

Ty si bola nekdy všetkých krajín hlava,
V ktorých tečie Dunaj, Visla i Morava;

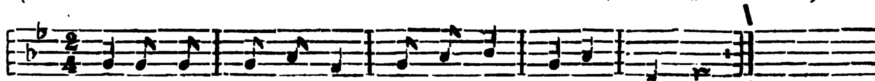
Ty si bola bydlo kráľa Svätopluka,
Keď tu panovala jeho mocná ruka;

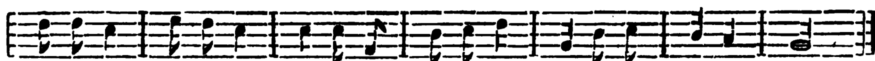
Ty si bola sväté mesto Methodovo,
Keď tu našim otcom kázal božie slovo.

Teraz tvoja sláva v tôni skrytá leží:
Tak sa časy menia, tak tento svet beží

2. Belehrad.

(M. Ch. „Veniec" 22.)

Belehrad, Belehrad, tá turecká skala:
Nejedna mamička synka oplakala.

Plakala aj plače, slzy jej padajú,
Na tvrdom kameni jamy prebíjajú.

Oplakáva Milá tiež svôjho Milého,
Že sa jej nevracia zo sveta širého.

Mati sa jej pýta: čo je ti, dcéra má?
Jakú to bolasť máš, že neodpovedáš?

„Ach mamička milá! však mä nič nebolí;
Lež to mi chybuje, že Milý nechodí."

Jaj! zkríkla mamička, sedlajte koníčka!
Iďte pre farára, zomdlieva Anička.

Sedlajte druhého, iďte pre Milého,
A on v nej zadrží sám ducha živého.

Bežali, bežali, videli z ďaleka,
Že Milý s ostrohou pobodá koníka.

Bežali, bežali zo všetkej svej sily,
S touto novinečkou Aničku kriesili:
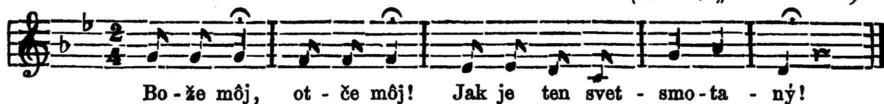
Anička, srdiečko, povstaň hore z lože,
Už ten lekár ide, ktorý ti pomôže.
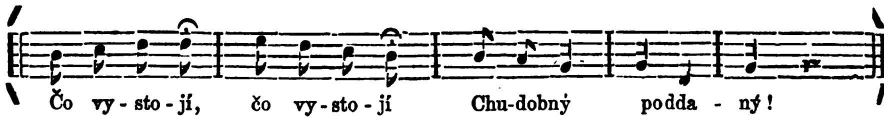
„Vždycky mi noviny za novinami šly,
Že môjho Milého na vojne zabili.

Ale včul mi prišla novinečka istá,
Že môj Milý ide od Nového Mesta."

3. Utisnutý poddaný.

(M. Ch. „Veniec" 215.)

Bože môj, otče môj!
Jak je ten svet smotaný!
Čo vystojí, čo vystojí
Chudobný poddaný!

Každý ho sužuje,
Platu nepovyšuje;
Veď sa nazdá, že na veky
Panuje, panuje.

Vy páni zemäni!
My sme vaši poddaní,
My budeme v čiernej zemi
Srovnaní, srovnaní.

Jak sedliak tak i pán
Musia všetci umríti,
Musia všetci v čiernej zemi
Uhniti, uhniti.

Pánovia, pánovia!
Začo my vám robíme?
Či to len za tú čiernu zem,
Čo po nej chodíme?!

4. Janíčok pod šibeničkami.

Trenčianska.

Tí trenčianski páni
Dívajú sa z brány,
Čo robí Janíčok
Pod šibeničkami.

Čoby robil? Visí!
Keď zaslúžil, musí;
Zmokla mu košieľka
Od studenej rosy.

Nezmokla mu ona
Od rosy studenej,
Lež mu ona zmokla
Od krve červenej.

Požičaj mu, Milá,
Bieleho ručníčka,
By si mohol utreť
Svoje bľadé líčka.

. hrob.

ljičok počierny,
icloň hrob synovi;
etríčok věcerný,
aj pokoj Jankovi.

ha.

Z Oslian.

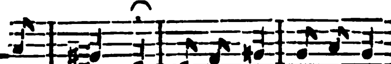
:om cinteri,
·í.

›re stati,
ovati.

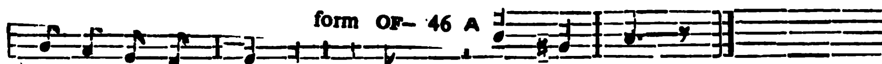
nestane,
›stane.

mladosť.

(P. J. Šafárik „P. sv. l. sl.“ II. 34.)

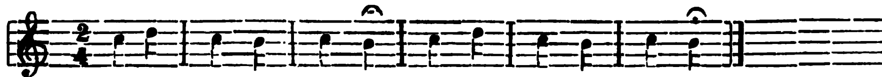

ly le - sy: kamže sa po-de-ly

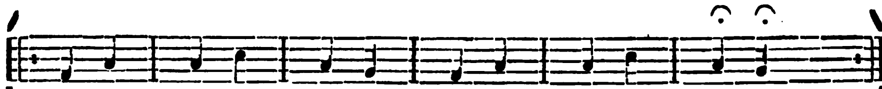

mo-je mladé ča-sy? mo-je mla - dé ča - sy?

Rázne a prudko.

Za-hu - ča - ly ho - ry, za-hu - ča - ly le - sy:

Kam-že sa po - de - ly mo - je mla - dé ča - sy?

Zahučaly hory,
  Zahučaly lesy:
Kamže sa podely
  Moje mladé časy? :|:

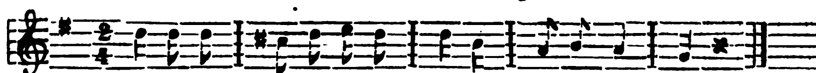
Časy moje, časy
  Neužily krásy,
Moje mladé letá
  Neužily sveta. :|:

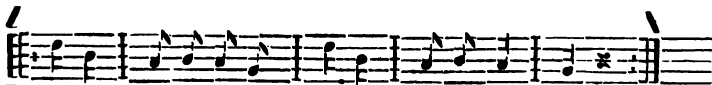
Mladosť, milá mladosť!
  Vyšlas mi na márnosť,
Vyšlas mi na márnosť
  Pre moju nedbalosť. :|:

Mladosť, milá mladosť!
  Ver si sa ztratila,
Jakoby som kameň
  Do vody hodila. :|:

Ešte sa ten kameň
  Vo vode obráti; —
Ale moja mladosť
  Nikdy sa nevráti.

8. Dievča z majera.

Ej zamiloval som si dievča na majeri:
Takô bolo peknô, strela mu v materi!

9. Podobná.

V Liptove i Zvolene obľúbená. („Nár. Kal. 1866.“ 298.)

(Nápev *predošlý.*)

Ej spodobalo sa mi dievča na majeri:
Musím ho vypýtať od jeho materi.

Ej spodobaly sa mi jeho sivé oči:
Ktoré svietia jako svetlušky v uboči.

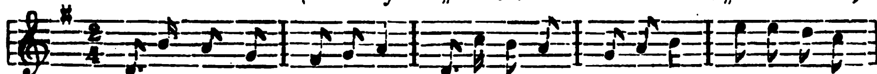
Ej spodobaly sa mi ty ručičky jeho:
Čo od svitu robia do mraku pozdného.

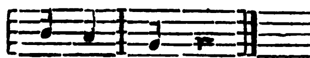
Ej spodobaly sa mi ty líčka červené:
Bielym mliečkom, zorou červenou barvené.

Ej spodobala sa mi jej krása, dobrota:
S ňou mi bude nebo, bez nej niet života

10. Bránenie.

(P. J. Šafarík „P. sv. l. sl.“ II. 75. a M. Ch. „Veniec“ 139.)

Tam za Váhom biely dom,
Býva pekné dievča v ňom.

Keby mi ho chceli dať,
Vedel bych ho milovať.

Ale mi ho nedajú:
Nechže si ho trímajú.

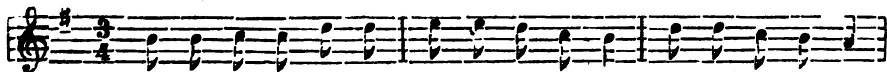
Bráni otec, bráni mať,
Bráni sestra, bráni brat
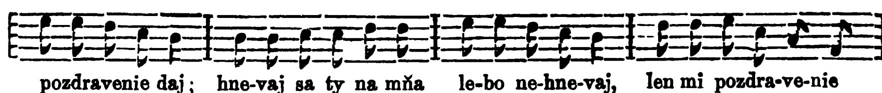
Bráni celá rodina,
Prenešťastná hodina!

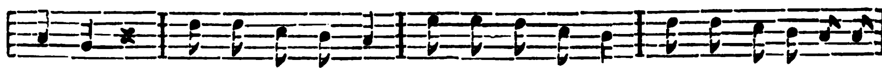
Bodaj sa im tak stalo,
Žeby sa nevydalo!

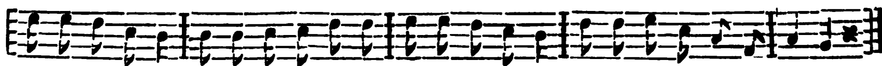
11. Hnev a pozdravenie.

Nitrianska. (M. Ch. „Veniec“ 144.)

pozdravenie daj; hne-vaj sa ty na mňa le-bo ne-hne-vaj, len mi pozdra-ve-nie

daj! A keď mä stre-tneš, po-zdra-ve-nie dáš, bu-dú ľu-dia myslet,

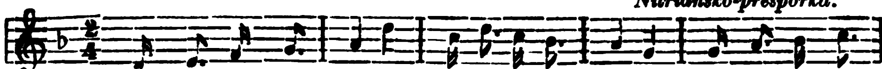

že sa nehneváš: hnevaj sa ty na mňa le-bo ne-hne-vaj, len mi pozdravenie daj!

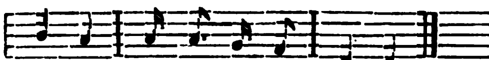
Hnevaj sa ty na mňa lebo nehnevaj,
Len keď mä stretneš, pozdravenie daj;
Hnevaj sa ty na mňa lebo nehnevaj,
Len mi pozdravenie daj!

A keď mä stretneš, pozdravenie dáš,
Budú ľudia mysleť, že sa nehneváš:
Hnevaj sa ty na mňa, lebo nehnevaj,
Len mi pozdravenie daj!

12. Zabitý.

Nitriansko-prešporká.

Tá u-níns-ka ro-ľa černo po-o-ra-ná, za-biu tam pa-

chouka Uďhe-ly z U-ní-na.

Tá unínska roľa
Černo pooraná,
Zabiu tam pachouka
Uďhely z Unína.

A jak ho tam zabiu,
Do žita odskočiu,
Skočiu k pohunkovi:
Jak je pachoukovi.

Michale, Michalku,
Odpusti mne vinu,
Že sem ti do huavy
Dau smrtelnú ranu.

Odpúščam, odpúščam,
Ale veľmi ťažko,
Že je mé srdečko
Poranené všecko.

Vy tetko Doračko,
Smutná, neveseuá,
Nesem vám synáčka
V halinečce z poľa.

Vy tetko Doračko,
Nic sa nelekajte,
Pro vašeho syna
Biuú puachtu dajte.

Michale, Michalku
Kto je ti príčina?
Kto by byu, mamičko?
Uďhely z Unína.

Žebys mne, Michalku,
Moheu ešče ožiť,
Ešče bych ti daua
Košeľu zuatem šiť.

Nechcu já, mamičko,
Košele zuatovej,
Už já dávno čekám
Tej smrti hotovej.

Zandite, mamičko,
Pro tech knezů gbelských
Já sa vyspovídám
Z mojich hríchů težkých.

Naco si, Michalku,
Gbelských knezů žádáš?
Ašak ty, Michalku,
Tolej hríchů nemáš.

Jak bych já, mamičko,
Tolej hríchů nemeu?
Šak sem já nejednu
Devečku podvedeu.

Na nebi mesíček,
Na zemi tatíček,
Tak ho naríkaua
Mamička, tatíček.

Nejednu podvedeu,
Nejednu okuamau,
Kerak by sa pán Bůh
Na mňa nerozhnevau?

A ten gbelský cinter
Kolem mauovaný,
Leží tam Michálek
Pekne pochovaný.

Na jeho hrobečku
Rozmarín zelený,
To gbelským pachoukom
Roste na znamení.

Na jeho hrobečku
Marijánek roste,
Vy gbelské devčátka,
Vence z neho neste.

Tá jeho rodina
Trema rady stáua,
Tak hó naríkaua,
Jak muzika hráua.

Na nebi hvezdička,
Na zemi devečka,
Tak ho naríkaua
Jeho frajerečka.

13. Kopčanské a gbelské pole.

Nitrianska.

To kopčanské pole tŕním, šípom kvitne:
To moje srdenko k nemu neprivykne.
Ej ale to gbelské s modrou fijalenkou,
To mi zavoňalo k mojemu srdenku.

14. Dievča a malina.

Hora, hora, dve doliny,
Krajšie dievča od maliny:
Na malinu slnce svieti,
A na dievča krása letí.

15. Jahody, maliny, černice.

Chytro. *(„Nár. Kal. 1867". 438.)*

Mo-je mi-lé, premi-le-né ja-ho-dy, spadly ste mi do hl-bo-kej do vo-dy:
Kto vás do-sta-ne, nech si do-sta-ne; nech-že sa len mo-jej Mi-lej kriv-da ne-sta-ne.

Moje milé, premilené jahody,
Spadly ste mi do hlbokej do vody:
Kto vás dostane,
Nech si dostane;
Nechže sa len mojej Milej
Krivda nestane.

Moje milé, premilené maliny,
Spadly ste mi do hlbokej doliny:
Kto vás dostane a t. ď.
Moje milé, premilené černice,
Spadly ste mi do hlbokej studnice:
Kto vás dostane a t. ď.

16. Chodenie.

Nitriansko-trenčianska.

Chodí rychtár po dedine,
Rozkazuje kolom,
Aby išli do doliny
Trávu kosiť koňom.
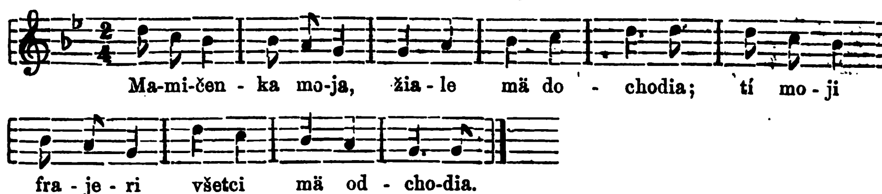
Mám ja kosu nakovanú,
Mám ja kosu dobrú,
Ona kosí, lebo musí,
Ďatelinku drobnú.

Chodí rychtár po dedine,
Rozkazuje babám,
Aby išly do doliny
Trávu hrabať kravám.

Chodia chlapci po ulici,
Radi by vošli k nám,
Naše dvere nevrzajú,
Lebo ich polievam.

Polievam ich sladkým mliekom,
Kyselou smätankou,
Aby ony nevrzaly
Zakiaľ som panenkou.

17. Prvý milejší.
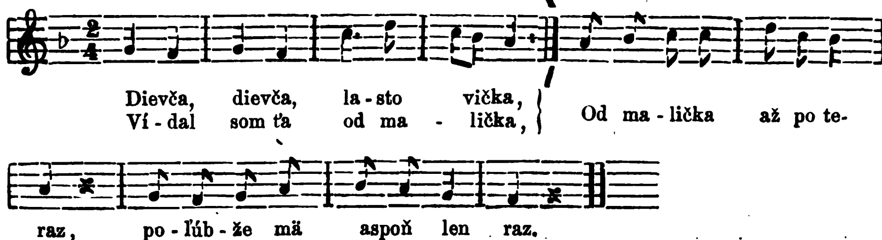

Mamičenka moja,
Žiale mä dochodia;
Tí moji frajeri
Všetci mä odchodia.

Jedon mä odišiel,
Druhý sa zjavuje;
Ale moje srdce
Za prvším banuje.

18. Odpadlý od srdca.

(M. Ch. „Veniec“ 145.)

Dievča, dievča, lastovička,
Vídal som ťa od malička,
Od malička až po teraz,
Poľúbže mä aspoň len raz.
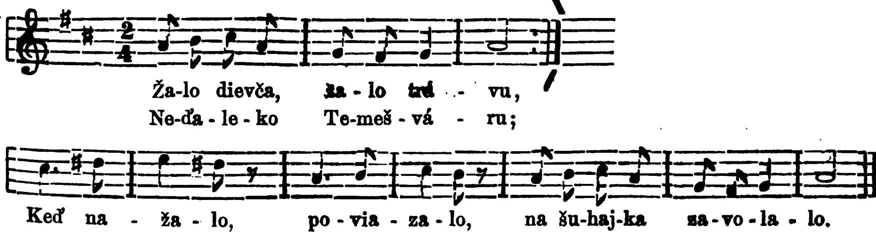
„Šuhaj, šuhaj, lastovička,
Odpadols mi od srdiečka,
Jak od srdca tak od lásky,
Jak jablčko od halúzky.“

19. Zlá potecha.

Janko mäsiar, Janko mäsiar,
Kdeže si to žitko zasial?
„Zasial som ho vedľa cesty,
Oj nebudeš ho, Milá, jesti.“

20. Batoh trávy.

(P. J. Šafárik „P. sv. l. sl.“ I. 39.)
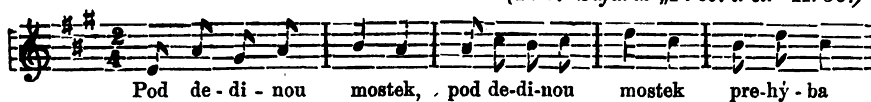

Žalo dievča, žalo trávu
Neďaleko Temešváru;
Keď nažalo, poviazalo,
Na šuhajka zavolalo:

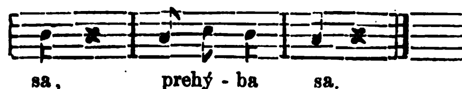
„Šuhaj, šuhaj z druhej strany,
Poď mi dvíhať batoh trávy!“
„„Nech ti dvíha otec, mati,
Nechceli ťa za mňa dati.

Ešte ťa len kolembali,
Už ťa za mňa sľubovali;
Ešte si len húsky pásla,
Už si v mojom srdci rástla!““

21. Odvedená Milenka.

(P. J. Šafarík „P. sv. l. sl." II. 38.)

Pod dedinou mostek :|: :|:
Prehýba sa, :|:
Na ňom ďatelina :|:
Zelená sa. :|:
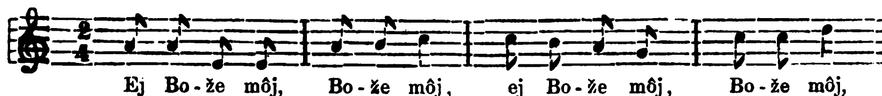
Ďatelina drobná, :|: :|:
Nekosená: :|: :|:
Už je moja Milá :|: :|:
Odvedená. :|:
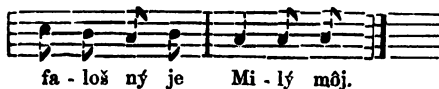
Kto mi ju odviedol?
Kamaradi, :|:
Lebo by ju oni :|: :|:
Sami radi. :|:

Kto si ju odviedol, :|: :|:
Nech si ju má; :|:
Nech sa len predo mnou :|: :|:
Neobjíma. :|:

Keď sa i objíma, :|: :|:
Nech len v noci, :|:
Žeby nevideli :|: :|:
Moje oči. :|:

22. Šťažovanie sa.

Ej Bože môj, Bože môj,
Falošný je Milý môj.

Falošné on oči má,
Za inými pozerá.

Inde ide každý deň,
Ku mne príde raz v týždeň.

A to už len v sobotu,
Keď mám pilnú robotu.

Keď ja bielim aj mažem,
Shovárať sa nemôžem.

Ale ty príď v nedeľu,
Keď mám peknú košeľu.

Potom sa ja shovorím,
Aj ti dvierka otvorím.

23. Napomínanie.

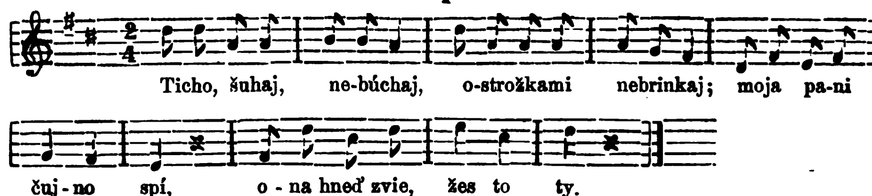
Način k nám chodíš v sobotu,
Keď ja mávam veľkú robotu,
Keď ja musím riadiť, umývať,
Nemôžem sa s tebou objímať.

Ale príď k nám, šuhaj, v nedeľu,
Keď budem mať čistú košeľu;
Potom sa budem môcť shovárať,
Dľa ľúbosti s tebou zabávať.

Nekašliže dievča, nekašli,
Aby mä pri tebe nenašli:
Vzali by mi klobúk i gubu,
Pre tebä, dievčatko, obludu.

Nedudliže dievča, nedudli,
Aby mä pri tebe nečuli:
Bo jak mä pri tebe očujú,
Tak mi i čižmičky vyzujú,

24. Návod pre Milého.

Ticho, šuhaj, nebúchaj,
Ostrožkami nebrinkaj;
Moja pani čujno spí,
Ona hneď zvie, žes to ty.

Až ja svetlo vyhasím,
Sama sa ti ohlásim:
Poďže, šuhaj, poďže k nám,
Už spí pani aj môj pán.

A keď bude biely deň,
Jakože ja von vyndem?
Nestaraj sa, môj Milý,
Vyvediem ťa za humny.

Poza humny chodníčkom,
Prikryjem ťa ručníčkom;
Ručníčok je malá vec,
Príde vetor, vezme preč.

25. Podívanie sa.

Kysucká.

Budzil som ca, budzil,
Nechcelas hore stac,
Povedala si mi,
Že sa ci chcelo spac.

Keď sa ci chcelo,
Teda sa vyspi,
Ale si dzievča viac
Na mňa nepomysli.

Požičaj mi, Milá,
Tej tvojej laterne,
Až sa ci podzivam
Na tvé oči čierne.
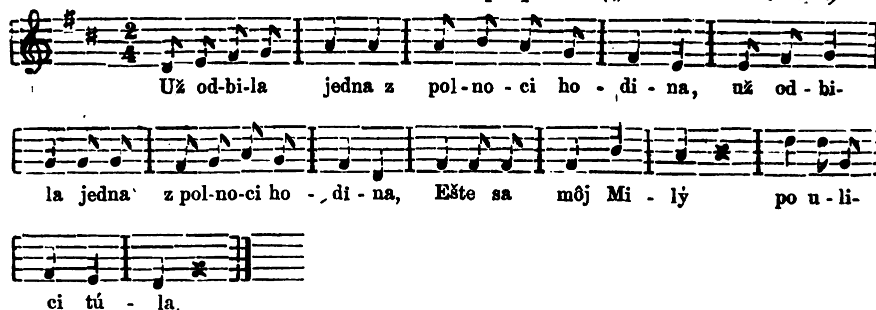
„A ja jej nemám,
Hľadaj si ju sám,
V komore za dverma,
Tam je má laterňa."

Požičaj mi dzievča
Tej tvojej laterne,
Nach sa ci podzivam
Na tvé oči čierne.

„Na okne sirka,
Kremeň, ocieľka,
Zakreš si, šuhajko,
A podz, podzivaj sa!"

26. Túlanie sa po polnoci.

Nitriansko-prešporská. („Nár. Kal. 1867." 437.)

Už odbila jedna z polnoci hodina,
Ešte sa môj Milý po ulici túla.

Po ulici túla, veselo si spieva,
Nejedno dievčatko hore hlávku dvíha.
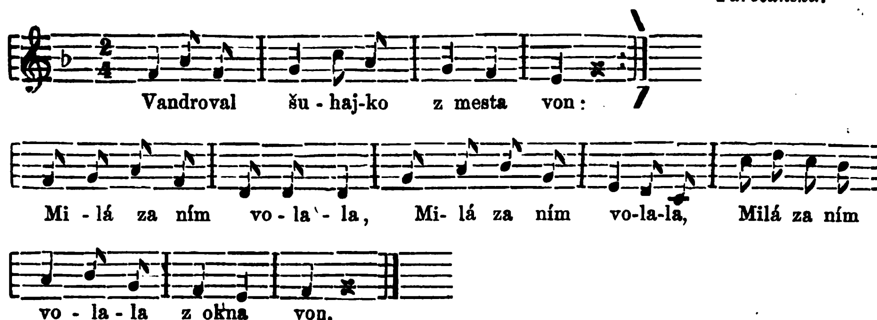
Hore hlávku dvíha, von oknom sa díva:
Čo je to za šuhaj, keď k nám nechodieva.

Zariastly chodníčky Milej pod oblôčky,
Zariastly trninou, drobnou ďatelinou.

Trninu vytrhám, ďatelinku skosím;
Ale ťa dievčatko preca dostat mosím.

27. Na odchode.

Turčianska.

Vandroval šuhajko z mesta von,
Vandroval šuhajko z mesta von:
Milá za ním volala,
Milá za ním volala,
Milá za ním volala z okna von.

Ďaleko, šuhajko, vandruješ?
Ďaleko, šuhajko, vandruješ?
Keď sa ani na náš dom,
Keď sa ani na náš dom,
Keď sa ani na náš dom neobzreš?
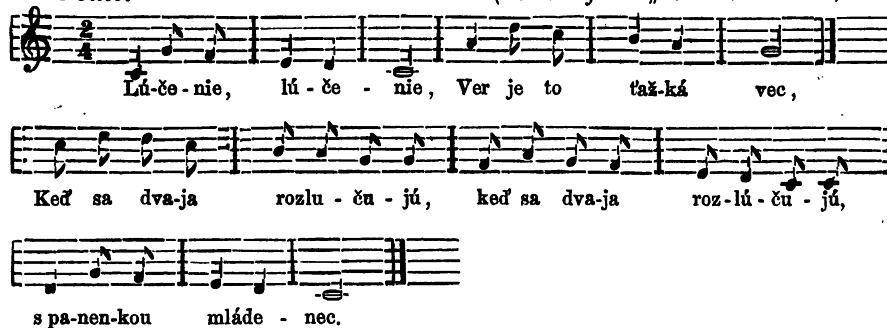
Z mestečka k mestečku vandrujem,
Z mestečka k mestečku vandrujem:
A len vždycky peknejšie,
A len vždycky peknejšie,
Peknejšie len dievčence spatrujem.

Čo mi dáš, má Milá, na cestu?
Čo mi dáš, má Milá, na cestu?
Ten prstenčok, ktorý mám,
Ten prstenčok, ktorý mám,
Ten prstenčok, ktorý mám na prstu.

Prstenčok utratiť ľahká vec,
Prstenčok utratiť ľahká vec;
Ale Milú opustiť,
Ale Milú opustiť,
Ale Milú opustiť ťažká vec!

28. Ťažkosť lúčenia.

Volne. *(P. J. Šafařík „P. sv. l. sl.“ I. 92.)*

Lučenie, lučenie,
Ver je to ťažká vec!
Keď sa dvaja rozlučujú, :|:
S panenkou mládenec.

Keď sme sa lúčili,
Oba sme plakali,
Oba sme si bielou šatkou :|:
Líčka utierali.

Zomreš ty, zomrem ja,
Zomreme obidva;
Dáme sa my pochovati :|:
Do jednoho hroba.

Dáme si napísať
Na jednu daštičku:
„Tuto ležia dvaja ľudia :|:
O jednom srdiečku!“

29. Znaky ľúbosti.

Nitrianska.

Toto je ten chodník medzi vinohrady,
Po ktorom som chodil k Milej na vohľady,
Ej k Milej na vohľady.

Toto je ten ručník, čo mi ona dala,
Musím jej ho vrátiť, aby neplakala,
Ej aby neplakala.

Toto je ten prsteň od môjho Milého,
Musím mu ho vrátiť, pojdem za iného,
Ej pojdem za iného.

Za iného pojdem, tebä ľúb'ť budem,
Preca ťa, duša má, nikdy nezabudnem,
Ej nikdy nezabudnem.

30. Hádky a závod.

Prešporsko-nitrianska.

Z tamtej strany Dunaja
Tam sa chlapci schádzajú,
Schádzajú sa, schádzajú,
Hádky sebe dávajú.

Hádky sebe dávajú,
Jak to dievča dostanú?
Kto ten Dunaj prepluje,
Ten to dievča dostane.
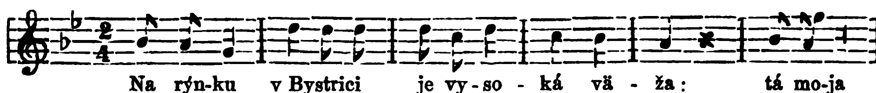
Žiadon sa z nich nevybral,
Len priam jedon mladý pán,
Podoprel si své boky,
Preplul Dunaj hlboký.

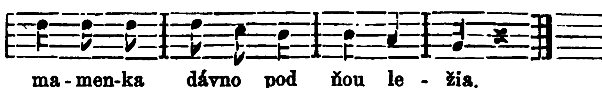
Keď ku kraju dokoval,
Vesele si zaspieval:
Hoja chlapci, vesele,
Už to dievča moje je!

Poďme, Milá, poďme preč,
Tu nás ľudia vezmú v reč;
Jako by nás nevzali,
Keď sme spolu sedali.

Poďme, Milá, k Dunaju,
Kde nás ľudia neznajú,
Od Dunaja k Nádašu,
Tam pojdeme k sobášu.

31. Dcérina ponosa.

Na rynku v Bystrici
Je vysoká väža:
Tá moja mamenka
Dávno pod ňou ležia.

Ležia ony, ležia
Neďaleko dverí,
Neďaleko dverí
Rozmarín zelený.

Čierna zem, čierna zem,
Vydaj mi mamku ven,
Nech sa ja im ešte
Verne vyžalujem.

A keď ja im počnem
Verne žalovati,

Veru tá čierna zem
Musí zaplakati.

„Má dcéra rozmilá,
Čo si ty vymýšľaš,
Keď mi v čiernej zemi
Odpočinku nedáš?"

Má milá mamenka,
Jak bych vám ho dala,
Keď som vašej lásky
Ani nepoznala.

Prídite mamenka,
Budem sa vydávať,
Prídite mamenka
Veniec odovzdávať.

Neskoro mamenka,
Neskoro idete,
Už môjho venčoka
Už neuvidíte.

Viažu mi ho, viažu
Na štyri uzlíčky,
Čo ho nerozviažu
Ty vaše ručičky.

Viažu mi ho, viažu
Na jedon veliký,
Čo ho nerozviaže
Všecok svet široký.

32. Lipka a hruška pod Muráňom.

(J. Kollár „Nár. Zp." II. 375.)

Pod Mu rá-ňom sto-jí lip-ka ze-le-ná, kto tú vo-du piť bu-de,
Pod tou lip-kou te-čie vo-da stu-de-ná; mrcha že-nu mať bu-de,
a tá že-na nikdy dobrá ne-bu-de.

Pod Muráňom stojí lipka zelená,
Pod tou lipkou tečie voda studená;
Kto tú vodu piť bude,
Mrcha ženu mať bude,
A tá žena nikdy dobrá nebude.

„Neboj sa ty, šuhajíčko, ženy zlej,
Len sa napi tej vodičky studenej:
Dostaneš ty ženičku,
Červenú jak ružičku,
Tá zostane verná tvému srdiečku."

Pod Muráňom stojí hruška zelená,
Na tej hruške visí hruška červená:
Kto tú hrušku jesť bude,
Mrcha dcéru mať bude,
A tá dcéra nikdy dobrá nebude.

„Neboj sa ty, šuhajíčko, dcéry zlej,
Len sa najedz tej hruštičky červenej:
Budeš ty mať dcérečku,
Červenú jak ružičku,
A tá dcéra milovať ťa vždy bude"

Napil som sa tej vodičky studenej,
Najedol som sa hruštičky červenej:
Mrcha ženu som dostal,
Mrcha dcéru som ja mal,
Bodaj ohnivý zmok starú babu vzal!

33. Ženu nemožno predať.

(M. Ch. „Veniec" 198.)

Ne-o-kla-mal som sa, ja-ko na že-ne:
Vol-ky môžem predať, volky mô-žem predať, a-le že-nu nie.

Neoklamal som sa, jako na žene:
Volky môžem predať, ale ženu nie.

Volky môžem predať za sto toliarov:
A ženu nepredám za päť krajciarov.

Za päťdesiat rímskych sivé volčatá:
Že som sa oženil, plačú dievčatá.

34. Rozprava korheľov.

Ty naše ženičky
Ej jedna druhej vravia:
„Kde je môj, kde je tvôj,
Ej kde sú tí korhelia?"

Kdeže by tí boli,
Ej v krčme zahálajú,
A deti im doma
Ej od hladu padajú.

35. Syn piják.

Cez zelenú lúčku voda tečie, :|:
Čože tebe, Janko, mé milé srdienko,
Mamka rečie?

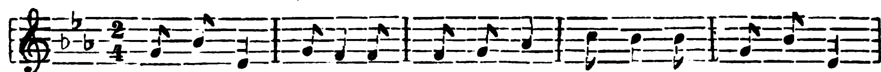
Čože by mi riekla korheľovi? :|:
Prepil som jej žitko i zelený jačmeň
Na koreni.

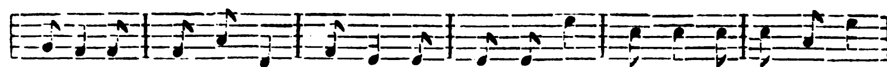
A keď som jej prepil, nebojím sa: :|:
Husári verbujú, chlapcov potrebujú,
Sverbujem sa.

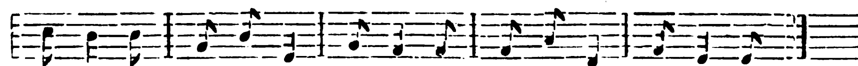
A keď sa sverbujem, budem husár, :|:
Bude zo mňa bude, bude zo mňa bude
I tam pisár.

Budem si ja vojsko popisovať, :|:
A švárne dievčence, a švárne dievčence
Obhajovať.

36. Šablenka.

Šablenka brúsená,
To je moja žena,
Ona mä vyseká,
Až bude potreba.
Hujaja, hujaja,
Hujaja, hujaja,
Ona mä vyseká,
Až bude potreba.

Šablenka brúsená
Na obidve strany,
Ona mä vyseká
Z Uhier do Moravy.
Hujaja, hujaja a t. ď.

Neumrem na slame,
Ja umrem na koni,
A keď s koňa spadnem
Šablenka zazvoní.
Hujaja, hujaja a t. ď.

37. Sverbovaný.

(Nápev *predošlý*.)

Kláštor malovaný,
Koník sivovranný,
Sedlaj si ho, šuhaj,
Však si sverbovaný.

Keď si ho osedlal,
Sadol si na neho,
Pýtal si od Milej
Ručníčka bieleho.

Draho moja mati
Plátno kupovala,
Abych ja husárom
Ručníčky dávala.

Nedám ti ručníčok,
Lež ti dám perečko,
Bár si ho priložíš
Na tvoje srdiečko.

Perečko zelené
Z bielej gombalie,
Čo ti bude voňať
V celej kompanie.

Kapitáň sa zpýta,
Čo to rozvoniava:
To vonia perečko,
Čo mi Milá dala.

38. Dievky a fajka.

Bodaj ste vy, dievky, zkazu vzaly,
Keď ste vy mne moju fajku vzaly,
A tá fajka celo nová bola,
Za pôl treťa groša ona bola.

39. Mlynárka a húska.

(M. Ch. „Veniec" str. 168.)

Ká - za-la mi ma - ti bie-le húsky hna - ti, ta do-lu, ta do - lu, k mlyná - ro - vej ha - ti, ta do - lu, ta do - lu, k mlyná - ro - vej hati.

Kázala mi mati biele húsky hnati,
Ta dolu, ta dolu, k mlynárovej hati. :|:

Chytila mlynárka širokú lopatu,
Zabila mi húsku najkrajšiu chochlatú. :|:

Počkaj len, mlynárka, čo sa tebe stane,
Ak moja husička na nôžky nestane. :|:

Hotuj sa, mlynárka, do panského práva,
Lebo moja húska na nôžky nestáva. :|:
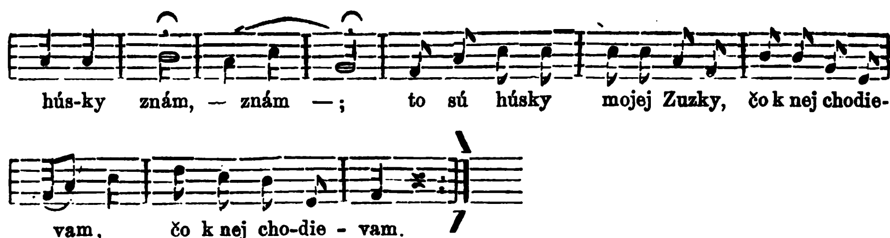
Počkaj len, mlynárka, urobím ti škodu,
Stanem na mlynicu, odrazím ti vodu! :|:

40. Húsky.

Prešporsko-nitr. (Sr. M. Ch. „Veniec" str. 169.)

Pri Prešpor-ku na Du - na - ji húsky sa pe - rú —, hús ky sa pe - rú;
Vezmi šu-haj ka - ra - bín-čok, zastrel si jed - nu —, za-strel si jed - nu.

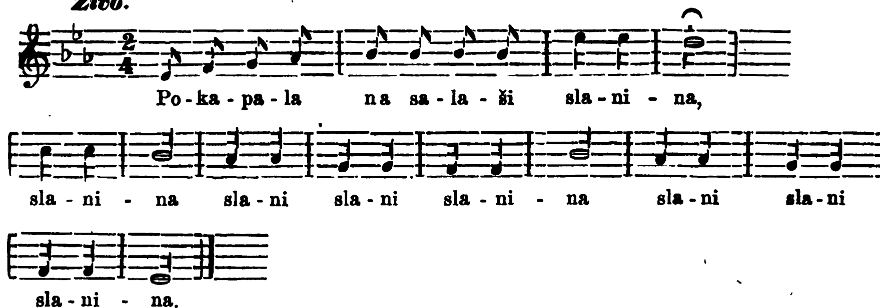
Ja tie húsky ne - za - stre - lím, a tie

Pri Prešporku na Dunaji húsky sa perú, húsky sa perú;
Vezmi šuhaj karabínčok, zastrel si jednu, zastrel si jednu.
„Ja tie húsky nezastrelím, ja tie húsky znám, znám;
To sú húsky mojej Zuzky, čo k nej chodievam, čo k nej chodievam.

41. Ukradená slanina a Martin.

Živo.

Pokapala na salaši slanina,
Povedali na našeho Martina.

A on sa im Bohu Otcu prísahal,
Že on veru na slaninu nečahal.
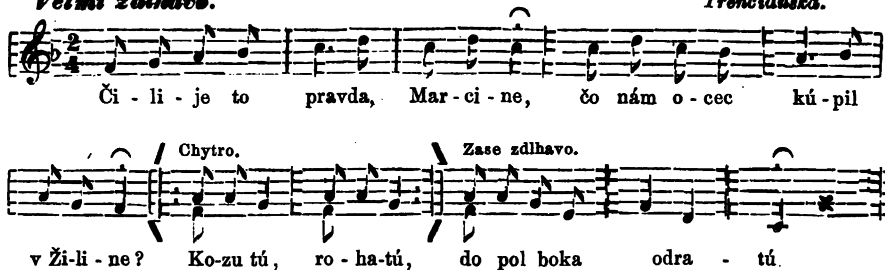
Ale že si on odrezal len kúsok,
Tak že zostal na hambalku motúzok.

A tak našho nevinného Martina
Zatvorili na salaši do chlieva.
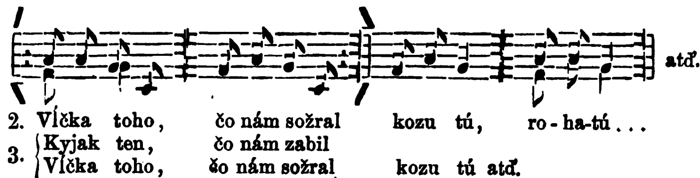
Tak ti načím ty paškrtný Martine:
Daj ty pokoj na salaši slanine.

42. Spoločenská.

Veľmi zdlhavo. *Trenčianska.*

V nasledujúcich veršoch:

Čili je to pravda, Marcine,
Čo nám ocec kúpil v Žiline?
Kozu tú, rohatú,
Do pol boka odratú.

Čili je to pravda, Marcine,
Čo nám ocec kúpil v Žiline?
Vlčka toho, čo nám sožral
Kozu tú, rohatú,
Do pol boka odratú.

Čili je to pravda, Marcine,
Čo nám ocec kúpil v Žiline?
Kyjak ten, čo nám zabil
Vlčka toho, čo nám sožral
Kozu tú, rohatú,
Do pol boka odratú.

Čili je to pravda, Marcine,
Čo nám ocec kúpil v Žiline?
Oheň ten, čo nám spálil
Kyjak ten, čo nám zabil
Vlčka toho, čo nám sožral
Kozu tú, rohatú,
Do pol boka odratú.
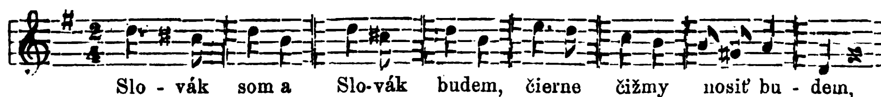
Čili je to pravda, Marcine,
Čo nám ocec kúpil v Žiline?
Vodu tú, čo zaliala,
Oheň ten, čo nám spálil
Kyjak ten, čo nám zabil
Vlčka toho, čo nám sožral
Kozu tú, rohatú,
Do pol boka odratú.

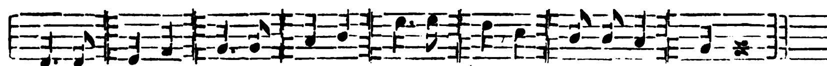
Čili je to pravda, Marcine,
Čo nám ocec kúpil v Žiline?
Psíka toho, čo nám vypil
Vodu tú, čo zaliala
Oheň ten, čo nám spálil
Kyjak ten, čo nám zabil
Vlčka toho, čo nám sožral
Kozu tú, rohatú,
Do pol boka odratú.

Čili je to pravda, Marcine,
Čo nám ocec kúpil v Žiline?
Rasa toho, čo nám zabil
Psíka toho, čo nám vypil
Vodu tú, čo zaliala
Oheň ten, čo nám spálil
Kyjak ten, čo nám zabil
Vlčka toho, čo nám sožral
Kozu tú, rohatú,
Do pol boka odratú.

Čili je to pravda, Marcine,
Čo nám ocec kúpil v Žiline?
A my máme cinter zas,
Čo v ňom leží tento ras,
Čo nam zabil psíka toho,
Čo nam vypil vodu tú,
Čo zaliala oheň ten,
Čo nám spálil kyjak ten,
Čo nám zabil vlčka toho,
Čo nám sožral kozu tú, rohatú,
Do pol boka odratú.

43. Slovák.

Slovák som a Slovák budem,
Čierne čižmy nosiť budem;
Čierne čižmy od čižmára,
Ostroženky od kovára.

II. Príspevok D. M. Bachátov.

44. Koníček.

V širom poli hruška stojí,
Pod tou hruškou tábor leží;
Všetkým pánom kone hrali,
Len Milého smutne stojí.

Hore, hore, koník vranný,
Pod ten kaštieľ murovaný,
Tam budeš mať stajeň teplú,
Ja budem mať pannu peknú.

Netreba mne stajeň teplá,
Ani tebe panna pekná;
Keď ty budeš jesti, piti,
Mne nemá kto dati žrati.

Keď ty budeš spať vo zlate,
Ja budem stáť v hnoji, v blate;
Keď ty budeš z tanierika,
A mne dajú do rebríka,
Keď ty budeš z poháríka,
A mne dajú do škopíka.

Ej koníčku sivovranný,
Čo si taký nahnevaný?
Či ťa ťaží tá zbroj moja,
Či šablička oceľová? —

Neťaží mňa tá zbroj tvoja,
Ani šabľa oceľová,
Lež mä ťažia tvé ostrožky,
Čo pichajú moje bôčky.

Kdekoľvek mä popichajú,
Všade krvou zalievajú;
Ta mä vyveď na trávniček,
Vezmi zo mňa kantáriček:
Nech mä straky, vrany zedia,
Mrcha pánom na znamenia.

45. Dva krajciare.

Príbylinská.

Mal som dva krajciare,
Až tak veľkú summu;
Kým som je neprepil,
Nezišli mi z umu.

46. Láska večne živá.

Z Gemera.

Nekradol som a nezbíjal,
Po krčmách som sa nebíjal;
A preca mä v reči vzali,
Poctivosť mi odobrali.

Odobrali a bez viny,
To je len môj žiaľ jediný,
Že trpím pre milovanie
A trpeť mám po skonanie.

Veď len trápte, ľudia, trápte,
Poctivosť mi tiež nevráťte:
Pre lásku táto pamiatka
Srdcu môjmu bude sladká.

A čo i hneď zhynúť musím,
Lásku v sebe neudusím;
Lebo kto pre lásku hynie,
Toho odmena neminie.

Koho pre ľúbosť sožiera
Svet, ach! ten sladko zomiera;
Lebo veď s láskou tak býva,
Že je i po smrti živá.

47. Javor.

Ej javor, javor zelený!
Čo si tak smutný v jaseni?
Ako bych nemal smutný byť,
Keď spadol so mňa kvet i list?

48. Zamilovaný.

Šárišská.

Sekerečka za sto zlatých,
Porisečko za taliar, :|:
To dzivčatko na Sekčove,
To šem ši zamiloval.

To dzivčatko na Sekčove
Šumné čarné oči má; :|:
Zvirbujem še, pujdzem svetom,
Kedz mi ho jej mac nedá.

III. Príspevok A. P. Bullov.

49. Túžba po rodisku.

Ustie, veľkô Ustie
Pri rovnine leží,
Popri samých domoch
Orava mu beží.

Ustie moje, Ustia!
Kedy mä naň pustia?
V nedeľu ráničko,
Keď vynde slniečko.

50. Túžba po Mariške.

Má milá Mariška, kdeže si mi teraz?
Kdeže si ručníčkom slzičky utieraš?

Ja by som sa sblížil na vašu dolinu,
Kebych mohol tam byť aspoň za hodinu.

Má Milá, premilá, kdeže ťa hľadať mám,
Čo si sa vzdialila, či ja sa sblížiť k vám?

Keby som preletel k horniemu okienku,
Hneď by som zavolal na moju Milenku:

Či je ešte zdravá, či na mňa spomína,
Či jej dobré srdce nikto neodníma.

51. Mariška frajerova.

Keď som išiel z Prešova,
Odpadla mi podkova;
Podkovička oceľová:
Už Mariška frajerova.

52. Hopsa, veselí buďme!

Pekne hrajú, pekne hrajú,
Na nôžky mi pozerajú,
Na nôžky, na päty,
Ja som šuhaj zažitý.

Tú mi hrajú, tú mi hrajú,
Na tej tenkej preberajú,
Na tej tenkej strune,
Hopsa, veselí buďme!

53. Chlapci z Lipnice.

Oravská.

Odkiaľže to chlapci boli,
Čo tak pekne tancovali?
„To boli z Lipnice,
Z oravskej stolice;
Brindzu jedli, mlieko pili,
Kabáčom si zahrýzali.“

54. Janko lenivý.

Janko lenivý
Na peci leží,
Jeho kamieňok
Na darmo beží.

Hopsa, hoj, hopsa!
Za koriec ovsa,
Za koriec sečky,
Štyri dievečky.

55. Jak sa bijú.

Jak sa bijú, tak sa bijú,
Vyvrátili s hrncom briju;
Jak sa kmášu, tak sa kmášu,
Vyvrátili s hrncom kašu.

56. Surové drevo.

Surové drevo, horký dým:
Oblápäl bych sa, nemám s kým,
Objímal bych sa s dievčicou,
V kúrenej izbe za pecou.

IV. Príspevok P. Dobšinského.

57. Sladká voda, sladšia ľúbosť.

Z bre-zo - vé - ho dre - va voda kvap - ká, z brezo - vé - ho dre - va voda kvap - ká, Na-pi-že sa Kat - ka, Ka-tu - lienka, Kat-ka, veď je slad - ká!

Z brezového dreva voda kvapká, :|:
Napiže sa, Katka, Katulienka Katka, veď je sladká! :|:
Už som sa napila, už mi je dosť; :|:
Ďakujem ti, Milý, frajer môj uprimný, za úctivosť. :|:
Už som sa napila, už mi je dosť; :|:
Sladká to vodička, sladká to vodička, sladšia ľúbosť! :|:

58. Či mä vezmú?

Povedzže mi, povedz, zelený borovec,
Či mä vezmú, či nie na ten vyšný koniec?
Povedzže mi, povedz, zelená borôvka,
Či mä vezmú, či nie za toho Janíka?

59. Taký, jaká bude.

Hore háj, dolu háj, hore hájom cesta:
Keď bude mať dobrá, bude i nevesta.
Hore háj, dolu háj, dolu hájom chodník:
Keď bude mať dobrá, bude i čeľadník.

60. Dar pri lúčení.

Čože mne ty, Najmilejší, podaruješ,
Keď z Revúcej, keď z Revúcej povandruješ?
„Darujem ti prsteň zlatý,
Čo mä stojí, čo mä stojí tri dukáty.“
Zlato stojí, zlato stojí, nehovorí,
Za Milým mä, za Milým mä duša bolí.

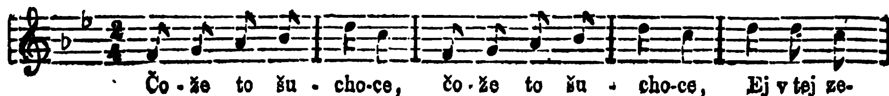
Čože mne ty, Najmilejší, podaruješ
Keď z Revúcej, keď z Revúcej povandruješ?
Darujem ti strom zelený,
Predo dverma pravou rukou zasadený.
Na tom strome stužka biela,
A v tej stužke láska celá.

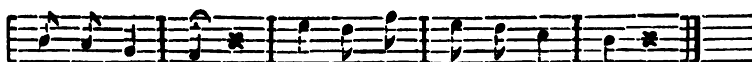
61. Podobný dar.

Čo mi Milý :|: dar naháš,
Keď mä smutnú :|: zanaháš?
Zanahám ti :|: strom zelený,
Pod oblôčkom :|: zasadený,
Na tom strome :|: prsteň zlatý,
Čo mä stojí :|: tri dukáty.
V tom prsteni :|: biela šatka,
A v tej šatke :|: všetka láska.
Rozdrap šatku :|: na dve strany,
Konec bude :|: milováni.

62. Odchod šuhajka.

Turčianska z r. 1848.

Čože to šuchoce :|:
Ej v tej zelenej hore? :|:
Odpadol lístoček; :|:
Ej ani nezavialo, :|:
Odpadlo jablčko; :|:

Ej červené z jablone: :|:
Prišiel šuhajko k nám, :|:
Ej ani si nesadol; :|:
Len riekol dobrú noc, :|:
Ej pošiel indeľ na noc. :|:

63. Milý v tábore.

Jelšavská z r. 1848.

(Nápev: „*Čože to šuchoce.*")

Húsky moje, húsky,
Ej moje sivé húsky,
Vysoko letíte,
Ej ďaleko vidíte.

Keď vy tam vidíte
Ej mojeho Milého
Po tábore chodiť,
Ej štyri kone vodiť.

Keď ho uvidíte,
Ej takto mu povedzte:
Že sa musím vydať,
Ej nemožem ho dočkať.

64. Nerozlučni.

V šírom poli je limbečka,
Pod limbečkou chalupečka.
V chalupke mám frajerečku,
Šila ona košelečku.

Šila, šila, vyšívala
A prehorko zaplakala:
„Tu máš, Milý, košelečku,
Z chalupečky frajerečku.

Tebä bijú a mňa lajú,
Z ľúbosti nás rozlúčajú.
A nás nikto nerozlúči,
Kremä pán Boh všemohúci."

65. Nie vaša.

Šárišská.

Ej prala ja na jarečku, prala ja,
Pýtali še oficire, čija ja?
Nie ja vaša, oficire, nie vaša,
Bo ja ľúbim Kecereho Tomaša (Sirmajeho inaša).

66. Biela a černooká.

Šárišská.

Dzivče, dzivče, bily kryštal:
Každý by ku cebe pristal.

Ľubil by ce ve dne, v noci,
Lem pre tvoje čarne oči.

67. Lúčenie.

Šárišská.

Teraz som še počal s Milu rozpoznavac,
Už biju na buben, mušu maširovac;
Už trubi trompeter v šariskej stolici,
Mušu maširovac pre ľudske jazyky.

Bo ľudske jazyky horše jako meče:
Porube, prošeče a krev nepoceče.
Ľudsky jazyk merha, našu ľubosc kroci,
Hto nas dva rozlučil, nah mu Pan Buh placi.

Hore rybky, hore, hore bystru vodu,
Ceške rozlučenie Mila moja s tebu.
Jak še rozlučaju drobne rybky s vodu,
I ja še rozlučim Mila moja s tebu.

68. Na pánske.

Šárišká.

Dzivče Kapušanske,
Podz s nami na panske,
Na šarisky zamek

Sadzic maďeranek;
Pod strednu baštečku
Sadzic fijalečku.

69. Jaký pohrab.

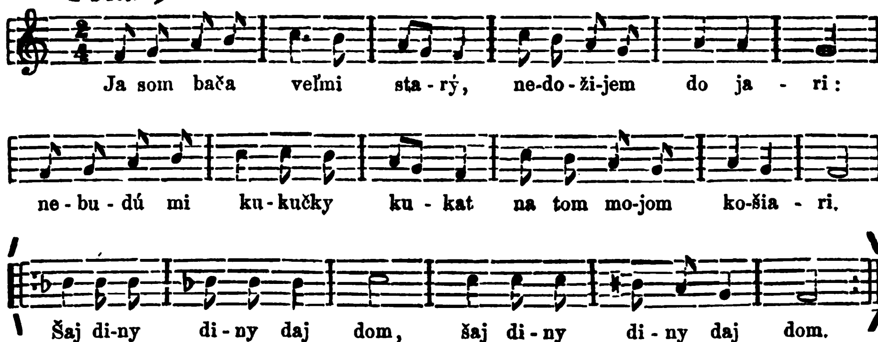
Šárišká.

Kedz ja umrem, krasne me hovajce:
Frajirku mi na pohrib volajce,
Na ručky mi pantličky zaviažce,
A na muj hrob rozmariju šadzce:
Žeby moja Mila pametala,
Že Mileho krasne shovac dala.

Kedz ja umrem, krasne me hovajce:
Šesc mladencom vy mne ponesc dajce,
Zaviažce mi na ručky pantličky,
A na muj hrob nasadzce ružičky:
Žeby pahly, zkadzi ja hodzila,
Ešči baržej, dze budzem ležela.

70. Starý bača.

Pozn. *)

Ja som bača veľmi starý,
Nedožijem do jari:
Nebudú mi kukučky kukať
Na tom mojom košiari.
Šaj diny, diny, daj dom,
Šaj diny, diny, daj dom.

Ani kukuk, ani sova,
Ani sojka klevetná,
Nebude mňa zo sna budiť
Lastovička štebetná. Šaj atď.

Nebude mne za košiarom
Viacej spievať drozd čierny,
Ani v spaní mňa varovať
Benko, môj psíčok verný. Šaj atď.

A buk starý, pod ktorým som
Často v lete líhaval,
Smetal listy i konáre,
Mňa na slnku zanahal. Šaj atď.

---

*) Znalci starého spevu porozumejú, prečo vynechané sú štyri ♭ za kľúčom, jako mnohí pieseň túto naznačili, silou mocou vtisnúc ju do moderného *moll*. Nápev tento, v Turci a vo Zvolene slyšaný, tvoren je dľa p. *J. L. Bellovej* poznámky na základe starej *štvrtej stupnice*, tak zvanej *lydickej*, s premenou *si* na *sa* (*h* na *be*) v druhej časti. Maznavým ušiam pravda to nezneje po vôli; ale kto hľadá rýdzosť a ráznosť, nesnesie terajšie zbabelé *moll* v tejto útlej síce, ale jadrnej piesni.

Redakcia.

Nebudem viac ovce dojiť,
Iba tejto jaseni;
Na jar sa mi nerozvije
V hore búčok zelený. Šaj a t. ď.

Nebude viac rosa padať
Na tie moje šediny,
Kosti moje odpočívať
Budú v tmavej jaskyni. Šaj a t. ď.

Ja som bača spravodlivý,
O mne nikto nič nevie;
Len tá moja frajeročka,
Tá nikomu nepovie. Šaj a t. ď.

Kto chce na mňa žalovati,
Nech tam príde, kde som ja:
Tam mu sudca môj oznámi,
Čo je on a čo som ja. Šaj a t. ď.

Pieseň túto bez nápevu a dodatku: *„Šaj diny, diny, daj dom"* zaslav nám p. *P. Dobšinský* píše, že osnova jej tak, jako ju on zasiela, je *pravá*. Majúc však pri ruke viacej variantov tejto piesne, k jejich porovnaniu a zachovaniu podávame tu i tieto, a síce dľa dávneho príspevku a porozmnoženia povestného národnieho básnika nášho p. *M. Hrebendy* zneje ona nasledovne:

Ja som bača veľmi starý,
Nedožijem do jari:
Nebudú mne kukučky kukať
Na tom mojom košiari.

Ani kukuk, ani sova,
Ani sojka klevetná,
Nebude mňa zo sna budiť
Lastovička štebetná.

Nebude mne za košiarom
Viacej spievať drozd čierny,
Ani v spaní mňa varovať
Belko, môj psíčok verný.

Nebudem viac ovce dojiť,
Iba tejto jaseni,
Na jar sa mi nerozvije
V hore búčok zelený.

Nebudem ja viac poslúchať
Na tom mojom salaši,
V ktorom grúne si pískajú
Moji verní valasi.

Kornuta ani síkora,
Moje ovce, kozičky
Nebudú sa ku mne lúdať,
Žebych im dal soličky.

Nezarapoce mi straka
Viac nad mojou kolibou,
Ani vrana nezakváka
Nad Čertovou dolinou.

Čierny havran nezakrhká
Mne nad mojím salašom,
Ani borsuk nezahúka
Pod tisovským hajnášom.

Nedočkáš mňa, moja Milá,
Na nedeľu k večeri:
Bo sa ja viacej nepohnem
Z tej klenovskej kečeri.

Neodkážem pozdravenia
Viacej Milenke mojej
Do valaštianskej ulice
Z tej breznianskej kopčovej.

Nesídeme sa v nedeľu
Tam u Raka na tanci:
Bo ja moje kosti složím
Na bystrickom Harmanci.

Nebudem ja viac vyzerať,
Či skoro vyndú zore;
Môj ostatní salaš bude
V tej lipovskej hoskore.

A buk starý, pod ktorým som
Často v lete líhaval,
Smetal listy i konáre,
Mňa na slnku zanahal.

Nebude viac rosa padať
Na tie moje šediny,
Kosti moje odpočívať
Budú v tmavej jaskyni.

Žil som v svete jako jeleň,
Žiť môžem v nevinnosti,
Preto radosť som požíval
I v tej mojej starosti.

Ja som šuhaj spravodlivý,
Do mňa nikto nič nevie;
Len tá moja frajeročka,
Tá nikomu nepovie.

Kto chce na mňa žalovati,
Nech ta príde, kde som ja:
Tam mu sudca môj oznámi,
Čo je on a čo som ja.

Dľa *J. Kollárových „Nár. Zpievanök“* I. str. 333 zneje:

Ja som bača veľmi starý,
Nedožijem do jari,
Nebudú mi kukučky kukať
Na tom mojom košiari.

Ja som bača veľmi starý,
Aj všecek zrobený,
Nebudem ja po vŕškách chodiť
Ani ovečky dojiť.

Všetky som si krpce sodrau,
A s tým som nič nevyhrau,
Nemám si ich za čo kúpiť,
Musím ovcu obľúpiť.

Potom si ja kožu predám,
Budem mať krpce hádam,
Napasiem si ovečky z chuti
Na zelenej pažiti.

Dľa prepracovania *S. T.*, uverejneného vo *„Vlast Kalend.“* na rok 1841., zneje:

Já jsem Bača velmi starý,
Na tom novém košáři,
Nedožiji kukučky kukat,
Sovy jen slyším houkat.

Já jsem Bača velmi chorý,
Nezpůsobný na hory,
Nevládzem už po vrškách chodit,
Ani ovečky dojit.

Hory se už probírají,
Louky se zelenají,
V houšti každé štěbetá ptáče,
V koutě sám sedí Bače.

Kdeže jsou mé silné žily,
Co valašku kroutily?
Kdeže jsou už ty lehké údy,
Co skákali přes proudy?

Byl to život na košáři,
Když hučely fujary!
Byla radost v zelené trávce,
Když výskali beránce!

Kdože vás už, ovce moje,
Požene na ty hole?
Bude s vámi k studničkám chodit,
A do chládku vás vodit?

Kdo zachrání vás od škody,
Když přijdou zlé nehody?
Kdož vás bude od vlkův bránit?
Kdož jehňátka vám chránit?

Už tě nechám, drahé bydlò!
Už položím cedidlo!
Složím baltu i osekanec:
Smrť mě vede na tanec.

Stíchly zpěvy po lučinách:
Smutno, ticho v dolinách;
Stíchly keydy už i fujary:
Nežije Bača starý.

Napokon dľa sdelenia v *M. Ch. „Venci“* na str. 222—4. zneje nasledovne:

Ja som bača veľmi starý,
Nedožijem do jari:
Nebudú mí kukučky kukať
Na tom mojom košiari.
Hej džiny, džiny, džiny, } :|:
Hej džiny, džiny, džom.

Ani kukuk, ani sova,
Ani sojka klebetná,
Nebude mä viac prebúdzať
Lastovička štebotná.
Hej džiny a t. ď.

Ja som bača veľmi chorý,
Nespôsobný na hory:
Nevládzem už po vŕškoch chodiť,
Ani ovečky dojiť
Hej džiny a t. ď.

Ktože vás už, ovce moje,
Poženie na tie hole?
Bude s vami k studničkám chodiť,
A do chládku vás vodiť?
Hej džiny a t. ď.

Kto zachráni vás od škody,
Keď prídu zlé nehody?
Kto vás bude od vlkov brániť
Kto jahniatka vám chrániť?
Hej džiny a t. ď.

Už ťa nechám dobré bydlo,
Už odložím cedidlo,
Složím baltu aj sekanec:
Smrť mä vedie na tanec.
Hej džiny a t. ď.

Stíchly spevy po lučinách:
Smutno, ticho v dolinách;
Stíchly gajdy aj fujary:
Nežije bača starý!
Hej džiny a t. ď.

V. Príspevok J. Kalinčiakov.

71. Dobre bolo Kubovi.

Dobre bolo Kubovi, pokiaľ bol mladý,
Preskakoval dubce, búčky i klady:
Len to zle urobil,
Že sa neoženil,
Pokiaľ bol mladý. :|:

72. Káranie.

Janko, Janko, kat ťa lámal:
Nejednos ty diouča sklamal,
Nie len diouča, i vdovice:
Zaslúžil bys šibenice.

73. Šibenec.

Povedzte mojej materi: :|:
Nech mä nečaká k večeri.

Nech mä nečaká k obedu: :|:
Už mä na Nitru povedú.

Nevešajte mä na duby; :|:
Lebo mä zedia holuby.

Lež mä vešajte na svidu, :|:
Kde Milá chodí po vodu.

Keď Milá vody naberie, :|:
Vtáčatá so mňa soženie.

Ej huži, huži, vtáčatá: :|:
Už mu je hlávka načatá!

VI. Príspevok J. Korbasov.

74. Pre ľúbosť nezdravá.

Milý môj, Milý môj,
Ružička voňavá!
Počím ťa nevidím,
Celá som nezdravá.

Nezdravá som celá,
Bár mä nič nebolí:
Len mä, Janíčko môj,
Tvoja láska morí.

75. Podanie rúčky i srdca.

Orala, orala,
Vždy na mňa volala:
„Na, na,
Na ty šuhaj rúčku na,
Na ty šuhaj rúčku i srdce,
I srdce, i srdce,
Na ty šuhaj rúčku i srdce!“

76. Zapieranie i otváranie okienca.

Zapálily sa čerešne, višne
Od slnca, od slnca:
Nezapieraj mi, moja Marienka,
Okienca, okienca.

Ako ho zapreš, tak ho otvoríš,
Vidím ťa, vidím ťa;
Cez okienko, moje srdienko,
Boskám ťa, boskám ťa.

77. Hopsa dievča, moje si!

A ty dievča nie moje,
Skákalo si prez oje;
Skákalo si prez lesy,
Hopsa dievča, moje si!

78. Zimná.

Zem praští a mrzne,
Pod nohmi sa kĺzne,
I sneh poprchuje,
Nad ním poduchuje.

Dievčatá Slováčky,
Sadajte na vláčky,
Už napadlo snehu,
Pohneme do behu.

Kde si pomyslíte,
Tam sa uvidíte,
Hoc i v komorôčke,
V teplej postelôčke.

79. Nehodná, lebo neverná.

Kebys bola verná frajerka,
Vozil bych ťa do Ružomberka:
Ale že si neverná, neverná, neverná,
Voziť si sa nehodná, nehodná, nehodná.

80. Sverbovanec.

Čo tí páni vymýšľajú za módu, :|:
Vymýšľajú lósy ťahať,
Žeby mohli chlapcov klamať
Na vojnu.

Šuhajova stará mati plakala, :|:
Že si syna vychovala,
Cisárovi darovala
Vojaka.

Neplačte vy, stará mati, pre syna; :|:
Však sa mu tam nič nestane,
Nepriateľ náš nedostane
Krajinu.

Nebojte sa, mladí chlapci, verbunku; :|:
Náš panovník rád verbuje,
Mladých chlapcov potrebuje
Do boja.

Načo ste mä sverbovali na vojnu? :|:
Zo mňa bude mrcha vojak,
Ja vám budem uskakovať
Za Milou.

Keď ty budeš uskakovať za Milou, :|:
Vyložia ti dve stolice,
Vypráša ti nohavice
Pre Milú.

81. Hlboká studnička.

Hlboká studnička,
Kde ti je vodička,
Čo si z nej napájal
Môj Milý koníčka?

Poviem ti, mladucha,
Po tíšku do ucha:
Vypil mä šuhajkov
Koníčok do sucha.

82. Otázka a odpoveď.
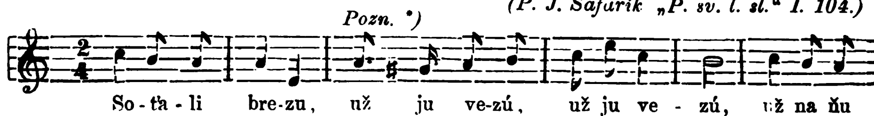
Povedzže mi, moja Milá, sama:
Kedy bude naša láska stála?
„Vtedy bude naša láska stála,
Keď pojdeme spolu od oltára.“
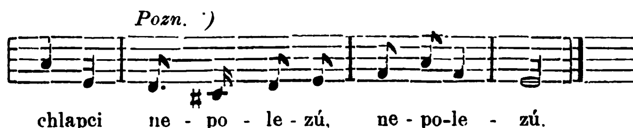
Povedzže mi, moja Milá, povedz:
Kedy bude našej láske koniec?
„Vtedy bude našej láske koniec,
Keď ja zomriem, ty zostaneš vdovec.“

VII. Príspevok A. H. Krčméryho.

83. Sťatie a vezenie brezy.

(P. J. Šafařík „P. sv. l. sl.“ I. 104.)

Soťali brezu, už ju vezú,
Už na ňu chlapci nepolezú.

Už sa tá breza vyvalila,
Čo veľa ľudí ochladila.
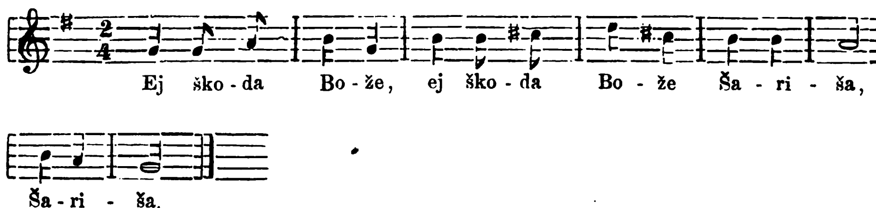
Ej ochladila, kým hor stála,
Kým ju sekera nesoťala.

Už sa tá breza nezelená,
Už je i ztade odvezená.

Plakali chlapci i dievčatá,
Že je tá breza už soťatá.

84. Torisa povodnitá.

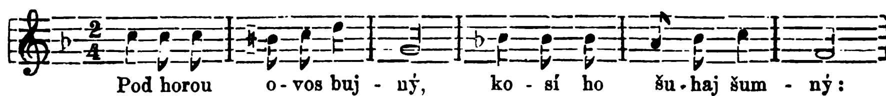
(J. Kollár „Nár. Zp.“ I. 283.)

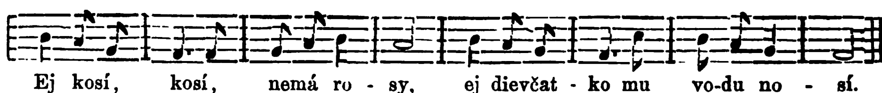
Ej škoda Bože :|: Šariša, :|:
Že ho preteká :|: Torisa. :|:

85. Kosec.

(J. Kollár „Nár. Zp.“ I. 296.)

*) Dľa p. *J. L. Bellovej* poznámky upozorňujeme priateľov starej hudby a badáteľov hudobných začiatkov na poznačené tu miesta. On vraj od pravej venkovanky neslyšal ani *gis* v prvej ani *cis* v druhej stránke nápevu. Jaká súvislosť s hudobnou náukou *spevu gregorianského !* **Redakcia.**

Pod horou ovos bujný,
Kosí ho šuhaj šumný:
Ej, kosí, kosí, nemá rosy,
Ej, dievčatko mu vodu nosí.

Kosa je nekovaná,
Tu vŕštek a tu jama:
Ej, predsa kosa dobre kosí,
Ej, keď mu dievča vodu nosí.
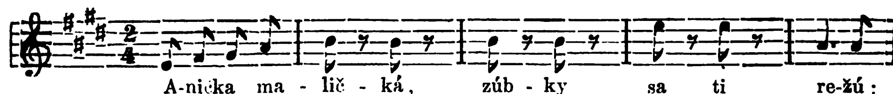
86. Podobná.

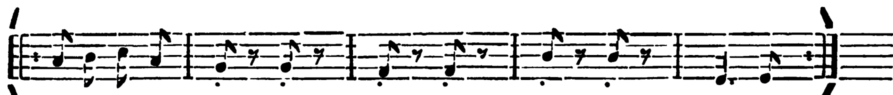
(„Nár. Kal. 1867." 439.)

Pod horou ovos drobný,
Kosí ho šuhaj hodný;
Hej kosí, kosí,
Nemá rosy;
Hej, Milenka mu vodu nosí. :|:

Pod horou ďatelina,
Hrabe ju Katarína;
Ej hrabe, hrabe,
Čo nahrabe,
Ej, vetor jej nenechá v hrbe. :|:

87. Anička.
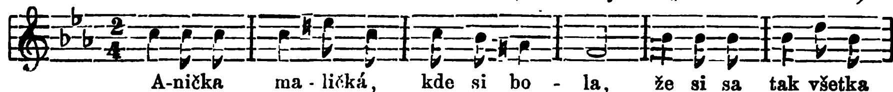

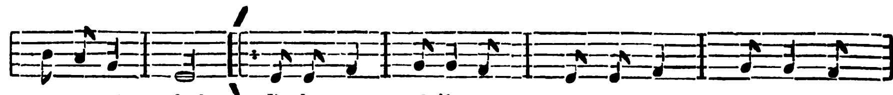

Anička maličká, zúbky sa ti režú:
Musíš ty moja byť, čo ťa čerti vezmú.

88. Anička urosená.

(P. J. Šafarík „P. sv. l. sl." II. 54.)

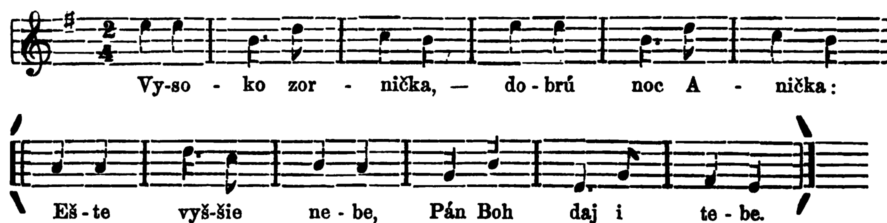

Anička maličká, kde si bola,
Že si sa tak všetka urosila?
„Bola som v hájičku,
Žala som trávičku,
Duša moja!"

A ja som po tri dni trávu kosil,
Ešte som si čižmy neurosil.
„A ja som hrabala,
Tebä som čakala,
Duša moja!"

89. Dobrá noc.

(P. J. Šafařík „P. sv. l. sl.“ II. 216.)

Vysoko zornička, —
Dobrú noc Anička!
„Ešte vyššie nebe,
Pán Boh daj i tebe.
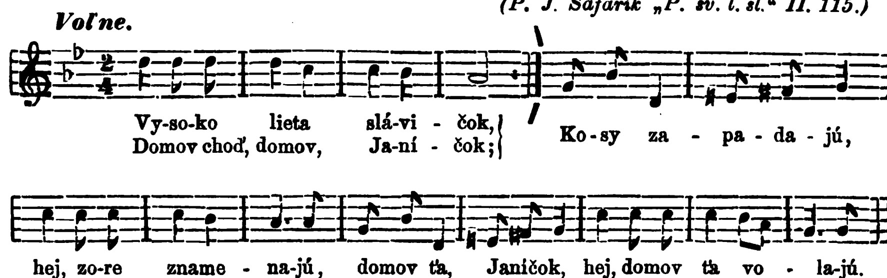
Dobrú noc, dobrú noc!
Ale nie každému;
Len tomu Milému,
Šuhajku švárnemu.“

Dobrú noc, dobrú noc!
Ale nie každému,
Len tomu dievčatku,
Čo ja chodím k nemu.

90. Posielanie domov.

(P. J. Šafařík „P. sv. l. sl.“ II. 115.)
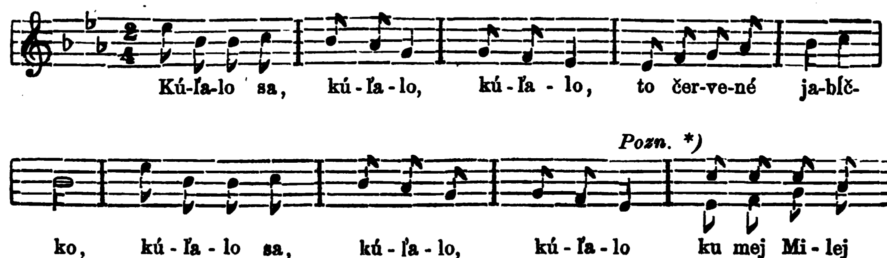
Voľne.

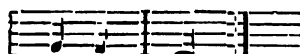
Vysoko lieta slávičok,
Domov choď, domov, Janíčok;
Kosy zapadajú,
Hej, zore znamenajú;
Domov ťa, Janíčok,
Hej, domov ťa volajú.

„Už to nemôže ináč byť,
Ver ty len musíš moja byť,
Bars by tvá rodina,
Hej, proti tomu bola,
Už ty mňa neminieš,
Hej, frajerôčka moja!“

91. Červené jablčko.

*) Spieva sa dvojako, dľa vrchních lebo dľa spodních nôt. **Redakcia.**

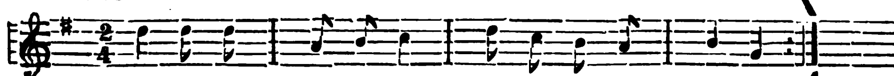

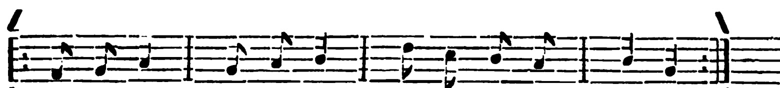
Kúľalo sa, kúľaľo, kúľaľo
To červené jablčko;
Kúľalo sa, kúľalo, kúľalo
Ku mej Milej ľahúčko.

92. Zuzička a Valasi.

(J. Kollár. „Nár. Zp.“ I. 326.)

Živo.

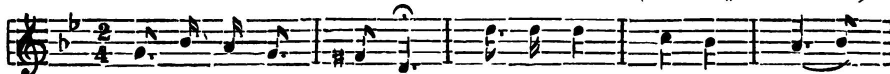
Valasi, valasi, kde ste kozy pásli?
Stratila som venčok, azda ste ho našli?
„Ej veru nenašli, ale sme videli,
Keď sa on kotúľal z grúňa do doliny.“

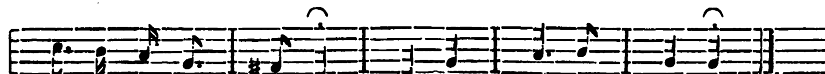
Valasi, valasi, kde ste ovce pásli?
Stratila som prsteň, azda ste ho našli?
„Ba ver sme ho našli, ale ho nedáme;
Máme takô dievča, čo mu ho ta dáme.“

Valasi, valasi, škoda vašej krásy,
Že vám už belejú vaše čierne vlasy.
„Zuzička, malá si, ľúbä ťa valasi:
Kebys bola vätšia, ľúbil by ťa bača!“

93. Zarmútené srdce.

(M. Ch. „Veniec“ 182.)

Svitaj, Bože, svitaj,
Aby skôr mrkalo,
Aby môjho veku
Skorej ubývalo.

Zaspievaj, slávičku,
V zelenom hájičku,
Urob poľahčenie
Mojemu srdiečku!

To moje srdiečko
Tvrdé jako kameň,
Už ho nepoteší
Na tom svete žiaden.

Potešil by jeden,
Ale je ďaleko;
Potešil by druhý,
Ale nevie, jako.

94. Zanechanie Milej.

(M. Ch. „Venieo" 150.)

Po - šol Mi - lý, po - šol preč - ka, vzal mi on kľú - či - čok od srdieč - ka, Od sr - dieč - ka od mo - je- ho, ej kto-ré ne bude nikdy je - ho.

Pošol Milý, pošol prečka,
Vzal mi on kľúčičok od srdiečka,
Od srdiečka od mojeho,
Ej, ktoré nebude nikdy jeho!

Nebolo mu na tom dosti:
Vzal mi on kľúčičok od ľúbosti.

Vráť sa, Milý, zpoza vody,
Ej, vráť mi kľúčičok od slobody!

Povedz, Milý, čo sis myslel,
Keď si na vysoký vŕšťok vyšiel?
„Myslel som si myseľ svoju,
Ej, že ty nebudeš nikdy mojou!"

95. Raňajšia novinka.

(J. Kollár „Nár. Zp." I. 356.)

Mierne

Pozn. *)

Čierne o - či, choďte spať, čierne o - či, choďte spať, bo musí - te rá-no vstať, bo mu-sí - te rá-no vstať.

Čierne oči, choďte spať!
Bo musíte ráno vstať,
Ráno, ráno, ránička,
Keď vychádza slniečko.
Už slniečko vychodí,
Má Milá sa prechodí,
Prechodí sa po rynku,
Donesie nám novinku;
Novinečku takovú,
Že na vojnu verbujú.
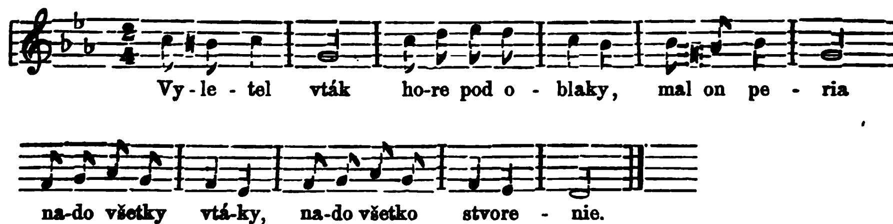
Keď verbujú, budú brať:
Škoda chlapcov na stokrát!
Dajú koňa i šaty,
I klobúčik rohatý,
Za klobúčik pentličku,
A ku boku šabličku.
A do ruky karabín,
Už ťa, Milá, zochabím;
Zostaň, Milá, komu chceš,
Už ty moja nebudeš!

---

*) Dľa poznámky p. *J. L. Bellovej* pôvodnejsie *g* než *gis*. **Redakcia.**

96. Divotvorný vták a Marka.

(J. Kollár. „Nár. Zp.“ I. 392.)

Vyletel vták hore pod oblaky,
Mal on peria nado všetky vtáky,
Nado všetko stvorenie.

Priletel on Marke pod okienko,
Zavolal on: „hej, milá Milenko!
Povedz či spíš, či čuješ?“

„„Ach ja nespím, ja ťa dobre slyším,
Ale tebe otvoriti nesmím:
Mám Milého vo vojne.““

Tak sa oni spolu shovárali,
Až sa oba po reči poznali,
Potom horce plakali.

„„Vítaj Milý z ďalekej krajiny,
Rozprávaj zlé i dobré noviny,
Jako sa ti vodilo.““

„Zle sa viedlo, sivá holubenko,
Dorúbali to moje srdenko,
Šabľou ho rozsekali!“

„„Idem, Milý môj, do apatéky,
Donesiem ti všelijaké lieky,
Všelijaké zeliny.““

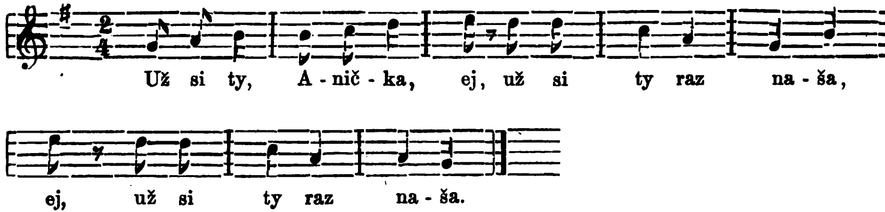
„Čo je mne už po tých tvojich liekach,
Keď a umrem na tých tvojich rukách,
Na tých bielych ručičkách.

Choď ty Milá radšej k farárovi,
Nech rozkáže tomu hrobárovi
Vykopať mi hrob nový.

Na tom hrobe nápis a znamení:
Tuto leží Janík dorúbaný!“
A v tom zbledla Marinka.

97. Po sobáši.

(J. Kollár „Nár. Zp." I. 242.)
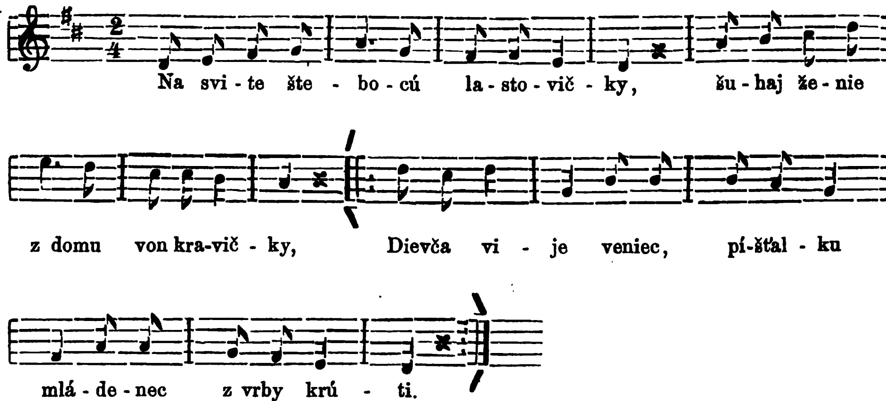

Už si ty, Anička,
Ej, už si ty raz naša,
Už sme zaplatili,
Ej, od tvôjho sobáša.

Už sme zaplatili,
Ej, štyri a dvacať groší;
Už tebä, Anička,
Ej, nikto nevyprosí.

Od tvôjho sobáša
Ej, tvrdý toliar dáme:
Už tebä, Anička,
Ej, tuná nenecháme.

98. Štyri čiastky roku.

(J. Kollár „Nár. Zp." II. 360.)

Na svite štebocú lastovičky,
Šuhaj ženie z domu von kravičky,
Dievča vije veniec,
Píšťalku mládenec
Z vrby krúti.

Pod naším sa domom lipa puká,
Kukučka v zelenom háji kuká;
Koľko mi rokov dáš,
Kým pojdem na sobáš?
Povedz, keď znáš!
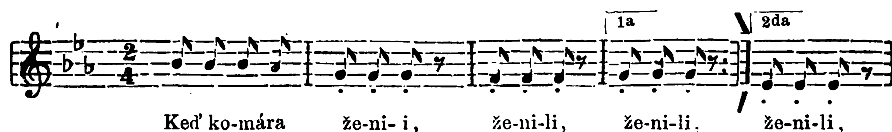
Leto prepelica oznamuje,
Novému sa chlebu ľud raduje,
Otec jačmeň kosí,
A syn snopy nosí
Do hromádky.
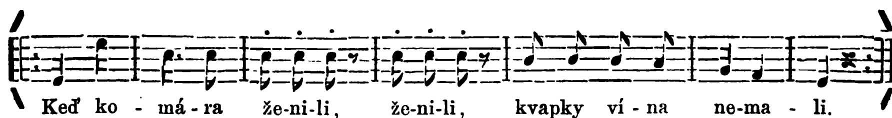
Ta dolu, ta letia divé husy,
K vinobraniu dolniak nože brúsi,
Horniak repu kope,
Dievky trú konope
Pri mesiačku.

Vrabce lačné letia do stodoly,
Šuhaj senom krmí tučné voly,
Nevesta ľan pradie
A svokruša zrebe
Kolo peci.
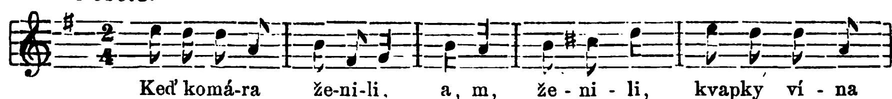
99. Svadobné hody.
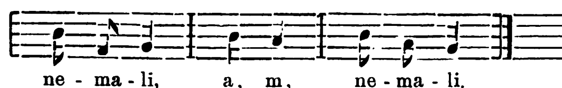
(J. Kollár „Nár. Zp." II. 127.)

Veselo.

Keď komára ženili, :|:
Kvapky vína nemali.

Priletel k ním slávičok, :|:
Nalial im on žajdlíčok.

Tak sa oni napili, :|:
Že komára zabili.

Komár leží na dvore, :|:
Muška plače v komore.

Neplač, muška, nič ti je, :|:
Veď ti komár ožije.

„Horké jeho ožití, :|:
Keď je na smrť zabitý."

Sadlo z neho vybrali, :|:
Za sto zlatých predali.

A kožtičku za meru, :|:
Na môj pravdu a vieru!

VIII. Príspevok S. Medveckého.

100. Bojazlivý.

Do hory mä poslali,
Sekeru mi nedali:
U nás taká obyčaj,
Sekeru si požičaj.

Ja do hory nepôjdem,
Drevo rúbať nebudem:
Drevo by mä zabilo, —
Čoby dievča robilo?

101. Boh daj že ťa.
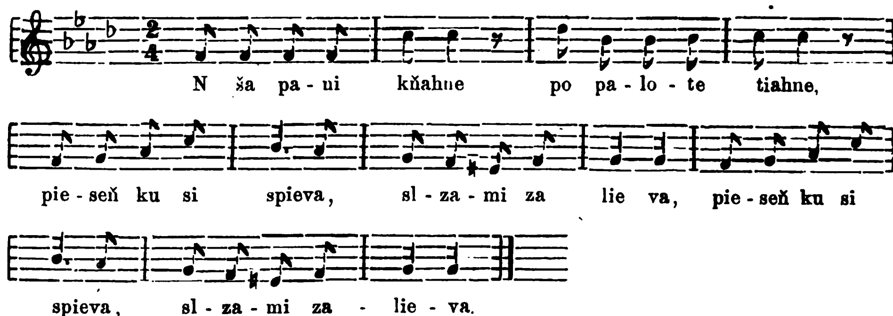
Boh daj že ťa, Boh daj,
Aby že ťa Boh daj,
Keď pojdem od tebä,
Len mi rúčku podaj!

Rúčku mi podala,
Žalostne plakala:
Boh daj som ťa nikdy
Bola nepoznala!

IX. Prispevok S. Ormisov.

102. Kňahne.

(Národnia ballada táto, v Gemeri a Tekove zachovaná, dľa mienky p. zasielateľa padá do časov Pribinových alebo ešte dávnejších.)

Naša pani kňahne,
Po palote tiahne,
Pieseňku si spieva,
Slzami zalieva:

„Bože môj, Bože môj,
Čo som urobila,
Za tebä, suchý býl,
Ružu som pustila.

Keby bola išla
Za Dunaj za kráľa,
Za Dunaj za kraľa,
Za Nemca císara:

Bola by videla,
Jak to more ihrá,
Jak to more ihrá,
Jak ten Dunaj splýva!“

Ej, nik to nepočul
Len jedno pachole,
Len jedno pachole,
Čo kone varuje. —

(Toto oslovuje Pána.)

Pane môj, Pane môj!
Dač by vám povedal,
Dač by vám povedal,
Keby som sa nebál

(Osmeluje ho.)

Neboj sa, pachole,
Vezmem ťa za svoje;
Zastanem za tebä,
Jako sám za sebä —

(Žaluje.)

Naša pani kňahne
Po palote tiahne,
Pieseňku si spieva,
Slzami zalieva:

„Bože môj, Bože môj,
Čo som urobila,
Za tebä, suchý býl,
Ružu som pustila.

Keby bola išla
Za Dunaj za kráľa,
Za Dunaj za kráľa,
Za Nemca císara:

Bola by vìdela,
Jak to more ihrá,
Jak to more ihrá,
Jak ten Dunaj splýva!“ —

(Výrok.)

Pani moja, Pani,
Obliekaj si šaty,
Čo sa budú rovnať
Slnku i mesiaci.

Pojdeme sa dívať
Jak to more ihrá,
Jak to more ihrá,
Jak ten Dunaj splýva.

Prvý raz plovnula,
Na brehu stanula:
„Pane môj, Pane môj!
Či som tvojou kňahňou?“

„„Mojou kňahňou budeš,
Keď druhý raz prejdeš.““

Druhý raz plovnula,
Na brehu stanula:
„Pane môj, Pane môj!
Či som tvojou kňahňou?“
„„Mojou kňahňou budeš,
Keď tretí raz prejdeš.““

Tretí raz plovnula,
Na sredu tonula:
„Pane môj, Pane môj!
Nie som tvojou kňahňou!“

„„Rybári, rybári,
Lapajte mi rybu,
Lapajte mi rybu,
Môjmu srdcu líbu.““

Prvý raz potiahnul,
Veniec z nej vytiahnul.
„„Ach i to z tej ryby,
Môjmu srdcu líby.““

Druhý raz potiahnul,
Rúbok z nej vytiahnul.
„„Ach i to z tej ryby,
Môjmu srdcu líby.““

Tretí raz potiahnul,
Celú ju vytiahnul.
„„Ach to je tá ryba,
Môjmu srdcu líba.““

X. Príspevok Št. Rúčky.

103. Janko vo väzení.

Trenčiansky zámok
Z drobného kamenia:
Prečo ťa, Janko,
Dali do väzenia?

Strelil na líšku,
Zabil Marišku;
Ach tam ona leží
Na zelenom vŕšku.

Súďte to, páni
Z trenčianskeho práva,
Ja som ju nezabil,
Umrela mi sama.

Ja som sa ti díval
Komorným okieňkom,
Keď si ju zabíjal
Bukovým polienkom.

104. Korheľ.

Vyšol z krčmy, klobúk stratil;
Prišol domov, ženku mlátil.
„Mužu, mužu, čo mä biješ?
Ja gazdujem a ty piješ;

Ja gazdujem s ručičkama,
A ty piješ s frajorkama;
Ja hladujem s dietočkami,
Ty sa krmíš s frajorkami.“

105. Sirota.

Zomrela mi mamička,
Zomrela mi sestrička:
Kto mä bude koliebať,
Keď som taká maličká?

V šírom poli viem hrušku,
Priviažem zástoročku,
Bude vietor zdola viať,
Ten mä bude koliebať.

XI. Príspevok Fr. Šujanského.

106. Milý v bojnickom zámku.

Od Bojníc.

Dobre tebe, Milý, v tom bojníckom zámku:
Ľudia sejú, orú, a ty sedíš v chládku.
„Horká, má Milá, horká to dobrota,
Už tretia nedeľa, čo išli pre kata.
Nemal kat roboty, ale bude mati,
Príďže sa, má Milá, na mú smrť dívati.
Sotnem borovičku, preložím hlavičku,
Ešte si navštívim moju frajerôčku.“

107. Otázky a odpovede.

Štyri groše trafika,
Či mä rada Marika?
„Ako by ťa nerada,
Keď si moja porada.“

Čiže je to biely dom
Podoprený polenom?
„Čiže by bol, môj je to,
Omažem ho na leto.“

108. Muž i žena mrcha.

Ženy, ženy, poďte k nám,
Mrchavého muža mám:
Ale sa ho nebojím,
Len mu dvere otvorím.

Za krajciar je chleba málo
A za groš je väčší kus:
Kebys bola žena dobrá,
I ja bych bol lepší muž.

109. Zvada vo mlyne.

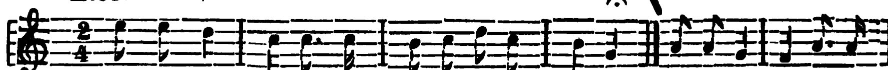
Vadila sa mlynárka s mlynárom,
Vadila sa pod zeleným hájom;

Vadila sa, že sa jej zle mele,
Jedna mierka za štyri nedele.

XII. Príspevok A. E. Timkov.

110. Ábelovka Dorka.

Živo.

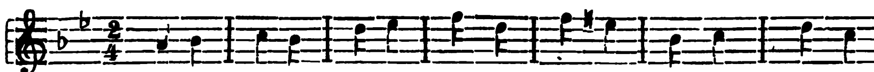

Ábelovka Dorka
Nemala podolka;
A ja som jej kúpil,
Bude mi frajerka.

111. Anča a maliari.

Pomali-živo.

Naša Anča,
Čierna Anča,
Čierne očká mala. :|:

Azdaj si ich,
Azdaj si ich
Odmalovať dala. :|:

Nocovali,
Nocovali
U nás tria maliari, :|:

Našej Anči,
Čiernej Anči
Oči malovali :|:

Jedno pierko,
Jedno pierko:
Čo nikdá nik nemal. :|:

Kýho čerta,
Kýho čerta
Že im ona dala? :|:

Ej, dala im,
Ej, dala im,
Čo im nikto nedal. :|:

112. Vinšujem ti, moja Milá.

Vinšujem ti, moja Milá,
Dobrý deň, :|:
Požičaj mi tvojej krásy
Na týždeň. :|:

Netráp sa ty, moja Milá,
O krásu, :|:
Veď ja prídem na sobotu
Za včasu. :|:
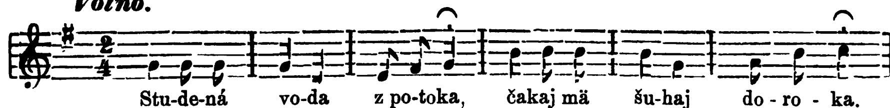
„Keď by si ja moju krásu
Ta dala, :|:
Kdeže by ju na sobotu
Hľadala?“ :|:
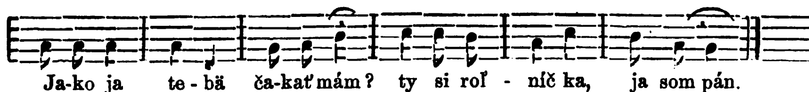
Dávali mi víno, pivo
Z pohára, :|:
Že nebudem s Milou spávat
Do rána. :|:

Nechcem víno, ani pivo
Z pohára, :|:
Radšej budem s Milou spávat
Do rána. :|:

113. Ponúkanie sa.

Voľno.

Studená voda z potoka,
Čakaj mä šuhaj do roka.
„Jako ja tebä čakať mam?
Ty si roľníčka, ja som pán!“

Vezmi mä šuhaj, vezmiže,
Má moja mamka peniaze,
Vezmi mä šuhaj milerád,
Má moja mamka vinohrad.
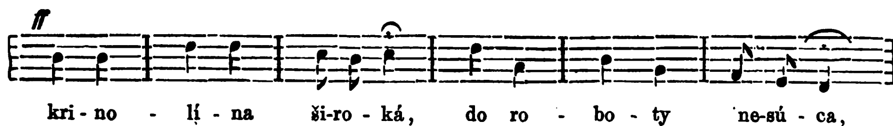
Vezmi mä, šuhaj chlpatý,
Má moja mamka dukáty.
Ty budeš orať a ja siať,
Budeme sa mi dobre mať

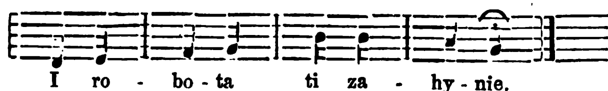
114. Jakú si vziať?

(A. E. Timko. „Sl. svadba“ 40.)

Veselo.

Nežeňže sa šuhajko na doline;
Neberže si dievčatko v krinolíne:
Krinolína široká, do roboty nesúca,
I robota ti zahynie.

Aleže si ty vezmi z Ľubeníka,
Čo si hore rukávy priam vysúka,
Kone, voly napojí a kravičky podojí
A roboty sa nebojí.

115. Dva prstene.

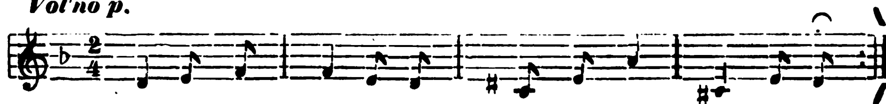
(A. E. Timko „Sl. svadba" 41.)

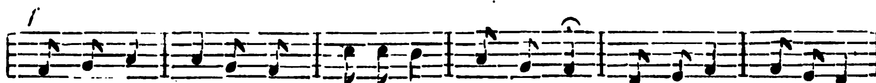
V tom lupčianskom kostolíku,
V tom lupčianskom kostole,
Našla som tam za oltárom
Dva strieborné prstene.
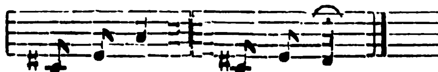
Jedon sa mi na prsť hodiu,
A druhý sa Milýmu;
Keď nám bude sobáš státi,
Dáme jedon druhýmu.

116. Ach šuhaj, čo čakáš?

Voľno p.

Ach šuhaj čo čakáš toľké dlhé roky?
Že ty už nechodíš pod naše obloky:
Len moje a tvoje srdiečko sužuješ;
Veď si ty povieda, že mä ty miluješ.

„Nečuduj sa, Milá, na tie dlhé roky;
Že ja už nechodím pod vaše obloky:
Tvoja láska skrytá príčina je tomu,
Že ja už nechodím do vašeho domu.

Slniečko vychodí nad hory vysoké,
Ohrieva ono tam dievča sivooké.

Dievča zpomedzi tých vŕškov .... ských,
Radšej by som ho mať z tých dievčatôk všetkých.

Býval som ja u vás, ale len máličko,
Tam bolo skľúčené to moje srdiečko.
Trebars aj trápenie ducha môjho tislo,
Predsa svetlo lásky v srdiečku nezhaslo.

Naposledy, Milá, pritisni mä k sebe,
Aby som sa mohol rozmysleť o tebe;
Daruj mi jedon bosk a tú pravú rúčku,
Urob mi to, Milá, ešte na rozlúčku!

122. Zajačí *)

Pomaly - p. ... *f Chytro.*

Na ho-re, na do - le, se - dí za - jac, A ja by tak pre-be-ral,
nôžka-mi pre - be - rá ja - ko naj-viac. Keby ta - ké nôž-ky mal,
jak ten za - jac.

Na hore, na dole sedí zajac,
Nôžkami preberá jako najviac.
A ja by tak preberal,
Keby také nôžky mal,
Jak ten zajac!

123. Ide ťažký furman.

Pomaly - p.

I - de ťažký furman k nám, ťažkú fú-ru ve-zie;
Rád by on pri - šiel ku nám, a - le ne - u - ve-zie.
Pre-to vo - lá na ko - ne: hi - o, hi - o, ko - ne mé!

mf ... *ff* ... *mf*

hio, hio, hio, hio, hio! hio, hio, ko-ne mé!

Ide ťažký furman k nám,
Ťažkú fúru vezie;
Rád by on prišiel ku nám,
Ale neuvezie.

Preto volá na kone:
Hio, hio, kone mé!
Hio, hio, hio, hio, hio,
Hio, hio, kone mé!

*) Tanec tento tancujú polovníci, keď po šťastlivom love na zajace sídu sa ku vatre, aby sa pri nej vínom lebo hriatim potúžili. Znajúci tanec tento tancovať preloží krížom dve dlhšie palice na zem. Spievajúc prvých 6 taktov, prekračuje krížom palice pomaly, prídúc na slohu: „A ja by tak preberal“, spieva ju chytro a pri tom tiež čo možno najchytrejšie preberá nohami, avšak bez toho, žeby nohou o palicu zavadil: lebo ináče pohne sa mu kríž, palice zapletú sa mu medzi nohy a on často padne na zem. Potreba k umeniu, tanec tento tancovať, mnohého cvičenia.

A. E. Timko.

II.

POVESTI.

II.

POVESTI.

---

1. Popelvár špatná tvár.

Podali: *Sam. Reisz* zo Zvolena, *Sam. Ormis* a *P. Dobšinský* z Gemera, *Aur. Kellner* z Ľubtova, *Ferd. Jesenský* z Turca; dľa toho sostavil

Pavel Dobšinský.

Bolo, bolo, ale neviem kedy; kedy bolo, vtedy bolo, čo komu do toho? Len dosť na tom, že bolo. — Bol raz jeden kráľ a ten kráľ mal troch synov. Dvaja starší, ako starší, hore sa držali, hrdo sa nosili, i otec jich rád mal; ale o najmladšieho nik sa ani neozrel, bo ten od pece ani na krok a tvár mal naveky začadenú. Volali ho „*Popelvár špatná tvár.*"

A mal ten kráľ jednu lúku, na ktorej mäkušké hodvábä rástlo, a čo za noc narástlo, to na deň dal vždy pokosiť, tak že o toľkom bohatstve nikomu by sa ani neprisnilo. Len tu raz čo sa ti nestane? Voliaka nevoľa každú noc mu tú lúku sdlávila, ale tak na psiu haňbu, že to vyzeralo ako na holej dlani. A nebolo človeka, čoby mu bol mohol vyhádať alebo vystrežiť, čo sa mu to robí s tou lúkou. „A už ak z vás má voľač byť, prerečie k synom, tak mi ho vy dostrehnete, čo sa to robí s tou mojou lúkou. Na komže z vás bude prvá poriadka? Či už len ako sa svedčí a patrí po staršom?" — „„Tak je, po staršom pôjdeme;"" prisvedčili tí dvaja a toho tam za tou pecou ani sa neopýtali.

Mamička napiekla koláčov, nasmažila pečeniek. Najstarší si natiskal plné cedilo, natočil vína do kuľača a hrdo sa rozhostil na tej lúke pri ohníčku, že veď mu on zapraží, čo sa to vláči na tú lúku. Ako sa tak hostí a zastrája, príde k nemu hladná *mýška* *) a pozerá tak milosrdne,

---

*) Dľa turčianského povedania *stará líška* prišla k nemu, a že jej nedal jiesť, zastriekla mu oči blatom, aby nevidel. ***P. D.***

že čoby z úst prišlo vyňať, ešte by jej bol mohol udeliť. „Dajže mi,“ prosí si, „daj čo len kôročky, čo len blánočky; veru ti budem na dobrej pomoci, vo dne v noci.“ — „„Ale ja tebe, ty potvora? Ideš mi z očí; hneď ťa zadlávim!““ — „No počkaj, bude ti lúka potlačená!“ povie-dala myšička a stratila sa mu z očí. Nuž ten už potom len pozerá, pozerá, dobre si oči nevyhľadí; načúva, načúva, dobre o uši nepríde; ale nič takého nevidel ani nepočul, a ráno predsa bola lúka potlačená. Lebo tá myšička mala tiež tri kone, čo jich nik nevidel ani nepočul, keď ona chcela, a tieto spásali a dotlačili tu lúku noc po noc. Doma iba oči do zeme zrazil, keď sa opýtal otec: „No synák, akože je?“ — „„Ej veru zle, otčíčku; lúka je ešte horšie potlačená, lež predtým, a predsa som nič nevidel ani nepočul.““

Na druhý večer bolo zase plno sháňačky s cedilami a kuľačmi, kým mamička toho sredného vypravila na tú lúku. A bolo že ti aj zastrá-jania sa, že čo si oči vyočí, dostrežie ho, čo tú lúku tak nivočí. „Dopá-lim ho,“ vraví, „a nepopustím, kým deviatu kožu z neho nesderiem. Ale aj opášem sa statočne proti hladu, aby som vládal kyjom lomiť!“ A s tým si zašiel na lúku, rozkladol ohníčka a ujiedal, upíjal si, ako by od troch dní nič v ústiech nemal. Príde k nemu myšička a pýta si: „Dajže mi, daj; budem ti na dobrej pomoci, vo dne v noci.“ — „„Ale ja tebe, potvoro!““ a chcel ju nohou pridlávíť. „No počkaj, bude ti lúka potla-čená!“ umkla mýška preč. Mohol sa potom vynazerať, vynačúvať, iba keď ráno prach stával na lúke. Okúňal sa aj domov ísť; iba tak poza ploty sa priplietol a oznámil otcovi, že je veru zle, na lúke ani stebla.

„Teraz už pôjdeš ty, pecúch,“ preriekol otec k najmladšiemu; „ale že vartuj; bo ak nedovartuješ, zle bude s tebou! A hoďte mu tam voľa-čoho, aby od hladu nezkapal!“ I tak, keď ustanovil sa s cedilkom ako tí druhí, vybila ho mať lopatou z kuchyne a nedostalo sa mu krem kúštik ovseného chlebíčka a do krčiažka vodičky. Príde na lúku, zasadne si pod vŕbičku a smačne si ujieda i vodičkou zapíja. Pribehne k nemu tá myšička a prosí si: „Dajže mi, daj; budem ti na dobrej pomoci, vo dne v noci!“ — „„Ej prečože by som ti nedal, veď si aj ty Božie stvo-renie; len poď a jedz!““ A veru čím sa zbadal, myšička všetko pohrýzla a dobre sa napila. „Keď si mä len nachoval a napojil, neboj sa už teraz nič. Na pravú polnoc prídu sem moje tátoše: jeden medený, druhý strie-borný, tretí zlatý. Priplichti sa k nim a chyť toho medeného za uzdu; už ti potom neujdú! Len pozor, aby ťa nezbadali, kým ho chytíš; lebo by si ty tých nikdy viac nevidel.“ A s tým mýška zmizla.

Do polnoci hodvábnej trávy nahučalo, že sa len tak mohol prestierať po nej. Po polnoci akoby z oblakov spadli tri tátoše a začali sa popásať. *Popelvár špatná tvár* priplichtil sa k tomu medenému a chytil tuho za uzdu. Kone začali sa zpínať a trhať; ale ujsť nemobli; už mu boli v

moci. Nuž mu len povedali, aby tie uzdy z nich postrhal a, keď mu ktorý z ních potrebný bude, aby len toho uzdou udrel o zem, hneď pri ňom bude; ale uzdy aby mu boly tak dobre ako zakopané, aby nik nedostal sa k nim. Keď uzdy postrhával, tátoše v povetrí uleteli, a ráno bola lúka ako perina. Keď išiel *popelvár* z varty, schoval si kantáre (uzdy) pod jeden mostík a postavil sa pred otca: „Nuž čože ty? akože ty?“ — „„A veru, otčíčku, ja len tak ako ja; ale lúka zelená!““ — „No chlap si!“ potľapkal ho otec; ale bratia, tí zle nedobre do neho: „Ty pecúch, ty popelvár, ty popeluchvaluch, ty špata, ty škrata! Tebe sa to len pridalo!“

* * *

Nezadlho potom jedna kráľovna, čo tam voľakde za horou bývala, dala z jednej žŕdi na druhú pretiahnuť zlatú žinku a na ňu zlaté vajce vyvesiť a že, kto dostane to vajce na prvý skok, toho ona bude nevestou. Shŕkli sa tatam páni a králi zo všetkých strán sveta na koňoch; i *popelvárovi* bratia ustanovili sa ako na hotové; len jemu prikázali čupeť za pecou, aby ani podívať sa neopovážil. A on len čupel, kým čupel za tou pecou; až raz zošmikol sa z kúta, a doma ani nevedeli ani sa neozreli, kam sa podel. Šiel on rovno pod mostík, vyhrabal medenú uzdu a udrel ňou o zem: hneď sa tam postavil medený tátoš aj s medenou zbrojou. *Popelvár špatná tvár* sa popriprával a vysadol. Len sa to zaligotalo, keď akoby z oblaka spadol na ten hrýnok, kde pánovia a kráľovia — ale nadarmo — skákali, bo ani do polovice tej výšky doskočiť nemohli. Priam len tento jeden bol celému zástupu v očiach, i samej kráľovne; jeho vlastní bratia vystupovali mu z cesty a divili sa, že len kde sa mohol vziať na tom svete taký krásny šuhaj. On ale iba koňa popchol, ponad žinku vyskočil a tam ten už bol aj so zlatým vajcom. Mhla nasledovala kroky jeho, a žiaden duch nevedel, ani odkiaľ prišiel, ani kde sa podel.

Keď bratia prišli domov, *Popelvár špatná tvár* už zase za pecou sedel. Tu sa mal napočúvať akého oni krásneho, poriadneho šuhaja videli, ako švárne na koni sedel, ako hybko vyskočil, ako len ten jeden bol všetkým v očiach, ako samej kráľovne slzy z oka vypadly, keď raz vo mhle zmiznul. „A ty pecúch,“ rečú mu, „ty si nič nevidel!“ — „„Čida som nevidel.“ povie tento. „Stál som na chlievci, keď tadiaľto letel, len ako čistá lesklá meď!““ A tí blázni dali si chlievce rozrúcať, aby *Popelvár špatná tvár* na druhýraz nič nevidel.

Lebo tá kráľovna dala hneď vtedy vyhlásiť, že už na druhom raze zlatý prsten — ale ešte vyššie vyvesia, a kto ten dostane, za toho pôjde. I na tom druhom raze vystrojili sa na ten hrýnok aj *popelvárovi* bratia. A *Špatná tvár* len sa vykradol za nimi z domu, vyhrabal pod

mostíkom sriebornú uzdu, udrel ňou o zem: hneď mu tam bol sriebornÿ tátoš aj srieborné odenie. Pripravil sa, vyšvihnul sa na kôň a prihrmel medzi panstvo, iba keď všetkým prišlo pred ním ustupovať na stranu a jeho bratom najďalej. Len čo raz koňom zatočil, šabľou v povetrí mihol: už bol prsten jeho. Vsetci sa zahľadeli v tú stranu, kade skákal, a on zvrtnul koňa a hybaj druhou stranou uletel im ako vták. — Doma si mal zasa čo napočúvať o krajšom ešte šuhajovi, ako ten predošlý, a že, kto toho nevidel, ten ešte nič na svete nevidel. „„Daj ti mi Bože, nevidel?““ rečie *popelvár*. „„Veď som ho ja videl! Len akoby bol svet striebrom posypal, keď som sa díval z tej hrušky, čo na záhumní stojí.““ — A tí sprostáci dali hrušku vyťať, aby už na treťom raze nič nevidel. A na tom treťom raze bola už zlatá žinka z väže na väžu pretiahnutá a na nej visel zlatý veniec.*) Varty stály na všetky strany na koňoch, aby dolapily toho šuhaja, ktorý ho dostane; lebo kráľovna už len tak mrela za ním. Panstva sa nahŕklo na hrýnok vždy viac, ale žiaden neodvážil sa ani koňa popchnúť; len zďaleka sa dívali, žeby teraz už ani tak nedoskočili. Aj hodina uderila, trúby zavrešťaly, bubny zahučaly a znak jim dávaly; ale nič. *Popelvár* mal času z kúta sa zošmiknúť, pod most bežať, zlatým kantárom o zem uderiť. Hneď mu pribehol zlatý tátoš so zlatou zbrojou; on sa pripravil a priletel medzi čakajúcich ako slnce v zlatom obleku oblečený. Len raz mu prišlo zaskočiť, už mal aj veniec na šabli; ale na druhom skoku aj zmizol a vartáši len sa zahľadeli, kade jim vtáčik z klietky uletel. — *Popelvár* aj zlatého tátoša zase pustil preč a uzdy mal pod mostíkom uschované; krem tie try veci vzal k sebe a ukryl si jich pod svoju pecúšsku čapuru, čo si bol zo starého vreca ušil, a tak sedel za pecou, keď bratia domov došli. Tu ho zas počali prezývať a prekárať, že keby vždy za pecou nesedel, bolby videl zlatého šuhaja. „„Čo len to,““ odpovedal *popelvár*; „„toho som i ja videl zpoza zahrady z vršku; celý svet sa jasal zlatom od neho!““ A tí hlupáci jali sa vrchy rozmetávať, aby *Špatná tvár* nemal odkiaľ čudovať sa, keď zlatý šuhaj pôjde si po nevestu.

Ale zlatý šuhaj po nevestu len nechodil a nechodil. Tu kráľovna vypravila poslov, aby jej, kde akého chlapa na svete pochytia, u každého tie veci hľadali; tie že ani ukryť ani utajiť sa nedajú, bo tým páru na

---

*) Dľa ľuptovského vypravovania boly tieto veci: zlaté jablko, zlatá hruška a zlatá, diamantami vykladaná koruna. *Popelvár* si jich schovával do železnej truhličky, ktorú mu myšíčka dala a u sebä schovávala, ku ktorej za každým prichodil i po kone i naposled po železnú truhličku. Dľa tohto vyprávania poslovia nehľadajú *popelvára*; ale on dobrovoľne ustanovuje sa pred kráľovnou, keď táto dáva vyhlásiť, aby ten šuhaj, čo tie veci dosiahnul, prišiel si po ňu. Myšíčka mu je vždy radcom a pomocnicou a naposledy príde bývať aj do kráľovského palácu, kde jej pri *popelvárovi* vždy dobre bolo. ***P. D.***

svete nebolo. Hľadáči prišli aj do tohto kráľovho domu, kde naši bratia bývali; tí dvaja hrdo v otcových svetliciach, a ten tretí ešte vždy za pecou. — Najprv už len u tých hrdých hľadali, ale nič nenašli. „Ani vy tie veci nenajdete," povedajú bratia; „Boh zná, kde ten šuhaj zmiznul." — „„A my tie"", vravia títo; „„vykutíme, čoby kde pod nebom boly. A veď vy ešte aj tretieho brata máte. Kdeže ten? čože ten?"" — „Čože by ten? Ten jich nemá; ten nikam od pece ani za celý svet." — „„No len sem aj toho; nach ho vidíme; čo je zaňho!"" — Zdráhali sa i semto i tamto, i tak i tak, že to *špatná tvár*, nesúca statočným ľuďom ani na oči; ale naposled len jich prinútili poslať poňho. A ten ti jim odkáže, že aká cesta na hor, taká cesta na dol. Hrdí bratia a hrdí poslovia voľ nevoľ pobrali sa k nemu, kde pred pecou v popeli sa prehŕňal — a ešte ani čiapku nesňal pred nimi. „Nuž či ty takto uctiš hosťov?" oborili sa bratia na *popelváňa* a strhli mu z hlavy tú čapuru. Tu pod čapurou zlatý v e n i e c; z l a t é v a j c e zkúľalo sa pod nohy, a p r s t e n odfrkol do popola. Hneď ho poslovia poznali a poklonili sa pred ním ako pred svojím kráľom.

A *Popelvár špatná tvár* len jim kývnul rukou, aby sa pobrali domov, že on ešte skôr tam bude ako oni. Na bratov už teraz ani sa veľa neozeral, len šiel rovno k svojej myšíčke a tej sa poďakoval za pomoc. Tá mu ešte tú radu dala, aby šiel k milej n a k o č i aj s tými vecmi; koč aj všetko že mu hneď tam bude, keď sa napred v č i s t e j v o d e v y k ú p e a tými uzdami razom udre o zem. — Vykúpal sa pekne, krásne v čistej vode pod mostíkom, ako mu myška kázala; vyhrabal uzdy, udrel o zem, a tri tátoše stáli tam zapriahnuté v zlatom koči. Priletel ako hrmavica prosto do kráľovskej brány. Kráľovna ho aj vtedy z obloka vyzerala. Vyhodil z koča z l a t é v a j c e a to jej padlo zrovna do lôna; vyhodil z l a t ý p r s t e n a ten stoknul sa jej na prst; vyhodil z l a t ý v e n i e c a ten jej zletel pravo na hlavu. Hneď sa poznali, a *Popelvár špatná tvár* pojal krásnu kráľovnu za ženu, a celé kráľovstvo bolo jeho.

---

2. Zázračná studňa alebo Ružena a Maco-Ondrej.

(Povesť z Kysúc.)

Podáva a rozpráva ***Štefan Rúčka.***

V sedemdesiatej siedmej krajine ešte za starého Vida žil jedon kráľ a mal utešenú a na vydaj súcu dcéru, jedinkú. Zapáčila sa táto driečna princézna dvom súsedským kniežaťom, princom, a oni obidvaja odrazu zamilovali sa do švarnej princézky až po samé uši; a obidvaja pomlčky sa zaprisahali: „Stoj čo stoj — jedonkaždý sám k sebe pove-

dal — princézka musí byť mojou ženou.“ Dlho, dlho a často sa nachodili do kráľovského dvoru, ale princézke do jej srdca padol len ten poriadnejší princ, ktorý nie len že bol mladší o desať rokov od druhého princa, ale aj dobrý život viedol. Druhého princa ale naprotiva nemohla princézka vystáť, lebo tento vo svojom zámku roztopašný a bohaprázdny život viedol, ba aj to o ňom počula, že pod svojím palácom jakúsi zázračnú studňu má, a tam krásne dievčatá uchvátené pre svoju zábavu hnusnú skrýva.

Raz pred poludním ten bohabojnejší princ prišiel nahovárať princéznu za ženu. Privolil k tomu kráľ s kráľovnou; princézna ruku svoju podala tomuto princovi, a bola neslýchaná svadba. Žil mladý tento párik medzi sebou dobre a pekne, lebo sa rád mal, a Boh požehnal jim, a dožili sa krásneho dievčatka. — Ale druhého, toho roztopašného princa mrzelo to velice, že nemohol dostať princézku za ženu, a závidel sčastie a blaženosť novým manželom. Dlho v sebe ukrýval jed a pomstvu, až keď Ružena hodne vyrástla, predsavzal si pomstvu svoju na nich a na dcére jejich vyliať, a do života uviesť. Ale jako že sa vypomstviť?

Jedonraz vybieral sa otec Ruženin na prechádzku, no na polovačku. Prevesí pušku prez pleco, zasvorkuje psov kopových a odchádza do hôr hustých. Tu padne mužovi okolo krku žena: „Oj mužu drahý! neodchádzaj od domu, špatný som ja sen mala v tejto noci, a teraz mi porád len v ušiach cvinie; sotva sa ti dobre povedie. Zostaň doma, zostaň; nenechávaj nás samotných.“ Ale muž nič nedal na tieto pletky ženiné; nedal sa odhovoriť, odišiel. Ide, ide zelenou lúkou, a na tejto posretne sa pri samých už hustých horách s princom roztopašným, so svojím sokom, závistníkom, no so zaprisahancom nad jeho sčastím, životom. Z reči do reči — merajú si sily svoje. — Strhol sa súboj medzi nimi. Otec Ruženin padne poranený. Zlopovestný princ s kočišom svojím odpratal poraneného soka svôjho do húšťavy, vysadil ho na koč, ktorý tu stál po hotove, a zaviezol ho pod svôj zámok do tajnej a zázračnej studne. Tu ho zamknul a povedal: „Tu seď a prebývaj, pokým ťa nejaký Maco z popod zeme nevyškrábe.“

Vo vysokom kniežaťskom paláci ak čaká, tak čaká muža svôjho matka Ruženiná; ale prešiel deň, prešiel i druhý, a on sa len nevracal. Vychádzaly obe von, vyzierala Ružena otca, vyzierala jej matička muža svôjho dobrého; ale o ňom ani chýru, ani šlaku. Rozžalostily sa neborky, začaly veľmi plakať.— Usnuly. Ráno na tretí deň vybraly sa do širého poľa, na lúku — a tu pustým horám, dolinám vykladaly svôj hlboký zármutok, ale darmo. Muž a otec nijako sa nevracia. On zmizol, a len zmizol. Jako tak plačú a vykladajú, kde sa vezme, tu sa vezme jedon myslivec, a zpýta sa jich, čo sú tak smutné a uplakané? „Nuž či ste tam nevidel nekde môjho milého muža, a tejto dobrého a drahého otca?

Vyšiel na polovačku, a toto je už tretí deň, čo sa domov nič nevracia. Oj azdaj ho divá zver kdesi kam si roztrhala! Azdaj zahynul!" — „„Nezahynul, nezahynul,"" odvetil myslivec; „„ale ešte žije, — žije život sladký, v tej zázračnej studni. — Vyskočila proti nemu srnka jedna. Pustil sa za ňou, ale ju nijako nemohol dohoniť a na strelenie dostať. Srnka ho vždy len ďalej a ďalej vábila, trochu postála a hneď zas vopred utekala; namrzel sa a zaklial, a tu mu zrazu zkape srnka z očí, a on sa našiel v zázračnej studni. Toto všetko videl som sám na vlastné oči, môžete mi veriť, a jestli vieru prikladáte povesti, ktorá sa o zázračnej studni roznáša, tedy muž váš neverným stal sa už posaváď manželom. On s krásnymi dievčatkami a s nymfami z čista, jasna sa zabavuje. Vás opustil, a nenavráti sa nikdy."" — Princézka žena pustila sa aj s dcérou svojou Ruženou do velikého plaču tak, že ani na oči svoje nevidely. V tom myslivec prikročí k Ružene, zaviaže jej oči ručníkom, koč pribrkoce, doňho vysadí Ruženu a zvolá: „„Keď matka nechcela za mňa isť,za mňa sa vydať, teda jej dcéra musí mojou dcérou byť."" A tu preberie sa matka, a ani očiam vlastným nechcela veriť, že myslivec dcéru jej Ruženu preč v koči unáša. Kričala, volala potom za nimi. Oni ale leteli na hrdých paripách jako jasná strela k zázračnej studni. Po horách, dolinách rozliehalo sa: „„Na veky si stratila muža svôjho, nikdy pranikdy neuvidíš viacej Ruženu. Prisahám, prisahám, bez dediča umreš."" Začula princézka, začula ozvenu túto. Dlho, dlho potom ešte poplakala si na lúke, a vrátila sa domov zarmútená. A tu jej v noci, keď len nijako usnúť nemohla, teprv svitlo v očiach, že ten myslivec veru nikto iný neni a nebol, jako ten jej druhý záletník, ten zlopovestný princ; ktorý za pomstvu, že ona nechcela sa zaň vydať, n jskor zmárnil aj muža, uchvátil ho aj Ruženu do zázračnej studne. Sotva ráno svitať začalo, a už princézka bola na cestu vystrojená. Odišla ku kráľovi, k otcovi svôjmu a k matičke kráľovnej sa požalovať, a rodičom svojim rozpovedať, čo a jako sa stalo s jej najmilejšími. Kade kráčala, všade rozprávala svoje súženie; radila sa s každým, kto len čo poradiť znal; zpytovala sa o zázračnej studni; ale dobrí ľudia jej nič istého povedať nevedeli. „Ej veď azdaj sa len do zeme neprepadli, že by jich nikto nenašiel!" Konečne prišla ku kráľovi, k otcovi svôjmu, a tomuto všetko vyrozprávala, čo len vedela a videla. Na kráľa mnohé, premnohé zo všetkých strán dochádzaly žaloby oproti zlopovestnému princovi; ale keď to len nikto posavád nevedel dokázať, neveril žalobám, a všetko, čo svet vymyslel, vraj, o jakejsi zázračnej studni, len za poveru, klam a za samé pletky držal. Včul ale, keď sama vlastná dcéra kráľová sa ponosuje, počal kráľ veriť, že predca len čosi v tejto veci musí byť. Rozposlal tedy, koľko do roka dní, toľko poslov, vojákov, špehúnov na všetky strany, a keď títo po celej krajine na darmo chodili až do roka, tehdy

kráľ rozhlásil po celej krajine velikú odmenu: že vraj pôl kráľovstva aj Ruženu dostane ten za ženu, kto kráľovského zaťa a jeho vnučku v zázračnej studni najde.

O nedlho rozniesla sa driečna táto odmena kráľovská po celej krajine. V každučkom kúte shovávalo sa o nej, dostalo sa to do uší aj otcovi jednej chudobnej rodiny. „Ej, ženo!“ povedá raz chudobný muž tento žene svojej: „nás je mnoho v dome, kus priveľa. Naši dvaja synovia sú už driečni šuhajci, oni sa už nejako vo svete vypletú, vychublú. Počuješ čo? pošlime, vypravme jich do sveta, azdaj jedon lebo druhý bude ščastlivý, a najde tú studňu zázračnú!“ „„No tak““, povie žena, „„to sa i mne ľúbi, aj ja som na to myslela.““ A tu raz otec prehovorí k dvom svojím synom: „Deti moje! sami vidíte v jak biednom stave sme; musíme dačo robiť; takto nevyžijeme, takto nebude z nás nič. Vy ste už, chvála Bohu! v tom veku, kde aj sami už ščastie vo svete probovať môžete; teda vyberte sa a choďte do sveta, hľadajte si vo svete alebo službu, alebo vyhľadajte v studni zázračnej zaťa a vnučku kráľovskú, Ruženu. Azdaj sa vám podarí to, a vy vyhráte hodnú odmenu kráľovskú.“ Synovia dobrí poslúchli otca svôjho. Vzali so sebou jednu fujaru a gajdy, na ktorých dobre vedeli hrať. Rozlúčili sa s rodičami a šli horami, dolinami za veľa dní, až napokon prišli do jednoho mesta. Tu vyhrávajú národnie piesne na gajdách a na fujare. Hudba táto národnia páčila sa meštanom a pánom, a šuhajci naši mnoho, premnoho peňazí boli od pánov podostávali. Vodilo sa jím dobre; ale už ledva od hladu stáli na nohách. Aby žalúdok hladný toľko už nekričal, ale sa uspokojil, vyhladnutí bral sa do hostinca. Idú, idú okolo jednoho sklepu, kde visela koža z jednoho medveďa. „Postoj, brat môj!“ povie starší mladšiemu, Matej Ondrejovi; „pozri tam na tú kožu medveďovú, tá by sa nám sišla na kabaňu, zimnú huňu. Sjednajme ju.“ A tu zastanú si pri sklepe a prezerajú milú kožu medvediu, a jedon na druhého pozre, a starší povie: „No jakože spravíme?“ A mladší brat povie: „No len kúpme kožu, však ti v hostinci potom poviem, čo z nej spravíme!“ Rada dlho netrvala. Vkročili do sklepu, a jak jednajú, tak jednajú milú kožu. Dva tvrdé toliare dali za ňu. Odišli potom do hostinca si zaobedovať. Tu povie mladší brat staršiemu: „Vieš čo? Ty mä zašiješ do medveďovej kože. Bude mi meno: „Maco-Ondrej.“ — Uviaž mä na štranok retiazkou, a voď mä po uliciach mesta. Všade hraj na gajdy, a keď sa shrnú ľudia na diváky, ja budem „odzemok“ tancovať, budem hajdukovať.“ — Ľúbila sa reč táto Ondrejová staršiemu bratovi Matejovi, a povedal: „Ondrejko! mohli by sme sa sice chytiť do tejto práce hneď po obede; ale netrúfam, že by sa ona podarila v tomto meste, kde sme kožu medvediu zakúpili. Tu by ľudia kožu a tak aj nás poznali. Lež odiďme do druhého mesta na výrobky, jaké tys poradil.“ — A urobili tak. Vychopili sa do iného mesta,

kde bolo mnoho, premnoho gavalierov, veľa slavného panstva. Tu mladší brat Ondrej na telo svoje natiahol milú medveďovú kožu, len mu z nej oči vykúkaly, a o chvíľu pekný, krotký, a vyučený Maco stál pred bratom Matejom. Tento milého Maca medveďa vodí po uliciach, hrá na gajdách všade. Ľudia, páni sa šbiehajú, a Maco svoje kunšty vykonáva; jak tancuje, tak tancuje a hajdukuje odzemok. Zapáčilo sa toto tak skrotené a vycvičené zviera jednomu princovi, ktorý tiež sa na jeho kunšty bol zadíval. Zavolal nášho gajdoša na stranu, a mešec dukátov mu sľuboval, ak mu medveďa Maca predá. „Predať jako predať; to ja za celý svet nepredám. Však predal bych takto celé moje vyživenie, no môj život.“ „„No teďa mi ho aspoň na štyry dni požičaj a prepusť do môjho zámku. Šikne sa (hodí sa) on do mojej, zázračnej studne.““ Vyvalil Matej gajdoš oči na princa, keď počul o zázračnej studni hovoriť. Prišla mu na um kráľovská odmena, a povie: „No požičať jako požičať, to radšie bych urobil, ale vám to urobiť prv nesľúbim, až sa s mojím druhým bratom v hostinci neporadím, a keď aj on nato privolí, tak zajtra prídem na toto miesto zas a poviem vám, pane, či vám požičiam, prepustím medveďa do zámku, a či nie.“ — Na to princ šupnul hrst žltákov do ruky gajdošovej. Šuhaj náš poklonil sa princovi a so svojím Macom odišiel do hostinca; kde potajmo dolu svliekol kožu z medveďa a pýta sa brata svôjho Maca-Ondreja. „Ej bračok môj! či pôjdeš do toho zámku na výrobky?“ „„Čo že bych neišiel? Azdaj takto v zázračnej studni čaká na nás odmena kráľovská. Len Matejko povedz ty tomu princovi, aby so mňou tak jako ty pekne zachádzal, a aby ti dal na vyživenie zatiaľ, pokým sa ja v jeho zámku, no v zázračnej studni baviť, no túlať budem.““ — Keď sa bratia takto ushovárali a poradili, hneď na druhý deň ustanovili sa na určené miesto. Ondrej zas len v medvedej koži, a Matej so svojími gajdičkami. Ten istý princ čakal už na ních. Dal gajdošovi na vyživenie, a odobral si medveďa na štyry dni od neho do svôjho zámku; a zrovna s Macom ponáhlal sa domov. Vyšli z mesta von, a brali sa k jednej hore, a len vždy viac a viac púšťali sa do nej. Medveď mumlal, a kade kráčal, všade si pilno značil cesty a len do vätšej húšťavy sa púšťali a zachodili. Medveďa už počal aj mráz prejímať, ale nedal to na sebe znať; veď medveď v hustých horách najradšie býva. — Prišli na jednu lúku. Tu stál jedon pustý zámok, vôkol neho, pred ním a za ním samé vysoké vrchy, husté lesy (hory). Opodial zámku potok žblunkotal a pod zámkom jazero, rybník, no zázračná studňa sa zrkadlila, hlboká po pás, a dlhoká, široká dosti. Keď semká k jazeru tomuto, k tejto studni zázračnej prišli, princ priviazal medveďa o strom, o jedľu za štranok, ide k studni, siahne rukou do vody, a pod vodou kunštovne zapravenú a ukrytú, no tajnú pumpu zapumpuje, zatočí, voda sa rozčiapne a tajnými trúbami valí sa do potoka, a suché dno rybníka tohoto mramorom vydlá-

žené ostane. Nato potom princ išiel k medveďovi, tohoto odviazal a za štranok viedol k jazeru, včul už suchému. A tu bolo, čo bolo. Princ podzemné dvierka tu vpravené odšrofuje, rozotvorí. Dvierka viedly popod rybník, pod zem dolu schodami do podzemnej tmavej jaskyne. Medveď si to všetko značí, a mumlajúc dolu s princom schádza. Tu v tmavej jaskyni tejto na chodbe rozžal princ svetlo, lampáš, a bolo vidať dvanásť podzemných izbičôk, svetlíc, rad radom, a do každej izby osobitné dvere viedly. V prvej izbe bývala Ružena, vnučka kráľova, táto vodopanenka (nymfa). V druhej opodiaľ býval jej otec, v tretej, v štvrtej atď. izbe bývali ostatní pod vodou podzemní väznovia, buďto za pomstvu, alebo k hriešnej zábave princovi tuna násilno zajatí, no zakliati v zázračnej tejto studni. Princ s medveďom vkročil do prvej izby, predstavil Ružene toto vycvičené zviera, a zanechal ho u nej k jej zábave. Pleskol dvermi, a vyletel von jako ohnivá strela; zakrútil potom z druhého boku zpiatky pumpu, a tu zas z brehov potoka zpiatky ženie sa voda do rybníka sama od sebä. Ružena ihrala a bavila sa s medveďom. Spievala a hrala mu na harfu, na fujaru, a Maco-Ondrej tančil odzemok. Zapáčil sa medveď mladému dievčaťu, a toto sa nemohlo dosti načudovať, a nadívať na jeho obratnosť. Ružena celkom k Macovi privykla. A Macovi nášmu nikdy ešte tak dobre nebolo, jako teraz u Ruženy. Jedla ona, jedol aj on; spala ona, spal aj on; čo si len žiadal, dala mu. Zato ale dosti sa jej nahajdukoval. Už dva dni aj dve noci minuly. Na tretiu noc snívalo sa Ružene, že k nej prišiel jedon starčok a povedal: „Ruženo! Ruženo! Maco-medveď, s ktorým sa ty poihrávaš, neni medveďom, ale opravdivým človekom, a ten tebä aj otca tvôjho zo zázračnej studne tejto vyslobodí.“ — Skočí nato Ružena prebudená na rovné nohy z postele, zažne kahanec a zrovna ženie sa končitým nožom na medveďa a povie: „Hovor, povedz, či si človek? alebo ťa hneď zabijem.“ Medveď sa ochúňa, zamumle, škriabe pazurami, drapami a pýta sa von; jako by na stranu. Nymfa mu otvorí dvere. Maco chce uskočiť, ale preľakol sa náramne, keď nad sebou vodu hučať počul, a ani sem, a ani tam nemohol sa vonka dostať. Všetko bolo pozamikané, aj dno jazera zapchaté Chcel, nechcel, musel sa vrátiť. Ružena, vodopani, nožom začne kožu driapať medveďovi. Maco počne hovoriť a sa priznávať. „Bože!“ skrikne princézka, „čo to vidím? Ach a jak krásneho mládenca predo mňou! Hovor hovor, čo si prišiel? však obidva zahynieme! Či si prišiel rod môj špiniť, zľahčiť?“ „„Ach nie krásna panno! ale len teba oslobodiť.““ „Čuj, milý môj! čujže radu, a vyhráš veľkú stávku, no peňazí hromadu,“ povedala Ružena Ondrejovi. V neďalekom meste tuná strojiá sa veliké plesy a zábavky. Kniežatá, baróni, grófi a bohatieri velikí zo všech strán sveta prichádzajú semka a o závod hrajú sa, no veliké summy kladú, stavajú na stôl princa tohoto zámku, hľadajú nás tu podzemných

väzňov, v tejto zázračnej studni zakliatych. Jestli nenajdú, tak peniaze svoje na stôl princov položené prehrajú, a aby jich to potom veľmo nemrzelo, princ tohoto zámku, ktorý takto veľmo bohatne, dáva oblúpeným gavalierom tance, plesy, zábavy.“ — „„Aj kráľ rozhlásil po celej krajine, — povedal Ondrej Ružene, — že dá veľkú odmenu tomu, kto najde tú studňu vyslobodí vnučku kráľovú a jej otca. Ja som teda semká prišiel, abych ťa vyslobodil aj otca tvojeho!““ — „Dobre dobre; prisahaj mi vernosť, jako ti aj ja ju sľubujem, a na znak lásky mojej tu ti môj prsten darujem.“ Stiahla Ružena z prsta drahý prsten, a dala ho Ondrejovi. A tento sa zaprisahal, že ju vyslobodí, že však dobre má naznačené miesto toto. Ledva čakali štvrtého dňa naší sprisahaní. Pokým ale princ pre medveďa prišiel, Ružena zas len zašila Ondreja do medvedej kože. Na štvrtý deň prišiel pán a princ zámku, a Ružena horko ťažko lúčila sa s medveďom. — Princ zaviedol do mesta tak jako priviedol Maca a odovzdal ho tomu, komu patril, gajdošovi Matejovi, ktorého veľmo obdaroval a odišiel. Ondrej z kože medveďovej sa vyzliekol, a že sa mu dobre v zázračnej studni vodilo, dobre si aj s bratom na hostinci zajedol a Matejovi všetko porozprával. Jako tak vypráva, tu hrnú sa jedon po druhom do hostinca zo všetkých strán gavalieri bohatí; zlato a sriebro len sa tak ligotalo na nich. Vo dverách každý z nich volal: „Ja, ja prvý najdem Ruženu! Stavme sa, stavme! Čo sa staviš?“ A o chvíľu celá kopa dukátov stála na stole. Veliká to stávka. Ondrej sa díval, čo len bude ďalej. Jedon princ shrnie peniaze zo stola a povie: „No poďte hľadať!“ — A za ním kráčali všetci aj so svojimi sluhmi. Ondrej posledniebo sluhu šklbne za kabát, a zticha mu zašoptá: „Povedz pánovi tvôjmu, aby len hodne postavil na hru, ja s istotou viem to miesto, kde sa Ružena sdržuje.“ — Sotva to sluhovi dopovedal, a už to tohto pán vedel. A to bol princ, ktorý posledný k zázračnej studni stúpal za ostatními gavaliermi. Princ tento kroz sluhu poslal zo samého zlata a sriebra krásne šaty Ondrejovi, aby sa aj on teda vyobliekal a za nimi ščastie probovať prišiel do zámku, horami a zázračným jazerom otočeného. — Chodia, chodia dlho všetci po hustých horách; poľujú zakliatych podzemných väzňov, i krásnu vodopanu Ruženu; ale nadarmo. Chodia okolo rybníkov, — voda hučí; — prevážajú sa po nej, ale nikomu nenapadlo, žeby pod ňou mal skrytý byť ten drahý poklad, ktorý vyhľadávajú. Kopovia ňuchajú, noria; nohami, pazúrami škriabu, hrabú; ale pod vodu sa doškriabať nevedia. Tri dni, tri noci to tak šlo, čo porád vyhľadávali a nevedeli na stopu prísť živej duši. — „Prehrali ste, pánovia, prehrali ste stávky svoje;“ — zakričal princ toho zámku — „moje sú peniaze. Šlo mi o česť; no i o život. Poďte do mesta; zabavíme sa!“ — „„Nie tak, nie tak pane!““ — ozve sa na zadku stojáci a v samom zlate a sriebre vyobliekaný Ondrej — „„ešte sme neprehrali. Však sme ešte

všade nehľadali. Či kto z nás hľadal pod vodou? Za mňou teda, za mňou všetci; vyzlečme sa a skočme do vody!"" — Na to princ zámku sa rozrehotal a šuhaja nášho vysmievať započal. Ondrej ale na to nič nedal; vyzliekol sa do košele a skočiac do zázračnej studne povie: „No ja len predsa oprobujem; aspoň sa okúpem, choc aj nič nenajdem." — Všetci obstúpili studňu, a princa to omíňalo. Voda Ondrejovi bola po pažie; rybník široký, ďaleký. Krížom, krážom pláva po ňom, až príde na poznačené sebou miesto. Tu rukou siahne pod vodu, zvrtne pumpu; raz, dva zatočí a žilu, struňu studne potiahne. Voda sa rozčiakne a hrnie sa do rieky. Dno rybníka prázne ostane. Odšmikne potom vpravené dvere, na dne ukryté, a tu otvorí sa dokorán tmavá, podzemná jaskyňa. „Poďte sem!" — privolal Ondrej všetkých gavalierov. Princ zámku skamenel; ostal bľadý jako stena, áno jako smrť. Gavalieri volali: „Vyhral si!" a hnali sa za Ondrejom všetci do podzemnej jaskyne. Ondrej stúpal rovno do prvej izby, kde Ružena bývala, a vo dverách zvolal: „Tu som, jako som ti sľúbil, tvôj osloboditeľ. Tu je prsten sľubu a prísahy tvojej." — Ružena poznala Ondreja; vytržená bežala mu do náručia a pred všetkými ho objala. Šli do druhej izby — a tu našli otca Ruženinho. Objimania nebolo konca, kraja. V ostatních desiatich izbách bolo desať najkrajších z celej krajiny dievčat, tuná zatvorených, zakliatych. Vyviedli všetkých týchto podzemných väzňov von na slobodné. A tu bolo, čo bolo. Len počujte, čo sa vám to tu teraz stalo. Všetci psi tých gavalierov bez všetkého huckania samy sa oddaly do princa toho zámku; roztrhaly ho na franforce a odmrštily do vody tohoto zlostníka, túto potvoru, ktorá nebola hodná viac po zemi chodiť, — totò nešťastie nejednoho krásneho dievčata. — Kráľ keď o všetkom bol počul, čo sa bolo v tej zázračnej studni prihodilo, veľmo sa naradoval a dal skutočne sľúbenú odmenu Ondrejovi. Náš Maco-Ondrej stal sa teda zaťom kráľovým; dostal pôl kráľovstva i Ruženu. Zavolal k sebe biednych rodičov svojich, a Ružena povolala svojich; i žili vospolok blažene a pokojne. Ostatnie dievčatá, zo zázračnej studne vyslobodené, povydávaly sa za ostatních gavalierov; bolo jim dobre tak, že si ani samy lepšie nežiadaly.

---

3. Sirôtky.

Podal a rozpráva *Štefan Marko Daxner*, z Malo-Hontu (Tisovec).*)

„Ach Bože môj, Bože! — tak horekoval jedon chudobný sedliačik — len čo sa to s tebou, so svetským bedárom, bude robiť? Doma ti dvanásť nahých detí od hladu narieka; žene treba do hrnca, a keď jej nedáš, sám nebudeš mať čo pod zuby; a čože jej dáš, keď na celom bydle nemáš ani toľko ako kostolná myš?“ — I začal vyvracať všetké vrecká a prevracať staré kapsy, čiby v nich ešte dačo nenašiel. Ale kde nič, tu nič; lebo deti ešte včera všetko až do najmenšej omelinky boly vysbieraly. Tu ho zaboľalo srdce veľmi, a on neborák — čože už mal robiť? — pustil sa za cestou do sveta. „Aždaj že mi — povedá — dajedon statočný človek udelí kúsok chleba, keď mu budem vyprávať svoju a mojich detí biedu.“ —

Ide, ide po prašnivej ceste a ešte neprešiel žiadnych sto krokov, keď stretne dakoľko chudobných ľudí, čo práve vtedy vracali sa z panského domov. Tu sa jim on hneď začne prosiť, že tak a tak, že už nevie ani kde sa má podieť od hladu, aby sa len smilovali nad ním. „Už je — povedá — tretí deň, čo som nemal kúska chleba v ústach. Ale ja, ako ja; ja by som si len spomohol; ale doma dvanástoro detí a k tomu ešte aj žena. Nože mä no, len dák poratujte; veru vám to sám Pán Boh vynahradí.“ — A tak božeká, tak vykladá, žeby aj ten kameň slzy zalialy. — Ale chudobní ľudia, čoby aj od srdca rádi, spomôcť mu nemôžu; lebo sami nemajú ničoho. „Veru, dobrý človek, len sa ďalej majte; kde nič nieto, tam ani smrť nevezme.“

Tu sa on rozžehnal s tými poctivými ľuďmi a smutný kráčal ďalej. Ale ani by sa nebol ponazdal, iba keď vidí na cifrovaných hyntovoch bohatých pánov, čo mali plné vrecká peňazí. Začne sa jim prosiť, ako prvej tým chudobným; žaľuje jim svoju biedu, naťahuje proti nim chudobnú dlaň; ale páni nevideli ani nepočuli chudobného sedliačika pod sebou; lebo boli veľmi bohatí a práve preto nenadelili mu ničoho.

Hoci si on už dosť biedy pojiedol na tom svete; ale predca mu ešte tak ťažko nepripadlo nikdy, ako práve teraz; až sa mu dvíhalo od srdca, už aj od hladu, aj od toho velikého žiaľa. „Tak hľa! — žaloval sám sebe — chudobní nemajú, bohatí nedajú. Keď to dajedon človek len na biedu a na trápenie narodí sa na svet.“ — Užialený, utrápený ani

*) Zvláštnosti pohovoriek a porekadiel ľudu malohontského, ako i výrazy a slová jeho, dobre sú tu podržané; trebars k úplnej vzorke hovoru malohontského vyhľadávalo by sa premenenie pravopisu a nové nektoré hlásky, tu i tam i grammatické formy. **P. D.**

sám neznal, kade ide; len keď už hodne z večera v jednej úzkej dolinke pri potôčku sa zastavil. Potôčok, čistý ako kryštál, tiekol jarčokom, jelšami husto zacloneným; po ňom bolo plno vymytých hlbočiniek a v hlbočinkách plno tých najkrajších pstruhov. — „Bože! — povedá, — či je to naozaj, či sa mi to len sníva, že tu toľko tých pstruhov?“ — I veril i neveril svojim vlastným očiam, kým mu len tých najkrajších štrnásť pstruhov v kapse nebolo. Tu potom kľaknul na kolená; poďakoval sa Pánu Bohu, že ho tak zaopatril; vzal kapsu pod kabanicu a ako znovuzrodzený stúpal hodnými krokami domov, kde ho vyhladnuté deti plačom a radosťou uvítaly.

Za ako mak uvarila matka večeru. A keď položila plnú misu na stôl, môžete si pomyslieť, že to netrvalo dlho a bolo po pstruhoch. Ale potom po večeri, potom len bolo, čo bolo! Miesto plaču samé veselé reči a to všetko o pstruhoch Otec vykladal, ako jich nachytal a tie deti, to sa jedno nad druhé chválilo pred matkou: „A môj pstruh bol lepší!“ — „A môj väčší!“ — „A ja som sa po toto najiedol!“ — „A ja po toto!“ — Lebo aby ste vedeli, že na týchto pstruhoch spočívalo požehnanie Božie, a čo len kúsok z jednoho, už by dosť bolo bývalo na ukojenie hladu. — Od toho času nevedela viac rodina nič o hlade. Otec sám chodieval každý od Boha deň na tie pstruhy do toho potôčka. Ale nikdy nezanedbal ďakovať Pánu Bohu za tie dary. Len to mu bolo divno, že štrnásť pstruhov naveky po ľahku ulapil; ale toho pätnásteho, čo sa mu len tak okolo nôh plietol, nikda nijakým činom dolapiť nemohol.

Dobre lebo nebárs! Len sa tu raz stalo, že ten otec umrel. Matka, neborka, i s dvanástimi sirotami oplakávala ho a vykladala na jeho hrobe horkými slzami svoju biedu celý Boží deň; iba keď ju už okolo večera hlad začal upomínať na pstruhy, vstala, utrela si slzy a deti tiež s ňou prestaly plakať. Potom sa zabrala ku potôčku. Ta idúc tešila sa, že už od teraz naveky zvýši sa jim ten štrnásty pstruh, keď jich je o jednoho menej. Jaj! ale sa tu nestalo tak, ako si ona myslela. Bo len čo vstúpila do vody, trinásť pstruhov ulapila hneď; ale štrnásteho nedaj Bože dostať, a to ani teraz, ani potom nikdy. Krútila hlavou nad takým poriadkom a pozdejšie ju to ozaj zmrzelo, a čím viac zapomínala na smrť svôjho muža, tým väčmi jej vrčal ten štrnásty pstruh v hlave. Lebo si myslela: ešte si ty nie taká veľmi stará, žeby si sa komu tomu zapáčiť nemohla; ešte by takto aj onakvejší človek mohol prísť a čímže ho ponúkneš, keď na celom bydle ani skybky chlebíka, ani masti ani pasti. *) — A tak sa mrzela, tak premýšľala a

*) Pasť, die Falle. Porekadlo: „Ani masti ani pasti“ — znamená, že niet ani vábidla, ani spôsobu nekoho k sebe privábiť, pripútať, zvlášť vohľadcov; alebo napospol, že niet spôsobu predsavzatie vykonať. *P. D.*

nemala pokoja, kým len nevymyslela spôsob: že to veru dobre bude dvanásť pstruhov uvariť a trinásteho odložiť na stranu, keďby ju tak nevdojak dakto navštívil. — A od toho času boly ukrivdené dietky; lebo nedostávalo sa jim viacej po celom pstruhu, keď matka jednoho vždy odkladala na stranu.

I díval sa Pán Boh z vysokého neba na všetko, ako tá žena s jeho Božím darom hospodári, a nahneval sa nad jej neprávosťou veľmi. Zavolal tedy svôjho posla, aby posol tašiel povedať smrti, nach tú ženu privedie pred jeho Božský trón, skôr ešte akoby do väčších neprávostí upadla. Posol šiel vykonať podľa rozkazu a, že práve večer dostúpil na zem a príbytok tých dvanásť sirôtok bol mu po ceste, zažiadalo sa mu veľmi poznať tú rodinu, o ktorú Pán Boh tak milostivo pečuje. Ako starý žobráčik vstúpil do toho domčoku, že čiby ho len túto jednu noc neprenocovali. I obzrela sa vdovica na starého žobráčika a keď videla, že je len žobráčik, začala sa mu vyhovárať, že ho ona veru nemá ani čím ponúknuť, ani kde uložiť, aby len tašiel ďalej, azdaj ho dakde inde prímu. Ale keď žobráčik len sa prosil a prosil, že takto a takto, on jiesť nepotrebuje a hockde do kútika sa uloží: tak mu vdovica na veľa prosenia dovolila ku dverom do kútika si sadnúť. — Utúlil sa on do toho svôjho kútika a ukrčil sa ako najlepšie, že bude spať; ale tu veru nemohol celú noc ani oka zohnúť, čo tie deti neprestajne nepokoj robily. Jedno sa pýtalo von, druhé zakryť, tretie začalo nič po nič plakať, štvrté mrnčalo, aby ho poškrabkala — ja tak to šlo celú noc a matka ku každému vstávala, každé vysluhovala, aby len neplakalo. A ráno bolo jich treba riadiť, česať, umývať, obliekať.

Toto všetko pohnulo posla Božieho k ľútosti. A miesto toho, žeby bol tašiel s rozkazom ku smrti, vrátil sa nazpäť do neba k Pánu Bohu, že keby len smel povedať, čo on tej noci zakúsil a videl. — „No, čože si zkúsil a videl?“ — Zpýtal sa Pán Boh. — „„Hej, hospodine Bože môj drahý! čože som zkúsil a videl! Len som ja tej noci tašiel na nocľah k tej vdovici. Ale ja len to povedám, že ak my tú ženu preč vezmeme, tak tie deti jedno za druhým vykapú — nikda z tých ľudia nebudú! Veď som ja celú noc nemohol oka zohnúť, čo to jedno sa pýtalo von, druhé kričalo: „zakryť,“ tretie plakalo — a ktože mal každému poslúžiť? Len tá biedna matka storáz vstávala a storáz každé vyslúžila. A ráno všade plno riadenia, to česania, to umývania, to obliekania! Ej, veru by sa sišlo, čoby sme ju ešte kus nahali, pokým aspoň jedno lebo dve z tých detí odchová!““

„Hm, hm,“ zakýval Hospodin hlavou a začal k svôjmu poslovi takto: „Či vidíš tamto na mori, na samom prosriedku, tú zápoľu? Tajdi

ty teraz ta! Rozdrv tú zápoľu na malé kúsky až do samého dna a potom mi prijdi povedať, čo si v nej našiel."

Uposlúchnul posol rozkaz svôjho pána. Zostúpil dolu lámať tú zápoľu a, keď ju už celkom až do dna morského bol vylámal a rozdrvil, vrátil sa nazpäť do neba.

„No, či si rozlámal tú zápoľu?"

„„Rozlámal.""

„A čo si našiel v nej?"

„„Ach nič', čoby bolo do reči; krem v samom prosriedku našiel som jednoho maličkého chrobáčika, — takého ani ten mak!""

„A či ten chrobáčik ešte žil?"

„„Žil; ešte sa mrvil, keď som sa ho dotknul.""

„A akože ten tam mohol žiť?"

„„Hia, — kývnul posol plecom — to ja neviem.""

„No, ale ja viem — povedal Pán Boh — ja by som bol vedel aj to, ako mám tých dvanásť sirôt vyživiť, opatriť, aj bez jejích matky. Ty ale za pokutu svojej neposlušnosti odstúp odo mňa; tam tebe bydlo na zemi, ani sa mi viacej neukáž pred mojou tvárou!"

V tom okamžení zhrmel posol dolu na zem, kde potom miesto nebeskej slávy zemskú biedu trel a paril sa (potil sa v práci) ako druhí ľudia. Jeho jedinké potešenie bolo, keď si pomyslel na tých dvanásť dietok, o ktorých sa nazdával, že je on jejích osloboditeľom, že jim on zadržal matku na žive.

I zabral sa posol jedonraz k nim na návštevu, aby videl, ako sa jim vodí už teraz, či lepšie a či horšie. — Jaj, ale tu už teraz celkom inakšie vyzeralo ako dakody! Oplan, starý voják, Bôh zná, zkade sa bol pritúlal, a že nenašiel na celom svete miesta, kdeby svoju plešivú hlavu pred dážďom bol ukryl, vzal si tú vdovicu za ženu a držal s ňou svadbu. Hneď ešte vo svadobný deň vykapaly pstruhy z čistého potôčka, ani sa viac doňho nevrátily. Na druhý deň nemala už žena mužovi čo dať jiesť, a on ju začal lomiť a biť, a lomil a byl ju i s dietkami od toho času každý od Boha deň, že jej taký bol chrbát ako to súkno. „Načo si mä," povedá, „brala za muža, keď mä nemáš čím chovať a napájať?" — A dietky, nebožiatka, toľko trpely od nového otca, že to ani nevypovedaná vec; lebo to bol polčertom. Aj vtedy, keď ich ten Boží posol navštívil, ubité a od hladu umorené sedely tamvon na smetisku. Ten posol Boží ledva jich mohol poznať, čo jich tak bola premenila tá veľká bieda.

A keď mu ešte vyrozprávaly, ako sa jim to teraz vodí, ako jich ten nový tatuško bije; vtedy ešte len zhrozil sa ten posol Boží nad tým, čo jeho neposlušnosť narobila. Padol na kolená a od toho času nikdy inšie nerobil, len sa modlil Pánu Bohu, aby tie dietky preňho

tak veľkú pokutu netrpely. Na mnoho, mnoho modlenia dal sa uprosiť Pán Boh: prijal posla na milosť a rozkázal mu, aby dušičky všetkých tých dvanásť dietok k nemu priniesol. — Tu posol Boží ako tuhý sen priľahnul jednu noc na prsá tým dvanástim dietkam a v tom tuhom sne, sám Pán Boh zná ako, pobral z nich dušičky a priniesol jich do neba pred Pána Boha. Pán Boh ale pokladol jich hneď ako malé hviezdičky na nebeskú oblohu, kde ešte aj teraz medzi druhými Sirôtkami za jasnej noci sa ligocú.

---

4. Kneżna Juliana a Janko pecival.

(Povesť kysucká.)

Podáva a rozpráva *Štefan Rúčka.*

Bol jedon chudobný sedliak a mal dvoch synov, Jožka (Jozefa) a Janka. Jozef sa vyučil remeslo ševcovské. Janko bol len doma taký popelvár. — Každý ho len pecúchom prezýval, lebo bol sprosty, a daromný. Jozefovi čo ševcovskému už tovaryšovi pomály prišiel čas, aby sa trochu aj po svete poobzeral. Vybral sa na vandrovku, ščastia probovať. Matka mu napiekla na cestu koláčov, otec ho prežehnal a Jozef pustil sa do sveta. — Idie, idie, kde ho oči viedly, idie dlho jednou tmavou horou, až prišiel na jednu lúku. Tuna si rozložil svoje koláče, a chutno si zajiedal. Kde sa vezmú, tu sa vezmú, sťa husté mračno obsypalo ho hajno mravencov. Mravenci pýtali od Jozefa tých koláčov, ale on sa namrzel na ne, nedal jim ani len omelinky, ale čo ešte viacej, šliapal po nich nohami. Mravenci volali a nemilosrdnému Jozefovi sa vyhrážali: „počkaj len počkaj, však ani my ti nespomôžeme v biede tvojej". — Jozef si toho nepovšimnul; keď sa najedol, kráčal ďalej a ďalej, až prišiel k jednej rieke. Tu na brehu vyhodená ryba sem tam sa metala, chcejúc sa dostať do vody. Volala o milosrdenstvo. Ani nad touto rybou nesľutoval sa Jozef vandrovník, obišiel ju, ba ešte ju aj kopol nohou. Aj ryba za ním privolávala: „človeče nemilosrdný nebudem ti na pomoci!". — Jozef sa ani neobzrel, hlasu ryby si nevšimnul. On cestoval ďalej. Prišiel na krížne cesty. Tu sa diabli jedon s druhým vadili a bili sa. Jozef sa na nich chladnokrevne len díval, a jich nebránil. — Diabli naň kričali: „Počkaj však sa ti zle povodí vo svete" — Ej čože bych ja už toľko vandroval, čože mä je po všetkých skusenosťach sveta tohoto" — povedal sám k sebe Jozef; sadnúl si na trávnik, ostatnie koláče pojedol, a vrátil sa domov z vandrovky. Doma sa mu porúhal mladší brat Janko, že nič vo svete neporiadil. „No iď teda ty pecúchu do sveta — povie otec k synovi

Jankovi — uvidíme, čo ty zo sveta sebou prinesieš, či ty lepšie vyvandruješ?“ A zavolal ho do komôrky, dal mu na cestu jednu vodku, ktorá vraj lieči jakékoľvek nemoce, prežehnal ho a vyprovodil ho do sveta. Matka mu dala peceň chleba na cestu. — Sobral sa Janko pecúch, pustil sa širým svetom, kam ho len oči viedly. Zatúlal sa do tmavej hory, a hušťavy, a prišiel na tú istú lúku, na ktorej bol si starší jeho brat Jozef švec chutno zajiedal koláče. Sadnul si, a tí istí mravenci čmirili okolo neho, obsadili ho. Janko pecúch vytiahol kus chleba z kabely, rozmrvil ho, a nakrmil s ním hajno mravencov. Mravenci sa mu poďakovali slovami: „Janko náš — budeme ti na veľkej pomoci“ — Janko pecúch stal hore, a spiechal cestou svojou ďalej. Prišiel k jednomu jazeru. Tu videl na brehu kapra-rybu, hodil ju do vody a povedal: „chudiatko na čoby sa ryba táto trápila na suchu, nech sa živí vo vode.“ „„Budem ti na pomoci Janičko!““ volala ryba za pecúchom —. Prišiel Janko na rozcestie. Tu sa diabli bili, ruvali a vospolok vadili. Náš ale Janko pecúch, jak daj, tak daj, čertov vymlátil, a jich rozohnal, no obránil. „Budeme ti na dobrej pomoci“ — volali diabli za ním všetci —. Janko si toto peklo dobre zapamätal, a preč odišiel.

Prišiel do jednoho mesta. Toto bolo čiernym súknom obálené, obtiahnuté: lebo králová dcéra tu na úmor ležala, a žiadon lekár na svete nemohol, a nevedel jej spomôcť. Janko pecúch v meste tomto vkročil do jednoho hostinca, a pýtal sa hostinského: „Čo tu nového?“ Hostinský mu odpovedal: „„Knežna Juliana na úmor leží. Kto ju vraj uzdraví a vylieči, dostane ju za ženu.““ — Jankovi na um prišla tá vodka liečivá, ktorú mu Otec jeho dal, keď sa na vandrovku pustil; povie teda hostinskému: „Oznámte ma u kráľa, a povedzte mu: že ja som najchýrnejší vo svete lekár. Ja jeho dcéru vyliečim.“ Jako bez duše letel hostinský ku kráľovi, a oznámil mu tak, jako Janko povedal: „„že taký a taký najchýrnejší lekár na svete — uňho v hostinci sa nachodí.““ Naradovaný kráľ s celým dvorom svojím, kázal predvolať lekára Janka — pecúcha. Tento sa i hneď pred kráľa dostavil; a pýtal si izbu osobitnú, a pobočnú pri tej izbe, kde knežna Juliana na úmor ležala. — Zavrel sa s nemocnou, a dal jej užívať tú vodku liečivú. Knežna zo dňa na deň lepšie, a lepšie sa cítila, až napokon vyzdravela, — ale za Janka lekára nemala veru žiadnej chuti a vôle isť. Rodičovia královskí nútili dcéru svoju, aby za toho sa vydala, ktorý ju vyliečil, že vraj oni dali kráľovské svoje slovo Jankovi svetochyrnému lekárovi. „Dobre“ — povie Juliana — keď už len musím zaňho isť. Poručena Bohu už len pôjdem, ale len pod týmito troma vymienkami: Keď Janko vykoná try veci, ktoré mu ja kázať budem, vtedy budem jeho ženou.“ „„Jestli bude možná vec, a Boh dá pomoci, vykonám““ — prihovoril sa Janko k Juliane —. Knežna mala dve vrecia

maku, a dve vrecia popola na pohotove. Mak s popolom pomiešala v jedno, a vravila: „Janko vyber do rána každé osobitne — a budem tvoja, pôjdeme na sobáš.“ — Ej bolo to veľké pre Janka trápenie. Doma u otca ani len šošovice a fazule nevedel obierať, a tu mal ešte ťažšiu prácu vykonať! Čo tu robiť? Zamyslený vybral sa na lúku, a tu plakal jako decko, volal Boha na pomoc! Kde sa vezmú, tu sa vezmú mravenci jakoby z duba spadli, okolo Janka sa mrvili, a volali: „Nezúfaj Janko v tvojom trápení, ty si nám bol pomohol pred tým — teraz my sme sa ti prišli za to odslúžiť. Neboj sa, do rána my vyčistíme mak osve, a popol osve. A jak daj, tak daj, mravenci sa rozliezli prácu túto konať. Do rána práca táto nemilá bola naskrze vykonaná. — Divila sa tomu Juliana, keď videla ráno vo vreciach mak osve, a popol osve, očistený. Zarmútila sa nad týmto činom, ale za Janka ešte nechcela isť, a poviedala k otcovi a matke, ktorí ju k vydaju tomuto nútili: „pôjdem, pôjdem s Jankom na sobáš, ale len vtedy, keď mi z mora najdrahšiu perlu prinesie.“ — Janko sa vybral i po tejto práci. Prišiel k jazeru, a plakal náramne. Jako tak plačie — vyhodí sa von z vody ryba, a pýta sa ho: „Janíčko môj čo plačes?“ „„Oj jako že bych neplakal — odvetil Janko — keď knežna mä tak velmi sužuje, a nechce mi podať ruky svojej ináč, iba jestli jej najdrahšiu z mora perlu donesiem.““ — „No len uspokoj sa Janíčko! veď ti ja spomôžem.“ V tom odrazu zbúrilo sa more, a zahučalo, a ryba na breh vyhodila tú najdrahšiu perlu morskú. — Janko zdvihol perlu, vlasy si zazelenel zelinou, a keď kňežne Juliane perlu podával, perla sa jej ľúbila, ale za Janka so zelenými vlasami nechcela sa vydať. Janko sa vyhováral: „že keď z mora perlu ťahal, vodní vraj ľudia ho ofúknuli tak, že mu až vlasy ozeleneli.“ Ale marná bola jeho výhovorka. Juliana nechcela a nijako nechcela isť ešte za Janka; až keď ešte jedno, a to bude tretie, vykoná. Nútili ju rodičovia k nemu, ale ona povedala: „pôjdem zaňho, jestli mi v pekle ruží natrhá a prinesie na sobáš.“ — Janko keď počul to slovo peklo, — prišli mu diabli na um, ktorých bol obránil, keď sa oni na krížnej ceste boli vadili a bili. Letel zrovna k tomu miestu, ktoré si bol poznačil, prišiel k peklu. Tu klope na dvere. Čerty ho poznali. Dostal, čo žiadal: krásnu ružu z luciferovej zahrady. Tvár si zababral na čierno. Priniesol ružu z pekla Juliane. Ruža sa knežne ľúbila, ale — čierny jako diabol — Janko veru sa jej neľúbil. — No ale slovo dala, voľky nevoľky musela isť na sobáš.

Vyobliekala sa krásna Juliana do najkrajších, jaké len mala šiat. Jako anjel vyzierala mladá nevesta táto. Perla, ruža Janková ligotala sa v jej panenskom venčoku. Čakala na sobáš, čakala na Janka. A Janko škaredý pecúch, utrápený tento sedliacky syn — čierny vo tvári, so zelenými vlasy, dostal nádherné šaty, odev od samého

krála. — Vyobliekaný takto mladoženích odrazu zaklope na dvere, vkročí dnu, a zaľúbi sa Juliane jako pekný šuhaj. — Oba podali si ruky, a išli na sobáš. Janko a Juliana boli svoji. Mali svadbu, jakú ešte nik na svete nemal. Povolali na ňu aj rodičov a brata Jankovho. Povolali na toto svoje veselie i mňa za družbu; abych pred svetom svedčil a rozprával voždy: že Janko pecúch vyvandroval si predca ženu, a to: „knežnu Julianu".

---

5. Pravda.

Podal *Samo Ormis* z Gemera a „*Drahotín Belohorský*" z Turca; dla nich sostavil a rozpráva.

P. Dobšinský.

Žili si jedni traja bratia, žili pekne vo vedne; kým jim otec žil, čo jich krotil a meril; ale keď jim otec umrel, a o deň ho pochovali, začal hneď najstarší: „Podelíme sa!" A sredný, do toho hotový, len sa opýtal: „„Nuž akože sa podelíme?"" — „Akože by sme sa? Po pravde! Mne tak ako tebe!" — odpovedal najstarší. Najmladšieho sa ani neopýtali, ako, čo; lebo o ňom naveky len to vraveli, že ten sečku nosí pod klobúkom. Aj keď už prišlo na deľbu, „mne tak ako tebe": dvaja starší si vybrali, jeden napred domu izbu, druhý nazad komoru obývať, a najmladšiemu oddelili starú stajeň. A tak vo všetkom dostalo sa tomuto porysko zo sekery; a keď sa žaloval, ohriakli ho hneď oba: „Čuš! Či nepočuješ, že ti pri každom trúbime do ucha: Mne tak ako tebe! A to je pravda!" — Takto deľba ešte šla ako šla, kým každému z každého dolezlo sa čo to; ale kravu zanahal jim otec len jednu jedinú; — ako si tú už teraz podeliť, aby celá ostala? Dlho hútali, i tak i onak, i predať i nepredať ju; až tí starší múdrejší vyhútali, že si oni vystavajú na dvore nové stajne vedľa tej starej, čo ju najmladšiemu oddelili a do čijej potom krava vníde, toho bude.

O nekoľko dní už hrdé staje stály na dvore, a tí dvaja vopred sa hrdili, že vyhrajú; bo vraj, ani krava nemá otruby v hlave a radšej už len vníde do novej staji ako do starej, ošarpanej. Nakladli ešte ovsa a sena do jasiel, aby jim lepšie privykla. Najmladší nemal ovsa, sena: zapichnul len tak, aby dačo bolo, zelenú, bukovú chvoju nado dvere. Keď krava išla večer z poľa, veselo zaručala na zelenú chvoju, strhla ju do pisku a stala si na dávne svoje miesto v starej staji, trebárs pred prázne jasle. — „To je nie po pravde!" zavolali bratia; „krava sa pomýlila; ale my to už urobíme po pravde." — Hneď v druhý deň kravu zabili, sebe pobrali loj a mäso, a najmladšiemu hodili odranú

kožu. Čo mal robiť? Akú mu pravdu nadelili, takú si vzal, a vystrel kožu na slnce. Sila múch, komárov, os a sršňov nasädalo na páchnucú kožu. „No, teraz už len rezko a vrtko!“ pomyslel si najmladší; kožu zachlopil, pozašíval, vyhodil na plece, vzal palicu do ruky a hybaj takto do sveta s tou svojou pravdou.

Večierkom príde do jednoho mlyna a pýta si nocľah. Ale mlynárka ani počuť; že takto a takto, ona sama, čeľaď sa jej rozbehala, keď gazdy doma nieto; že ten pošiel voľakdesi až na Hron po mlýnske kamene, nevráti sa len o týždeň, a ona že sa bojí cudzích chlapov prenocúvať. „Oj nieže tak, mlynárčička moja drahá, nie! — prosí sa pocestný —; vidíte toto je tu celé moje bydlo, všetka moja pravda; ešte by mä aj o tú ozbíjali, keby som sa pustil ďalej nocou; lenže mi ju len prichráňte; veď už ja ako ja, trebárs kde do kútika zaleziem.“ A s tým hodil milú pravdu pod posteľ, len tak zahučalo v nej. Mlynárka, či že sa preľakla tej pravdy, či už čo, dala sa mu naprosiť, ak na povaline do najzadnejšieho kúta zalezie a tam do rána ani nečuchne. Dobre i tak; zaliezol na tú poval a tam čupel.

Len ti tu raz počuje veselú vravu a chychot pod sebou, a voľač sa mu hore zasvieti. Pozre dolu škárkou (škulinou), käde sa mu svietilo zo svetlice, a tam už mlynárka za stolom aj so svojím frajerom: ujiedajú si koláčov, pečenky, upíjajú vínka, žartujú a chychocú sa až radosť. „Aha! — myslí si —, preto si tá vykúrila všetku čeľaď z domu a mňa na poval, že sa chlapov bojí!“ — V tom počuje búchať zvonku na dvere a krik: „Ženo, otvor!“ A žena s frajerom tam dnu nevedia, kde sa trhnúť. „„Vari všetci čerti toho môjho starého teraz domov nesú,“ hovorí ona. „Len sa ta do komory, frajer môj milý zlatušký, hneď pri dverách do toho suda s perím, bude ti aspoň mäkúško, a vykutiť ťa, tam nevykutí; veď už potom bude, ako bude — a ja všetko popracem.““ Milý zlatušký frajer vpratal sa v tej komore naozaj do suda, ale v strachu do kolomazného, a len keď z tohto horko ťažko vyliezol, vyhľadal druhý a utúlil sa do peria. Žena popratala koláče pod periny, pečenku a vínko za pec. Starý vonku mal sa nabúchať, kým žena prišla otvoriť: „„Ach, —vraví — len že sa mi nehnevaj, mužíčok môj drahý, premilený! Bola som trochu zdriemla a preľakla som sa na to búchanie; nuž veru som sa neopamätala priam a zaraz, čo sa to robí. Ale je už všetko dobre, keď si mi len tu!““

„Ej, veď som ti tu: hnáty dodrgané, voz dolámaný po planej ceste, a ešte jachám o dušu až hen z tretieho chotára domov. Zabudli sme si sekeru, nemohli sme ani ponaprávať, čo sa nám rozbubilo. Veru by mä ani na try vozy nesobral, taký som nasršený — a hladný; to si mala už vedeť!“

„„Ach, muž čože ti dám? Veď vieš, keď ťa doma nieto pre sebä nič nevarievam; ani by mi bez tebä nechutilo. Okrem tej kyslej juchy, čo si sa jej nachlípal, keď si mi odchodil, nemám ničového nič.““

„Nič nemáš?! A to čo máš za dudy, čo zpod tej postele trčia? Bolo ti mi treba ešte aj na tie sa podšpotiť a na vlastnom smetisku pokoja nemať?“

„„Jaj, veď že sa už len upokoj; veď to nič. Voliaky pocestný si to tam složil, že je to všetka jeho pravda.““

„A kde ten pocestný?“

„„Kdesi na povale spí.““

„Zavolaj mi ho; budem sa s ním o tej pravde dovrávať, žeby sa mi vrtochy trochu rozohnaly.“

Pocestný zavítal z povaliny: „„Pán Boh s nami a zlé preč, môj milý hospodárku!““

„Pán Boh uslyš! Čože to za pravdu máte?“.

„„Spravodlivú pravdu, ako Bôh na nebi. Všetko povie, nič netají, keď touto palicou na ňu pobúcham.““

„No, pobúchajteže, čo povie.“

Pocestný pobúchal palicou na tú kožu: muchy duchy sa pobúrily a hučaly len tak dunčalo.

„Ká zlá nevoľa že to hučí v tej pravde?“ opytuje sa mlynár.

„„Môj milý hospodský, veď to tie duchy, proroky, čo tú spravodlivú pravdu vravia.““

„Nuž a čože vravia?“

„„Hm! Veru tým tie koláče voňajú, čo sú tu pod perinami schované.““

„Len aspoň netárajte, ešteže koláče! kdeby sa vzaly?“

Odkryjú periny a tu na výber: bryndzovníky, makovníky, lekvarníky, kúchne, mrváne, pletene, kvaky, perace. Hneď si zasadli za stôl a zajedli si do chuti. Pravda ešte hučala, trebárs už tichšie. „Len čo to ešte hučí v tej pravde?“ rečie mlynár. Pocestný poklope, prikľakne, nadloží ucho a skočí s radosťou: „„Dobre sme, gazdíčko; za pecou pečenka a víno!““— Idú, hľadajú, a tam ešte celé prasä na pekáči, kašou obkladené, a plná pinta tokajčiny. Hej, čiže sa oddali z chuti aj do toho, ako dobrí kamaráti; trebárs mlynárka hľadela už ako moriak s ovesenym nosom. A keď takto pri vínku aj rozveselili sa, povie mlynár: „Nože bratku, kamarátku, čiby tá pravda ešte voľač nezaprorokovala?“ — „„Oj čožeby nie? Veď tá vidí aj do vašej komory.““ — Mlynárku malo už aj puknúť od jedu, aj tesno jej bolo, len jej tak v hlave hučalo. Pravda zadunčala, a pocestný len pokrútil hlavou, keď ucho priložil.

„Nuž čože je? Veď je vari nie zle?“ — opytuje sa mlynár.

„„Ale je ani nie celkom dobre; aj bojím sa ho povedať.““ „Nuž ale už len von s pravdou.“—„„Vo vašej komore, čierny operený čert v sude! Len berme kyje, čo mu chrbát namastíme; aby sa kocúrovi odnechcelo na cudziu slaninu chodiť.““ — Keď posvietili do komory, vytiahli za pačesy zakolomaženého, opereného ... čerta zo suda, a mali sa ho čo namlátiť, len mu tak kosti prašťaly. — „Jaj, nebite už, nebite pre Boha vás prosím; radšej vám dám sto zlatých.“ — Keď vysádzal z vačku peniaze, pustili ho a ten s namasteným chrbátom dobre vedel, kde mlynár dvere nahal.

Spali potom ako v oleji. Len keď ráno vzal pocestný dudy na plecia, nevidelo sa mlynárovi len tak nič po nič tú pravdu opustiť. „Pán bratko, povie pocestnému, mne bude tvrdá hodina bez tej pravdy v dome, čiby ste mi ju nepredali?“— „„Vďačne, pán brat; veď je to moje remeslo pravdu po svete roznášať a predávať.““ — „A začo ju dáte?“ — „„Čo sami uznáte; veď viete čo sme pri nej zarobili.““ — Hneď mu odčítal tých sto zlatých, čo čert za bitku zaplatil, a rozišli sa: ten v tú stranu za vozom, cele ubezpečený, že má právdu v dome na stráži, a tento vytešený s turáčikami domov.

Ale ešte nebol žiadnych sto krokov od mlyna, keď tu mlynárka za ním volá: „Postojtežе, pán bratko, postojte! aspoň na jedno slovo.“ A už ti mu bola za chrbtom. Ale ho negalibila, len pekne krásne okolo neho: že to veru takto nebude dobre v jejich dome s tou pravdou; že to ona nechce, aby muž hneď o každej pletke sa dovedel; že len akoby sa ona mohla tej pravdy sprostiť a veď že mu darmo nežiada. „Keď vám — hovorí — dal môj muž stovku, čo i tak jeho nebola, len ste mu vy k nej dopomohli; ja vám dám dvesto zlatých vo dvaciatníkoch, ako srieň, len mi poraďte.“ A na silu mu strčila mešec s dvaciatnikmi do kapsy. —„„Keďže je tak, žeby vám zle išly kolesá, nuž vám poradím. Nič, iba takú dieročku na tej koži rozrežte, čoby sa lievik do nej spratal; nalejte ta dnu vriatej vody, hneď muchy duchy utíchnu. Ale pozor, aby vám nič von nevyletelo; to by potom lietalo a hučalo po celom dome.““—„Keď je len to, veď ju ja sriadim, tú milú pravdu!“ A poponáhľala sa urobiť tak.

Veselo si vykračoval najmladší brat z dobrého zárobku nazpäť a keď raz bol na svojom, za hotový groš vystavil si nový novučičký dom aj s komorou; len akoby to bolo za deň a za noc zo zeme vyrastlo. Aj kravu si kúpil z toho zárobku a tamtým, keď chceli kravy mať, treba bolo otcovské turáčiky načať. „Len kde si ty to všetko vypriadol?“ opytovali sa ho bratia. „„Hja, kdeže páni zámky berú? Zarobil som si za tú moju pravdu, čo ste mi nadelili. A veď vy to ani neviete ako tam za horou najde sa hlúpy, čo kúpi. Za pletku, nieto ešte za pravdu, dobre zaplatia, len treba rozumu užiť.““

Tito nelenivi, pobili svoje kravy; mäso pohádzali psom, že načo jim bude, keď zbohatnú; kože vystreli na slnce, a keď muchy duchy doletely, pozašívali, vzali na plecia a pojď do toho mlyna: „Či si nekúpite pravdu?“ — „„Ej veď vám ja kúpim!““ zahrmel oklamaný mlynár, a kde aký drúk pochytil na dvore aj s tovaryšmi, vypral ich von. Ešte aj psov zahuckali do nich.

„No, veď sme mi prešli pri tebe!“ — oborili sa dvaja starši na najmladšieho, keď dodrvení, dohryzení domov došli. Už ti je to raz pravda: „kto má škodu, má aj posmech.“ Či to dakto dakedy slýchal, takto o kravy prísť a na kožu si utŕžiť!“ — „„A veď ja z toho nemôžem, keď ste vy hlúpejši od hlúpych!““— „Nuž ale ty nám ešte nadávať budeš?“ — Z reči do reči tam by ho boli zabili, keby nebol pobral nohy na plecia. Ale sa už len vyvŕšili, na čom sa mohli: potrepali mu v dome na kúsky všetko, čo sa potrepať dalo, obloky, hrnce, misy, taniere, rajnice, krčahy a sklenice. Keď sa vrátil ten najmladší, nenašiel iba hromadu črepov zo všetkého nábytku. Ale sa veľmo nezarmútil, len si pomyslel: „Od blázna múdry skutok nečakaj. — A veď je ešte ani nie tak zle, žeby horšie byť nemohlo.“ Pritom zadebnil črepy do súdkov, naložil na voz, pripráhal koníčky a „čihy, bihy,“ zaberie sa do sveta nové šťastie hľadať.

Išiel horami, lesami, kade tí najchýrečnejši chlapci chodievajú, a na noc zatiahnul rovno do hostinca v tých horách. „Čo za tovar veziete, furmanko?“ opytuje sa hostinský. „„A ver sú to, môj drahý pán hostinský, kráľovské peniaze v tých troch súdkoch. Páni mi kázali len k vám na noc zatiahnuť, aby vedeli kde hľadať, akby sa mi voľač prihodilo. Dobre my to tak urobíme, ak tie súdky na noc do vašej pivnice složíme a tam zamkneme. Viete, že to potom aj páni voľač na to dajú, keď takto kráľovské manie prichránite.““ — Hneď složili súdky do pivnice; hostinský spustil všetky závory na dverách a náš furman si už len koníčky v staji opatril a urobil sa, akoby spal.

Ale nespal; dobre on vedel, čo asi v takom hniezde robiť sa bude. O polnoci prišli dvanásti zurvalci, takí dobrí vtáci, čo znajú po horách každý chodník; dovliekli so sebou za súdok peňazí a hneď len na hostinského: „Dobreže uschovaj i tieto k tým dvom súdkom plným, čo v pivnici za dverma odložené máme, a daj jiesť a piť; lo nám už žalúdky na chrbát vyliezly, a v gágoroch pípce nariastly. Neboj sa ty nič; ráno sa so všetkým podelíme.“ — Jedli, pili, harovali a nad ránom všetci pospali. — Tu náš furman vzbudí po tíšku hostinského a povie mu: „„Vydajte že mi už tie súdky; viete aký tovar vezem, že s tým ani hodinku zmeškať nemôžem, aby mä vojsko hľadať neprišlo.““ — „Jaj človeče, ako že ti jich vydám? Mne z izby nikam ani hnúť sa! Lebo akby tí zbadali, že som sa pohol, priam by nám boli za pätami,

že chcem z ich peňazí na stranu odložiť, a všetkých by nás tu pobili. Ver ja vám, dobrý človeče, nespomôžem, len keď títo odídu.“ — „„A mne predca treba byť za horou, ešte prv ako sa títo prebudia; bo vám kráľovské vojsko celé toto hniezdo zo základu vyvráti.““ — „Ták vám radšej dám kľúče a soberte si peniaze sami.“ — Náš furman hostinského verne poslúchnul, pivnicu si otvoril, zbojnícke súdky s' peňazmi vyváľal na voz, a oje obrátil. Zaberal, žeby ho ozaj ani na troch koňoch nedohonil.

Keď zbojníci povstávali a k deľbe sa mali, nenašli v súdkoch len črepy a staré sklá. Dosť sa ho nadoháňali, nastrehli na tej ceste, kade mal ísť ďalej; všetko nadarmo. To jim voliak ani na um nesišlo, že furman mohol aj oje obrátiť; tak jim to hlavy pomútilo, že sa našiel majster nad majstrov.

A náš majster nezastál iba na vlastnom dvore a poslal hneď k starším bratom po mericu, že bude peniaze merať. Hneď tam boli obidvaja s mericou, a hýkalіže tí, keď tento meričku za meričkou nosil z voza, všetko toliare a dukáty, ako čoby jich dnes boli razili. „Len, povedajú mu, kde si vypriadol zasa toľké peniaze?“ —„„A veď vám dávno hovorím, že človek len dotiaľ k dačomu nepríde, kým rozumom nepohne. Viete tam v horách ten hostinec? Tam hostinský dal sa na to, zo starého nové robiť; preto aj mne za tie črepy zaplatil dukátami, že ešte žiadne nehodily sa mu tak doremesla ako moje.““

„Čo len to, — pomysleli — si bratia, z nášho bydla vystanú ešte aj inakšie črepy!“ Potĺkli, potrepali všetko v dome na hŕby; črepy zadebnili, na vozy naložili a ak „hyjo,“ tak „hyjo“ jeden pred druhým do toho hostinca. Tu zbojníkom čihajúcim nebolo viac treba len súdky zazrieť, hneď jich obskočili: „Aha vtáci, už ste v klietke!“ Sobrali jim všetko i s vozmi aj so statkom, aj jich temer do naha vyzliekli a tak vyšibali do hory. „Či vám to — povedá — bolo treba bláznom, takto do pasce sa chytiť? A môžte radi byť, že vás živých prepúšťame!“

Ten najmladší sa len usmial: „Mne tak ako tebe, to je po pravde!“ keď jich videl, ako sa vliekli domov bosí, nahí, vyšibaní. — Ale na druhý deň nebolo ani jemu tak cele do smiechu, keď ešte pred svitaním vrútili sa mu do domu a čím sa opamätal, už ho poviazali, že ani údom hnúť nemohol. „Už nám teraz neumkneš, ty stonoha kadeaká!“ hovorili mu. Pripravil si nás o všetko; aj o zdravie, aj o životy nám šlo, aj tebe pôjde o život. Mne tak ako tebe! Či rozumieš? Len teraz už akú ti smrť nasúdime?“ — „„Akú sami chcete, len krv nevylievajte; viete, že sme jednu mater ssali.““—„Ako si si vyvolil, tak ti bude; krv tvoju nevylejeme, ale ťa hodíme do Hrona“ vraví najstarší. „„A zašijeme do vreca, aby si ani nevidel, kade ta a kade nazpäť, akby si ešte dáko aj poviazaný vypláva1. A čak to múdre bude?“ povie sredný. „Múdre, bratku, múdre — odvetí najstarší — ; len vrece sem!“

I tak ti ho strčili do vreca a zaniesli na samý kraj Hrona. „Hop bratku!"" povie sredný, „„len aby sme sa teraz nepomýlili. Akože ho vrhneme či dolu hlavou a či dolu nohama? Akoby to lepšie bolo?"" — „A veru pravdu máš; akoby to lepšie bolo?" — „„Poďme sa poradiť múdrych ľudí, veď ho máme už vo vreci. Zatiaľ sa môže aspoň pomodliť.""

Hajda tí do dediny k múdrym ľuďom, a ten v tom vreci ak volá, tak volá: „Nebudem kráľom, nebudem!" — Prišiel ta bača pasúci s kŕdeľom oviec. „„Čo to voláš v tom vreci čo?"" — „Nebudem kráľom, nebudem!" — „„Ešte čo kráľom? Ktože ťa chce za kráľa?"" — „Jaj Bože! Nuž ktože? Umrel jim tu na zámku kráľ a druhého nemajú; nuž ti mňa chcú na silu postaviť za kráľa, že som ja najmúdrejší. A just za to: Nebudem kráľom, nebudem!" — „„Čoje len to,"" rečie bača; „„veď ja budem. Čarujme sa! Brez tak som už zunoval toľko tie ovce zavracať."

Hneď sa čarovali: bača vliezol do vreca; tento nelenivý pozašíval vrece, prehodil si novú bačovú širicu prez plece, vzal posekanec a fujaru, ovce si zavrátil za vršek, tam našiel brod a prehnal ich na druhý breh rieky. Bratia sa vrátili ako na hotové a tu počujú krik z vreca: „„Už budem kráľom, už budem."" — „Počujže ho, ešte kráľom chce byť nad nami; no, aj to by bola pravda!" poviedal najstarší. „Taká jemu pravda: dolu hlavou do Hrona, keď sa dáva na to, na čo nenariastol!" Chytili vrece a hodili baču dolu hlavou do Hrona. Ale si ešte nedôverovali a hľadeli za ním za hodnú chvíľu, že či ešte voliako nevykukne.

Na veľa oči zodvihnú, a tu ti jim zrazu prišlo pozrieť na druhý breh. A ono jejích brat tam! Len čo si bol dohnal kŕdel oviec nad vodu a popásal ich a preberal na fujare až milo. „Hľaďže ti ho hľaď; veď ti je ten už tam!" — „A veru je tam! Brat či si ty, či nie ty? — „„A veru som ja, tak ako ma tu vidíte!"" — „A kde si vzal ten kŕdeľ a tú širicu, aj fujaru?" — „„Dar bračekovci! Kýchlo sa mi na lačné, keď ste mä viazali a dnes je pondelok. Ba načo sa to len opytujete? Či ste nikdy neslýchali, aký svet pod vodou? Tam sú vám krásne zelené lúky, háje; a také hľa! kŕdele pasú sa po nich. Tento mi sám bača ponúkol, aby mi bolo na osoh, čo blázni vystrájajú na moju škodu.""

A milí blázni zahľadeli sa do vody, že čiby to ozaj pravda bola. A tu naozaj na širokej pláni zrkadlilo sa stado a zelená lúka z druhého brehu, a všetko sa jim tak videlo, ako čoby pod vodou. Nič nečakali, kým by sa poradili, ako budú skákať, len hybaj dolu hlavou pod vodu. Tam tí pasú ovce až po dnes na Abrahámovej lúke! Múdry ale zahnal si kŕdel domov a žil si pokojne a ešte aj svojim detným deťom vravieval: „*Blázni ako blázni, sebe jamu kopú!*" a „*Lakomý o všetko príde!*"

6. Kováčka strega.

Pospolitým vidiekohovorom novohrad-honťanským podal a rozpráva *J.* ***Rotarides***. — (**Hláska *ě* zmäkčuje prechádzajúcu; *e* zneje i s prechádzajucou tvrdo a stojí často miesto *y*; *ey* vyslov *ej*.**)

Dě (kde) bou tam bou, bou ědom kováč; mau ženu stregu, kerá ľudí na koně obracati věděla a na nich po krížniciach lietala. — Raz ěneho (jednoho) večera, kod si muža a duch (dvoch) tovaryšov nachovala a tíjto si políhali, ona hor bola, sem a tam chodila, dulovala a porábäla čajsi (temer) do pounoci.

Těm (ten) tovaryš, čo si gu stěně ako inokode ľahou bou, opeytau sa kamaráta svojho pri sěbě lěžiaceho: „Alě bračíčku, ozaj čo je těbě, že si te (ty) takey chudey a bľadey ako stěna? Hádam sa strege na těbě nosievajú?“ — „„Môj Bože, čože be mi bolo? Uhádou si,““ odpoviedau mu těm; „„majstrová každú noc na mně po krížniciach běháva.““ — „No vieš te čo? Prěměníme si me (my) ľahu. Poď te gu stěně a ja si na kraj ľahněm; uvidím, či aj so mňou tak budě robiti ako s těbou.“ — Tovaryšia urobili taka, pospali, akobe jich bou zarezau.

Kod sa pounoc blížila, zala majstrová v komorě z klěna ědom remeney kantár (uzda): a príduc k postěli, v kerej tovaryšia spali, prasla s nim krajneho. Těmto sa stajme (razom, hneď) na tátošíka obrátiu a ona odcváľala na ňom, sám miley Pám Boh vie dě.

Po veľa cváľaní prišla k ěnemu kováču a uviažuc koňa o hrušku, kerá prěd vehňou stála, prosila kováča, abe jej ho podkovau, že mu ona statočne zaplatí. Kým sa alě strega vo vehni bavěla, striasou si kôm voľáko kantár z hlave a trpov (teprv) tam stáu sa člověkom. Tode (vtody, vtedy) vom (on) rezno (rezko, rýchlo) zodvěhou kantár zo země, hodiu ho stregě na hlavu. Tá sa hněd na kobolu obrátila a om odlětěu na něj k druhému kováču, dě ju na preněj (prednie) nohe podkovati dau a tak ju ta do sveta pustiu.

Aj podkovaná strega, kod sa už dos (dosť) sem a tam naběhala a zadechčala, zonkla (zmikla) zo sěba kantár a bola zas žena; príduc ale domov, hněď si do postělě ľahla.

Čas (včas) rano pridě majster k tovaryšom do vehně a počně prěd níma majstrovú vehovárati, že je chorá; prěto že jim němohla na fruštik niš (nič) navariti. Starší tovaryš ale povidau majstrovi, abe majstrovú lěm pod perenou dobrě pozrěu, že věd skúsi, čo jej je. A majster to uroběu; alě div, dobrě od strachu z nohov na zem něspadou, kod majstrověj na duch dlamiech klinci pribitej dve konskej podkove viděu.

---

7. Nebeská sláva.

Podal a rozpráva *Štefan Marko Daxner*, z Malo-Hontu.

Bol raz jeden bohatý pán a mal jednoho jedinkého syna; volali ho Fiľkom. Ten pán bol už veľmi starý, šedivý ako holub a slabý ako muška: so všetkým už len do hrobu hľadel. Ale Fiľko bol mocný, zdravý ako ryba a pri tom šuhaj krásny, že len tak pozeraly dievčatá za ním. Otec ho neslýchane rád videl a krem neho nemal inej potechy na svete; iba to jedno sa mu nezdálo pri ňom, že Fiľko nemal žiadnej chuti do ženenia a že naveky len táral do sveta: že sa on neožení skorej, len keď nebeskú slávu uvidí. Otca to počalò trochu mrzeť; medzitým dal len ešte pokoj; bo si myslel, že mu to z hlavy vyvetreje. Ale Fiľkovi prišiel pomály aj dvadsiaty štvrtý rok a on sa ešte na žiadno dievča ani len neobzrel. — Tu otec videl, že týmto činom nebude nič, a že sa musí sám do toho zamiešať.

„Ej syn môj, syn môj!“ začne mu raz pekne prihovárať, „ty si už, chvála Bohu, šuhaj na miesto, a nechybí ti nič, len aby si sa šťastlive oženil. Hlaďže, hlaď, mňa starého už nič na tom svete neteší; ale by mä ozaj potešilo, keby som sa mohol ešte na tvojej svadbe zaveseliť. Ožeň sa, syn môj, ožeň! vidíš, už ti dvadsať štyry roky prešly, a ty si dosiaľ ani nepomyslel o veci.“

„„Hej, ba veru som myslel, povie na to Fiľko; ale som sa ja len tak namyslel, že sa skorej neožením, len keď uvidím nebeskú slávu.““

Zármutil sa dobrý otec nad takouto odpoveďou, a zabolelo ho srdce veľmi. I Fiľkovi pravda bolo ľúto, že nemohol otcovi po vôli urobiť; ale darmo: on sa len zabral do svôjho kostolíka modliť sa pánu Bohu, aby mu dovolil, čo len kľúčovou dierkou podívať sa do nebeskej slávy. — A tak to šlo každý od Boha deň; otec a rodina prosili, nahovárali Fiľka, aby sa len oženil, a Fiľko sa len neženil a neženil; až ho napokon nahali tak.

Chodil on, chodil do toho svôjho kostolíka a modlil sa tam po celé dni pánu Bohu. Tak prešly mesiace, prešly i roky, a Fiľková žiadosť sa len nevyplnila. Na veľa, na veľa počal sám na inakšie myšlienky prichádzať, až i prisľúbil otcovi: že keď inak nie, nach bude, že sa už len ožení.

Otec neboráčik, keď to slovo od Fiľka počul, akoby bol o desať rokov omládnul. Ani nevedel, čo má od radosti počať, že sa jeho ostatnia žiadosť predca dakedy vyplní. Hneď kázal robiť neslýchané prípravy ku svadbe. Najkrajšie dievča v celej krajine malo byť mladou nevestou, a čo len aký pán, bol povolaný na hostinu. Súdok peňazí míňal sa za súdkom; lebo starý pán nič neľutoval nakúpiť, čo len bolo drahého a

vzácneho na svete; tak že to mala byť svadba, akej od pamäti sveta ešte nebolo.

Všetko bolo v najlepšom poriadku... Kňaz stál už pred oltárom; družice pripravily veniec na hlavu mladej neveste, a družba čakal na porudzí, že ju povedie k sobášu. Tu milý Fiľko, práve v najlepší čas, keď bol najväčmi potrebný, vykradnul sa po tichu zpomedzi svadobníkov a bežal do svôjho kostolíka pomodliť sa ostatní raz pánu Bohu, aby ho pripustil, čo len na okamženie, do nebeskej slávy. — Modlí sa, modlí, kľačiači na holých kolenách, a ako sa tak modlí, príde k nemu jeden starý staričičký človiečik, — a to bol Boží posol. „No, Fiľko, čo sa ty tu modlíš?“ opytuje sa staričký.

„„Ach, čože sa modlím! Bol som sa zariekol, že sa skorej neožením len keď nebeskú slávu uvidím, a hľa, už mám ísť na sobáš, a ešte som nevidel nič ani len ako za mak.““

„Nuž, a či by si len predca chcel vidieť tú nebeskú slávu?“

„„Ach chcel, starý otec, chcel!““

„No, keď si to tak veľmi žiadaš, sadni si na môj chrbát!“

Fiľkovi to nebolo treba dvaraz povedať, on si vysadol priam, a len čo si vysadol, zmizol mu zpopred očí svet. Nikto nevedel, čo sa stalo; nikto nevidel, kde sa podeli, ktorou stranou leteli. Len sa to, vraj, taká utešená vôňa rozľahla po celom svete, že si ľudia nestačili ani zdravkať, čo sa jim tak veľmi kýchalo.

Posol Boží s Fiľkom v okamžení doletel k nebeskej bráne. Tu ho složil dolu, vyzliekol mu šaty, zavesil naň nebeský oblek, a tak ho pustil do neba. Ale žiaden človek, čoby hneď storáz múdrejší bol od vás, nevie povedať, ako sa mu tam vodilo v tom nebi; len to je isté, že mu veľmi dobre muselo byť, lebo zabudnul na otca i na nevestu i na všetko, čo mu tu dolu milé bolo. A keď posol Boží prišiel k nemu, aby už išiel domov: „Eh, povedal mu Fiľko, ešte som len jednu hodinku tu; doprajže mi, dopraj, nach sa ešte i za druhú hodinku pobavím!“ — Minula i druhá hodinka tak ľahko, ako milý sen, a Fiľkovi sa ešte nechcelo dolu; lebo keď ho posol volal preč, prosil sa mu zase: „Ach,“ povedá, „nože mä no nahaj ešte aj za tú tretiu hodinku, veď ti už potom pôjdem; len mä ešte kus nahaj!“ — Staričký sa dal uprosiť, a Fiľko sa zase len tešil a tešil v tej nebeskej sláve. Ani nevedel, ako mu chytro preletel čas, iba keď už tretíraz prišiel posol Boží k nemu: „„No, Fiľko už ti mohlo dosť byť; teraz musíš dolu!““ A neborák Fiľko voľky nevoľky poberal sa von. Pred bránou ho staričký zase preobliekol, vzal ho na chrbát a zaletel s ním na to isté miesto, zkadiaľ ho bol odniesol. Tu Fiľko kľaknul zase na kolená a ďakoval pánu Bohu, že sa mu dal podívať do nebeskej slávy.

Ako sa pomodlil, vstal hore: „No, už teraz," povedá, „rád pôjdem na sobáš!" a pošiel von dvermi. Ale aký to tu zázrak! Všetko sa mu inak ukazovalo, ako to predtým vídaval. Pretiera si oči, ako zo sna prebudený; obzerá sa okolo, ako kto sám sebe neverí: či mu to od tej nebeskej slávy tak sa oči pomútily, či čo je to? Ten istý kostolík, ktorý sám dakedy dal vystaviť; ale už teraz vyzerá voliaky čierny, obšarpaný, čo už azda hen desiate šindle na ňom dohnievaly. Pri kostolíku pred troma hodinam bol cmiter, a teraz tam videl, akoby sa oziminy zelenaly. Kde predtým mlýnska voda tiekla, tam teraz bola vynosená cesta, po ktorej hore dolu vozy behaly. Zo všetkého toho nevedel neborák Fiľko ani najmenšie pochopiť. Celý kraj mu bol cudzí, neznámy, akoby ho po prvýraz videl. Len tie veľké zápole na východ, tie ostaly nezmenené, a on jich poznal, že sú to tie isté, čo sa na ne ešte za chlapectva tak rád dívaval. — „Ach, mysli si sám v sebe, predca to ten pán Boh musí byť veľmi mocný, keď on toto všetko pod tak krátkym časom tak veľmi mohol premeniť!" — Príde do otcovho zámku: i ten bol taký dáky starý, učadený, akoby ho boli pred pamäťou sveta staväli. Vníde dnuká, tu mu samí neznámi ľudia pred oči prichádzajú. On sa kľania každému: každého prívetive víta; lebo sa nazdal, že to tí hostia, čo boli prišli na svadbu. „Hneď, hneď," povedá, „hneď môžeme isť na sobáš; ja som sa už odbavil."

A tu ľudia dívajú sa naňho vyvalenýma očima, počúvajú ho otvorenýma ústama, a nikto sa ho nesmie zpýtať, kto je, čo je, zkadiaľ je. Len sa divia divnému človeku, a Fiľko sám sa diví nad jich predivením.

Na šťastie bol tam jeden starý popelvár, čo mal výše tristo rokov. Ten poznal svôjho mladého pána a zavolal ho po mene. „A ktože si ty, dobrý človek?" opýta sa ho Fiľko. — „„Nuž a či nepoznáte svôjho popelvára?"" — „Popelvára?" — opamätal sa Fiľko. „Nuž a vari si sa tak ostarel?" — „„Jaj veru ostarel! Čože robiť, keď mä pán Boh nechce k sebe povolať?"" — „A kdeže je môj otec, moja nevesta?" — „„Jaj, kdeže nevesta, kdeže otec? Veď od toho času už tristo rokov pominulo!""

Tu svitlo Fiľkovi v hlave! Tristo rokov! A on sa nazdal, že to ani try hodiny! — Pozrel do neba, pozrel na zem, a od toho okamženia na vidomočie stárnul a stárnul: oči sa mu ztemnievaly, líca mu opadúvaly, brada sa mu púšťala biela ako sňah a telo sa mu shrbovalo k zemi, že v pár okamženiach nevyzeral mladší od popelvára. Tak tu stáli z očí v oči dvaja tristoroční starci! V tom zavial ponad nich tichý vetrík, a obidvaja rozsypali sa na prach!

III.

PRÍSLOVIA A POREKADLÁ.

Sbierka

slovenských porekadiel a jim podružných viet.

Sosbieral o usporiadal

Pavel Dobšinský.

Úvod.

Sosbieral som nielen tak nazvané príslovia a porekadlá (poslovice), ale napospol všetky a všakové v reči a živote slovenského ľudu obvyklé, teda prostonárodné výroky, výpovede a prepovede —, alebo už akým najpríhodnejším menom nazvať by sme mohli tropické a figurné, abo ináč jadrnosťou a obvyklosťou svojou porekadlom podružné vety.

Nasbieral som jich z čiastky na poli skutočného pospolitého života, z úst ľudu, načúvajúc a značiac vždy pilne, ako si to sám ľud tú svoju slovenčinu sloví, rečňuje, ohybuje a spletá v umné, vtipné, krátke a jadrné vety; z čiastky ale vyberal som jich z prostonárodních pesní a povestí, prebehnúc, nakoľko sa mi dalo pozorne dosavádne sbierky rukopisné i tlačou na svetlo výdané.

Niet vzdelaného národa, ktorýby o podobné porekadlá a vety svojej reči nebol dbal; ale radšej každý ako na výstavu a odiv jich vynáša. Lebo sú krásne kvety, zdravé zrná, jadro reči, — úkazy a dôkazy ducha v ních vysloveného, zobrazeného. Francúzi n. pr. kamkoľvek zajdú, — a zašli široko ďaleko so svojou rečou — všade ukazujú zvláštnosti svojej reči vo výpoveďach a vetách jim vlastních, v duchu reči francúzskej rozvinutých a vyvinutých. Len pravda, že sú tu zo širšieho poľa, nieželi je sama prostonárodnosť, totiž z kruhov precibrenejšieho spoločenského života vzaté, ako to pokročilejší duch a život požadoval. Jejích akademický slovník preplnený je nimi a na poukázeň (ukážku) v každej franzúzskej mluvnici jich máme. Nám najbližšie mnoho pracovavší Jos. Jungmann v známom velikom slovníku takže výpoveďmi, zo života a zo spisovateľov dávnych i nových vybranými, ukázal vhodné upotrebovanie jednolivých slov a článkov, bohatosť a ústrojnosť českého a čiastočne vedľa toho i slovenského nárečia

Nám ale najsampred náleží pozorovať na prostonárodní život a jeho rečové výtvory. Prečo to, každý snadno poznáme i uznáme. Preto, že je toto prvý krok a stupeň k ďalšiemu postupu, k vyššiemu dokroku a pokroku. Preto, že náš národ, sám v sebe umný, i bez písem na poli svojich pesní, povestí, porekadiel a hádanôk i zachoval slovenčinu v pôvodnosti nedotknutej i vzdelal a rozvinul ju pekne. Dôkazom sú a budú vždy i pred najučenejším jazykoznalcom samé tie piesne, povesti, porekadlá a hádanky. — Veru najčistejšie zachovaná je reč slovenská na tomto poli. Lebo kým vzdelanci slovenskí odchovávali sa po školách latinských, nemeckých a maďarských cudzou rečou, tak že mnohí navikli svoje myšlienky spôsobom a vzorom len cudzích rečí vyslovovať, písať,

tak ďaleko, že často len slovami slovenskými, duchom ale a skladbou jiných rečí píšu, vyjadrujú sa: dotedy sám ľud, v utiahnutosti a zanedbanosti svojej, ostával pri pôvodnej rýdzosti reči; v celku si ju neporušil, ale radšej na dobrom stupni vzdelanosti a vyvinulosti zachoval. Tu nám začať, odtialto ďalej staväť, reč vzdelansky vyviňovať, v spisoch pôvodnosti sa domáhať, káže táto rýdzosť, zachovalosť a nenarušená krása prostonárodnej mluvy a jej skladby v porekadlách a vetách dobre slovenských. Veď jestli kde počujeme z úst ľudu niečo takého, čo tou i naň tu i tam dorážajúcou cudzotou razí, tam súdny um snadno oddelí svojské od nesvojského, — a jiste toho málo najdeme.

Jak ale zlatom odvážiť zaslúží každé takéto zrnko, každé prostonárodnie porekadlo, vety a výpovede u ľudu obviklé, a jaký je cieľ takýchto sbierok, to poznáme, uvažujúc cenu porekadieľ a jich podružíc i čo do obsahu i čo do obalu (formy.)

Múdroslovec vyhúta a preukáže nám z jejích obsahu cele umenie a smýšľanie, vtip a múdrovanie ľudu i národa, ktorý si jich sám utvoril, každodenne sloví, hovorí, opetuje. Lebo „vtáka po perí, človeka poznať po reči." — Toto je reč ľudu živá; tu má, „čo na srdci, to i na jazyku." Tu znázorňuje, zpredmetňuje a vyslovuje city i mysle, ktoré ním hýbu, ktorými v živote spravuje a rozhoduje sa; ktoré uňho staly sa telom, skutkom. Nimi sám seba zobrazuje; nimi sebe i druhým najlepšie znať sa dáva. Ten skrytý jeho človek tuná je žyvými barvami zmaľovaný, a tajiť lebo pretvárať sa ani nemôže. Ale Slovák aj má v ních složené veľmo mnohé zdravé a do života súce pravidlá, a umel si vhodne zobraziť často i hlboké i vysoké pravdy.

K múdroslovcovi pridruží sa **učiteľ náboženstva** a najde, ako v porekadlách a jích podružniciach znázornil a svojemu dovtipu primerane vyslovil si ľud jednu lebo druhú náboženskú, často odťažnú, a tak ľudu názorne mysliet navyklému ináč ťažko pochopitelnú pravdu. Môže tedy svoje vynaučovanie nimi napomáhať, k ľudu a jeho pochopu skloniť sa. Alebo tedy karhať bude, kde nemrav a nepravdu, kde poveru v život národa preniklú zbadá. Ale náš ľud niejednu náboženskú pravdu jak pekne tak i pochopitelne si vyslovuje, n. pr. Bohu sa modli a ku brehu plávaj. — Čoho Bôh nedá, toho svet nedočiní.

Hospodári, obchodníci a iní vyberú si dobré, do života súce pravidlá z ních, n. pr. Jedenraz orieš, jedenraz si odkroj. — Nekupuj uhlie od kováča. — Nenapadne teplá rosa, kým nezajde večer kosa. — Remeslo zlatý srp. — Do Jána maslo, po Michale nitka.

Bájeslovec, privezmúc k tomu jiste aj piesne a povesti, vyvábi a vyčaruje nám i z porekadiel a jích podružíc báječné (mythologické) postavy a spôsob starodávneho ponímania a predstavovania si Božstva i sveta, kde v ních buď zrovna báječné osobnosti a predmety pripomínajú sa buď takéto predstavy poverne znázornené sú n. pr. Parom, Zrak, Diuk, Vláči ani Zmok. Poletím ako s Tátošíkom. Noc sa prikráda. Bystu Bohu — kamennému Bohu t. j. v kameni vzývanému a predstavovanému.

Básnik najde tu maľobné a pekné obrazy, aby obživil obrazotvornosť, vykrásil básnictvo. Abo na poli humoru a satyry naostrí nimi svoj vtip, nakalí strely, opeprí žart, vysmeje a pokarhá necudnosť a necnosť. Ktoby mohol odopreť básnickosť n. pr. krásnym opisom šuhaja, dievčata, tváry, líc a t. ď. i v tejto sbierke sa nachodiacim? Zpoznáme tiež, že k humoru a satyre značne sa kloní náš ľud i v porekadlách.

Rečníkovi sídu sa i na dosvedčovanie i na presvedčovanie, kdekoľvek **príhodne***) jich užije, ako pravdy jednoduché, jasné, napospol už prijaté a v hlavách už akoby zakorenené. Mnohými i ozdobí svoju reč; bo rečnenie ozdobujúce tropy a figury až sypú

*) Jiste pri užívaní porekadiel nadbo opatrným byť a najme rozoznávať čo k vážnosti, k vtipu, čo k žartu, čo k humoru a satyre hodí sa. Ba najdeme tu i vety, ktoré do verejných, vždy a v každej forme istú krásochuť podržať povinných rečiach a spisoch zrovna nehodia sa. Takéto vety udávame medzi druhými len preto, že jestvujú a názor i smýšľanie ľudu charakterisujú.

sa tu z úst národa. Učitelia výrečníctva snadno vynajdú, vyznačia nám ktoré z nich sú naozajst i umné i vtipné metaphory, metonymie, ironie, hyperpoly, ellipses, pleonasmie, paronomasie a i. Zvlášte obľúbil si ľud náš mnohé, hneď ozajst vtipné hneď pekné podobenstvá či porovnanky, po slovách: aký, taký, jak, tak, že, ani, dobre, porovnanie toto vyjadrujúcích, poznaniu snadnė.

Nadovšetko mluvničiari, zpytatelia jazyku a vedľa nich spisovatelia len zaradovať sa jim môžu. Lebo z porekadiel a jim rovných jadrných viet ľudu najlepšie vidno, ako on vládne článkami svojej reči, ako jich vo vlastnom i nevlastnom smysle berie a užíva, ako ohybuje, ako skladá a spletá majstrovsky, vyjadruje myšlienky skladbe a duchu reči najprimeranejšie. Oni teda ocenia a na úžitok obráťa formálnu stránku porekadiel a jejích podružíc. Pri čom len tak na príklad upozorňiť si dovoľujem našich ponemčilcov na užívanie predložiek pred menami i slovesami, a na užívanie samých slovies. Ponemčilci povedia: „Neprídi mi viac pred oči. Odnes ten list do mesta. Drž si slovo“ a i. cele po nemecky. Slováci miesto toho hovoria: „Neiď mi viac na oči. Zanes ten tist do mesta (odniesť, wegtragen; zaniesť, hintragen). V slove, — v reči si stoj — dobre po slovensky.

Keď len hodne sosbierame porekadlá a jejích podružice, všetci títo prídu k zásobe, roztrieďa si ju, oddelia svetlo od stínu, vykoristia a zúžitkujú všetko.

Toľko napospol o ních a jejích sbierkach spísaných i spísať sa majúcich.

Čo do tejto sbierky tu, vyznávam napred, že som sa neobzeral na predošlé, najmä v časopise Sokole a v Slovenskom Kalendári práve po tieto roky pouverejňované. Urobil som tak naschvál. Preto keď jedno druhé porekadlo tu zopetované najdete, zopetované je len z tej príčiny, aby i tu svedčilo, že je majeťou národa. Bo čím viac sberateľov, najmä nedbajúcich jeden o druhého, podá nám opetne daktoré porekadlo, vetu, pieseň, povesť abo čo podobného: tým lepší to znak, že ta vec v skutku nachodí sa a rozšírená je v národe; za tým istejšiu jeho vlastnosť považovať ju máme. A pri tom istý cieľ mám pred sebou; čo k nemu hodilo sa mi, to samostatne značil som si. A že predchodcovia moji sbierali len na prísno vzaté porekadlá, tu ale aj podružné jim vety podávam: málo bude toho opakovaného, tým viac dosiaľ neobživeného. Leč predca, ač táto sbierka presahuje tisícku, slovenská reč ponúka nám ešte mnohé i znamenitejšie veci z úst ľudu k ďalším sbierkam.

Pristúpme k zvláštnemu účelu prítomnej sbierky, ktorý je ten, že chcem týmto a takýmto usporiadaním porekadiel a jim podružných viet prispeť k osvojeniu si čistejšieho a pôvodnejšieho slovenia i písania slovenčiny.

Čo som už i naspomnel, to tajiť nám práve neprichodí, že totiž jak v hovore tak i vo spisoch a dopisoch značne odchyľujeme sa od rýdzosti, pôvodnosti a ducha vlastnej reči, na obviklé zo škôl cesty latináctva, nemectva a iných jazykov. Úprimne vyznajme a uznajme si tento neduh cudzoty; bo na vine sme si nie sami, ale naše cudzorodé vychovávanie: po neduhu len poznatým liečiť a tak zavržením cudzieho a prijatím svojorodého vlastnou trudovinou k blahej rýdzosti a pôvodnosti prebiť sa nám možno. — K tomuto dopomáha i ukazovanie chýb spisovateľom a dopisovateľom z jejích vlastných spisov a dopisov, najmä terajších novinárskych článkov: ako na to i časopis náš Sokol vzal už riedčicu a vejačku do ruky. Ale ostane vždy najvýdatnejšie to: Optima critica, fac melius. Preto len chváliť náleží z cudzoty sa vyzliekajúcich, slovensky a slovansky dobre slovných spisovateľov, ako neváham spomenúť medzi druhými Hodžu, Licharda, Sládkoviča, Kuzmániho, Hroboňa, vydavateľov a pisateľov Slovenských Povestí. Preto len vďační byť máme naukám a skladbám nášho vzáctneho Mr. Hattaly. Preto povinní sme na svetlo vynášať všetko, z čoho pôvodniu rýdzosť slovenčiny poznávať a tak pridŕžať sa jej možno. Preto i tu skutočná ukážka lepšieho.

A tak, ač mnohonásobne usporiadať by sa daly porekadlá a jích podružice, usporadujem jich tu dľa článkov reči a v tom dľa abecedného poriadku t. j, pod ten článok reči umiesťujem porekadlo, od ktorého článku v ňom význam porekadla závisí, ktorý článok je v porekadle najhlavnejší už či to obsahom či formou. Tieto najzávažnejšie slová porekadiel a viet sú v tlači *kursívnymi* písmenami vyznačené. Úplnú prísnosť pri tomto roztriedení dľa článkov reči zachovať síce nemožno, keď v dajednom porekadle i viac článkov reči je smysel a vec rozhodujúcich; ale vždy to slovo — ten článok reči — za rozhodný a najhlavnejší považujem, ktorý i nadpis rečových článkov a spolu i kursívne písmeny v tlači ako taký označujú. Pripísal som miestami i výsvetlivky a oddelil záverkou od porekadiel a vlastnej vety. Takýmto činom myslím že najzretelnejšie do očí padne každému užívanie jednotlivých článkov reči, vlastní i nevlastní smyseľ slov a jejích skladba v porekadlách, pritom i obrazy, podobenstvá, názor myšlienok jadrný maľobný, a iné výtečnosti jejích. Takto nielen že uvidíme, ktoré porekadlá a vety u ľudu obviklé a obľúbené sú; ale hneď aj lepšie zpoznáme jaké sú, aby sme dľa jejích vzoru i my mohli vetiť, sloviť, ohybovať, skladať, upotrebovať články a milé zvuky reči materinskej a nimi na srdce i ducha tým ráznejšie a lepšie pôsobiť.

Podstatné mená s predložkami.

1. A čoby *ruku* jeden druhému *odťal*, nepohnevajú sa.
A čobys ty mne bol, ani *na* malý *prst*.
Aj, *divy sveta!* — (Siehe das Wunder).
Aj *oči* si dá vyklať *za pravdu*.
5. Aj ten má dobré *gáple* (t. j. ústa; veľa jie, veľa kričí.)
Aj ten má v *ušiach kameň* zakovaný.
Aj to je *robota!*
Aj to ti zaznačím *na rováš*.
Aká *otázka*, taká *odpoveď*.
10. Aké *pýchy* na try *štichy*.
Ak na *Pavla*, tak na *Havla*.
Akoby *hrach na stenu* metal, tak sa ho to *chyce*.
Akoby jeden druhému *z oka vypadol*.
Ak si *z Boha*, neboj sa; on ti bude na pomoci.
15. Aký *pambodaj*, taký *bodajzdráv*.
Ani *bydla* ani *židla* nemá.
Ani *čerta* sa nebojí.
Ani sa mi *na oči* neukáž.
Ani *vidu* ani *slychu* o ňom.
20. A už to len sem *má váhu*.
Behajú ako *ryby po vode*.
Bez všetkého *práva* ťa dám zmárniť.
Bieda nad biedy je u nás.
Biedu *z pleca na plece* prekladá.
25. Biela tvár ako *sňah*, ako *ruža* líčka.
Bije, dobre mu *ladvie nepoláme*.
Bľabotí *vospust sveta*.
Bojí sa ešte aj o ten *prach pod prahom*.
Bojí sa *vžecha, papeka*. — (Lepšie: *vžeha*, od *vžihať*.)
30. Bolby to *čert!*
Bolby to *pes!*
Bude *svadba, za deň, za dva* — a *bieda na veky*.
Budeš si *pätu lízať* — ako medveď.
Cena do mieška nepadá.

35. *Cíckom* (cíčkom; cidlíkom, cícerkom,) leje sa mu pot z čela.
Čaruj *ora* za *bodora.* — (or t. j. kôň; bodor je obvyklé meno vola.)
Černie sa z ďaleka len ako dáka *bobulka.*
Čerta mu na grg zavesil.
Čert, *diabol*, jeden *gáfor.*

40. *Čert* ho doniesol.
Čert matku zabil a vyhováral sa, že hustá *hmla* bola.
Čert *nespí*; podaj mu *vlas*, uchytí ťa celého.
Čertov páchať.
Čert sa ťa bojí; *ja* sa ťa nebojím.

45. *Čert* sa *z býla* zabil (t. j. stalo sa niečo nezpodievaného, až nemožného.)
Čert za diabla sa poručil.
Či ho vidíš, aké mu *rohy* nariastly?
Človeče čo ti je? *Sama ťažoba* z teba vyzerá.
Človek si je v tom sám sebe *Pán Boh.* — (Ako si sám spravíš to, k čomu ti Bôh dal i um i ruky, tak ti bude. Sám sebe si na vine, ak si si sám zle spravil. Ako *robíš*, tak sa *máš.*)

50. Čo *hlava*, to *rozum.*
Čo je z *mačky*, to len *myši* lapá.
Čo *na mýte* obídeš, to *na tríciatku* doplatíš.
Čuší ako *voš* pod chrastou.
Čuší uťúpený — učúpený — ako *zajác v chrasti.*

55. Dadia ti toľký *kus zlata* ako *hlava.*
Dal som mu *diabla* a tebe (dám) *dvoch.*
Dely hotové *diery.*
Dievča, maličké si ako *rybka*, hybké ako *šípka*, tenké ako *topolík*, chytré ako *Pikulík.*
Dievča krásno ako *kvet*, dobré ako *med*, tichúčko ako *muška* a do roboty ako *sršeň.*

60. Dievčatá, usilujte sa; kúpim vám *po sukni.* — (Je dvojsmyseľ.)
Dievky výyleky (z domu.)
Díva sa ako *morka.* (Nerozumie do toho.)
Div, že ho nezabilo. — (Vo velkom nebezpečenstve bol.)
Doba dobu najde.

65. Dobre ho *na rukách nenosí*, (tak mu hovie.)
Dobre ma *zrádnik* nevychytí — (od strachu, od hnevu, od zlosti.)
Dobre je *pri kope klásky* sbierať.
Dobre sa jej *plameňom* lica nechytia (t. j. hanbí sa, tají sa.)
Dobre sa od bôli (— tá bôľ —) *na steny nedrape.*

70. Do *dobrej sytej vôle* sa s ním nateší.
Do Jana maslo, *po Michale nitka* — (abo) *do Vianoc nitka.*

Do kúta sa dostať. Do *pôlohu* prísť. *Do postielky* prísť. *Za plachtu* sa dostať.

Doma *nos* držať.

Do roka *kôrku* chleba nevidí.

75. Do roka *proroka* a potom *výskoka.*

Dostal hodnú *kapsu.*

Dostal *ostrohy.*

Dostal *rezančoky na obed.*

Dostal sa na *zelenú ratolesť.*

80. Dostaneš *obzerance* na obed: to ti bude na *prúčku.*

Do stremeňa som mu vstúpil.

Dotkla sa *žihlava plota,* aby bola *prípleta:* taká sme my rodina.

Do zniku, do bile, do znaku, do čista, do pusta zabrať, zhabať, les vyrúbať.

Drvil ho, až ho i dodrvil ako *kyslú plánku.*

85. Fučí tak ani *kovácky mech.*

Figle sbiera; ale si on ešte aj sám *sberie.*

Ej, veď tá *z ocele* jazyk má.

Ešte sa úfa svojmu *slniečku.*

Ešte tomu veľa *Otče nášov* treba.

90. *Gospodine* pomiluj! — (Počul som v Turčoku, v gem stol)

Haj, jaj, aká tam tma, ako *v Sitne!*

Hlad je *veľký Pán.*

Hladký ako *ľad,* čistý ako *oko.*

Hladký ako *sklo,* jasný ako *krištál.*

95. Hlas, ako čoby *víchrica lipy* lámala.

Hlavy fŕkajú ako *makovice.*

Hlôšky nám na stôl predložil.

Hm! kedy? — Nuž keď *zajáce* na psov trúbili, *žaby* v čepcoch chodily, *svine* črieviky a *straky* klobúky nosily, *somári* po ulici ostrôžkami čerkali.

Hm, *v lete!* — dobre je aj *Bete.*

100. Hneď mu *červené iskry* z nosa vyfrkly, keď ho fuknul.

Hodný si mi, hodný, ale len *na oko.*

Holo ako *na dlani.*

Hora má *veľké uši.*

Hračka plačka.

105. Hrá všetký nôty *od výmyslu sveta.*

Chodí ako *na strunách.* — (Pyšný. Hrdý)

Chodí mu *za vôľou.*

Chodí sem tam ako *bez rozumu.*

Chodiť *poza bučky.*

110. *Chorosť* nikoho *nepopraví.*
Chorý je *na úmor.*
Chráň ho, aby mu ani *slnce* nezašlo ani *vetrík* naň nezavial.
Chudobný človek i *bez lyžicky* sa najie.
Chudý ako *chrt.*
115. *Chvál* vo povál a *cundier* do zeme. — Pýcha *na ulici* a handry v *truhlici.*
Iba samé *šarapaty* vystrája.
Ide, ide, čo mu *nohy stačia.*
Ide mu to ako *po masle.*
Ide slnko *do hora*, ide zima *do dvora.*
120. Idú mu *na krivo gajdy.* — (Do plaču mu je; plače.)
I na tom (tej) čert *hrach mlátil.* — (Poznačená šelma. Rapavá je.)
Jazyk pustiť *do mlyna.*
Jedným *čihnutím* odseknuť.
Jedným *sekom* uťal mu ruku.
125. Ká ti je *jazerná strela?*
Kde ani *slnko* nedosvieti ani *vetor* nedofúkne.
Kde *macocha*, tam aj *otčim.*
Keď *myši s mačkami* do trhu poženú.
Keď on do bitky — do boja — stane, nazdá za, že priam nebe *spadne.*
130. Keď sme zabili *otca*, zabime aj *mater.*
Kľaje a hreší, že až *zemi ťažko.*
Kohút mu na dome zaspieva. — (Z pomsty ho podpáľa.)
Koľko *domov*, toľko *obyčajov.*
Kopitá vytrčil. — (Umrel.)
135. Kráľ *žartu* nezná.
Krásny, akoby ho *z vajíčka vylúpil.*
Krivý ako *kľuka.*
Krpce zmetal: — (Umrel.)
Krv z neho ako *z vola* revala.
140. Kto má mrcha *ženu*, netreba mu *chrenu: iskrí* sa mu v očiach.
Kto *za živa* planý bol, aj *na pohrabe* mu zlá slota bude.
Kúpil za *päť prstov*, *šiestu dlaň.*
Kvapku *lepší,* kvapku *horší:* to celá *mrcina.*
Kýva sa ako *starý medveď.*
145. Len čo veľa *do sveta* vravíš, táraš.
Len *prášok* ešte počkaj.
Len sa ty spusť *na sluhu;* veď ťa on *opatrí*, *naučí.*
Len taká *opica čierna*, že to nehodno ani aby to človek opozrel.
Len tak medzi *besedou.*

150. Len tak *na hran* ochorel, akoby mu *porobili.*
Len tak *pod pokrievkou* on to urobil.
Len tak *slinky* prežiera. — (Hladný je. Žiadostivý je niečoho.)
Len tu *za plotom, a humný, za vŕškom*, v sedemdesiatej siedmej krajine.
Lepší *dlžník* ako *krevník.*
155. Letí ako *besná strela*, ako *hrmavica*, ako *srš.*
Letí, beží, ledva už *ducha popadá.*
Leží ako *snop* bez seba.
Liskne sa, len sa tak *slnce* od neho *odráža.*
Macocha *čertov bič.*
160. Macocha *psia knocha.*
Macocha *psia noha.*
Macocha *psia socha.*
Má, čo si len *duša* živo zažiada v ňom.
Má jich on tých *dietok* ani na riedčici *dierok.*
165. Malé deti jedia *chlieb*, a veľké *srdce.*
Má peňazí *ani pliev.*
Má srdce *zo železa* a hlavu *z ocele.* — (Smelý a neústupný.)
Má ten dobrú *papuľu, vyrábe* sa s ňou.
Má ten oko ani *jazvec.*
170. Má v *rôžku.* — (Má veľa rozumu.)
Mece sa po zemi ako *had.*
Milý milej *zuby ukázal.*
Mládenec ako *lusk* (t. j. zralý, vylusknutý lieskovec.)
Môžeš si len *pačku oblízať* od toho.
175. Mravce mu po chrbáte *hniezda robia.* — (Bojí sa.)
Mráz ho prejíma. — (Strach.)
Mráz sa mu prechodí po kostiach. — (Trasie sa od strachu.)
Mrle ho jedia. -- (Er langweilt sich.)
Mrle mu sedia *na kožke* — (strach má.)
180. Mrmle ako *medveď.*
Muchy mu odžily (t. j. rozveselil sa; z tichého, krotkého stal sa shovorčivý, smelý, divý, živý, zlý.)
Muška mu na nos sadla. — (Voľač sa nahneval.)
Muž so *ženou* ako deti pod *stenou.*
Nádeja je u človeka a *pomoc* u Pána Boha.
185. Nadbä ti s ním *iné struny natiahnuť.*
Na grg mu stúpil.
Na holej *dlani* nevyžiješ.
Nahý ako *prst*, ako *palec.*
Nach si každý šuhaj svoju *roveň* hľadá.

190. Na *chudobe* svet stojí.
Na jeden *mik!*
Najiedol sa *do rozpaku*
Najiedol sa, — ale tak *do ryhu.*
Na oko dobre, ale *v srdci* pomstu *varí.*
195. Napíš *krížik* do kocha uhlíkom a na stenu kriedou. (Tak povedajú, keď nečakaný zriedkavý hosť príde, abo keď volač nespodievaného prihodí sa.)
Na poli *úrod*, na dvore *príplod.* — (Vianočný vinš v Turci.)
Napukal sa ako sedliak *na hody.*
Narastá mu na jazyku *pípeť.* — (Rád pije. Smädný je.)
Na sucho prešiel. — (Bez trestu.)
200. Na to už len *krížik* urobiť abo položiť. — (Stratené je.)
Na vďak doniesť.
Na vode zámky staväť.
Nazdá sa, že je už *polbohom.*
Nazdá sa, že je už v *nebeskej sláve.*
205. Neber si každé slovo *na vážku.*
Neber si to *na žart.*
Nebudeš dlho *kašu dúchať.*
Nečaroval by sa za celý *svet.*
Nedal by ho za *try svety.*
210. Nedal bych sa za *šíry svet.*
Nedal Pán Boh *svini rohy* ani *oslovi ostrohy.*
Nedostaneš ani *máčny mak.*
Nechodievaj *na výzvedy.*
Neklaď *drevo na oheň,* ľahko i sám *vyhoríš.*
215. Nemá ani *jedenia* ani *spania.*
Nemá čo *pod zuby.*
Nemá *posedenia* na jednom mieste ani za okamih. — (Kein Sitzfleisch.)
Nemá v dome ani čoby *myš* uniesla.
Nemá v hlave *sečku.*
220. Nenadbä ti priam *celú Bibliu* vyložiť (t. j. tajomstvo vyzradiť.)
Nenapadne tichá *rosa,* kým nezajde večer *kosa.*
Neopierajže mu, prepitujem pekne, *gäty.* — (Neohováraj ho; nespomínaj jeho chyby)
Nerob si *zájesť* — (t. j. hnev, nenávisť) u ľudí.
Nerob si zo mňa *posmechy.*
225. Nestojí *chlp sena.*
Nesúci iba vľkom *na újesť.*
Netrvalo to ani za *Otčenáš.*
Neverím mu ani ako *máčný mak,* a čoby priam *dušu na dlaň* vyložil.
Nezapodievaj sa *s čertom, so žabou.*

230. Nie *čudo* od neho, bo to celý *čudák.*
Niet jej ani *stínu* na krásu široko ďaleko.
Niet jej *roveň* na tom svete.
Niet mu *páru pod slncom.*
Nikda *vlk vlkovi* oko nevyklal.
235. *Nohy* založím *za plece* a ujdem.
No jesto tu dosť šakového *od výmyslu sveta.*
No, už to mi je *po vôli.*
Nuž ale, človeče, či ty máš *Boha pri sebe?*
Nuž ale človeče, či ty máš *svedomia?*
240. Obšarpaná ako *lipa* v *jaseň.*
Oči ako *taniere*, zuby ako *koly*, ruky ako *lopaty*, nohy ako *trlá.*
Oči jasné ako *zora*, tvár biela ako *ľalija*, a v nej dve *ruže*, červené ako *karmažín.*
Oči čierne ako *trnky*, lička ako dve *ružičky.*
Odcupol ako *hruška.*
245. Od *nepamäti sveta* tak bolo aj bude.
Od radosti ani to nevie, *kde* mu *hlava.*
Od radosti — od ľaku — dobre *z nôh nespadne.*
Odskakuje ani *struna.*
Od súsedov ani *sliepka* nie dobrá.
250. Ona *Lojda* a on *Ľaľo.*
On ma *z blata* vytiahnul, a ty si ma zase dnu strčil.
On ti je celý *Vydrigroš.*
Opil sa ako *čík.* Popili sa ako *číci.*
Opitý ako *čep.*
255. Oslábnul ako *mucha.*
Otec mu *z kapusného hlúba* hlavu zlomil. — (Nezná si otca.)
O tom netreba *každej strake* vedieť.
O tom už aj *vrabci* na streche *čirikajú.*
Pálené *spáč*, víno *skáč.*
260. Pán Boh má veľa, ale náš Koháry ešte viac. — (Hovorievali Horehronci v gemerskej o svojom zemskom pánovi.)
Parom ma tam po ňom. — (Nestojím, nedbám o to.)
Paskalu robí, — vystrája. Nerob *paskalu*, trafíš na *skalu.*
Pečíarky pojiedol, *šialené huby* pojiedol.
Pekná ako *ľalija.*
265. Pekný ako *makovička.*
Pekne krásne ho *pres lavičku* previedol. — (Oklamal ho.)
Peniaz nový ako *pena.*
Pestvá sháňa (t. j. neúprimne smýšľa; lživo, zle robí.)
Pije ako *dúha.*

270. Plače, narieka ako malý *ohlapec*.
Planietnik bol v *planietach* odišiel. — (Verschwunden wie ein Hexer.)
Plavá ako *sekera*
Pobrala jich *strela.*
Pod zásterou oni to urobili. *Pod zásteru* si to skryli.
275. *Pod hodinou* bolo po všetkom.
Pohona za nami. *Pohona* nám prišla.
Pochytil trocha tej *nemčiny.*
Po kostiach mu *mráz behá* — (Strach ho prejíma.)
Pomôhol mu *z blata do kaluže.*
280. Pomôžem ti von *z klietky.*
Po nečase veľa rozumu.
Poobliekala sa pekne krásne ako *ľalija.*
Po *planietach* sa túla. — (Planiety sú nemravné osoby.)
Postav sa *čertu do očí*, hneď *ufúkne.*
285. Potí sa ako *kôň.*
Potĺka sa po svete ako čoby ho ani *zem za syna* nemala.
Pravda, ako *Pán Boh na nebi.*
Pred vozom mu idú *kolesá*
Pre chudobných *dieťatká*, pre bohatých *teliatka.*
290. Pre jednu ovcu nedržia *valacha.*
Preletel akoby *okom mihol.*
Preletel pomedzi nich ako *páper.*
Prepustili ho s *obnôžkou.* — (Ubili, potrestali ho).
Previeva sa po povetrí ako *mátoha* v noci.
295. Pre *všetkých Bohov* ťa prosím.
Prišiel domov *s obnôžkou.* — (Opil sa.)
Prikryli si oni to *zásterou.* — (V tajnosti to držia.)
Pristrojila sa ako *do kostola.*
Prvá žena ako *pes*, druhá ako *mačka* a tretia ako *myš.* — (Prvá verná, čo ju aj ubiješ a vyženieš, vráti sa; druhá falešná, zlá, aj oči ti vydriape; tretia hľadí už len všetko pohrýzť a preč odvláčiť ako myš.)
300. Prvá žena *od Boha*, druhá *od ľudí*, tretia *od diabla.*
Pustil mu *blchu do kožucha.*
Rád bol svojim dvom deťom ako svojim vlastným *očiam.*
Raduje sa, dobre *z kože* nevyskočí.
Rastie ako *z vody.*
305. Rastie na *vidovčima*, na *vidomočima.*
Rastie rovno ako *svrčina* a zdravo ako *ryba.*
Robí *o dušu*; len ztoľko, že sa už nepretrhne.
Sadol jej *čert* na nos. — (Zpyšnela. Pohnevala sa.)
Sám je na svete ako ten *prst.*

310. Sberá sa, ako *kňaz orať.*

Sedí smutná, ani čoby jej *sliepky* boly *chlieb* pojiedly. — Čo si taká smutná? vari ti *sliepky chlieb* pojiedly?

Seká zubama ako *divý kanec.*

Sem ani *muške* neslobodno.

Skôr od *jalovej kravy teľa* ako od neho *babku* vypýtaš, dostaneš.

315. *Sluby* vyndú *na ruby.*

Smelý, bystrý je on ani *jazvec.*

Smiluje sa *nad miskou* ako kocúr *nad myškou.* — (Hladný je. Žrút je.)

Smiloval sa ako kocúr *nad myškou.* — (Nesmiloval sa.)

Smola u nich horí. — (Prudký hnev, zvada medzi nimi.)

320. Spitý ako *čep*, ako *sisel.*

Spí, žeby môhol popri ňom *z dela streliť.*

Sprostý ako *baraný roh*, ako *tľk.*

Statok ako *lasice.*

Stará Ťapa o tom znala.

325. *Streda* chlapcom *beda; sobota* dievčaťom *robota.*

Strežie naň ako *mačka na slaninu.*

Strhla sa v dome *búrka.*

Stojí ako *stľp* prikovaný.

Svetom za novým *letom.*

330. *Svet* zkúsiť, *do sveta* sa vybrať, *svetom* ísť.

Šedivý ako *holub.*

Šiarkan letí. — (Víchor, búrka, hromobitie.)

Šiel až mu *slnce za chrbtom* ostávalo.

Škoda ide do *chasňu.* (Keď ťa v niečom škoda potkala, čo to ešte z neho na úžitok ostane n. pr. po ohni aspoň odhorky. — Škoda nikdy nie tak veľká, žeby z toho nič dobrého neostalo, — žeby sme aspon zmudrieť a tak mravný osoh [úžitok, chaseň] z toho brať nemohli.)

335. *Štebocú* si ako *lastovičky.* — (Dôverne, milo sa shovárajú.)

Šuhaj krásny ako *ruža*, rovný ako *jedľa* a mocný ako *dub.*

Šuhajíčok môj pasie *biely rôj.* — (pastýr oviec.)

Tá dievka je najlepšia *jašterica.* To je celá *jašterica* — (t. j. neostýchavá, smelá, ostrovstipná).

Ta je ešte *chlp.* — (Tatam je ešte ďaleko.)

340. Tají *do hrdla.*

Taká bola len *na vyletenia.* — (Uradovaná.)

Tak ako *Pán Boh prikázal.*

Tak ho varuje ako *mladé maslo.*

Tak ho zahodil, pomikol, potisol ako *jablko.* — (Z ľahka.)

345. Tak kričal ako mu len *hrdlo dalo.*

Tak liece (po tom sklepe) ako *pudivietor.*

Tak mu je ani Pánu Bohu *na lone* — v *pánabohovom lone.*
Tak na ňom poletím ako *s Tátošíkom.*
Tak *pod okamžením*, akoby *strela* zafundžala.
350. Tak sa *kryli*, akoby *hromy* do nich *bili.*
Tak sa mu prosil, žeby sa *skala* bola musela pohnuť, a predca nič.
Tak s ním zaobchodí, ako s *malovaným vajcom.*
Tak som sa ľakla, že už ani *duše vo mne nebolo.*
Tak ti treba, prečo nepočúvaš *porady múdrych ludí.*
355 Tak vnišiel ako dáky *duch.*
Taký je on dáky *bez rozdielu.* — (Nezná rozdiel urobiť; nemá zdravého rozsudku.)
Tam je to už v *pekle Sitne na dne.*
Temeší sa ako *medveď.*
Ten človek má *muchy.* — (Utajený, podvodný, popudlivý je.)
360. Ten vám vyžije i na holej *dlani*, aj na pustej *skale.*
Ten voláčo viac vie, ako len *kašu dúchať*, — *chlieb jiesť.*
Teší sa na to, ako sedliak *na žatvu.*
Tma ako *v rohu, v sude, v pekle* na dne.
To by *medzi prsty* vzali.
365. Točí sa ako *mucha* na jar, keď odžíva. — (Opilý, omámený je.)
To dievča je do roboty ako *osa.*
Toho je neslýchaná *sila.*
To je ani *sen* — ani *stín* proti nej, proti nemu.
To je *do popuku, do rozpuku* — (smiešné abo hnevné.)
370. To je *figliar od kosti* a *majster klincami* vybíjaný.
To je *hák!*
To je *chlap* na miesto.
To je preňho ostrý *šíp.*
To je tam celý *Vymrihlad.*
375. To je *šuhaj* — do skoku, do roboty, do boja — ani *iskra.*
To je *žalúdok*, aj *klince* by strovil.
To len tak *pod postel padľo* (t. j. najde sa, bude druhé. — Hovoríme o mladých manželoch, keď jim prvé diete umre.)
Toľko ho ako *kydu.* — (Kyd je všetko čo sa kydze, čo kydajú n. pr. sneh, zem, hnoj.)
Toľko, čo sa sprace *za nechet.*
380. Toľko ho ak *čečiny.* — Toľko ho ak *lístia.*
Toľko lačných deti ako *vrán.*
To mi je *na rúčku.*
Tomu ani *vývod* ani *rozvod.*
To mu bolo *do piesni*, — *do nôty.*
385. To mu je *po srsti.* To mu je *proti srsti.*

Tomu nebolo už *konca kraju.*
Tomu niet *pamätníka.*
To neurobiš, čo by si bol *čertom;* — čo sa *potrháš na kusy.*
To proti nej len *baba* ako *sopúch* čierna.
390. To si držím len tak *od príhody.*
To ti je *celý figeľ!*
To ti je celý *horenos* ten človečisko.
To ti je celý *jašter.*
To ti *chleba* nedá.
395. To už azdaj sám *Parom* uchytil.
To už ta šlo *svetom.*
To žiaden *duch* neuhádne, — nevie.
To všetko pôjde na tvoj *rováš.*
Trápi ho veru *nevoľa.* — (Nič mu je.)
400. *Trasie* sa ako *libačka.* — (Bojí sa.)
Trasie sa ako *osika.*
Trasie sa po celom tele ako *studeno.* — (Zima mu.)
Tresk vresk, trma vrma ako *v pekle.*
Trpím ako tá *trpielka.*
405. Tučný ako *baran v jaseni.*
Túla sa ako *Marek* po pekliech.
Túla sa od zeme do zeme *ako had po Bartoleme.*
Tu nechyruvať ani *vtáčika* ani *vrábika;* — ani *vtáčka* ani *letáčka.*
Tu nikde ani *vtáčka* ani *máčka.*
410. Tu si *kupec Trnavský!*
Tvár jej kvitne *ružičkou.*
Tvrdý ako *nákova.*
Tých ani *motyka* nerozkope, nerozdelí.
Ty si mi nie *roveň.* — (Kannst dich mit mir nicht messen.)
415. Ty si taký ako ja: oba *kašu* a *chlieb* jedávame.
Ti si veľký *šibenec.*
Uhľadila hlavičku ako *makovičku.*
Uhodil- (trafil-) mu *na žilu.*
Umoknutý ako *myš.*
420. Upiskaná ako *sviňa.*
Uteká ako *bez duše.*
Uteká ako *vetor.*
Utekal len mu tak *päty cvendžaly.*
Utekal koľko mu *nohy daly,* — *para stačila.*
425. Utisnutý, ukrčený ako *polpalček.*
Už je tam, kde *loj kopú.*
Už mi ide *na zamdletie,* — *omdletie.*

Už si *v klepci.*
Už sme *pod závozom*
430. Už ťa mám *za pačesy.*
Už sme *v pomikove.* — (In der Klemme.)
Vahany výškrabuje. — (Chrápe.)
Veď ti mi je zaňho, krajšieho bych z *dreva* vykresal.
Veď toho tam majú *do úryhu.*
435. Veď ty nemáš ani *pochop* o tej veci.
Veľká *zájesť* je medzi nimi. — (Závisť, hnev.)
Veľké *mesto* veľké *pestvo.*
Ver je to dieťa len ako *rosa.*
Viac *otrúb* ako *múky* — jazyk *namelie.*
440. Videl, že je *zajac v kapuste;* — že je *cap v zahrade.*
V *Kompit* kráľovej krajine.
Vláči ani *zmok.*
Vlečie sa ako smola, — *tmola.* Vléčie sa ako *slepý jašter.*
Vlk je *pachtivec.*
445. V oči si mi ako *líška* a krem očí ako *vrana.*
Vola *za rohy* človeka *za reči* chytajú.
Vrtí sa ako *cíha.*
Vtedy mohol kúpiť *za groš,* čo len chcel
V *súrke* je!
450. Všetko mi *na priek* robí.
Všetko na svete len *do času,* iba Pán Boh *na veky.*
Všetko pobil tak *na zápust.*
Všetky kúty vyoblievala slzami.
Všetkým je *v očiach.*
455. *Vyletel,* až sa hlavou *do neba* búšil
Vyrástol ako *svrčina* v hore.
Vyskočil ako *jeleň.*
Vyvalil oči ako *plánky.*
Vzal sa na *kriedla.* — (Ušiel, uletel.)
460. *Vzkazujem* mu moje *služby.* — (Službu vzkázat t. j. nedať, čo pýta.)
Začali medzi sebou *kámeň duť.* — (O zlom, o úkladoch rozmýšľať, jednať.)
Za *deviatími kachly plátence* vyšíva, — (Umrela.)
Zahľadel sa ako *hvezdár do neba.*
Za *horami,* za *dolami,* až hen za *červeným morom.*
465. *Zajac* ho prebehol.
Žapálila sa ak *ruža,* — ako *zora.*
Zaplatili mu *obuškom.*
Za *rebrá* si nabral. — (Ubili ho.)
Zareval, že sa *zem ztriasla.*

470. Za starého *Kakoň* kráľa.
Zašiel som tatam na zlú *záhybeľ.*
Zaškriepol zubama, ako čoby *hrom zpraštal.*
Za toľké zjic ako *vrabec.*
Za živa v *Bystrici* a po smrti *v nebi.*
475. Zažni zlému *o poludní sviecu,* a predca ti neuverí.
Zbľadnul ako *stena.*
Z brucha moc ide.
Z buku spadol, oddýchol si.
Zčula *kosa kameň.*
480. Zdravý ako *ryba vo vode.*
Zdravý ako *buk.*
Zdravý ako *orech.*
Zimomravky má. — (Bojí sa.)
Z jeho srdca *šípy* vyrastaly. — (Nemilosrdný, ukrutník.)
485. *Z kapusného hlúba* spadla a bolo *po vienku.* (O pannenstvo prišla.)
Z *kožky* by *vyskočil.*
Zlata ako *blata.*
Zle je, keď už *jasle za statkom* idú.
Zle mu idú *kolesá.*
490. *Zlomiť* ako *slámku.*
Zmiznul mi zpred *očí* ako *vetor.*
Zmok ho vzal. — (Zkapalo.)
Zodvihol ho ako *perce.*
Z *prázdneho duba* vyletí *sova*; niektorá krava *celé hovädo.* — (Hovoríme, keď niekto niečo sprostého povie, — keď to tak z neho len ako *vybuchne, vybúši.*)
495. Z *reči do reči* pekne by sme sa aj *rozkmotrili.*
Z teba ani *pes.* — (Nič je z teba. Nespôsobný, slabý, sprostý si.)
Z toho ani *srstí* neostalo.
Zvíja sa od boľasti ako *had.*
Žabu má v ustách.
500. *Žärty čerty.*
Žena si zuby *jazykom* zoderie.
Žena so *zobolom* (t. j. s bohatým venom.) — Hoci so *zobolom*, nach len so *sobolom* — (t. j. bohatú vezmú, hoc bude špatná.)
Žene všetko *nesver.*
Žije si ako *pavúk.*
505. Žije si hoďa *pán.*

Prídavné mená.

Aj od *jalovej kravy* teľa ukradne.
Aj Kubovi bolo dobre, pokým bol *mladý*.
Akýže si *netrebý!* — (Nezpôsobný.)
Akýže si *tlelý!* — (Hnilý, lenivý.)
510. Ale *zlé* Pán Boh *netrpí*.
Bársi je *hrbatá*, lensi je *bohatá*.
Behá ako *zvetrelý*, — *zpochabený*.
Behá ako *šialený*.
Bohatší, vraj, *mocnejší*.
515. Bude si on to pamätať, kedy bol v *chlapských rukách*.
Čertov si bol, *čert* ťa *vzal*.
Dám ja tomu *svätý pokoj*.
Díva sa ako *omámený*.
Dobre je on vo svojom *podkovaný*.
520. Ej ten je na *novom* mesiaci zrodený. — (Mladý, mocný, zmáha sa.)
Hľaďteže, aký toto *posmešný* národ!
Hlúpy si ľahko *kúpi*.
Hneď si *Boží!* — Už je *Boží* (t. j. mrtvý.)
Hnevom cele *prejmutý*.
525. I ten má *tenký* brucli. — (Málo jie.)
Jasá sa ako *najjasnejšie slnce*.
Jelené vo'ky vozia mu do *stodolky*.
Každý *bohovitý* deň — *hriech* v dome robí.
Kde svet *daskami zabitý*, aby sa zem doňho nesypala.
530. *Keľavný* kúštik cesty prešiel.
Kone *vyparené* akoby jich *vriacou* vodou oblial.
Kráča si ako *nadurený moriak*. — (Pyšný je.)
Kupec *pravdomluvný* (je ako) voják *milosrdný*.
Ľahký nábytok, *ľahký pozbytok*.
535. *Ľavé líčko* ma páli. — (Tuším nešťastie.)
Ľavá dlaň ma svrbí. — (prijmem peniaze.)
Len čo *dobrého* ťa k nám *donieslo*. — (Vítaj dávno žiadaný.)
Lepšie *malú* krivdu sniesti, ako *veľký* proces *viesti*.
Malý koník dobre ťahá.
540. Má voliaky, ale neveľmo *široký* peniaz. — (Chudobný je.)
Mece sa ako *popálený had*.
Medzi všetkymi on je *najinakší*.
Nadurený ako *sova*. — (Hnevá sa.)
Nadutý si ako *krokan*. — Pyšný ako moriak. Hnevivý.)

545. Najieš sa *karovej polievky* (t. j. nedostaneš nič. Na kar, vraj, aspoň za dávna, polievku nevarievali.)
Na lačné srdce nepúšťaj sa z domu; *duduk* ťa *meruje.* *)
Napasrdený ako sršeň.
Na *tenšom* sa ľad láme.
Natešil sa s ním do *Božej* vôle.
550. Navarili mu *horkej polievky*.
Nebudú ti tie *vrabce nádobné.* — (Draho tú pletku zaplatíš, odpokutuješ, čo robíš.)
Neprebudí sa, čoby ho *železnýma vidlama* durkal, pichal.
Neprepustím ťa *suchého*. — (Neodpustím ti trest.
Netreba kepeň *predošlému* dážďu.
555. *Od piva* hlava *krivá*.
Omráčený hrúzou už len tak podkľakuje.
Opovážlivý ale *nerozvážlivý*.
Otočený, *obsypaný* háveťou detí, a v dome ani *suchej kôrky*.
Poprezerali všetky kúty, dobre už po tých *myšacích* dierach nehľadali.
560. Pôjdeš mi ho *nemetenou* cestou z domu.
Pôjdeš z domu na *psom drúčku*.
Pravá dlaň ma svrbí. — (Peniaze vydám.)
Pripálil ako *zbesnelý*.
Remeslo *zlatý srp*.
565. *Rozpajedený* ako had.
Rozpálená ako *oheň*. — (Hanbí sa. Hnevá sa.)
Ruky *silné*, nohy *tylné*.
Skôr od *jalovej kravy teľa* ako od neho *deravú babku* vypýtaš. dostaneš.
Skučí ako *obarený pes*.
570. *Skúpa* chvála, *hotová* hana.
So *suchým* aj *surové* horí.
Spí, — leží ako *zabitý*.
Starú cestu neopúšťaj pre *novú*
Starý baran *tvrdý roh* má.
575. Stojí ako *zkamenelý*.
Svätým sa robí, *čertov púrha*.
Tak stojí ako *prikovaný*, *pribitý*.
Taky je *nechutný*, ako by ho boli oparili, obarili.

*) Čoby bolo to *merovanie*, nemohol či nechcel mi pastier náležite udať, od ktorého som toto slyšal. Len, vraj, že duduk meruje toho, kto nič do úst nepoloží, idúc ráno z domu do hory, a že je to potom zle. Ináč merovanie asi toľko, čo rozdráženosť chuti k jedlu, nenasýcenosť, bo hovoria keď je niečoho málo n. pr. prvých čerešien, jahôd, mladých vtáčat na jar a i., že je to nie na najedenie, len „merovanie", že sa pri tom človek iba nadá, napačmá.

Taký je *vykúskaný, vytešený,* hneďby svetom ulctel.
580. Taký máš hlas ako *dieravý hrniec.*
Taký si mi ani *kyslé mlieko.*
To je *búklivá* vec.
To je *papuľa!* So *senaným* vozom by sa môh' v nej obrátiť.
To *nesošije* viac ani *svätý.*
585. Toto je *čertovská* robota.
Toto je *div divúci.*
To už nemôže byť *po dobrom.*
Uňho chyža *chytväná,* ale dobre *omazaná.* — (Zámožnejší je ako sa zdá. Chytväný t. j. chatrný.)
Už je *nebohý.*
590. Vari ťa *tí zlí* doniesli?
Veľmi je s ním *za dobre.*
Ver je ten svet *zmotaný.*
Ver je to *chodák,* ani *olovený vták.*
Ver sa ten už na *starom mesiaci* narodil. — (Starý je, ubúda mu sila.)
595. Veru si aj ty človek *neľudský.*
V *určitý* čas ustanovil sa, — navrátil sa.
Vzal ho *na tvrdé.*
Zahľadel sa do neba akoby chcel za *bieleho dňa hviezdy* čítať.
Zahúdol mu na *tenkú strunu.* — (Ztrestal ho do plaču.)
600. Za *skleneným vrchom,* za *drevenou skalou.*
Zlé nikdy nenadbä hľadať, — samo príde.
Zlé pivo variš, ale ho vypiješ.

Číslovky.

Aj to sa v *deväťdesiatej deviatej* krajine stalo.
Dajže mi, a čo len *jedným očkom,* naň kuknúť.
605. Do *siedmeho* neba vidí. — (Opilý je.)
Dvanásť zabil, *dvanásť* porazil — (rozumej múch. — Er ist ein Maulmacher.)
Hurt — hrmot — ako vo mlyne na *dvaďsať štyr* kameňoch.
Ide mu o *milých päť.* (Do plaču mu je. Všetko utratiť abo vyhrať, ale skôr utratiť má.)
Jedenraz orieš, *jedenraz* si odkroj. — Lenivý hospodár, čo totiž len raz orie, málo chleba má.)
610. Len *deväťraz* ho ponúkli. — (Lačný ostal. Hanbil sa jiesť.)
Nemá *všetkých* doma.
Núkať sa dá *do desiateho razu.*
Pravdu máš, ako *dvakrát dva sú štyry.*
Prvšieho sa, vraj, drž, ako môžeš.
615. Robí o *milých päť.*

Sedemraz sa zaprisahal, — zaklial.
Smiech, akoby *tritisíc koňov* zryhotalo.
Sto frajerov a *jeden* muž. — (Naučenie pre devojné, aby síce záletníkov neopovrhovaly, ale predca pamätaly, že z ních len jednomu srdce, ruku môžu dať.)
Tak sa nadhadzuje (— v tanci —), ako čoby *trom dedinám* rozkazoval.
620. Tam núkajú až *do desiateho razu.*
Trinásť — Pán Boh pri nás!
Vrtia sa (— v tanci —) o *milých päť.*
V *sedemdesiatej siedmej* krajine si ho najdeš. — (Nikde.)
V *siedmom* nebi *hviezdy číta.* — (Opil sa.)
625. *Všetci* ľudia *všetko* vedia.
Všetko dobré do *tretice.*
Zatriasol sa (— zámok —), akoby *sto hromov* doňho bolo udrelo.

Zámená s predlozkami.

Aký išiel, *takého* stretnul.
A potom — *krížik po tom.* — (Alsdann ist es aus damit.)
630. Div, že sa mu *dač* nestane (— od žiaľu, od hnevu.)
Dobre *bačom*, keď je *na čom.*
Do *samej samučičkej* dobrej vôle sa *nachľastal.*
Na svoju ruku robí. — (Samostatný je v remesle, hospodárstve.)
No veď si mu ho ty *zaňho!*
635. Tí sú *svoji*. Hneď boli *svoji.* — (Spriatelili, srozumeli sa.)
Už ani *o sebe* nevie.
Už je *po ňom!*
Už je viac na *tamtom* ako na *tomto* svete. — (Polomrtvý.)
Už je *sebe pánom*. Už je *svojím pánom*. — (Samostatný je.)
640. Udala sä, *sama na sä*, ako *prasä.*
Všetko by *zo seba* ta dal. (Pridobročinný.)

Slovesá.

Aby ti vôz neškriepal, *pomasť* mu kolesá.
A čobys' *popod oblaky lietal, dopálim ťa, vyhasím ťa.*
A čo *zoderiem* ruky *po lakty*, nohy po *kolená.*
645. Aj ten naveky len *svoje hudie.*
Aj ten si dá *pichnúť do dlane.*
Aj to by ta dal, čo *nemá.*
Ako *bliskavica* hneď sa tam *stavil.*
Ako *robil*, tak sa *mal; čertu slúžil*, čert ho *vzal*
650. Ako *robíme*, tak sa *máme.*
Ale ho *heglo! seplo!* — (Nedostal, čoho sa úfal. Minulo ho.)

A! mu *odsekol!* — (Vhodne, krátko odpovedal.)
Ale si *nadbehol.*
Ale som mu *prešiel* cez rozum.
655. Ale *zametá*, len sa tak za ním *práši.*
Ale že ma *nekatuj.* — (Nehnevaj, nedráž, netráp.)
Ani mi jej *ukázať* ani mi jej *uviazať* — taká mne s ňou *hodina.*
Ani mi viac *nemrkni* ani *nemlkni.*
Ani sa len *neohreje* u nás.
660. Ani slova viac nepovedal, akoby *zdrevenel.*
Ani *neuchne*, čo mu koľko dohováram.
Ani *neviem*, ako mi deň *prešiel*, — *preletel.*
Ani *nevidí* ani *nepočuje* od radosti.
Ani *nevidím* od hladu.
665. Až dačo *má byť*, to *neujde.*
Až ti *duša milá*, viac mi ani *neceknі.*
Ba tak ma *vyobracal*, že som sa až *vyparil.*
Ba tak *pasie* oči po ňom, ako čoby ho chcel *zjiesť.*
Bez toho sa naveky ta *zaobídem.*
670. *Bežal, len letel.*
Beží, ledva už *ducha popadá.*
Bieda ho *morí* a psota *trápi.*
Biedu *trie*, hlady *mrie.*
Bije, len tak *dupká* a *praská* na ňom.
675. *Biť* sa po *pätách* (t. j. tancovať.)
Bodaj sa tvoje slovo *osvietilo* (t. j. splnilo). — Ale aby sa ti, hľaďže, slovo *osvietilo!* (t. j. v slove si stoj; splň, čo sľubuješ.)
Bôh *dopúšťa*, ale *neopúšťa.*
Bohu sa *modli* a ku brehu *plávaj.*
Bolo, bolo, ale sa *zopsulo.*
680. *Božeká* od rána do noci.
Brešeš ako pes, — ako suka. — (Lžeš, luháš.)
Brucho mu na chrbát *vylezlo.* — (Hladný je.)
Bulo da mi bulo, ale sa minulo.
Búvajže mi *búvaj*, len sa *nenadúvaj.*
685. Cigáni mu *klince kujú* v žalúdku. — (Hladný je.)
Čert *vymyslí*, diabol *pošťuchne.*
Či sa ty na to *dáš?*
Čoby mi priam *prišlo umrieť*, predca to vykonám.
Čo sa *vystojím*, to je už ani *nevypovedaná* vec.
690. Čo je v *piesni*, nach sa *kliesni.*
Čo *Pán Boh nedá*, toho *svet nedočiní.*
Čo *rekne*, to *brechne.*

Črevá mu *vyschly.* — (Vyhladnul.)
Črievica, akoby ju *uliál* na nohu.
695. Dakomu voľač *na oči metať.*
Ďalej ani *hnúť.*
Ďalej ani *myslieť.*
Deti moje *nekradnite*, kde len môžte, *uchvatnite.*
Dievča, ako čoby ho *uliál*, ako čoby ho *zo zlata uliál.*
700. Díva sa, dobre mu oči *nevytečú.*
Díva sa naň, akoby ho mal *zjiesť.*
Dnes sa už všetci *popsuli.*
Dobre ho *hostili:* kyjom *kyjovali*, polenom *mastili.*
Dobre ho *nezjie* od radosti.
705. Dobre ho od radosti *nezaškrtí.*
Dobre ma *neroztrhne* od *jedu*, — od zlosti.
Dobre *neošedivie* od samej starosti, — od trápenia.
Dobre *nezkamenel* od živého divu, — od ľaku.
Dobre sa mi s ním *vodí*, len že mä za nosom *vodí.*
710. Dobre sa *nezbláznim* v trápäch.
Dobre sa *oblakov nechytá* od hladu, — od bôlu.
Dobre si tú vec *prežuj.*
Dobre som uňho *pochodil*, len toľko, ze ma *na drúčku nevyhodil).*
Dobre *z nôh nespadne* od strachu.
715. *Dúpkom vyskoč*, — ale sa *nepotoč.*
Ej ale že ti mu *zahúdol.*
Ej braček, na veľa si sa *podobral.*
Ešte sa z neho šuhaj *vykreše.*
Ešte som mu aj to miesto, kde si mal sadnúť, *dúchala.*
720. Ešte to ta *zbaví* — (Dosť dobré je.)
Havrani letia *vo víchor*, akoby jich *hnal.*
Hlad ho *opásal*, ale taký, žeby sa aj do *vlka* oddal.
Hlad mu *klopká* v žalúdku.
Hladom *zdýma.*
725. Hudba, že sa celý palác *trasie.*
Húdol, prehrával, že sa tam všetci *pospali*; — až sa *poplakali.*
Hybaj ten, *zmizol* ani *Tátoš.*
Chlieb *unúva*, až ho *zdúva.*
Chrápe, akoby ho *najal;* — akoby ho boli *zoťali.*
730. Chudobní *nemajú*, bohatí *nedajú;* maj sa potom dobre hriešny človeče.
Chýli sa nám už od hladu pomrieť.
Chytil sa rozumu.
Ide, kade ho *oči vedú.*

I *kľučky mece* i všelijak ma už *zaobchodí*; ale sa mu *previesť* nedám
735. Jedol, pil, až mu oči *na vrch vyšly*
Käčka sa mu *parí*.
Kde *bol*, kde *nebol*.
Kde *ľapne*, tam *hapne*, — tam *sedí*.
Kde sa dobre *vodí*, tam sa rado *chodí*.
740 Kdeže si sa sem *prikmal?*
Keby mi to *prišlo*, čo mi na um *zišlo*.
Keď čert *nespí*, aj anjel sa *obzerá*.
Keď ma vtedy čert *nevzal*, už ma viacej *nevezme*.
Keď *nechceš*, *nemusíš*.
745. Keď sa ti *nechce*, *prisiľ sa*.
Keď sa už tma *čiernela*.
Kone utekajú, len sa jim tak *iskrí* pod nohama.
Kráčal, akoby novej sily doňho bol *nalial*.
Krásny mladenec, že takého ešte *nevidel svet*.
750. Krásny, že až radosť na to *páčiť*.
Kričia, plačú, unúvajú: dobre mu hlavu *neprevráťa*,
Krivká, *krivká*; kým sa *nedokyvká*.
Kto by sa ti už *nastačil!*
Kto *chodí*, *nachodí*.
755. Kto ma *spomnul*, bodaj *zgromnul*. — (Povie ten, komu sa kýchne, aby sa mu viac nekýchalo.)
Kto nemá *chuti*, ľahko *vykrúti*.
Kto sa *hambí*, nach si utrie *gamby*.
Kto sa chce *biť*, musí tam *byť*.
Kto sa na čo *zmáha*, všc mu Pán Boh *dopomáha*.
760. Kto sa *ručí*, ten sa *mučí*.
Kto *vyberá*, ten *preberá*. — Nebyveraj, prebericš si.
Ký Parom ťa *oslepil*, — *omámil?*
Láďteže ho, ako sa *rozpaprčil!*
Lahko *prišlo*, lahko *išlo*.
765. *Leje* do seba ako *do suda*.
Len ako by ho *obaril*, — *oparil*. — (Hanbí sa.)
Len čo si tam vedno *kujú?*
Len mu tak srdce *piští* od radosti.
Len práve že *hriebe* — od psoty, od nemoci.
770. Len sa tak peňazmi *obsýpa*.
Len sa tak *zachodí* od smiechu.
Len som oči naň *vypleštil*, *vyvalil*. — (Prekvapilo ma to.)
Len som *zmeravel* od ľaku.
Len tak *pláva* od radosti.

775. Len tak *omdlieva* od hladu.
Len teraz sa mu *zasvietilo.* — (Erst jetzt hat er's eingesehen.)
Lepšie svoje *látať,* ako cudzie *chvátať.*
Letel ako *anjeľ,* a *padol* ako *čert.*
Letí ako jasná strela, len‿sa tak *mihoce* za ním.
780. Lúbi ho, dobre sa dakde *nepodeje* za ním.
Majže sa tu dobre hriešny človeče; keď zo všetkych strán ako vrany do teba *idú*
Má sa za ňou, za *nemaňou.* (Er bewirbt sich um eine Nichtwohlhabende, Nichtswürdige.)
Mikol kade ľahšie.
Mikol ten posúšek, akoby ho bol *spálil.*
785. Môžeš sa už len *prežehnať* od toho.
Mrdol na to bajuzom.
Mrklo mu v očiach. — (Zbadal, že je zle.)
Myšlienky ho *zaujaly.*
Mušku bys počul *preletieť.*
790. Načo si *prišiel?* „Nuž aby som sa s tebou *sišiel.*"
Nadievať sa s dàkym (t. j. hádať sa, súdiť sa, sich abgeben, streiten.)
Nadojil sa ako teliatko.
Naglgal sa ako vôl, — ako býk.
Nach sa *mieša!*
795. Najprv *požuj,* potom *jedz:* najprv *rozváž,* potom *hovor.*
Najprv vtáčik *zaspieva,* potom mu *semänca nasypú.*
Nalial sa ako sud.
Nalokal sa ako prasiatko.
Namáha sa, len mu tak *oči vysadujú.*
800. *Namastili* mu kosti.
Na mysli sa mi *pletie.*
Na ňom môžeš drevo *piliť.*
Napásol si oči na ňom.
Naskočil na mňa ako jašter. — (Napadol ma rečima.)
805. *Nasmokal, nasmrkal* sa hoda prasä.
Naťahal sa tak ani *dúha.*
Na tebe sa *zpráši.* — (Du wirst es einbüßen.)
Na tento čas sa ti *prepečie.*
Na to ma *nenakriatneš,* čoby si čo robil, — čo by si mi *hory doly* sľuboval.
810. *Nečuje sa.* — (Nie je vinný).
Nečuje sa, žeby to mohol vykonať. — (Nemá sily.)
Nedám sa ti ako mucha *chytiť.*
Nedaj Bože od toho odstúpiť, ani na vlas.
Nedbám o to, nach ho tam *porance,* kde sa *šmance.*

815. *Neide* mi oňho, ale o moju *kožu.*
Nelapaj sa na to, na čo si *nenarástol.*
Nelievaj, *prelieješ.*
Nemodlikaj sa mu toľko.
Neokolkuj toľko.
820. *Neobstojí* sa pri ňom ani sa *hodínu.*
Nepaľať ma už toľko.
Nepchaj nos kde ti netreba.
Nepchaj, neklad prsty medzi *dvere.*
Neprestáva mu *dohúdať.*
825. Neslobodno s *kráľmi fačkovať.* — Nebudeš si so mnou len tak *fačkovať.*
Neštekaj mi už toľko.
Netaj sa!
Netreba vám *duriť sa* na daromnicu.
Netrúb mi toľko o tom jednom.
830. *Neujde sa* tebe z toho ani márny mak.
Neujiedaj toľko do mňa.
Nevrešť mi tu poza uši.
Nevstupuj mi do *poctivosti.*
Nevykrúcaj, *prekrútiš.*
835. *Nezabývaj* na chudobu.
Nezabývaj o mne.
Nič nedá na sebe *znať.*
Nič nepovie, ale *sa cíti,* — ale *sa čuje* — (totiž vinným byť).
Nikdy mu *dobrého slova nedá.*
840. Nikdy oka na ňom *neohreje*
Nič sa mi *nesladí.*
Nosí sa po ňom. — (Nakladá s ním svevoľne. zle.)
Núdza ho *priprela.*
Obzerá sa, ako kto *chce krasť.*
845. Od hlavy do päty ho *premeral.*
Odľahlo mu na srdci.
Od neho si ta *získaš.*
Od radosti ani *nevidí* ani *nepočuje.*
Odváž *platí*, kocka *hrá.*
850. Oklam blázna ako *chceš* a múdreho ako *vieš.*
Oni sa svadili a ja som *vyhorel.*
On to už potom len tak *zašamotil.*
Opátra, prepátra, dobre mu oči *nevyskočia.*
Oplel ma o všetko.
855. Ostatnie sily *posbieral.*

Ošialil ma; iba som vtedy zvedel, keď som už bol *pres lavičku*.
O to tu *neide*. — *Ide* mi o život.
Ožeň sa, *doskáčeš*.
Páči, dobre mu oči *nevytečú*.
860. *Pamadaj* (Pán Boh daj) šťastia!
Pán Boh *zaplať* a viac *nakľaď*.
Parádu *reže*.
Pasie oči na pokladoch.
Pichol, šelma, kade ľahšie.
865. *Píli* na ňom ani na dreve.
Plakal, až mu srdiečko *usedalo*.
Planý továr ľudia iba *obrehujú*.
Podlamujú sa mu kolená. — (Strachuje sa.)
Poharkali sa medzi sebou. — (Povadili, pohádli sa.)
870. Pomály sa už aj noc *prikráda*.
Pomastil mu ruku. *Pomasť* mu ruku, bude písať.
Popichal ho a to len rečima.
Porečiem ťa, nespravíš. — *Poriekol* ho. *Poriekli* ho.
Porobili mu. — Má *porobené*.
875. Potom ti ale, vieš čo? Do bláznov *nadám*.
Práca mu *ide* zpod ruky ako voda.
Prášil, žeby ho ani na *desiatich nemeckých* paripách nedohonil.
Pravotu mi na grg — na hrdlo — *zakvačil*.
Premihla ako *vetor* pomedzi nich.
880. *Premlelo* sa mu to *na sucho*.
Preriedil mu fúzy.
Pretrhlo sa remeslo. — (Das Handwerk stockt)
Príde hlúpy, čo *kúpi*. — (Hovoria o devojnách, ak sú nie veľmo pekné bohaté, spôsobné.)
Psota naveky zle *spala*, bo jej planá strecha *stála*.
885. Psota sa naveky zle *mala*, lebo planú strechu *mala*.
Raz si *zavzal* do hlavy a viac *nepopustil* od toho.
Robí, dobre sa *nepretrhne*.
Rozhnevaný, že sa mu oči *iskria*.
Rozpajedil sa, div od zlosti *nepukne*.
890. Rozum ho *prepomáha*. — (I priveľa rozumu nič nestojí. — Bláznivo, hlúpo si robí.)
Rúbu, len sa tak *ozýva*.
Sekol sa do nej. *Sekla* sa do neho. — (Zaľúbenie rychlé.)
Schytil sa, ako čoby bol *strelil* doňho.
S každým sa *hryzie*. — (Svadlivý, nesvorný.)
895. Slnce *vystrieklo* zpoza hory.

Smeje sa, akoby ho *najal.*
Smolí ako Turek. — (Tuho fajčí.)
Smrť ma *preskočila.* — (Povie ten, koho zrazu zima ztrasie.)
S ním môžeš i *poorať* i *pobrániť.*
900. S ním dobrotky nikam *nezajdeš.*
S ním ti nadbä *iné struny natiahnuť.*
Srdce mu *tĺklo*, akoby sa mu *vyboriť* chcelo z pŕs.
Srdce sa jej *zatíslo.* — (Odrazu zaujal ju žiaľ, strach veľký.)
Srdce sa mi *puká* od žiaľa.
905. *Stoj*, čo *stoj*, predca ťa dostanem.
Strachu sa *najiedol* ani prachu.
Striga ho *podstrelila.*
Stromy sa lámu, akoby *šiarkan* ponad ne *letel* a *chvostom šibal.*
S tým sa nebudem *mátať.*
910. S tým ty *nezdoláš.*
Svitá mu v hlave. — (Už vie, kde chybil. Už rozumie.)
Svitá mu v žalúdku. — (Cíti hlad.)
Také paripy, len sa tak *blištia.*
Tak ho zaťal, že viacani *nemrknul.*
915. Tak pozerá na mňa, dobre mi *z oči nepríde.*
Tak prejde čas, akoby *dlaňou tľaskol.*
Tak sa do mňa *mali*, dobre ma už z rozumu *nevyniesli.*
Tak sa *nacical* ako teľa. — (Opil sa.)
Tak sa *rozhadzuje*, akoby on bol v stolici pánom.
920. *Tašiel*, neborák, na druhý svet.
Tenká v drieku, žeby ju mohol *preštiknúť.*
Teší sa, až tak *mládne.*
To ešte *ujde..* — (Das geht noch an.)
To *jiesť* nepýta.
925. To len tak *horí* na ňom ako páper. — (Veľmo šaty derie.)
To mu naraz *pídilo* do nosa.
To mu v hlave *vrce.*
To mu v kotrbe —, v kotrebke *trčí.*
To nedá nikam.
930. To sa mi *neprace* do hlavy.
To sa mu len tak *pridalo.* — (Týmto vyhovárajú vinníka.)
To sa mu len tak *poťapilo*, ako slepej kure zrno.
To sa mu *síde* ako päsť na oko.
To sa na vrch *kýva.*
935. To sa ti *neide.*
To si ani do hlavy *neber.*
To som ti ja dávno *obecal* (t. j. sľúbil, predpovedal.)

To z teba *nevystane*.
Tvoje oči *hrajú*, ale ma *sklamajú*.
940. Ty iba *moceš*.
Tým sa ti kapusta *neomastí*.
Ty všetko iba *obrehuješ* (t. j. gančuješ, haníš; nič ti je nie po vôli; si prieberný).
Udrelo mu z ruky do hlavy. — (Opil sa.)
Udreli dlaň na dlaň, pačku na pačku. (Pojednali sa.)
945. *Uhol* plecom.
Uňho sa krajciar *nesplesneje*.
Utri si od toho ústa.
Užil strachu ani prachu.
Už mu z brucha *vytlelo*.
950. Už sa ty len *prežehnaj* od toho.
Už sa ty toho viac *neztrasieš*.
Už sa *vychrámal* — z biedy, z nemoce.
Už si ho *odpáso'*. — (Stratil, premárnil.)
Už to dajedno či *zhrdne* či *ztvrdne*, ale je zlé.
955. Už mu *uviazol*.
Vari mi dakto *počaril*.
Vari ťa dač *vodilo*, že si do toho *zabŕdol*.
V duchu mu *šupelo*. — (Strachoval sa.)
Veci mu *popečadili*. — (Sequestrare.)
960. Veď by som to aj ja *neodbehla*.
Veď ja tebe na um *prídem*, len či sa ti ešte *sídem*.
Veď je to, čo mu oči *kole*.
Veď on to dobre *zavoňal*.
Veď sa dák len *vypercholíme*. — (Irgendwie werden wir schon auskommen.)
965. Veď tá rada chodí jazyk *pásť*.
Veď ti vedno *kujú!*
Veď tu už každé *psom smrdí*.
Veď ty *zmriavkneš!* — (Umrieš; zle pochodíš.)
Veď že sa už aj ty voľačím *preukáž*. — (Thu dich hervor.)
970. V očiach mu slzy *zaihraly*.
V očiach mu *svitlo*.
V nose ho *zasvrbelo*. — (Mrzelo ho.)
V reči si *stoj!*
V reč ho ľudia *vzali*.
975. *Vre* v ňom. — (Zlostí sa.)
Vŕtalo mu to v hlave.
Všelijak *klučkoval*, ale sa mu ten veru nedal *nadať*.
Všetko mu *do hrdla pchá*. — (Gönnt, gibt ihm alles.)

Vydala sa, iba čo si *slobodu zaviazala.*

980. Vy dva sa *povaďte* a mňa *ubite.*

Vygniačilo, vygniavilo ho, že *dýchať* nemohol.

Vyhryzli ho z domu.

Vykrúca, vytáča tak nitku.

Vykúrili ho z domu. *Odkúril* ho od seba.

985. *Vyznám sa* úprimne, že *sa* v tej veci *nevyznám.* — (Ich gestehe es offen, daß ich mich in dieser Angelegenheit nicht zurecht finden kann, — nicht orientiren kann.)

Vzal päty na plecia.

Vždy len svoje *hudie.*

Zakúsil do zeme. — (Umrel.)

Zamieľa, ako by ho omelom *dobil.*

990. *Zamočil* si ma, ale ti bude *na duši.*

Zarezať sa dakomu do srdiečka.

Zariekol sa od toho.

Za rozum sa *lapil. Chytil sa* rozumu.

Za sebou ho *vodí, — vodácka.* — (Klame ho.)

995. *Zaspi* hlad, *vyspíš* dva.

Za svet by mu vôľu *nez'omil.*

Za tým šuhajom dievčatá len tak *lipnú.*

Za ušima sa *škrabať.*

Zaviazal sa mu svet. — (Zle sa oženil, zamiloval.)

1000. *Zavesil* si on to na *nos.*

Zavrtelo mu to *modzgom.*

Zbehla ma tá suka, ale ju už *puká.*

Z boka na bok *sa opála* — nemocný, opilý.

Zdúpnel, zdrevenel od ľaku.

1005. Zima nás *prikvačila.*

Zima *šibe,* že len tak *páli.*

Zkapal, akoby ho nikdy *nebolo bývalo.*

Zkapal, ako keď nadutá z *bielku* (t. j. z bielej mydlovej peny) guľka *prskne.*

Zmenil sa mu svet.

1010. *Zmrznul* od strachu.

Zo sveta *odšatriť, zkántriť.*

Zpoza buka *prikvitol.*

Z rozumu sa *pohnul.*

Zrútil sa, len tak zem *zdunčala.*

1015. Z úst sa mu jed, ako z peci plameň, *sypal.*

Zvŕca kyjom, len tak povetrie *cvendží.*

Z vysoka si *rúbeš* a nízko ti *padá.*

Žena *sa cíti.* — (Samodruhá je. Hovoríme tiež: V inom *spôsobe* je.)

Príslovky.

A čiby si *večne* hoden bol!
1020. Ako mu to *skladne* ide. — (Wie er das schön versteht. — Das reimt sich ihm.)
Aký *zvonká,* taký *z dnuká.* — (Durch und durch ein Schelm.)
Bolo, bolo; ale *neveselo.*
Bolo, bolo; ale neviem *kedy.*
Bolo ver *kdesi, kedysi.*
1025. Či *takto,* či *onakno;* len je to *naopak* sveta.
Čo *darmo,* to *darmo.*
Čo len *živé,* chcete. — (Všetko.)
Čo môžeš *dneská* urobiť, neodkladaj *na zajtra.*
Dobre lebo *nebárs.*
1030. *Dúpkom* mu vlasy *hor* stávajú. — (Hnevá, bojí sa veľmo. — Snad etymologičnejšie *dubkom* t. j. pravo do hora ako *dub.*)
Hrdo si vedie. — *Nízko si vedie.* — (Pyšný. — Skromný.)
Hybaj, kade *ľahšie!*
I ten má *hore* nosom dierky. — (Horenos je. Pyšný, popudlivý je.)
Jak živ, — *jak živo* to nebude, nebolo.
1035. *Kde* bolo, *tam* bolo.
Kde *čisto,* tam *pusto.* — (Hospodárske porekadlo.)
Klobúčik si *na krivo* zatláča. — (Hrdý je.)
Kto sa *zavčasu* ožení, tak akoby *včas ráno* vstal.
Len tak *po chudopaholsky* si vedie, — si žije.
1040. My si to len ta *po svojsky* robíme (t. j. ako sme od dávna zvykly.)
Na čisto — (t. j. cele, úplne) — som zapomnel — premenil sa — uradovaný je — omámený je.
Nemá *zplna* rozum.
No vidíš, už sme *doma.*
Oj, on je *kde* mocnejší, *kde* lepší ako ty. — (*Kde* t. j. o veľa.)
1045. O tom — *potom!*
Zkäde strela *von,* ztade *dnu.* — (Začítavanie výstrelu, aby neškodil.)
Šakovak mu dudy hrajú. — (Ide mu do plaču. Neveselo mu je.)
Uteká *na zlomgrgy.*
Zrazky prikvitol. — (Odrazu, neponazdane tam sa stavil.)
1050. *Z vysoka si začínaš.*
Žije si *po hersky.* — (Nádherne, v hojnosti.)

Neurčité slová.

Coky psota na stranu, chudoba sa žení.
Coky svini do kuchyni.
Coky tebe od toho.

1055. *Čuč* ti psíčko *cíčko!* — (Cíko t. j. mäso, mäsko. Nedostaneš, čo chceš.)

Hutter, futter, šmik do kapsy. — (Hovoria Štiavnickí haviari.)

Naraz *hic!* na druhýraz *nic.* — (Horovia v Nitranskej.)

Tajde mu to *šiky miky.* — (Všetko mrhá, márni.)

Toľko ho, že to až *huj!*

1060. To neurobí ani *Herko páter.*

Vyndeš na *mindžáres.* — (Zchudobnieš.)

Na nádavok.

Nadávky, ktorými si nadávajú, mená si dávajú, prezývajú a posmievajú sa; *kliatby*, ktorými kľajú, lajú, hrešia, preklínajú iných, zle dakomu povedia, zaprisahávajú sa, dušia sa, veria sa, božia sa; *hrozby*, ktorými vyhrážajú, zahrážajú sa, zastrájajú sa, duria sa. *)

A čoby *hromy* bily.

A čoby priam *čerti lietali.*

A čo priam *popod oblaky lietať* budeš.

1065. A čo sa bude *čert po čerte nosiť.*

A čo sa čo bude *robiť,* to neurobím.

A čo sa na *kusy potrháš.*

Ani *môjmu otcovi* ho inakšie — lacnejšie — nedám.

A veru ťa *vymydlím*, ak si ešte nie dosť *pekný.*

1070. Beda tebe aj tvojej *koži*, kto sa dostaneš do mojej *loži.* — (Nápis na klade dedinskej v Novohrade.)

Bodaj naraz duša z teba *vyletela.*

Bodaj ťa *čert vzal*, aby ťa vzal doraz dorazučky.

Bodaj tam *zcepenel*, kde je.

Bodajže si *umieral* a zasa *ožíval.*

1075. Bodajže si *vykapal.*

Bodajže si *zkamenel.*

Bodajže si *stlel* na prach. — Zkazu vzal.

Bodajže ťa schytil *kat.*

Bodajže ťa *porantalo.*

1080. Buchnem ťa, že ti hneď *oči vyskočia.*

Bysťu Bohu, *kämennému* Bohu — (t. j. v kameni vzývanému, predstavovanému?)

Bysťu *Bohu, prabohu.*

Daj mi, čo nie tvoje; lebo hneď *zdrochneš.*

*) Snadno z obsahu poznať môžme, ktorá veta medzi nadávky, ktorá medzi kliatby, ktorá medzi hrozby patrí; preto jich len abecedným poriadkom usporadujem. — Iste má naša reč i u prostonárodnej pospolitosti obvyklých mnoho *milostných* a *laskavých* výrazov, viet. Sbierku túto ako príjemnejšiu prepúšťam (aspon na tento čas) nasledujúcemu sberateľovi. Ergo vivat sequens!

Daže teba *Parom* trestal.
1085. Dočkáš si ho, veď ti ja *zahudiem.*
Doraz ťa *krvavá polievka* žaleje.
Diuk ti dušu jiedol. — (*Diuk* v gemerskej. Znamená kremtoho nemoc, na ktorú ošípané kapú.)
Ej veď ty mne to ešte *zaplatíš.*
Ešte ja tebe *pozrem do očí.*
1090. Hneď si *Boží!*
Hneď ťa *prestrelím,*
Hneď ťa zo sveta *odprevadím.*
Hodím ťa, že sa len tak *zprplíš.*
Horúci Perún do teba uderil.
1095. *Hrmeň Bohov* do teba *páralo.*
Choj a *vylom grgy.*
Iď *v čerty,* že ťa viac moje oči nevidia.
Kämeň mu do očí.
Keď ťa raz *hodím,* ak živ viac nestaneš.
1100. Nach ho *Parom* vezme.
Nach to *čert* schytí.
Nadám ti do *takých a takých.*
Nadženiem ti rozumu palicou.
Nakladiem ti, že neuvládzeš.
1105. *Namastím* ti chrbát. Nak sa z toho miesta nepohnem.
Na moju hriešnu *dušu* je nie inak. — Na moju vieru.
Na moju *kušu* je tak. — Nak ma tu čert vezme.
Na moju *pravdličkú pravdu* sa tak stalo. — Nach do rána nedožijem. Nak som dobrý tu.
Nechoj ta, bo *zgrgneš.* Veď ty *zgrgneš.*
1110. *Neukáž* sa mi ho viac *na oči.*
Nevoľa ma po ňom. — *Nevoľa* mi po tebe.
Nevoľa, a to tá zlá, ho metala.
No len, no; veď ty *obstojíš.*
No, nach ti bude *na duši, — na svedomí.*
1115. No počkaj, veď ťa ja *opatrím.*
Okovaná strela do matera.
Otcu Nazareckému ho inak nedám.
Otrepem ťa ako *bočku.*
Parom do teba. — *Parom* po tebe.
1120. *Parom* je v materi.
Parom ma tam po ňom.
Parom mu v košeli.
Parom ti do duši, do srdca.

Perún ťa ubil na skutku, tam kde si.
1125. Počkaj *čerte*, veď sa ty nebudeš *smiať*
Počkaj, naučím ťa *po kostole hvízdať.*
Počkaj, príde *na psa mráz.*
Počkajte, veď vás ja *premeliem.*
Počkaj, veď ty prídeš *pod škripec*, — *na škripec.*
1130. Počkaj vtáčik, veď ty *sadneš na lep.*
Pomora na vás.
Pre *pána Jána.*
Priam ti *červené iskry* z nosa vyfrknú.
Prestrieš sa ako si dlhý, keď ťa raz *mrknem.*
1135. *Rozbliakneš* sa ako smola.
Rozpuklo ťa.
Sedem Bohov v tebe.
Spláknem ťa ako sisla.
Sto hromov ti do rebár.
1140. *Sto zrádnikov* teba metalo.
Strela ti do duše, — do *kuši.*
Strela ti do *matera.*
Tak ťa *capím*, že hneď jazyk vyplazíš.
Tak ťa *prasknem*, že zem zahrmí.
1145. Tak ťa *šmihnem*, že viac nestaneš.
Tak ťa *udrem* o zem, že zgrgneš.
Tisíc hrmených do teba páralo sa, aby sa páralo.
To je *fijalka!*
To je *kvietok!*
1150. *Tristo* Bohov, prabohov.
Ty bachor, baran, baraný roh, cmuľo, cundroš, čilek (— blaznive tancom sv. Víta posadlý), čudák, daromník, drnaj, dromo, fičúr, frckoš, galgan, goldoš, groňo, gryňo, halapirkoš (— Harlekin) hurtoš, chmuľo, chňupák, chroňo, chrt, chrúst, jašťor jazyčník, ježo, kamas, kapusný hlúb, kľago, kolodej, kostrák, kujon, ľaľo, lecikto, lušták, moriak, murckoš nekázanec nekázaný, neogabanec neogabaný, obšivkár odzgaň, pes, poľagan, polpalček, starý poplesnenec, poťmák, potkan, pšocher, rajko, (abo) rojko, rašmák, roháč hrdý roňo, skydoň, slezák (— Tölpel), strapák, strapúň, strigôň, suky syn, sviňúr, svrčok, šibenec, tarandák, ťarbák, žoliak neočatý, zogan, žogan — (sú nadávky či prezývanky, ktoré výlučne alebo aspon najviac len *mužskym dávajú.*)
Ty bachra, cmuľa, culfa, cundra, čilečka, daromnica, drnda, fľandra, gryňa, halapirka, hojda, hajštra, hojda, hojštra,

chňupaňa, jaštoríca, jazyčnica, kostra, kľampa, lecična, lojda, lušta, morka, murcka, nekázanica nekázaná, neogabanica neogabaná, ňafľa zaslinená, ošva otrhaná, planieta, poťma, rapaňa, raŝma, rádzga, sajha, saňa, sotona (satan — Xantippe), strapaňa, striga, suka, sviňa, šuta, ťapa, taranda, ťarba, tmola, vida vysuhá, výšľa chudá, zola neočatá, žova skrčená a hlúpa, — (su *nadávky, ktoré výlučne len ženským dávajú*)

Ty baba, briďota, čoriak zakrpený, čudo, čvarga, divok, drobisk, dúdok, duduk, farahún cigánsky, fijalka, haftoš pažravý, haraburda, haťapa nemotorná, horenos, hrdopisk, kalika, koťuha, komprd, krpec, kvander, kvietok, mosúr, motovidlo, mršina, mumák mumľavý, odkundes, ohava, opica zaŝkriatená a naničhodná, osol Pána Kristov — (Einfaltspinsel), ostuda, pandrava, papaj, papľuch, papuľa, paskuda, píjavíca, pimpeľ nadúchany, pleťuha, pobehaj potmehúd, prošťa, rangas, rešeto, ryniak, sova neučesaná, (abo) nadurená, šašo, šelma, šepleta, škrata, šmál cigánsky, šmajták, tetivo, tľk, trlo, truľo, vavrek, zmok umoknutý, žaba, žrút. — (Sú nadávky, hneď *mužkým* hneď *ženským* dávané.)

Uši ti poobtínam — ako *psu*.

1155. Veď si ho ty *sberieš*.

Vyhasím ťa óžehom.

Vyhúznim ťa polenom. — (nepáleným popolom.)

Vyparím ti kšticu, — káčku.

Vyoflinkujem ťa. — Taký *oflinok* dostaneš, še sa ti len tak *ziskrí* v očiach.

1160. Za *pačesy* ťa zdrapím.

Za ucho ti vylepím.

Zavialo ťa; *Porazilo* ťa, aby ťa.

Zbesnel si sa.

Zdivel si sa.

1165. *Zhor* tu ešte dnes.

Zmok ťa vzal.

Zrádza ho vychytila, aby že ho vychytila.

Zrak sa mu do pečene.

1170. *Zošialil* si sa; aby si sa *zošialil*.

Ztrasiem ťa ako planú hrušku.

Zvetrel si sa, žeby ti rozum ani na pozajtro *domov neprišiel*.

Živému Bohu prisahám.

1174. Zlé slovo iba tomu *za väzy padá*, kto laje, — preklina druhého.

II. Sbierka

slovenských porekadiel.

Sosbieral a usporiadal:

Pavel Krupa.

Ryba od hlavy smrdí.
Jaký kroj, tak sa stroj.
Nová metla dobre zametá.
Jaký pán, taky krám.
Kto sa ruší, ten sa muší.
Komu sa nelení, tomu sa zelení.
Všetci ľudia všetko vedia.
Komu Pán Boh, tomu všetci Sväti.
Pravda predca zvíťazí.
Frajšták išiel, Frajšták prišiel.
Huba, ryba, dyňa, svíňa potrebuje pohar vína.
Babka k babce, budú kapce.
Doma mrú a pod posteľ hádžu.
Nehľaď na psa, ale či je pes.
Hlad je najlepší kuchár.
Čo hluchý nepočuje, to si vymyslí.
Bol jedon mních, mal mnoho kníh, nevedel z ních.
Keď Boh s nami, kto proti nám?
Čo sa vlečie, neutečie.
To si ani čert nevymyslí, čo má žena v svojej mysli.
Vrana vrane oči nevykole.
Čo oči nevidia, to srdce nebolí.
Palica má dva konce.
Kto neskoro chodí, sám sebe škodí.
Nevolaný hosť má miesto za dverami.
Tebe rožeň a mne pečienka.
Z hoväda býva len mäso.
Chudoba cti netratí.
Beta povie Bete, a táto to roznesie po celom svete.

Deti a blázni mluvia pravdu.
Kto veľa mluví, lebo ľuhá, lebo sa chľubí.
Šata nerobí človeka.
Kto so lžou zachádza, o vieru prichádza.
Chudobní nemajú, bohatí nedajú.
Spánok je brat smrti.
Kto rád furmaní, zlú cestu nech nehaní.
Opatrnosť je matka bezpečnosti.
Márna práca košom vodu načierať
Každý nezná žartu.
Nelievaj vodu do potoka.
Počúvaj radu múdrych
Nieje pravidla bez výnimky.
Metla vyháňa deti z pekla.
Každá pesnička má svoj konec.
Pes psa pozná.
Vyšiel na psí triciatok.
Sľuby sa sľubujú, blázni sa radujú
Povedz pravdu, prebijú ti hlavu.
Staroba, choroba.
Každé hrable k sebe hrabú.
Klin s klinom.
Kto sa haňbí, má prázne gamby.
Pustil si hada do rukáva.
Viac oči, viac vidí.
Nebude zo psa slanina.
Pravda oči kole.
Jedon Boh na nebi, jedon kráľ na zemi.
Nevedomosť hriechu nečiní.
Komu česť, tomu česť, pastierovi trúba.
Každý človek má svoju obyčaj.
Všetkého bolo dosť, len ponúkačov málo.
Tak sa napravil, jako remeň v ohni.
Mladý žobrák, starý zlodej.
Murín nebude bielym.
Slúž človeče diabľu, a peklom sa ti odslúži.
Mladý môže, starý musí (zomreť).
Potreba ruší zákon.
Kto málo hovorí, veľa mysli.
Len vtedy je dosť, keď bijú.
Dnes mne, zajtra tebe.
Mladosť, radosť.

Keď neprší, aspoň kvapká.
Aj Nebojsa vyhorel.
Bez jednoho vojáka bude vojna
Netrhaj, čos nesadil.
Všetko má svoj čas.
Chlieb sa nikdy neprejie.
Kam čert nemôže, ta starú babu pošle.
Medzi ľuďmi ľudsky, doma psota vždycky.
Boh platí hotovými.
Nekupuj prasa vo vreci.
Pýcha na ulici a nič . . . . v truhlici.
Hneď sú myši smelšie, čím nieje kocúra doma.
Jako ti hrajú, tak musiš tancovať.
Peniaze po úbočí, a bieda popred oči.
Ani masti ani pasti.
Hľaď sporiť včas, máš v núdzi zas.
Hriech v maľučkom sa počína, vo veľkom sa končí.
Nič nieje skrytého, čoby svojím časom nevyšlo na svetlo.
Sladšie je dať, nežli brať.
Každý počiatok je ťažký.
Koho Boh miluje, toho navštivuje.
Tak mu to pristojí, jako psovi piata noha.
Dostal, čo mal pes dostať.
Komu slúžil, ten ho vzal.
Každý pes je smelší na svojom smetlisku.
Bez práce niesu ani koláče.
Z ručky do ručky.
Najprv práca, potom pláca.
Jedon nespravodlivý groš vyháňa z vačku aj sto spravodlivých.
Kto Pána Boha opúšťa, toho aj On opustí.
Z mála málo.
Bližšia košeľa nežli kabát.
Až keď preskočíš, povedz hop.
Níeje toho veľa, čoby sa neminulo, a nieje toho mála, čohoby nebolo dosť.
Kto je v peci, myslí, že sú tam všetci.
Kto z koho, ten z toho.
Ohýbaj mä mamko, zakiaľ som ja Janko, bo keď budem Jano, neohneš mä mamo.
Na svätého Vída, čo nebude nikda.
Dobrých ľudí sa všade veľa smestí.
Spravili capa zahradníkom.

Zajtra budú krivých páliť — a rovnými podpalovať.
Kôň má štyry nohy, a predca sa podtkne.
Po dáždi býva blato.
Kto sa hnevá, tomu nos odrežú.
Má dlhé prsty.
Čo sa za mladi nenaučíš, to na starosť nepochopíš.
Od blázna nečakaj múdry skutok.
Kto má škodu, má aj posmech.
Lakomý o všetko príde.
O lásku nestojím, a strachu sa nebojím.
Ešte nieje tak zle, žeby horšie byť nemohlo.
Dlhé vlasy, krátky rozum.
Cigáň sa hromníc bojí.
Keď slnko svieti a dážď prší, čert babu bije.
Trpezlivosť je pekná čnosť
Pán Boh je najlepší lekár.
Nič mu nechýbä, iba vtačie mlieko.
Aj na psa príde mráz.
Kde veľa reči, tam málo z veci.
Mnoho vraví, málo spraví.
Kúpil to za utekáč.
Kto sa chce biť, musí tam byť.
Kňazské vreco je veľké.
Nech ťa Boh živí, zakiaľ budú slivy; a keď budú čerešne potom nech ťa čert vezme.
Zimnica (hodonka) je panská nemoc.
Veď sa ti to zahojí, než sa oženíš.
Nič to zato, že je blato; príde vetor, vyfúka to.
Psí hlas nejde do neba.
Gazdoval od tisíca ku stu.
Čert nespí.
Zlá zelina nevykape.
Kto chce žiť, nech sa kýva.
Žije jako vták v povetrí.
Čas platí, čas tratí.
Riedkou plachtou ho prikryli.
Hľadá jako had zabitia.
Po Rákoši páni múdri.
Človek mieni, Pán Boh mení.
Človeče hreš, pekla neujdeš.
Svoj k svojmu.
Koho bohovia potrestať chceli, toho spravili učiteľom.

Každý deň sme k smrti bližší.
I hlboká stúdňa sa často vyváži.
Na rapavej zemi sa chľieb rodí.
Pečené holuby do úst nikomu nelietajú.
Kto v piatok spieva, v nedeľu bude plakať.
Čo si si navaril, to budeš jiesť.
Tak vie plávať, jako motyka.
Každá líška svoj chvost chváli.
Kam vetor, tam plášť.
Kto vyňuchal, ten vyštuchal.
Skúpy najprv dáva, potom berie.
Všade dobre, ale doma najlepšie.
Vtáka poznať po perí.
Pomáhaj si človeče, a Boh ti bude na pomoci.
Ostatní vták, čo do svojho hniezda trúsi.
Trinásť, Pán Boh pri nás.
Má veľa prať a málo vešať.
Nech každý pred svojím domom zametá.
Noc má svoje právo.
Kto stojí u dverí, každý ho uderí.
So psom sa hraj, a palicu v ruke drž.
Sú to veľké trafiky, tie ženské jazyky.
Krivda sedí pri stole, a pravda žobre u dverí.
S čertom buď za dobre, a Pána Boha nerozhnevaj.
Čo sa nosí, drať sa musí.
Chcel by mať aj vlka sytého, aj barana celého.
Ak Boh dopustí, aj motyka pustí.
Neplač, kúpime ti pleskáč.
Už je pozde, mily drozde.
Nieje domu bez dýmu.
Medzi vranami kvákaj jako ony.
Darovanému koňovi nehľaď na zuby.
Kde núdza najvätšia, tam Pán Boh najbližší.
Kde nič nieje, tam ani smrť neberie.
Potlačuj hnev, dokuď je malý.
Čo veľa, to škodí.
Každá povesť lživa,
Nepýtaj od žobráka palicu.
Kto nerobí, nech nejie.
Starý človek hotovy blázon.
Čo sa doma uvarí, to nech sa doma aj sjie.
Hneď je šuhaj nemý, čím peňazí neni.

Ani z raži nebýva vždy múka.
Nešťastie nechodí po horách, lež po ľuďoch.
Načo voš kašle, keď pľúc nemá.
Každá šelma je poznačená.
Keď chceš pekným byť, najedz sa šošovice.
Kde Pán Boh kostol stavá, tam si diaboľ
ká plnku, pristavuje.
Tak sa mám, jako holý v trní.
Dvakrát dáva, kto skoro dáva.
Boh pečie opľatky.
Ani kurä darmo nehrabe.
Záhalka je matkou neprávosti.
Tichá voda brehy podmýva.
Čo dieťatu nôž, to žene peniaze.
Dobré sa samo chváli.
Prázny klas hore stojí.
Čo je šopkano to je zolhano.
Musaj je veľký pán.
Čo sa stalo, to sa viacej neodstane.
Domáci kmín (zlodej) je najhorši.
Jaká otázka, taká odpoveď.
Zle sa je učiť, keď je plná škola žiakov.
Mám ťa rád, jako koza nôž.
Nieje toho rúcha, čoby nešlo do brucha.
Veľa poštucháčov a málo práce.
Požičaj žobrákovi koňa, a utečie ti aj s ním.
Sedmina neberie!
Pomáľy ďalej ujdeš.
Po práve je každý múdrejší.
Narodil sa so zubama.
Nefúkaj, čo ťa nepáli.
Čistota je polovi·· zdravia.
Lahko je dávať z cudzieho.
Sjiedz všetko, čo tebä nesjie
Jako seješ, tak budeš žať.
Medzi ženami požehnaný.
Ukáž mu prst, a on celú ruku chytí.
Sadnite si u nás; lebo nebudeme môcť spať.
Muž menši od svojej ženy, bude na drúhom svete buben
nosiť.
Jedon blázon urobi sto bláznov.
Keď ťa hlava bolí, priviaž si ju o koleno.

Kto príškvary ľúbi, tomu na svadbu prší.
Jano dorobí, Jano sjie.
Jaký pomahaj Pán Boh, taký Pán Boh daj.
Ruka ruku umýva, a obe sú biele.
Mladý vrabec učí sa čvirikať od starého.
Jedon za osemnásť, druhý bezo dvoch za dvacať.
Staré dievky musia väžu bieliť.
Ani vlk zimu nesjie.
Na pantoch dvere!
Proti smrti niet lieku.
Boli by chytili zajáca, aľe mal krátky chvost.
Krákoria — kúp si jako ja.
To napíšeme uhlom do komína.
Kto sa cíti, nech sa vtípi.
Osla bár do Viedne poženeš, predca zostane len oslom.
Mädový motúz mu okolo úst pretiahli.
Sprostý medzi Svätých.
Keď vedie slepý slepého, padnú oba do jamy.
Pustil to jedným uchom dnu, druhým von.
Šikovný jako olovený vták.
Nevidí ďalej od nosa.
Za krajciar by voš hnal až do Viedne.
Je nadúrený jako moriak.
Prepil by aj plášť z Panny Marie.
Grošom smrdí.
Mieša sa do všetkého jako varečka.
Ani krížom slamy nepreložil.
Pôjdem, kam mä dve oči ponesú.
Hluchý jako peň.
Je tma jako v rohu.
Tak vyzerá, jako čoby doňho duša len spávať chodila.
Nevidí pre oči.
Keď vetor hvižďí, vtedy Meluzina plače.
Tomu by len oči jedly.
Je múdry jako Šalamúnové plundre.
Kto nemá v hlave, musí mať v nohách.
Darmo kladeš psovi nohu na stôl — on ju vždycky dolu strhne.
Skúpy dvarazy platí.
Nieje všetko zlato, čo sa blyští.
Ten má viac v päte, jako ty v hlave.
Je chytrý na plané hrušky.

Kto prútik neohýbä, strom ťažko ohne.
Ten nemá všetkých doma.
Pamätuj na zadnie kolečká.
To nestojí ani fajku tabáku.
Pije jako dúha.
Tak cigáni, až sa mu z hlavy kúri.
Ukázali mu, kde murár preňho dieru nechal.
Chodí spať so sliepkami.
Najlepši priateľ je mešec.
Pyteľ priatel a kapsa strýc.

III. Sbierka

porekadiel a podobenství.

Sosbieral a usporiadal:

Franko V. Sasinek.

I. Porekadlá.

Chudobnému človeku i jedno oko dost.
Chcel sa prežehnať, a vyklal si oko.
Keď ženu ubiješ, jako by si roľu poviezol.
Mohol si si radšie kus jazyka odhryznúť.
Každý vtedy, keď ma kedy.
Neslúžim za podšitie, lež za novô (Odpovedalo dievča vdovcovi, pýtajúcemu ho o ruku).
Na jednom koni chleba sa nedorobíš.
Sánka cigánka, a vôz pán.
J vo Viedni ludia biedni.
Vrchy sa neschodia, ale ľudia áno.
Zvesil hlavu, — kriedla.
Opadly mu brka.
O chudobného každý sa otre.
Kto nedočuje, nech sa domyslí.
Na jedny gajdy pýska.
Hlad i šibenice sa nebojí.
Čo kto má v komore, vydáva do kuchyne.

Košela zo saku a gate zo sieti.
Je to stará liška; ťažko sa chytiť dá.
Mnoho ani vôz neunese.
Opilému i pán Boh vyhne.
Jedon šije, druhý páre.
Čo triezvy na srdci má, to opilému na jazyku vypukne.
Chudobnému najskôr z hrnca vykypí.
Opaternosti nikdy nezbýva.
Chudoba cti netratí, a bohatí za chudobného neplatia.
Ja o voze, a ty o koze.
Kto môže kedy, nech robí vtedy.
Panská láska na zajačom chvoste.
Kde nieto spravy, nič sa nespraví.
Kde sú Betky tam klebetky.
Ani na vojne všetkých nepobijú.
Proti Bohu nič nemohu.
Holub za holubom.
Malá hŕba pýta viac.
Reči sa hovoria chlieb sa jie.
Trafilá kosa na kameň.
Ak nenavaruješ, nenagazduješ.
Dotkla sa šilhava plota (ďaleká rodina).
Plnô brucho učí sa hlucho, a lačnô je nesbačno.
Čo sa mnoho kýva, len sa vykýva.
Zdravie mu dušu honí (t. j. je čerstvý, čulý).
Kto nerád stáva, utre si usta.
Lepší dobrý príklad, nežli písma výklad.
Kto včas ráno vstáva, toho pán Boh požehnáva.
Bieda človeka sjieda.
Nešťastie nechodí po horách, lež po ľudoch.
Kto sa hnevá, nech sa o zem hodí.
Kto mlčí, ten svedčí.
Kde nič, ani smrť nebere.
Aká dostiha taká hostina.
Niet väčšieho blázna, jako flaša prázdna.
Z ďaleka kradni, a z blízka sa žeň.
Zlá zelina tak ľahko nevyhynie.
Jedna bieda človeku nič neurobí, ak jich len viac neprijde.
Kto je malému nevdáčný, veľkého neni hoden.
Čo hodina to novina.
Vrece sa pre jedno zrno neroztvorí (o viacdetných ženách).
Neprosil sa čert babe, ani ja takej žabe.

Čo na nôž, to za groš.
Vajce chce byť múdrejšie nežli sliepka.
Za dobrô nečakaj, za zlô ťa neminie.
Nekázal sa p. Boh blázniť.
Nevrtaj, rozštiepiš.
Oklam blázna, jako chceš, múdreho, ako vieš.
Čerta neobrátiš, čo ten svet prevrátiš.
Čo sa v srdci varí, zjaví sa vo tvári.
Oči by jiedli, ale brucho nestačí.
S veľkými pánmi neni dobre čerešne jiesť.
S veľkými pánmi neni dobre za prsty sa ťahať.
Priateľ pán Boh a rodina vrecko.
Mus je veľký pán, a *nemus* ešte väčší.
Kťo si svoje neváži, nech po cudzom nebaží.
I vlk sytý i baran celý.
Chlieb so solou a skutok s dobrou vôľou.
Keď zomre stryna, bude jina; keď zomre strýk, nebude nik.
Kto rozumom nesťačí, nech kolenom dotľačí.
Bárs i pojde medzi Rusy, i tam za chlieb robiť musí.
Doba dobu najde, čo kraj sveta zajde.
Dvakrat meraj, a raz strihaj.
Lepší jedon múdry nežli bláznov tisíc.
Načo voš kašle, keď nemá plúc? (t. j. chceť vykonať dačo, čo prevyšuje sily.)
Vrana vrane oko nevykole.
Kto nemá chuti, ľahko vykrúti.
Komu pán Boh otcom, tomu ľahko do neba príjsť.
I noc má svoju moc.
Lenivá ruka hotová muka.
Pán Boh stvoril volky a čert spolky.
Nech psom trava raste, keď kone podochnú.
I bylka sa darmo nepohne.
Čistota pôl života.
Čo pierka, to dierka.
Z malej vody malé ryby.
Kde jedon *„čihi"* a *„hota"*, tam nebýva dobrá robota
Kto dobre, sebe dobre; kto zle, sebe zle.
Sila horu láme.
Sytý neverí lačnému.
Dobrý chýr ďaleko ide, ale zlý ešte ďalej.
Kto sa topí, i britvy sa lapá.
V mútnej vode ryby loviť.

Hriech na Uhriech a pokuta v Poľskej.
Pes psu brat.
Pes psa pozná.
Pes psovi najlepše zná blchy vyberať.
Krava, ktorá mnoho ručí, najmenej mlieka dáva.
Prázdny sud najviac huči.
Na kom psota na tom posmech.
Pre málo ani páni nič nereknú.
Darmo ani pánu Bohu neslúžime.
Kto pri peci sedá, tam druhého hľadá!
Kto je v peci, myslí, že tam všeci.
Lenivý moc chodí, a skúpy mnoho strovi.
Čas platí, čas tratí.
Nič sa tak tajne neplietlo, čobý neprišlo na svetlo.
Čo oko vidí, srdce uverí.
Na rozume si sedeť.
Na koni sedí, a koňa hľadá!
Nedá si pod nosom na kašu fúkať.
Na zajáce s bubny chodiť.
Nahnať dakomu kozy na most (do rozpaku priviesť).
Na ľade ostať, — nechåť.
Straku na kole ukázať.
Žobrákovi i kepen brať.
Od jalovej kravy tela vydrieť, — vydrankať — pýtať.
Nehľadeť — nevideť dial od nosa.
Pod nosom si nevideť (svoje chyby nepoznať).
Mať muchy za ušima.
Pohnúť rozumom jako krava chvostom.
Ploty páliť a popol predávať.
Hvezdy čítať (lenošiť).
Hovorí, jakoby peria driapal (zdľhavo hovorí).
Posadiť nekoho na koňa (chuti dodať).
Dákomu sliny robiť (chuť dråžiť).
Capa zahradníkom spraviť.
Slaninu na psa sveriť.
Nekoho mať v žalúdku (hnevať sa na dákoho).
Pchať prsty medzi dvere (vrhať seba do nebezpeče).
Za tenký konec chytať (voliť si len ľahkšie práce).
Oblakov sa lapať (hnať sa za jakúkoľvek pomocou).
S ústy na chrústy prijsť (prijsť s odkázkou, a zabudnúť na ňu).
Kôl z toho plota, — niť z toho brda (spoluviník).

Mať sa jako hrach pri ceste.
Stáť na ničom (visieť).
Tomu otca ko zub zabil (má prirodzeného otca).
Dať pozor na zadnie kolesá.
Do osieho hniezda, — medzi osy pichnúť.
Bez prace ani kolače.
Ľahká práca nebýva trváca.
Čo vlčko ham, to je už tam.
Jakô semä takô plemä.
Nebude zo psa slanina.
Nebude z vlka baranina.
Krev neni voda.
Nezvaných hosťov pod stol posadzujú.
Hosť a ryba na treti deň smrdia.
Neni tak málo, aby nestačilo.
Neni tak mnoho, aby sa neminulo.
Marnotratnému ani bane nevystačia.
Dotial krčiah k studní chodi, dokial sa nezabije.
Jaký pán taký krám.
Jaký otec taký syn, jaké drevo taký klin.
Jaká matka taká katka.
Lepšie varuj sa nežli neboj sa.
Kto nemá v hlave, musí mať v pätách.
Hlad čertov brat.
Kde je psota tam je hriech.
Kubo robí Kubo jie.
Svojím bere cudzím dáva, nech ho tak Boh požehnáva.
Ako horí, tak sa svieti.
Nová metla dobre metje.
V malom hrnci ľahko sovrie.
Dobrá psovi mucha, keď ju môže dostať.
Čo bláznovi po rozume?
Dakomu preliat olovo (postrašiť dakoho).
Komu neni rady, tomu neni pomoci.
Kam vetor tam plášť.
Obracať kepeň dľa vetra.
Príjsť k zelenej ratolesti, — haluze.
Svieti slnko, ale zubaté.
Ona má klobúk.

2. Podobenstva.

Prudký jako strela,
Nahnevaný jako jež,
Srditý jako osa,
Mäký jako hodbáb, — páper,
Horký jako blen,
Tvrdý jako kosť,
Ostrý jako jed,
Tenký jako vlas,
Nestydatý jako pes, — suka,
Otrhaný jako lipa,
Náhlivý jako smrť,
Opilý, jako čík,
Čerstvý jako ryba,
Mokrý jako myš,
Hladný jako vlk,
Mocný, jako buk,
Vysoký jako jedla,
Slobodný jako vták,
Vrtký jako živé sriebro,
Bystrý jako jašter,
Hlúpy jako vôl,
Chlipný jako buják,
Sprostý jako tela,
Blädý jako stena,
Stály, jako múr, — zeď, — hrad,
Hluchý jako drevo, — stena,
Ľahký jako pleva, — pierko,
Studený jako had, — žaba, — ľad,
Slabý jako makový kvet,
Hlasný jako zvonček,
Červený ako rúža, — rak,
Hybký jako trsť,
Samotný jako prst,
Smutný jako vrba,
Hnevlivý jako morjak,
Hrdý jako páv,
Nadutý jako holub.
Zdravý jako Rus,
Biely jako sňah,
Tučný jako pec,
Klebetný jako straka,
Sladký jako mäd,
Drobný jako mak,
Falošný jako líška,
Úlisný jako mačka,
Bojazlivý jako zajác,
Početný jako piesok,
Rovný jako svieca.

IV.

PROSTONÁRODNIE HÁDKY.

IV. Prostonárodnie hádky.

I. Prostonárodnie hádky či hádanky.

Sostavil a sosbieral:

Pavel Dobšinský.

1. Skalkami chlieb drví, a metličkou do studničky zametá? — Ústa.
2. Medzi dvoma vrchma biely brav leží? — — Múka na Koryte.
3. Piati bratia vždy pod strechou čušia a vždy sú mokrí; druhí piati jejích bratia vždy vonku behajú a predsa sú vždy suchí? — — — Prsty priadkyné.
4. Prišla štvornožka ku trojnožke, prevrhla trojnožku; prišla na to dvojnožka, bila štvornožku, že prevrhla trojnožku? — — Mačka, rajnica (pánvica), žena.
5. Visí visí visúnik, pod ním behá behúnik, keď behúnik odpadne behúnik ho uchmatne? — — Jablko na jabloni a ušípaná pod ňou.
6. Hora hučí, baran bľačí a kôň ťahá? — Husle.
7. Nemá duše ani tela, a každý deň k Bohu volá? — — Zvon.
8. Leze leze po železe, najde dierku do nej vleze? — — Kľúč.
9. Šum šumí, hrm hrmí: — a predsa sňah padá? — — Mlyn.
10. Čtyria bratia na veky sa doháňajú a nikda sa nedohonia? — Kolesá na voze.
11. Nerodí sa, nekrstí sa, a predsa spasené býva? — — Tráva.
12. Menšie je od kopyta a zodvihne kylu žita? — — Nácesta.
13. Pannou v hore, babou v dome; hlavu dole, nohy hore; po izbe beháva, pod lavicou spáva? — — Metla z brezy.
14. Stojí tľaponoha bez chvosta jednorohá; prišla ku nej dvojnoha nohou ju pristúpila, za roh lapila: a tu do nej sekom sek štekom štek!? — — Trlica.
15. Beží beží, nezaleží; nemá vôz ani sane, predsa nikda neustane? — — Čas.
16. Dvanásť bratov jeden pri druhom, žiaden na kraji? — Špice v kolese.
17. Okrúhlo na okrúhlo; pohladí, posladí; dlhé do ruky, fuk do diery? — — Ťapša (bľach), koláč, lopata.

18. Dolu stojí, dve má nohy; hore stojí, dva má rohy; na rohy si naberá, a človek naň pozerá: keď na rohy naberie, človek mu ho požerie? — — Vydličky. (Hádajú pri stole, a zahádač v v ruke držiac vidličky dvojnačky najprv dolu, potom hore postaví, naberie si jedla a sje.)
19. Ražeň z mäsa, a na ňom zlaté prasä? — — Prsteň.
20. Do kostola nechoďíla, a spasená predsa bola? — — Lúka.
21. Sedí pán na streše, fajčí si a nekreše? — — Komín.
22. Čo bolo, nebude, keď jablčko jiesť bude *)? — — Nevesta.
23. I jablčko jiesť bude i hriato piť bude i čo bolo bude? — — Stará dievka.
24. My máme také stromy, čo v zime, v lete, nikda po celom svete lisťa z ních neopadá? — — Maľované stromy.
25. Bez bylia, bez kvetu, a slúži celému svetu? — Alebo: Nemá koreňa ani kvetu, a predsa slúži celému svetu? — — Soľ.
26. Pridaj, menšie je; odním, väčšie je? — — Diera.
27. Som bez mäsa, bez krve; nosím mäso a krev; mocný som ako lev a znám cestu, po ktorej žiaden neprejde? — Koráb, loď.
28. Vidiš ho, nezdvihneš ho; nevidiš ho, zdvihneš ho? — — Hvizdák (t. j. červivý lieskovec).
29. Vševidúci Bôh nikda ho nevidel ani neuvidí, pápež vída ho len zriedka, kráľ častejšie, sedliak každý deň? — — Sebe rovného.
30. Zahádam ti hádku, na pol lakťa krátku; vieš ju, zješ ju, neuhádneš ju? — — Klbáska.
31. Po hlave ma bijú, pod kamene dajú; cez vodu a oheň prejdem; nožmi ma režú — a predsa celý svet živím? — — Chlieb.
32. Osem skáče, čtyry kláče, dva tlkáče a dva pomrdkáče? — — Dva bijúci sa barani (nohy, rohy, čelá, chvosty).
33. Hlávka je vždy v súši, a letnička jej mokne? — — Snopka v streche.
34. Mám takého vola, čo sám si staju spraví, všetek sa do staje vmestí, len rohy mu von trčia? — — Nebožiec.
35. Kým som živá bola, ako mŕtva, tak som nechodila; po smrti po žívom chodím a živých nosím? — — Jedla na plť zrobená.
36. Dávno som hotová, a každý deň ma poprávajú; bohatí i chudobní rádi ma majú, a predsa nik nerád býva dlho na mne? — — Posteľ.
37. Opýtal sa čuchan čvrkana: či je doma hopcup? — — Myš, cvrček, mačka.

* Hádky č. 22 a 23 rozumej poťahom na svadobné obyčaje, dľa nichž neveste privezenej do domu mladoženicha dávajú jablko jiesť a hriatoho (páléného s mädom) okoštuvať. — Dievka mimo obyčaja tohto tiež účastná súc svadby jie jablká, môže piť i hriato; ale ostane len dievkou. — — P. D.

38. Medzi dvoma horama bije baran rohama? — — Srdce vo zvone.
39. Otec doma sedí, syn po svete chodí, z múdrych ľudí bláznov robí? — — Vínový kmen, víno.
40. Tenšie je od vretenice a vyššie než väža? — — Dážď.
41. Krivé nohy, veľké brucho; malý pištek, veľké ucho? — Rajnica.
42. Od prvého do desiateho češ, od desiateho do šesťnásteho strež, a v šesťnástom ďakuj tomu, kto ti ho odnesie z domu? — Dievčä.
43. Ukúsil otec psa, zapuchla stupka ako noha, aby ste dali orech ako smoly — čo to? — Tak pýtal syn u susedov v strachu a náhlosti smoly na ukúsanú, zapuchnutú nohu otcovú.
44. Kým som živá, živých chovám; keď som mrtvá, mrtvých nosím a od živých nosená bývam? — Jedla na máry zrobená.
45. Veliký dom, bez gruntu som; prišiel lístok nepísaný doň, — povedz mi čo som? — Voda a v nej list zo stromu.
46. Po hore sa túlalo, šilo, bodalo; i tam sa najedlo i domov donieslo? — Jež.
47. Bielym kvitne, zeleným odvisne, červeným odpadne — — Jablko.
48. Dobre som tam nezkapal od divu; súsed mi ukázal na myš živú (Zahádač drží pri tom mačku na lône)? — Mačka.
49. Kto ho zbáči, nah ho potlačí; kto ho chce chovať, musí sa varovať. Dávaj mu hlúpo, i to len skúpo. Ak mu dáš masť, bude rásť; ked narastie, bude krasť, bude zbíjať, mečom okol hlavy zvíjať; i z domu ťa vypere i všetko ti pred očima požere? — Oheň.
50. Matka ma porodila; ale zas na to porodil som ja matku? — Ľad.
51. Nežije, a predsa chodí a človeka dobre vodí? — Hodiny.
52. Ide jeden hič, nesie plnú kapsu bič; ej biču, hiču, daj mi jednu biču; veď ti ja ju dám, keď sa nadudám? — Lyžičiar a lyžica,
53. Kým je živé, ani vidieť ho nechceme; keď je mrtvo, aj prsty si od neho ližeme? — Prasä.
54. Malô je, čierno je, ostrô je, na chodníku hopsa! (t. j. bosý vyskočí pred ním)? — Trn.
55. Na dreve stojí, Boha sa bojí; kričí, volá z hora do dola; ľudí budí, — a nik sa neohlási? — Kazateľ.
56. Čtyry oči, šesť nôh; dve papule, jeden chvost? — Jazdec.
57. V dubovom kri mocný piják? — Pálenô v sude.
58. Večer zadrdaj a ráno oddrdaj? — Okenica.
59. Menšie od myši, a viac má oblokov ako dom biskupov? — Náprstok.

60. **Môj gazda má dve ruky, dvanásť žien, šesťdesiat synov a šesťdesiat dcér?** — Hodiny, minuty, sekundy.
61. **Bol jeden dom a gazda v ňom; uletel dom oblôčkom von, zostal gazda v ňom?** — Voda a ryba v saku.
62. Kýho čerta robíš pod tou trasleniсou? Tajde ti hundala s drganicou! Zavolaj sebe psika, vezmi si holopútnika, nah ti vráti hundadala drganicu? — Čo robiš pod tou kolibou? Tajde ti vĺk s ovcou. Zavolaj psa, sadni na koňa, odnim ovcu.
63. Bez klobúka pod perom, s ostrohami bosí; dolu nohou boritáš, nohavic nenosí? — Kohút.
64. Keď sa otec tamto smeje, a tam matka slzy leje: panna diera v také časy sedmorakej krásy pasy oblieka si? — Dúha.
65. Ďaleko som po svete, nikde nechodievam, beznohý na chrbáte korytá nosievam. A zase som dvojnohý, chodím z hora dola; lež ma svet nenávidí, že neoriem poľia; sám sebe som veľký pán, kaštiel oddelený mám, bez paripy ostrohy, červený dolomán? — To more, a ten More (t. j. cigáň).
66. Čtyry figy, dve hadvigy; v každej fige po hadvige? — Svíjadlá na priadzu.
67. Nemkiňa tichá ráda sa pichá; keď do nej vstrčí, hneď ona zvrčí? — Dbenka (zbelka, mútovník).
68. Po šírom sa mori točí, ani mak sa nezamočí; hvízda a píšťalky nemá, počuje ho i pušť nemá? — Veter.
69. Medzi všemi sama som najväčia panna; zahrám akú rozkážete, veselú či smutnú chcete; každý len mňa vyzerá, kto sa ku nám poberá? — Väža.
70. Z kovu som ja, predsa horím, keď s mojím kmotrom hovorím? — Ocielka a kremen.
71. Išiel sedliak z trhu a mal sebou vĺka, kozu a hlavu kapusty; na prievoze pres Váh smel len jedno z nich odrazu previezť. Ako jich poprevāža, aby mu ani vĺk kozu ani koza kapustu nesjedla? — Najprv prevezie kozu (kapustu s vlkom na prvom brehu nahajúc) na druhý breh, potom vĺka a kozu vezme nazpät na prvý breh; po tretie preváža sa s kapustou k vĺkovi a po čtvrté navráti sa zase pre kozu.
72. Jeden oheň, a dvoma troma komínmi dym ide? — Fajka a fajčenie.
73. Nemám konca ani kraja, čo ma budú hľadať dvaja? — Tanier, Okrúžeľ.
74. Keď ma mlatci v rukách majú, do kola si so mňou nôťa; keď naopak oči ma čítajú, pri mne pekári sa potia? — Cep. Pec.

75. Kto ju robí, nechce ju; kto ju káže robiť, nepotrebuje ju; kto ju potrebuje, nevie o nej? — Umrlčia truhla.
76. V povetrí letí, nie je vták; železo nosí, nie je kováč? — Guľa vystrelená.
77. Čtyry rohy, žiadne nohy; chodí to, stojí to; hádaj, čo je to? — Dvere.
78. Brucho drevenné, črevá slamenné, zuby železné? — Sečkárska truhla.
79. Sedí paní v okne, sukienka jej mokne; prišiel k nej býk, on do nej mik! a ona mu pšš pšš!? — Šiška (krapňa) v masti a vidličky.

II. Prostonárodnie hádky čili hádanky.

Sosbieral a sostavil:

A. Braxatoris.

1. Sto prstov päť kusov, štyry duše a päť hláv? — Mrtvý nesený k hrobu.
2. Štyry nohy, dve podošvy, dušu nemá, dušu nosí? — Kolíska.
3. Mám takého kohúta, čo pod vodou hrkúta? — pluh.
4. Šilo, bilo, po vode chodilo a nikdy sa neutopilo? — Slnce.
5. Nelajní, nešti, keď ho chytí, vrešti? — Reťaz.
6. Čo výššie nad nebo? — Boh.
7. Čo sladšie od mädu. — Spanie.
8. Medzi dvoma vršky pastier trúbi? —
9. Lipa, na lipe konopa, ne konope hlina, na hline zelina a v zeline svina? — Stôl prikrytý, na ňom misa s kapustou a bravčovinou.
10. Sedliaci odhadzujú, páni do vrecku schovávaju: čo to? — Sople.
11. Jedon súdoček, dvojaké víno v ňom? — Vajce.
12. Ktorý pták má na chvoste abecedu? — Vrabec.
13. Ktorý pták má na chvoste raka? — Straka.
14. Koruna bez hlavy, — bez jazyka vraví; neciti, nežije a srdce mu bije? — Zvon.
15. Mám takú slieppčku, čo za sebou črevce vláči čo je to? — Ihla.
16. Otec vysoký — matka široká, — syn otrhaný, a dcera hluchá? — Boh, zem, vetor, noc.
17. Štyry kúty, dva vrzgúty, — na prostriedku cupylupy? — Humno.
18. Viem 12 sestár, v jednej postielke ležia, a žiadna na kraji? — Hodiny.

19. Letí, letí po nad hory, — samo sebe hutorí, — nožičky má jako ráča a kriedelca jako ptáča? — V č e l a.
20. V jednom rožku trošku, — v ďruhom rožku trošku, v treťom rožku trošku, — v čtvrtom rožku trošku a v prostriedku najviac? — P e r i n a.
21. Viem takú sliepečku, čo hockde na kolíku vájce snecie. — S v e t.
22. Záplata na záplate a švíka niet? — C i b u l a.
23. Bielo je, nie je deň; čierno je, nie je noc; zeleno je, nie je tráva; má chvostik a nie je krava? — R e ť k e v.
24. Sedí pani v pivnici, vlasy sú jej na slnci? — M r k v a.
25. Viem ja jeden strom, na ňom 12 konárov, na každom konáre 4 halúzky, na každej halúzke 7 listov? — R o k.
26. Visí, visí visutô, pod ním sedí zubatô: keď visutô odpadne, zubatô to uchmatne? — S l a n i n a a m a č k a.
27. Dvanásť múrov murovaných; dvanásť múdrych oklamaných; otec mi bol otcom, teraz mi synom, a zas bude otcom. — P o v i e s t k a: d c e r a m a l a o t c a v ž a l á r i, c h o v a l a h o p r s m a: s u d c o v i a j e j s l ú b i l i o t c o v u s l o b o d u, a k n e u h á d n u j e j h á d k u; z a h á d a l a j i m t a m t ú.

III. Prostonárodnie hádky čili hádanky.

Sosbieral a sostavil:

F r a n k o V. S a s i n e k.

1. Vysoký otec, nízka mať, pekná nevesta, šjalený zať? — B o h, z e m, s l n c e, v j e t o r.
2. Jedno leží, druhô beží, tretie sa naň díva, štvrtô hlavou kyva?
3. Reže sa to, varí sa to, peče sa to, nejie sa to? — D r e v e č k a n a k o n c i j a t e r n i c.
4. Prečo mlieko precieďajú? — P r e t o ž e h o n e m ô ž u u m y ť.
5. Kďe nehal Adam motyku keď odpočíval. — N a p o r i z k u.
6. Bez bylja bez kvetu, slúži všetkému svetu? — S o l.
7. Chodím s biednym na robotu a kopem; nejiem a nepijem, a predsa necítim psotu. — M o t y k a.
8. Začo blchu chytajú? — Z a č i e r n o.
9. Za čo kôň ťahá? — S á m z a s e b ä.
10. Do čoho nemôže djeru vyvŕtať. — D o v o d y.
11. Čo je v kostole po svätých? — P r a c h.
12. Väčší klúč ako komora? — S t r a k a.
13. Kto sa narodil prv, nežli jeho otec? — A b e l, s y n A d a m o v.
14. Keď vidím neodtrhnem, keď nevidím odtrhnem? — Č e r v a v é j a b l k o.

15. Čo my máme, a p. Boh nemá? — B o h a.
16. Ja mám takú paničku, čo má na sebe červenú sukničku a v sebe pšeničku? — Š í p k a.
17. Čo je vyššie od kostola? — S t r e c h a.
18. Kde tak zaručal osol, že ho počulo celé pokolenie ludské? — V a r c h e N o e m o v e j.
19. Štyry týky, dve potyky, šiešty samodaj? — V ä m e n o , p a l c e, š e c h t á r.
20. Visí, visí visatô, sedí pod ním chlpatô? — P o d s l a n i n o u m a č k a.
21. Bez čoho nemôže byť dom? — B e z d i e r.
22. Čo je to na dome čo ruka ľudská neurobila? — Š k á r a.
23. Otec stojí, syn mu visí, vnúčä po svete robí bláznov. — P e ň , h r o z n o , v i n o.
24. Výše tri sto listov, 50 kvetov, štyry haluzy a tri jablká? — V ý š e 300 d n í d o r o k a, 50 t ý ž n o v, š t y r y č i a s t k y r o k u , 3 s l a v n o s t i.
25. Kdo sa nenorodil a žije? — A n j e l.
26 Čo je vlkovi najpodobnejšô? — V l č i c a.
27. U dievčat som v nenávisti, lebo nikdy neluhám; a ma predca oňi rádi majú? — Z r k a d l o.
28. Ako zakúriť pec s vodou? — S v á p n o m.
29. V ktorej krajine sú najviššie vrchy? — K d e s ú n a j h l b š i e d o l i n y.
30. Kto sa raz narodil a dvakrat umrel? — T í , k t o r ý c h p. K r i s t u s z m r t v ý c h v s k r i e s i l.
31. Ja verím všetko, čo k vereniu je; ale že p. Boh na nebi jie, to neverím? — P. B o h n e - j i e.
32. Čo každý večer príde do domu? — V e č e r,
33. Nenarodilo sa a žere ovos? — V r e c o.
34. Čo v noci býva na cesťe? — K o l a j.
35. Jeden čierny kôň všetkých červených koňí von vyženie? — P o h r ä b.
36. Čo je najtučnejšô? — Z e m.
37. Keď ideš do mesta, čo je ti na pravej, a čo na ľavej ruke? — P i a ť p r s t o v.
38. Do čoho všetko ide? — D o a b e c e d y.
39. Aký má krava chvost? — H o v ä d z í.
40. Znám ja jeden mlyn a v tom mlyne štiry kúty; v každom kúte jedno vrece, a na každom vreci jedna stará, a každá stará má štvoro mladých, a jeden mlynár ích opatruje; kolko je tam noh? — D v e; l e b o m a č k y n e m a j ú n o h y, a l e l a b k y.

41. Ktorá ryba je najvätšia? — Slanec ináč haring, lebo má hlavu až v Anglicku a telo u nás.
42. Aká cesta je bez prachu? — Vodnia.
43. Aký strom zelený je bez lísťa? — Jedla.
44. Ktorý dom je bez dreva, tehal a kameňa? — Slimákov.
45. Ktorô srdce nebije? — Mrtvô.
46. Ktorý deň nemá noci? — Súdny deň.
47. Hriešni boli a sväty život viedli? — Židia, Krista pána na smrť vedúci?
48. Ked vody nemá, vodu pije; ked vodu má, víno pije. — Mlynár.
49. Letí, dundre, píska, i dverami trieska, a preca neni človek. — Vetor.
50. Komu je podobný skúpaň? — Svini, lebo len po smrti je na prospech,
51. Čo je tvoje, čo jiní viac užívajú, nežli ty sám? — Vlastné meno, lebo jiní ťa viac menúvajú, nežli ty seba.
52. Ktorí sú najlepší priatelia mlynára? — Vrecá vo mlyne, lebo ho neprezradzujú
53. Ktoré zviera pije najdrahší nápoj? — Blcha, lebo pije ľudskú krev.
54. Čo robiť, aby si bĺchý nedostal? — Chytať mimo nej.
55. Čo beží bez nôh? — Čas.
56. Kde umiera najviac ľudí? — Na posteli.
57. Keby bolo 12 vrabcov na strome, a strelec by 3 z nich zastrelil kolko by jích ešte tam zostalo? — Ani jedon, lebo ostatní by odleteli.
58. Čo robí pán Boh, keď prší? — Blato.

V.

HRY, OBYČAJE A POVERY.

V.

HRY OBYČAJE A POVERY.

I. Spoločenské ihry podsitňanské.

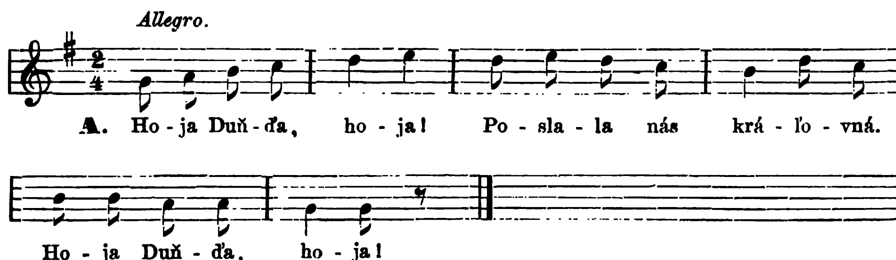
Opisuje

Andrej M. Truchlý.

Keď v biely studený plášť zavinutá Zemargla pusté sitňanské hory a nivy zanechá; keď ťužobne očakávaná Vesna jej miesto zaujme, a jej miláčok škrivánik svoju pieseňku *„Nesiem Bohu sviecu“* nad zazelenajúcimi sa nivami, vo výsosti sa vznášajúc, prespevuje; keď v úbočinách a na stráňach fijalky, siřôtky, kačičky a kohútiky prekvitať počínajú, a hory a doly vtáčim spevom sa ozývajú; slovom keď celá príroda z clivého zimnieho spánku sa prebúdza: zanecháva podsitňanská mladá chasa prirodzeným pudom hnaná svoje tiché chyžky a poberá sa von, na ulicu pod slovanské lipy, abo do poľa, aby tam svoju radosť nad príchodom mladuškej sličnej Vesny v piesňach a ihrách na jav dala. . . . . . . Čas k takýmto nevinným radovánkam obmedzený je ale obyčajne len na popoludnajšie hodiny nedelnie abo sviatočné, bo naša mládež je pobožná a pracovitá; ona vie, kedy je čas k službám božím, kedy k práci a kedy k radovánkam.

V nedeľu teda, keď je nie chmúrno, shromaždí sa po popoludňajších službách božích veselá mládež na určené miesto k ihrám. Mládenci a devy, chlapci a dievčence, deti a manželia, ba i starí zaujmú svoje obyčajné pohoviská; mládenci ihrajú sa na lopdu abo na purgu; chlapci preskakujú šibenice; deti sa naháňajú ihrajúc sa na blšku atd.; starí ale sediac okolo po stranách dívajú sa na hmiriacu sa veselú chasu. Tu si stanú naraz devy vo dva, tvárami k sebe obrátené a asi na desať krokov od sebä oddialené, rovné rady; devy v tarkavých radoch stojáce chytia sa za ruky a započnú ihru *na královnú;* totiž rukama podľa taktu spoločne kolembajúce; prední (A) rad začne ľube-

znym a slávnostným hlasom spievať jedon verš nižej nasledujúcej piesne. Keď ho vyspieva, začne spodní (B) rad druhý verš tejže piesne spievať, a tak to ide cez celú pieseň; asice:

A: Hoja Duňďa, hoja! Poslala nás kráľovná. Hoja Duňďa hoja.
B: Hoja Duňďa, hoja! Načože vás poslala? Hoja Duňďa, hoja!
A: Hoja Duňďa, hoja! Po tri vozy kamenia? Hoja Duňďa, hoja!
B: Hoja Duňďa, hoja! Načo vám to kamenia? Hoja Duňďa, hoja!
A: Hoja Duňďa, hoja! Zlaté mosty staväti. Hoja Duňďa, hoja!
B: Hoja Duňďa, hoja! Či sú mosty hotové? Hoja Duňďa, hoja!
A: Hoja Duňďa, hoja! Už sú mosty hotové Hoja Duňďa, hoja!
B: Hoja Duňďa, hoja! Z čohože sú staväné? Hoja Duňďa, hoja!
A: Hoja Duňďa, hoja! Z toho marvaň-kameňa. Hoja Duňďa, hoja!
B: Hoja Duňďa, hoja! Či nás cez ne pustíte? Hoja Duňďa, hoja!
A: Hoja Duňďa, hoja! Čo nám za dar nesiete? Hoja Duňďa, hoja!
B: Hoja Duňďa, hoja! Čiernooké pahoľa. Hoja Duňďa, hoja!
A: Hoja Duňďa, hoja! No bežte a pospešte! Hoja Duňďa, hoja!
B: Hoja Duňďa, hoja! No bežme a pospešme! Hoja Duňďa, hoja!

Keď spodní (B) rad ostatniu sloku spievať začne, vydvihnú vo vrchňom (A) rade nachádzajúce sa devy svoje ruky, sa držia do výšky; podní (B) rad ubieha rovným ťahom, rozpustiac si ruky, po pod vrchnieho (A) radu vyzdvižené ruky a dospevujúc: „Hoja Duňďa, hoja!“ zastane si o jedno desať krokov vyše vrchnieho zase do radu; tento (A) ale obráti sa tvárou proti predošlému dolniemu (B) tak, že sa dve a dve v ňom (A) nachádžajúce sa devy popod svoje ruky zvrtnú, a teraz vrchní (B) rad začne prvú sloku tejže piesne spievať; načo druhý (A), ktorý je teraz spodním, druhou slokou odpovedá. A tak sa ihra i vo tri vrhy opakuje, jedine s tým rozdielom, že sa spieva na miesto: „Čiernooké pahoľa“ — „Čiernooké dievčatko,“ a ihra sa končí. *)

Touto ihrou a spevom obráťa tieto podsitňanské Vily všetkých prítomných pozornosť na sebä. Mládenci zabudnú na lopdu a purgu; chlapci polámu, týmto spevom z pozornosti vytržené, svoje šibenice

*) U Slovákov neni starodávnejšej, pamätnejšej a pri tom i krásnejšej spevohry od tejto. *P. J. Šafarik* v II. d. „*P. sv. l. sl.*“ na str. 32 prirovnáva ju srbskej „*Králici,*“ ktorú *P. Vude,* — a českej „*Králce,*“ ktorú *P. Čelakovský* vo svojich vydaniach prostonárodních spevov obšírnejšej vypisujú. Sr. tamže str. 165. a *J. Kollár Nár. Zp. I.* str. 397. ***Red.***

deti zatichnu, slovom: všetci prítomní dívajú sa so zaľúbením na jasajúce panny. Tieto ale, nedajúc sa mýliť, utvoria dlhú reťaz, t. j. obidva rady spojá sa v jedon ďlhý rad, a keď každá, v reťazi sa nachádzajúca, drží sa pravicou ľavej ruky pred ňou, ľavou ale rukou pravice za ňou sa nachádzajúcej družky: utekajú za jednodruhou, kam ich prednia za sebou tiahne; a samým tým behom činia rozličné pravidelné figury, hýbania a prepletávania, a síce: dve prvé vydvihnú ruky, za ktoré sa pevne držia výše hlavy, a prvá na náprotivnom konci reťaze utecká na druhý konec reťaze a tiahne za sebou ostatnie popod tých dvoch vyzdvížené ruky. Ostatne skrúťa sa popod svoje ruky aj tie dve, a rad prebehúva zase, jako predtým, popod prvého páru vyzdvižené ruky. Ked toto činia spievajú neustále:

Volno.

Tká-me plát-no, tká-me! Šijeme vre - cia, ši - je - me!

Pre-ple-ta - la som, za-ple-ta - la som Červeným, be-la-sým,

bie-lym ha - ra - som; Čer-ve-ným, be - la - sým, bie-lym ha - ra - som.

Tkáme plátno, tkáme!
Šijeme vrecia, šijeme!
Prepletala som, zapletala som
Červeným belasým, bielym harasom.

Tkáme plátno, tkáme!
Šijeme vrecia, šijeme!
Keď som zaplietla, zavolala som:
Môj Milý, premilý! prepletala som.

Keď toto viac razy opakovaly a hodne ustaly, stanú si zase vo dva, tvárami proti sebe obrátené rady, ale už až k sebe tak, že sa za ruky chytiť môžu. A dve prednie v protivných radoch stojáce chytia sa teraz za ruky nasledujúcim spôsobom: každá z ních chytí si ľavou svojou pravú ruku svoju z vrchu pri samej pästi, potom ale každá svojej protivnej pravou ľavú ruku tiež z hora pri samej pästi. Toto činia i ostatnie páry stanúc si v rovný dvojistý spolu stisnutý rad: a tak utvoria tak rečenú *„zahradu.“* Nato vyložia jim na tie spojené ruky jedno dievčatko, ktorému ale obuv vyzujú. Dievčatko toto chodí po jich rukách, chytajúc sa rúčkama jejich hláv, aby nespadlo; ten pár, ktorý prešlo, pustí si ruky; uteká na druhú stranu „zahrady“ a zase sa podobne chytí, — a tak to činia i ostatnie páry. Medzitým keď dievčatko po rukách chodí, spievajú devy:

Zdlhave.

Slá - vik spie - va, Pek - ne bý - va: Poďme, poďme, do ra - du,
Má - me pe - knú za - hra - du. *(Da capo.)*

Slávik spieva,
Pekne býva:
Poďme, poďme do radu,
Máme peknú zahradu.

Slávik spieva,
Pekne býva:
Poďme, poďme pospolu,
Odhoďme preč zlú vôľu.

Toto viac razy opakujúc stanú si do kola, chytia sa za ruky a ihrajú sa

„Na kolo";

t. j. krúťac sa v kole hneď na jednu hneď na druhú stranu poskakujú a spievajú viac prostonárodních spievanok najmä ale túto:

Zdlavo.

Pri svä-tom Já - ne stud - nič - ka, Tam pa - sie Ja - ník
ko - níč - ka: A ja ra - da vo - du no - sím, Za šu - haj - ka
Bo - ha pro - sím: Kač, kač, ka - čič - ka.
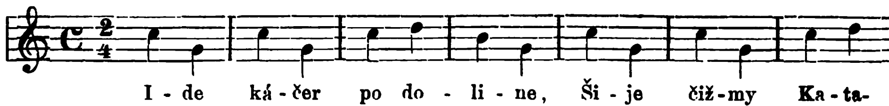
Pri svätom Jáne studnička,
Tam pasie Janík koníčka:
A ja rada vodu nosím,
Za šuhajka Boha prosím;
Kač, kač, kačička.

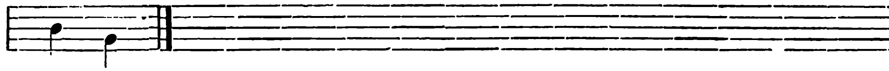
Vyspievajúc niekoľkokrát túto pieseň ihrajú sa

„Na káčera."

Zrušiac kolo, stanú si v dlhý rovný rad; devu, ktorá prvá v rade stojí, chytí nasledujúca obema rukama za šaty na bedrách, túto tretia

atď. až do ostatnej. Týmto spôsobom utvoria reťaz. Prvá, ktorá káčera predstavuje, celý rad dľa ľúbosti za sebou tiahne a sem a tam, hneď v ľavo hneď v pravo jich vodí: snaží sa ale ku ostatnej v rade sa dostať a ju lebo chytiť alebo zapleteným ručníkom udreť. Táto ostatnia („kačka“) obratne vyhybuje a snaží sa „káčerovi“ ručník odňať. Keď „káčer“ svoj úmysel uskutoční, dá lebo „kačica“ záloh, alebo sa stane „kačica káčerom“ — a ihra sa opakuje. Činiac ale toto spievajú devy:

Ide káčer po doline,
Šije čižmy Kataríne:
Jednu šije, druhá pára;
Tak on kačku nahovára:
Počkaj kačka, bude rvačka
A s peraťom omykačka;
Počkaj kačka, dohoním ťa;
Prídem domov zabijem ťa! *)

Za touto nasleduje

„Ihra na jastrába,“

ktorá podobá sa ihre na *„káčera.“* Devy utvoria jako prvej dlhý rad, chytiac každá svoju predchádzajúcu za šaty na bedrách. Prednia, ktorá jich sem a tam vodí, volá sa *„kvočka,“* ostatnie ale *„kurence.“* Neďaleko postaví sa mládenec majúc v ruke nejaké drevce a kope nim do zeme jamku. Mládenec tento predstavuje *„jastrába.“* *„Kvočka,“* držiac dva konce svojej zásterky v rukách, chodí okolo *„jastrába“* a hovorí: *„Kvok, kvok, kvok!“* — a *„kurence“* jej sa držiac a za ňou idúc hovoria: Čiap, čiap, čiap!“ Naraz zastane *„kvočka“* pri *„jastrábovi“* a zavedie s nim nasledujúci rozhovor:

K. Jastrábe, čo robíš?
J. Kopám jamčičku.
K. A načo ti tá jamčička?
J. Ohníčka nakládť.
K. A načo ti ten ohníčok?
J. Vodičku zohriať.
K. Načo ti tá vodička?
J. Kuriatko obariť.
K Kde to kuriatko vezmeš?
J. (vyskočí zo zeme): Kokles!
K. Čo chceš?
J. Chytiť to zadnie!
K. Uchyť si, jak môžeš.
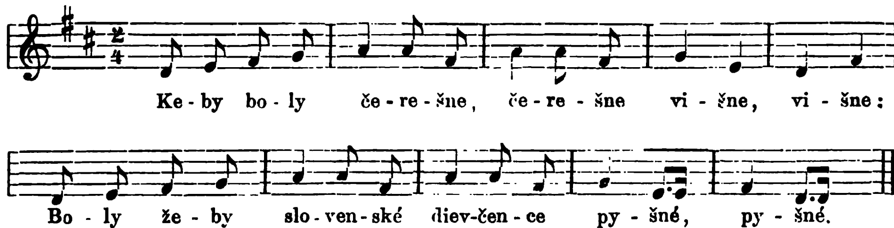
*) Sr. *J. Kollár. Nár. Zp. II.* str. 86—87. *Red.*

Tu beží *„jastráb“* na druhú stranu reťaze zamýšľajúc ostatniu devu chytiť; *„kvočka“* sa ale i s *„kuriatkami“* všelijako pohybuje a krúti, aby tak jeho úmysel prekazila a svoje ostatnie *„kura“* zachránila. Jestli sa *„jastrábovi“* pošťastí svoj úmysel uskutočniť, dá chytená deva záloh, alebo sa odstráni; kvočka ale stane sa na jej miesto kuraťom a ihra sa opakuje . . . . V Tájovej pri B. Bystrici videl som tiež túto ihru od mládeže provodzovať, lenže s tou výnimkou, že je rozhovor medzi *„kvočkou“* a *„jastrábom“* dlhší; dodáva sa totiž po slovách *„jastrábových“*: *„Kuriatko obariť“* ešte i toto:

K. Kde si to kuriatko vzal?
J. U pánov vo dvore.
K. Počkaj, počkaj; poviem ti u pánov!
J. Nepovedz, nepovedz; dám ti z neho krídlo.
K. Počkaj, počkaj; poviem ti u pánov!
J. Nepovedz, nepovedz; dám ti z neho nôžku.
K. Počkaj, počkaj; poviem ti u pánov!
J. Nepovedz, nepovedz; dám ti z neho hlávku.
K. Počkaj, počkaj; poviem ti u pánov!
J. Nepovedz, nepovedz; dám ti ho všetko!
K. Počkaj, počkaj! poviem ti u pánov!
J (vyskočí zo zeme): Lokeš!

atd., jako hore vyšej. *)

Toto dokončiac stanú si devy do kola i s mládencami, pochytajú sa za ruky, a keď medzitým jedna do prostriedku si stane, dva konce svojej zásterky do rúk chytí a ňou povieva, — spievajúc:

Keby boly čerešne, čerešne, višne, višne;
Boly žeby slovenské dievčence pyšné, pyšné.

Keby kvitla ľalija, ľalija, ruža, ruža;
Dostalaby naša kráľka švarného muža, muža.
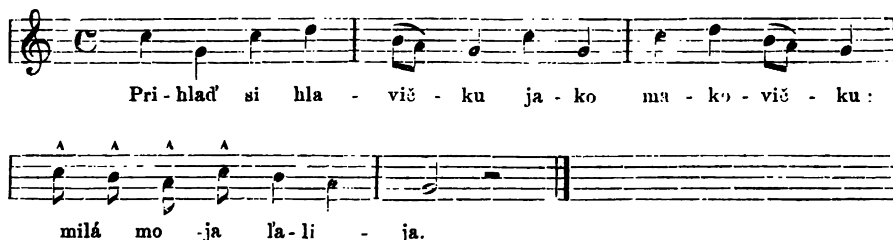
Keď takto a podobne spievajú, krúťa sa voľno v kole, a v stred ňom sa nachádzajúca deva povieva ku každému, kolo, tvoriacemu, sa kloniac svojou zásterkou. Pri ktorej deve viac razy poveje zásterkou, tá vstúpi po dokončení pesničky na jej miesto, a zas šumí ďalej v ihre jich pieseň.

Vyspievajúc všetko, čo vedia, vstúpi do kola taká, ktorú si najviac váža a ktorá sa jim zdá byť najhodnejšou, najkrajšou; a keď krúti sa kolo, poskakuje táto v ňútri dľa taktu činiac na sebe to, čo kolo spieva. Pri slovách k. p.: *„Prihlaď si hlavičku“* — hľadí si hlavu, atď.; konečne pri slovách: *„Vyndi von z Dunaja zase do Dunaja!“* —

---

*) *Sr. Kollár Nar. Zp. II.* str. 45.

vynde z kola popod zdvižené ruky dvoch dievčat a zase obíduc jednu, vníde do kola. Tá, ktorú obišla, vstúpi tiež do ňútra; túto viac razy povykrúcajúc zanechá v kole, ona ale stane si medzi ostatnie na predošlej miesto, a ihra sa opakuje. Medzi ihrou spievajú nasledujúcu pieseň:

Prihlaď si hlavičku
Jako makovičku:
Milá moja ľalija!

Zaveš zaušničky,
Nalej si vodičky:
Milá moja ľalija!

Umývaj si líčka,
Jako dve jablíčka:
Milá moja ľalija!

Obleč si oplecko,
Ty milé srdiečko:
Milá moja ľalija!

Podopri si bôčky
Na zlaté vidličky:
Milá moja ľalija!

Opáš sebe pásik
Zajtrá na sobášik:
Milá moja ľalija!

Obleč sukňu bielu
Na božiu nedelu;
Milá moja ľalija!

Obúvaj si bôty
Zajtrá do roboty:
Milá moja ľalija!

Vindi von z Dunaja;
Zase do Dunaja:
Milá moja ľalija!

Vyberaj si z kola,
Jaká je ti vôľa:
Milá moja ľalija!

Keď naspievajú sa takto do chuti, ihrajú sa

„Na lopatku“,

pri ktorej ihre súčastnia sa i mládenci v hojnom počte. Kolo, v ktorom stály, rozšíri sa; medzi devy stanú si mládenci: chytia sa za ruky a hľadia všetci do prostriedku kola na zem. Okolo nich chodí jedon mládenec lebo deva s lopatkou alebo so zapleteným ručníkom v ruke a hovorí:

Nesiem, nesiem lopatu
Na tú našu kropatú;
Navaril som var piva,
Upiekol za pec chleba:
Kde je moja mladá žena?

To povediac udre jednu z panien alebo jednoho z mládencov po chrbáte a uteká preč. Alebo i podá nekomu do ruky, ktorý potom suseda svojho, nič netušiaceho, začne biť a naháňať. Jestli je utekajúca osoba chytená stane, si do radu, druhá ale osoba ide okolo kola, a ihra opakuje sa pri smiechu viackrát.

Na to vezmú do rúk veľkú lopdu, alebo, čo je obyčajnejšie, k tomu cieľu prinesené staré hrnce a hádžu jich z ruky do ruky ihrajúc sa

„Na hrnčok."

Keď hodí mládenec deve, volá: *„Horúci, horúci!"* — keď zase dievča mládencovi hodí, volá: *„Studený, studený!"* A toto sa dotiaľ opakuje, dokiaľ neztratí sa lopda, alebo dokiaľ neustanú, alebo, keď majú hrnce, dokial sa všetky nepobijú . . . . Za týmto zavolajú malé deti, posadia ich pred sebä do kola na zem, a devy i mládenci položia každému pred sebou sediacemu dieťatu pravú ruku na temä. Jedon mládenec abo panna chodí okolo kola hľadajúc *„hrnčok"* (tak sa voľá v tejto ihre dieťa, ktoré na zemi pred mládencom alebo pannou sedí) na predaj, a osloví predavača abo predavačku, udrúc ju po dlani: *„Predáš hrnčok?"* Načo oslovená osoba odpovedá: *„Nepredám, radšej ti za lížičku múky, — mlieka, — vody, — masla, — mädu, — soly,* — atď. *dám!"* — Tak obíde skoro celý rad, až príde k takej osobe, ktorá odpovie: *„Predám."* Tu si do dláň udrúc, bežia obe osoby v protivnom smere okolo koľa. Kto ku dieťaťu medzitým osamelému skorej pribehne, stane sa predavačom, druhá ale osoba kupuje hrnce. Kto pre ukrátenie cesty cez prostriedok kola prebehne, ztratí výhru, a v ihre zase ďalej pokračuje sa. *) —

Nie menej obľúbená je ihra

„Na ovčičku a vlčka."

Mladenci a panny chytiac sa za ruky utvoria kolo. V tomto kole nachádza sa deva, tak zvaná *„ovčička;"* von z kola ale mládenec — *„vlčok."* Kolo, ktoré utvorili, volá sa *„košiarom."* Keď sa kolo voľne krúti, chce „v l k" dnu, oni ho však nepustia; a síce keď vsmyknúť sa chce popod spojené ruky dnu, spúštijú ich dolu; keď zase chce ponad spojené ruky preskočiť, zdvihajú ich hore volajúc: *„Papal by vlčok ovčičku?!"* Keď sa vlk do košiara neprestajne dobýva, vpustia ho na jednej strane dnu, vypustia ale i razom *„ovčičku"* druhou stranou von. A takto opakuje sa to nekoľko razy, dokiaľ nepošťastí sa *„vlkovi"* ovcu chytiť; tu dá chytená deva obyčajne záloh, alebo stane sa „v l k o m," „v l k" ale „o v c o u," a ihra opätuje sa.

*) Sr. *J. Kollár. Nar. Zp.* II. str. 45–46. *Red.*

Jestli je suchá pažiť alebo jestli sú na blízku vätšie kamene a lavičky, posadajú si všetci spolu do radu a ihrajú sa na

„Ztratený prsteň“ či na **„zlaté prasa.“**

Keď si tak sadly, složia spolu ruky, jako k modleniu, a držia jich vodorovne pred sebou, alebo na kolená opreté. Jedna panna oddiali so medzitým na stranu, súc tvárou preč obrátená, keď jedon mládenec v^a^ složených rukách prsteň držiac, všetkým rad po rade očividomo do složených rúk podáva hovoriac:

„Tu máš prasa, zlaté prasa.“
alebo:
„Tu máš prsteň, zlatý prsteň“ —

a v tom vpustí ho nekomu nespozorovane do rúk. Na to zavolá onú vzdialenú panu, aby ho hľadala. Táto chodí po poriadku a hovorí:

Hľadala bych hľadala,
U koho bych vedela:
U Marasa u Karasa. —

V tom zastane si pri nekom a ukáže naň hovoriac:

Daj mi moje zlaté prasa!

Jestli prsteň od razu u nekoho najde, ide táto osoba, u ktorej sa prsteň nachádzal, na bok žmúriť; oná ale ukrýva ten prsteň. Kto ho nenajde od razu, musí znovu žmúriť, a tak ihra viac razy opakuje sa.

Niekedy ihrajú sa i

„Na husy,“

lenže to už veľmo zriedkave; ba môžne riecť, že už i na rozhovor v tejťo ihre medzi slúžkou či pastierkou, paňou a husami vedený zapomínajú a len kde tu slovo povedia. Ja v stručnom opise tejto ihry držím sa ústneho podania, jako mi to totiž starší ľudia sdelili, a tak doplňujem, čo sa za našich časov z tejto ihry vynecháva. — Najhodnejšia deva, alebo taká, ktorá v predošlých ihrách žiadon záloh pre nejapnosť dať nemusela, predstavuje „paňu,“ druhá „slúžku“ či „pastierku“ a ostatnie — „husy;“ mládenec ale, ktorý skryje sa neďaleko, predstavuje — „vlka“ . . . . „Pani“ sberá sa na trh a nakladá „slúžke,“ ktorú „husy“ s gagotom obstupujú, aby „húsky“ dobre opatrovala a pásla. „Husy“ neustále gágajú a prosia „paňu,“ by jim nečo z trhu priniesla; čo ona prisľúbi a odstráni sa. Oddiaľac sa na kus cesty, pobere všetky zálohy alebo inšie veci, jestli nedávaly sa zálohy v predošlých ihrách, do zásterky a vracia sa domov ku svojej slúžke.

Medzitým, čo baví sa ona na trhu, uletia slúžke husy preč a neustále gágajú. Slúžka volá na ne, a ony jej odpovedajú; a síce:

S. Húsky moje poďte domov!
H. Nesmieme.
S. Pre koho?
H. Pre vlčka,
S Kde že je?
H. V dúbrave za krúhom; pri potôčku.
S. Čo tam robí?
H. Umýva sa.
S. Čím že sa utiera?
H. Zlatým ručníčkom.
S. Ktože ho pral?
H. Práčka.
S. Ktože ho šil?
H. Šovkyňa. —
S. Húsky moje lietajte na kriedlach!

Husy nedbajúc na jej volanie neprestajne zase gágajú, až kým nevráti sa pani z trhu domov. Táto prídúc domov a vidiac, že slúžke husy uletely, a že veľmo gágajú, opýta ja jej; a síce:

P. Čo tie húsky gágajú?
S. Vlka sa obávajú.

Pani počujúc toto potriasa zásterkou a volá na ne:

P. Húsky moje lietajte na kriedlach;
Babúš, babúš, babúš!

Tu dajú sa husy do chytrého rozptileného behu utekajúc ku svojej panej. Vlk vidiac toto vybehne z úkrytu (n. p. z krovia) a beží za nimi, aby jich dohonil; ony ale pribehnú ku pane, ktorá jim „*trhové*“ rozdáva. Keď vlk nektorú chytí, stane sa tá slúžkou, slúžka paňou, iný mládenec vlkom — a ihra opätuje sa tak viac razy.

Mládenci a devy obľubujú si aj ihry na tak zvanú „*blšku*,“ ktorá je trojaká, a síce: behaná, drevenná a kameňná či klokaná. Poneváč sú ale tieto ihry na pospol po celom milom Slovensku veľmo dobre známe, nechcem drahých bratov a sestry slovenské opisovaním jejich nudiť.

Toto sú ihry, ktorými dorastlejšia podsitňanská mládež obyčajne rozveslúva sa, a tak i radosť nad príchodom sličnej Vesny na javo dáva. — — —

Útla mládež zunujúc tiež tichý kútik u kozúbku, kde jej stará mamička nejednu povesť z pradavných časov rozprávala, zanecháva pri zavítaní Vesny mladuškej v hory sitňanské drevený, slamou pokrytý rodičovský domok; i bežká ta von na kvietim posiatu lúčku, do zelenať sa počínajúceho hájika, ku chrámu, kde košaté lipy stojá, — aby tam do chuti vybehať a poihrať sa mohla.

Keď sa hodné klbko ihrať sa túžiacich deťureniec síde, vezmú traja najstarší chlapci do rúk palicu tak, že ju jedon na konci chytí, druhý výše jeho a tretí zase vyše druhého ruky; výše tohto chytí zas

prvý atď., až prídu na druhý koniec palice. Koho ruka je na vrchňom konci — ten je vyvolený za *„anjela,“* druhý za *„sudcu“* a treti za *„čerta.“* A tak ihrajú sa

„Na anjela a čerta;“

stanú si totiž „anjel“ a „čert“ asi na 30 krokov od sebä na vyvýšené miesto. Medzitým posadajú si ostatnie deti do radu na suché miesto, — a „sudca“ rad po rad šušká jim každému inší a inší predmet v blízkosti sa nachádzajúci a inú barvu, čo si musia dobre zapamätať. — Keď sa už takto pripravia, stane si „sudca“ (B) medzi „anjela“ (A) a „čerta“ (Č) v rovnej dialke, a „anjel“ to vidiac zavolá naň, načo mu „sudca“ odpovedá; a síce:

A Gengelenge bombo!
B. Kto je?
A. Anjel.
B. Čo chce.
A. Farbu.
B. Jakú?
A. Bielu ľaliju, — červenú ružu, — belasú fajalku, — zlaté jablko atď. atď.

Keď nekto z detí bielu ľaliju atď. zapamätať si mal; — ide k anjelovi a postaví sa pri ňom. „Anjel“ ale za každým, keď si chce získať nektorého privrženca, opytuje sa „sudcu,“ jako hore udano, zavolajúc: „Gengelenge bombo!“ atď. Keď „anjel“ raz neuhádne, začne „čert“ hádať volajúc:

C. Rum, rum, rum!
B. Kto je?
Č. Čert.
B. Čo chce?
C. Farbu.
B. Jakú?
C. Žltý krovavník, — popolavý bolehlav, — čierny oblak atď. atď.

I on zachováva to, čo „anjel.“ Koho uhádne, ten ide na jeho stranu; keď neuhádne, začne „anjel“ hádať, a toto trvá dokiaľ sú všetky deti nie rozdelené medzi „anjela“ i „čerta.“ — „Sudca,“ (B) sadne si na zvýšené miesto i svoláva k sebe „čertových“ privržencov a vypytuje sa jich po jednom; a síce:

B. Pozri do hora!
D. (Hore sa obzre).
B. Čo tam vidíš?
D. Vtáka orla.
B. Čo jedol?
D. Hrach so slaninou.
B. Čo pil?
D. Horúcu krev s vodou
B. Z čoho že pil?
D. Zo zlatého pohára.
B. Kde ho položil?
D. Na kraj stola.
B. Kto ho prevrhol?
D. Pani sova.
B. Kam letela?
D. Kam vedela.
B. Ukáž zuby.
D. Biele sú mi.
B. Zasmej sa mi.
D. Nechce sa mi!

Kto sa nezasmeje, ide k „anjelovi;“ kto sa zasmeje, naspak k „čertovi.“ — Za týmto stanú si „anjeloví“ privrženci vo dva dlhé rady (ulice) naproti sebe, a pomedzi nich behať musia „čertoví“ privrženci, ktorých z ručníkov upletenými korbáčami bijú.

Za ihrou touto na „anjela“ a „čerta“ nasleduje obyčajne ihra.

„Na zvon.“

Chlapci stanú si do kola a chytia sa za ruký, ktoré si mocne držia. V kole nachádza sa jedon chasnik, ktorý hneď na jednu hneď na druhú stranu kola sa rozbehnúc do spojených rozprestrených rúk sa udiera, tak ako srdce vo zvone. ktoré predstavuje. Keď toto robí, kolo neustále hovorí: „Bom, bom, bom!“ rozdielnym už nižším už vyšším hlasom. Na ktorej strane pretrhne ruky, tam sa „zvon“ rozbije, a „srdce“ ujde z kola. Keď ho hneď chytia, musí byť zase „srdcom;“ keď nie, stane sa ním ten, kto prvý ruky rozpustil.

Jestli je mnoho mocnejších chlapcov, ihrajú sa

„Na korbáč.“

Šarvanci stanú si v dlhý rad, pochytajú sa za ruky tak, že každý chytí pravou ľavú ruku pred sebou stojáceho; ľavou ale za ním sa nachádzajúceho pravú ruku. Najmocnejší chlapci sú na predňom konci — na „porisku,“ najslabší ale na protivnom — na „končiari“ (šuhári). Najsilnejší chasnik stane si pred rad — „porisko;“ chytí prvého obidvoma rukama za ruku a krúti celý rad chlapcov okolo sebä. Ten, čo je ostatním na protivnom konci, musí najlepšie do kola utekať, kdežto sa prvý — na porisku — len okolo sebä na päte krúti. Krúťac celý rad takto hodnú chvíľu, potrhne odrazu „porisko“ na protivnú stranu, a ostatní na druhom konci — na „končiari,“ jestli je slabý, ďaleko v protivnom smere utekať musí.

Keď takto ustanú, ihrajú sa

„Na žida,“

pri ktorej ihre sa i dievčence zúčastnia. Jedon chlapec ľahne si horeznačky na zem; oči zavre a nepohnute leží sťa mŕtvy. Ostatní chlapci a dievčatká, držiac sa za ruky, chodia okolo neho a hovoria:

Umrel nám žid.
A my by sme boli radi,
Aby pravú ruku pozdvihol!

Čo keď povedia, pozdvihne na zemi ležiaci ruku pravú = a kolo ďalej rečni:

Umrel nám žid.
A my by sme boli radi,
Aby ľavú ruku pozdvihol!

Keď túto jako i pravú a ľavú nohu a hlavu pospomínalia, on dľa vôle jich urobil, hovoria ostatnie:

> Umrel nám žid,
> A my by sme boli radi,
> Aby hore vstal!

On vstáva, a oni sa pustia do úteku. Koho dochytí, ten sa stane židom, a ihra sa nekoľko razy opätuje.

Často ihrajú sa i vonku

„Na slepú babu,“

ačkoľvek táto ihra ku domášnym patrí. Jestli je totiž, priestor suchý, a žiadno nebezpečie nehrozí, stanú si deti do veľkého kola; jednomu zaviažu oči ručníkom, postavia ho do prostriedku, a jedon ho zakrúti, aby sa nevedelo riadiť, kde ktorý súdruh stojí. Na to mu dá do ruky lopatku abo varečku, často i zapletený ručník, a pýta sa ho, načo ono odpovedá, a sice:

> *A.* Kde ideš?
> *B.* K starej mame.
> *A.* Na čo?
> *B.* Mliečko papať!
> *A.* Kde ti je myštička?
> *B.* Stratil(a) som si.
> *A.* Choď si ju hľadať! —

na to postrčí to dieťa v nektorú stranu kola.

Keď na nekoho trafí, udre ho lopatkou abo inším, a tento musí sa ohlásiť s „hm;“ jestli ho pozná po hlase, musí ten byť „slepou babou“ — a ihra sa opakuje.

Nie menej obľúbená je ihra na

„Skrývanky jamky.“

Dve najsilnejšie chytia sa za obe ruky, držia ich vystrené, a na ne im položia doľu tvárou nektoré menšie dieťa. Keď ho hučkajúc nesú, hovoria spievavo:

> Skrývanky jamky!
> Kam ťa ponesieme? —
> Kde si kura hrabalo,
> Tam ťa zahrabeme.

Toto nekoľko razy opakujúc, položia ho dolu tvárou na zem a všetky okrem jednoho poskovávajú sa do krovia, za stromy, skaly, atď. — To jedno dáva pozor, či „zahrabané“ žmúri, či sa už všetky poskovávaly, a volá: „Žmúr; konôpky merkuj!“ Keď vidí, že sa už skryly, zavolá: „Už!“ — a na zemi ležiac dieťa vstane i hľadá skované; ktoré najde, to vezmú zase najmocnejšie dve na ruky a ihru opakujú.

Najobľúbenejšou ale ihrou pre väčších chlapcov je

„Na ošipanú."

Šarvanci títo vykopajú na pažiti palicami abo kyjami 6 lebo viacej jamôk do kola, v prostriedku ale jednu väčšiu, ktorá sa „pastierňou" nazýva. Keď už takto jamky vykopali, vyhľadajú okruhlú skalu alebo prichystajú si zaokruhlenú hrču zo stromu a túto vrhnú do tej „pastierne" a to jim predstavuje „ošipanú." Jamôk malých musí byť o jednu menej, ako je ihrajúcich sa chlapcov. Všetci vložia svoje kyje do „pastierne" a držiac ich v rukách, točia sa okolo nej dotiaľ, až kým jedon z nich nezavolá: „Do svojej jamky!" . . . Tu sa snaží každý malú jamku kyjom zasiahnuť; kto hneď do nektorej svôj kyják nepoloží, — stane sa pastierom a musí tú ošipanú pásť. Keď ju kyjom von vyhodí, snaží sa ju zase dnu dostať; medzitým mu ju v kole sa nachádzajúci ďaleko odrazia; pri tom dajú ale i pozor, aby im on do nektorého malej jamky kyj svoj nevhodil. Keď sa mu pošťastí ošipanú do maštale vohnať, zastane si a volá: „Von jamky do jamky!" A tu chytro zanechá každý svoju jamku a strčí svoj kyj do nasledujúceho jamky. Keď to v kole sa nachádzajúci robia, snaží sa pastier nektorého jamku zaujať. Pošťastiac sa mu to, musí ten, kto je jamky pozbavený, byť pastierom. Jestli svoj úmyseľ pastier neprevedie, ostane tým, čím bol, a ihra sa pri veselom rozmare opakuje.

Jestli je veľmo prajné počasie, ihrajú sa často i

„Na sliepku;"

ktorá ihra jako i nasledujúca na „sluhu" veľmo cvičia pamäť a výmluvu u útlej mládeže.

Ihra na „sliepku" provodzuje sa asi takto: Deťurence sadnú si na suchú pažiť do kola; v kole sediace dieťa začne vyprávať: „Kohút so sliepočkou prechádzali sa jednoho dňa v zahrade pod stromami. Dobre lebo nebárs. Keď tak sem a tam chodili, našli pod stromom trnku. Sliepka ju hneď chcela prehltnúť, trnka jej ale zostala v gágore, — a začalo sa milé moje paškrtné kura drhnuť. To vidiac kohút, beží ku studni a volá:" (Tu začnú všetky deti spievavo rečniť, predstavujúc „kohúta," dieťa ale v stred kola všetky iné zástoje).

K. Studňa, studňa daj vodu.
S. Komu vodu?
(pýta sa vstred kola sediace dieťa; na čo ostatnie odpovedajú.)
K. Kure vodu; zadrhla sa tŕnkou.
S. Ja ti nedám vodu, kym mi nedoneseš od panej klúče.

K Pani, pani daj klúče!
P. Komu klúče?
K. Studni klúče?
P. Načo klúče?
K. Aby studňa vodu dala.
P. Komu vodu?
K. Kure vodu; zadrhla sa tŕnkou.

P. Ja ti nedám klúče: kým mi nedoneseš od pána list
K. Pane, pane píš list!
P. Komu list?
K. Panej list?
P. Na čo list?
K. Aby pani klúče dala.
P. Komu klúče?
K. Studni klúče.
P. Na čo klúče?
K. Aby studňa vodu dala.
P. Komu vodu?
K. Kure vodu, zadrhla sa tŕnkou.
P. Ja ti nedám list, kým mi nedoneseš od husy pero.
K. Húska, húska daj pero.
H. Komu pero?
K. Pánu pero.
H. Na čo pero?
K. Aby pán písal list.
H. Komu list?
K. Panej list.
H. Na čo list?
K. Aby pani klúče dala.
H. Komu klúče?
K. Studni klúče.
H. Načo klúče?
K. Aby studňa vodu dala.
H. Komu vodu?
K. Kure vodu; zadrhla sa tŕnkou.
H. Ja ti nedám pero, kým mi nedoneseš od kosca trávy.
K. Kosec, kosec daj trávy?
Kos. Komu trávy?
K Húske trávy.
Kos. Na čo trávy.
K. Aby húska pero dala.
Kos. Komu pero?
K. Pánu pero.
Kos. Na čo pero?
K. Aby pán písal list.
Kos. Komu list?
K. Panej list.
Kos. Na čo list?
K. Aby pani klúče dala.
Kos. Komu klúče?
K. Studni klúče.
Kos. Na čo klúče?
K. Aby studňa vodu dala.
Kos. Komu vodu?
K. Kure vodu; zadrhla sa tŕnkou.
Kos. Ja ti nedám trávy, kým mi nedoneseš od pekára žemlu.
K. Pekár, pekár daj žemlu!
P. Komu žemlu?
K Koscovi žemlu.
P. Na čo žemlu?
K. Aby kosec trávy dal.
P. Komu trávy?
K. Húske trávy.
P. Na čo trávy?
K. Aby húska pero dala.
P. Komu pero?
K Pánu pero!
P. Na čo pero?
K. Aby pán list písal.
P. Komu list?
K. Panej list.
P. Na čo list?
K. Aby pani klúče dala.
P. Komu klúče?
K. Studni klúče.
P. Na čo klúče?
K. Aby studňa vodu dala.
P. Komu vodu?
K. Kure vodu; zadrhla sa trnkou.
P. Ja ti žemlu nedám; kým mi nedoneseš od horára drevo.
K. Horár, horár daj drevo!
H. Komu drevo?
K. Pekárovi drevo.
H. Načo drevo?
K. Aby pekár žemlu dal.
H. Komu žemlu?
K Koscovi žemlu.
H. Na čo žemlu?
K. Aby kosec trávy dal.
H. Komu trávy?
K. Húske trávy.
H. Načo trávy?
K. Àby húska pero dala.
H. Komu pero?
K. Pánovi pero.
H. Na čo pero?
K. Aby pán list písal.
H Komu list?
K. Panej list.
H. Na čo list?
K. Aby pani klúče dala.
H. Komu klúče?
K. Studni klúče.
H. Na čo klúče?
K. Aby studňa vodu dala.
H. Komu vodu?
K. Kure vodu; zadrhla sa trnkou. atď.

Tu prestane sbor, a len vstred kola sediace dieťa, ktoré studňu, paňu, pána, hus, kosca, pekára, horára atď. predstavovalo, — zakončieva ihru, keď hovorí:

Horár dal pekárovi dreva:
Pekár dal koscovi žemlu:
Kosec dal húske trávy;
Húska dala pánovi pero;
Pán napísal panej list;
Pani dala studni klúče;
Studňa dala kohútovi vodu;
A on vskriesil svoju priateľku — sliepku.

Podobná tejto a spolu obľúbená ihra je

„Na sluhu."

Mlaď jará sedí jako pri predošlej na zemi v kole, a v prostred kola sediaci chasník začne rozprávať:

Kde bolo, tam bolo: bolo to za skleným morom v sedemdesiatej siedmej krajine: žil tam jedon pán človek a ten mal troch synov. Všetci traja rozišli sa po šírom svete, každý na svoju stranu. Najmladší vstúpil do služby v Kocúrkove, a tu si všetko potrebné do hospodárstva vyslúžil. Keď prišiel domov, rozprával u kozúbku pri večernom plamienku svojmu „ňankovi": jako sa mu to v tej službe vodilo.

Keď tento dohovorí, začnú všetky deti ihru „na sluhu" recitando odspevovať; a sice chlapec v prostriedku sediaci zaspieva;

Ch. Slúžil som, slúžil jedno leto;
Vyslúžil som si kura za to.

Sbor. A to kura harabura
Pekne krásne krákorí
Cez tie naše pytvory.

Toto dospevuje sbor recitando, jako i dolu nížej.

Ch. Slúžil som, slúžil druhé leto;
Vyslúžil som si kačku za to.

S. A tá kačka blato tlačká:
A to kura harabura
Pekne krásne krákorí
Cez tie naše pytvory.

Ch. Slúžil som, slúžil tretie leto;
Vyslúžil som si húsku za to.

S. A tá husa trávu kúsa;
A tá kačka blato tlačká;
A to kura harabura
Pekne krásne krákorí
Cez tie naše pytvory.

Ch. Slúžil som, slúžil štvrté leto;
Vyslúžil som si morku za to.

S. A tá morka len si dvorká;
A tá husa trávu kúsa:
A tá kačka blato tlačká
A to kura harabura
Pekne krásne krákorí
Cez tie naše pytvory.

Ch. Slúžil som, slúžil piato leto;
Vyslúžil som si prasa za to.

S. A to prasa kvikom zasa;
A tá morka len si dvorká;
A tá husa trávu kúsa; atď.

Pekne krásne krákorí
Cez tie naše pytvory.

Ch. Slúžil som, slúžil šiesto leto;
Vyslúžil som si kozu za to.

S. A tá koza zpadla z voza;
A to prasa kvikom zasa: atď.

Ch. Slúžil som, slúžil siedmo leto;
Vyslúžil som si teľa za to.

S. A to teľa žere veľa;
A tá koza zpadla z voza:

Ch. Slúžil som, slúžil ôsmo leto;
Vyslúžil som si kravu za to.

S. A tá krava mlieko dáva;
A to teľa žerie veľa: atď.

Ch. Slúžil som, slúžil deviato leto;
Vyslúžil som si vola za to

S. A ten vôl zlomil kôl;
A tá krava mlieko dáva; atď.

Ch. Slúžil som, slúžil desiato leto;
Vyslúžil som si žriebä za to.

S. A ten žrebec čiernohrivý
Skáče, rehce: ihý mihý;
A ten vôl zlomil kôl;
A tá krava mlieko dáva;
A to teľa žerie veľa;
A tá koza zpadla z voza;
A to prasa kvikom zasa;
A tá morka len si dvorká;
A tá husa trávu kúsa
A tá kačka blato tlačká;
A to kura harabura
Pekne krásne krákorí
Cez tie naše pytvory.

Toto dospievajúc, rozpráva nektoré dieťa povesť z pradavných časov, zadávajú si rozličné hádanky, abo spievajú príležitostné piesenky o rozličných predmetoch, ktoré sa jich zrakom nadhodia.

Keď slniečko za oblaky sa skryje, spievajú dívajúc sa do neba:

Dajže Bože slnka
Do nového hrnka; *)
Veď ti ho ta dáme,
Keď sa poihráme. **)

Keď letí náhodou vrana nad nimi, hovoria spievavo:

Vrana letí
Nemá detí,
A ja mám, a ja mám:
Do komôrky zatváram.

Keď vidia slimáka, chytia ho do ruky a hovoria:

Slimák, slimák!
Vytrč rožky
Na parožky;
Ak nevytrčíš von,
Spálime ti dom.

Keď chytí nektoré chrobáčka, ktorý sa na jar najčastejšie vidať dáva, tak zvanú *„Pánbožkovú kravičku,“* hovoria spievavo:

Pánbožková kravička,
Kde že ti je mamička?

*) Hrnok = hrnčok.
**) V Nitransku započínajú: Vyndi, vyndi slniečko za mädové zrniečko. atď. *Red.*

Za horami, za dolami,
Vínko varí s korienkami;
Zaletela k Dunaju
Tam si dvorí po háju;
Zaletela k dúbrave,
Tam si hovie na tráve. atď.

Nektoré brúsa si jazyk hovoriac za dlhú chvíľú:

Pred potokom, za potokom,
Päť kýt konopí!

Alebo:

Strč prst skrz krk.

Abo:

A tie vrabce zo stodoly
Strnk brnk do trnia

Nektoré hovoria chytro do deväť vrhov:

Horí horí — Svät-Vojan;
Priletelo deväť vrán:
Jedna vraví, dobre horí;
Druhá vraví, dobre horí;
Tretia vraví, dobre horí atď. až
Deviata vraví, dobre horí.

Pritom si ale nesmie oddýchnuť, ale na jeden dúšok musi toto dieťa dokončiť. Vidiac, že sa počína mrkať zaspievajú si:

Poďme že už domov, slnko je za horou;
Keď domov prideme bude nad komorou.
Poďme domov z poľa, komu dobrá vôľa;
Komu je nie k vôli, nech nocuje v poli.
Sadaj slnko dolu za zelenú horu;
Ak nesadneš dolu stiahnem ťa za nohu.

I poberajú sa do otcovských domkov, kde jich milí rodičia so skrovnou, no chutnou večerou očakávajú.

Toto sú ihry, ktorými si útlejšia podsitňanská mládež kráti jarnie chvílky života svojeho, ktorými i sostavovateľ tohoto skromného nástinu hovel si asi pred 18. rokami, — ktorými si snáď aj inde ľúba junač Tatranská sebe vňadila a vňadí jarý úsvit života svojeho . . . . A či nenie jará mlaď slovenská týmito a podobnými ihrami sa rozveselujúca šťastná?! . . . Čo teraz i predtým mládeži radosť, rozkoš pôsobilo — — — nedopusťme, by pre budúce jaré náše slovenské pokolenie zahynulo!

Dodatok Redakcie.

Na daktorých miestach, dotyčne hry na str. 153 uvedenej, Súdca (B) volá pred seba i privržencov anjelových, a vede s každým tento rozhovor:

Kam hľadíš?
Do neba
Čo tam vidíš?
Pána Boha.
Čo robí?
Hvezdy číta.
Kam jich položil?
Na kraj sveta.
Kto jich uchytil?
Pani sova.
Kam letela?
Kam vedela.
Čis to nie ty?
Ba čo ešte.
Ukáž zuby!
Biele sú mi.
Zasmej sa mi!
Nechce sa mi.

Ten, kto sa zasmeje, ide k „čertovi,“ kto sa ale nezasmeje, zostane u „anjela.“

II. Sobašné rečnovanky v Turci.

Sosbieral:

Franko V. Sasinek.

I. Pýtanie.

Prehovor pýtača.

Nekdy onen verný služobník patriarchy Abrahama Eliezer, vyslaný od pána svojho do mesta Náchor, aby odtial priviedol nevestu jeho synovi Izakovi; keď šťastlive ta prišiel do domu Bathuela, nútený, aby sa pokrmom a nápojom občerstvil, odpoveď tú dal: že nebude jiesť a piť dotial, pokial nevypraví vec svojich. Príklad tohoto pobožného muža i my nasledovať sa usilujeme, vkročivši do príbytku mnohovážneho pána N. N. — Prv ale nežli bysme čo jiného pred seba vzali, skusiť chceme: zdáliž Hospodin zdarnou učinil cestu našu? Preto ponížene žiadame, aby nám ráčili dopustiť, nektoré reči predniesť.

Odveta.

Za túto prívetivosť a náklonosť priateľskú činíme náležité poďakovanie, prajúc sebe toho šťastia, abysme sa mohli vaším dobrým odmeniť.

Prehovor pýtača.

Mnohé a rozličné tajomstvá vo sv. Písme núťa nás poznať a zvelebovať nevyspytatelnú múdrosť Božiu. Zanechajúc však na ten čas veci tajné, z prirodzených aspoň jeden príklad pred seba vezmeme. Podobného čosi sa nachodí i pri začiatku stavu manželského: jakým spôsobom jedno srdce s druhým sa spojuje, to žiadon z ľudí pochopiť nemôže. Tieto veci teda zanechal sám pre seba ten všemohúci Pán, ktorý všetké veci riadi a srdce jednoho každého človeka, kam sa Jemu ľúbi, ta nakloňuje.

Tento tehda Pán i tuná srdce mnohovážneho mládenca N. N. naklonil k vašej milej dcére N. N. — Ponevač teda úcta a láska dlho sa utajiť nemôže: preto i predmenovaný mladenec N. N. svoju náklonosť a žiadosť kroz mňa uprimne zjavuje a ponížene prosí, aby

jako páni rodičovia, tak i ostatní priatelovia svoje srdce k nemu naklonili a predmenovanú paní N. N., svoju milú dcéru, jemu za budúcu manželku s požehnaním dopriať ráčili. — Čo sa jeho dotýče: on jako svojej budúcej manželke lásku, vernosť a uprimnosť, tak tiež pánom rodičom poslušnosť a uctivosť až do smrti verne dosvedčovať sľubuje.

Oddanie.

V pravde je to reč, čo púta nás na slovo božie, že nádej v Boha zložená nás nezahambuje. Takovú my s vďačným úmyslom príjmame, a našu dcéru tebe milý synu skutočne oddávame. Ozdobujž vás Hospodin, žebyste v láske manželskej po všecky dni života vašeho žili k radosti rodičom a v príklad celému priateľstvu.

Prehovor pýtača.

Medzítým si prosím ratolestku zelenú (rozmarin) a zástavku veselú (šatku), ktorú by som presentoval, že som poručenie šťastlive dokonal.

2. Oddavanie pany k sobášu.

Prehovor pýtača.

Mnohôvážený Pane!

Keď Lában vypravoval pobožného muža Eliezera, sluhu Abrahamového, vyslaného od Abrahama, aby synu svojmu obstaral manželku z pribuznosti jeho: v tedy, keď sa chcel navrátiť do zeme svojej, tie slová premluvil a to požehnanie dal milej sestre svojej Rebeke, reknúc: Sestro naša! ty buď v tisíce tisícov, a dedičné semä tvoje obdrž brány nepriateľov svojich!

Poklad, nekdajšieho času už z vatšej čiastky sľubený, dosial ale pod verným rodičovským opatrovaním zanechaný, nynejšieho času už ku konečnému kroz služobníka cirkevného potvrdzeniu vyžiadať prichádzam. — Korunujž Hospodin stupujúcich v nové manželstvo, aby v láske a uprimnosti živí boli v príklad celému priateľstvu.

Odveta oddavača.

Pred nektorým dňom z čiastky sľúbenú, V. priateľovi v ruku danú, do nynejšieho času u svojej milej matky pod opatrovaním zanechanú panu N. N. ja s vďačným úmyslom vašemu principálovi, predmenovanému pánu N N. skutočne oddávam, a jim božského požehnania žiadam, žeby žili v láske a svornosti v príklad jiným v uprimnosti po všetké dni života svojeho, od Pána jim svereného.

Udelenie rozmarinu.

Mnohovážený Pane!

Dobre sme toho povedomí, ano i každý človek, že jako ratolesť, zeleňajúca sa obveseluje myseľ človeka, tak nech i títo noví manželia svojím príkladným životom obveselujú celé priateľstvo.

Oddanie šatky.

Mnohovážny Pane!

Tento dar, ktorý sa vám nynejšieho času oddáva, nech váš principal má sebe za predchodca tej osoby, ktorá kroz mna takový odosiela.

3. Svadobný prípitok.

Mnohovážený Pane!

David kráľ, muž dľa srdca božieho, schvaluje dobrodenie Pána Boha, keď praví: „Dobroreč duša moja Hospodinu, a všetky vniutornosti moje vzdávajte dieky Jeho menu svätému, ktorý odpúšťa tebe neprávosti tvoje; ktorý vysvobodzuje od zahynutia život tvoj; ktorý ťa korunuje milosrdenstvom svojím; ktorý nasycuje dobrými vecmi ustá tvoje.“ — Tak i my, rozpomínajúc sa na dobrodenie Pána Boha, potom i na vaše, nám z vašej štedrosti preukázané, že ste nás nielen pokrmom, no i nápojom občerstvili, — činíme srdečné poďakovanie. Tentyž Hospodin ráčiž vás tak šťastlivými učiniť, žeby hojné požehnanie Jeho jak na duši tak na tele, ano i na príbytkoch vašich spatrovano bolo.

III. Obyčaje povery a čary určitych dôb, ale rozličných predmetov a úkonov.

Sosbieral a spísal:

Pavel Dobšinský.

Doba Vianoc od 24 prosinca do 6 ľädna.

Adama a Evy, d. 24 pros.

Veru tak, žačneme od Adama a Evy. Pri obyčajoch von z obyčaje nemôžme, a už je raz dávny obyčaj u nás „začínať od Adama a Evy." Berieme i tuná tento deň ako žačiatočný a pripravný k najslávnostnejším obyčajom a najváčším poverám celého roku, totiž vianočným. A tu kto len voľač dá na obyčaje a povery dnešnieho večera, mladí i starí, ktorým pôst cirkevne predpisaný i nepredpisaný je, postia sa, tak že najmä devojné nič nejedia od svitu do mraku, aby dobrého muža dostaly, a ostatní len málo nemasných pokrmov požívajú, nielen aby z hojnosti a sťedroty večere čím najviac užiť mohli, ale aj aby neminulo sa svojho blahodejného účinku, čokoľvek u večer a zatým či z národného zvyku či jako údovia cirkve konať budú.

Dohviezdny alebo štedrý večer.

Skôr akoby mrak počal padať na zem, ale už ako k tomuto večeru, pousilovali sa hospodári a paholci nakrmiť a napojiť hojne svôj statok. Niekde ale vyšli si dnes aj do hory a nasbierali čečiny (zelených chvojok z jedliny a svrčiny); tú podstlali pod rohatý statok a ovciam porozmetávali ju po dvore, aby dnes doma svobodne chodiť

mobly po nej, akoby po zelenom poli. Paholok zapichnul tiež chvojku čečinovú nad maštalné dvere, aby tam budúci štedrý večer o takto rok dočkala. Na zmrkávaní ale posnášajú si do vyriadenej izby črieslo, lemeš, motyku, rylo a druhé nástroje orby i obrábänia zeme, a pokladú jich pod zastretý stôl, aby tam nepohnuté odpočinuly do tretieho rána, bo niekde odnášajú ho odtial len v deň po novom roku. — Súčasne vyriadily a vymietly gazdinky a diovky chyžu; bo po západe slnka smeti viac vynášať a na druhé ráno pre „veľky deň“ ani vymetať nesmejú, ale izba v čistote zachovaná byť má. Niekde ale podľahu izby vistelú senom, aby o Vianociach po zelenom kráčali. — Stôl prikryjú najčistejším a najtenším obrusom, nad nímž vo svetáre železnom zo stropu visiacom alebo v novšom čase v olejovej lampe aj u najchudobnejšieho, kde ináč len na kozube svietiť zvykli, svetlo horí. Obrus tento nesnímu zo stola až do nového roku, tak tiež dnes vopred naň položený chlieb a soľ, čimže nepremeškajú ponúknuť po tieto dni každého príchodzieho do domu; a jestli neodkrojí si sám koľko toľko, odkroja mu domáci oval a často aj posolia. Ale za chlebom a soľou pokladie gazdina aj ostatné „dary Božie“ na stol: koláče, opekance s makom a s mädom (zuzáky, lokše, pupáky, bobaľky), hrach na zobky varený, jablká, mäd, oblátky hriato čiže s mädom prihrievané a okorenené pálené, víno hroznové a mädovec, kde len k dostaniu je; niekde tiež z každej domácej nevarenej strovy a úrody do čistých dosial neužívaných a neumývaných nádob po troške.

Kde u evanjelikov hneď z večera na služby Božie chodievajú, započínajú pri naloženom takto stole večeru hneď po príchode z chrámu do domu; inde dľa ľúbosti a okolnosti domácich, ale čím driev zasadnú, napred hospodár za stôl a kolo neho všetka čeliadka: nábožne zaspievajú, pomodlia sa, a začnú Ščedrú večeru zdravkaním a častovaním sa napojom i ujiedaním si koláčov. Najprvšie je tu hriato, ktorýmž nápojom pripije napred hospodár všetkým na dobré šťastie a na zdravie, potom hospodárka: ostatní pripíjajú najprv hospodárovi a hospodárke, konečne kto komu chce. Za tým donesie gazdina na stôl kyslú juchu čiže z kapusnej juchy s klobáskami a sušenými hubami (hríby, pencle, pencuráky, komprdy) varenú, zápražkou či zásmažkou prichutenú polievku. Po nej jedia sladké opekance, z nichž niekde hospodár každému členu čeľadi rozdáva po prvom kúsku. Potom požívajú ostatné jedlá, strovu a ovocinu, tak že každému z každého prijať a koľko toľko užiť i odložiť si nutno. Gazdina zvlášť rozdáva pri konci večerí čeliadke orechy, jablká a mädom natrené oblátky, ktoré v nových dosial neužívaných nádobách dala na stôl. A tu ona potiera mädom čelo devojnám (dievkam na vydaj), preto aby za nimi mládenci, — a detským či parobkom, aby za týmito zasa paničky lipIy ako včely za mädom. Inde hospodár delí a

rozkrajuje každému domácemu po jablku a komu tak pohodil rozkrojiť jablko, že všetky jadrá v ňom od noža nenarušené ostaly, tomu predzvestuje úplné zdravie na celý rok; komu jadro naškriablo lebo zakrojilo sa, tomu nemoc; komu ale jadrá rozkrojily sa cele, tomu vešti smrť. Podobne rozkrajuje mrváň (okrúhly pletenec, koláč ako perac), v ňomž zapečený je peniaz; komu dostane sa na zdar Bôh kúsok koláča s týmto peňazom, ten je dnes najšťastnejším v celom dome, a dobre vodiť sa mu bude do roka. Konečne jesú ešte domy, kde pri večeri alebo keď majú ísť spať, urobí hospodár každému kríž na čelo mädom alebo mädovou pálenkou na dobré zdravie a na dobrú noc. —

Dlužno pri tejto večeri každému jiesť a piť „do rozpuku" t. j. čím najhojnejšie; preto čeľaď služobná tento večer aj „obžerným večerom" volá, a núdzni vzdychajú: Kedyže tak bude ako na ščedrý večer?! — Z tejto večeri dostáva svôj údel aj statok: zvlášť česnok a jablká, ba i koláč a opekance nesie hospodár do jasiel (valova). Gazdina ale rozhádže sebe ponad hlavu a za chrbát po izbe na zobky uvarený hrach, aby za rána sliepky naň pustila do izby, by pozobajúc ho, celý rok dobre niesly. — Po večeri premenia sa príbytky čo nábožnejších kresťanov v chrám modlitieb a spevov, vítajúcich narodzenie Spasiteľovo. Ostatok večera strávä žábavkami a hrami a zvlášť vyhrávaním orechov (niekde v novšom čase aj na karty, predtým na drevká a na stavku n. pr. uhádni koľko orechov mám v ruke? a kto uhádnul, dostal jich), ktoré si mladá čeľaď odkladá k všemožným budúcim a nejmä fašangovým hostinkàm a podarunkom. Rychlo minie sa čas, až prichodí doba polnočná, kde u katolikov zvony zavznejú a nábožní kresťania i zvedavci hrnú sa do ovetlených chrámov — na u t i e r e ň. Na mnohých miestach aj u evanjelikov mládež i starež strávi tento večer na väžach, kde strieda sa hučanie všetkých zvonov s nábožným spevom ochotných k tomu hrdiel jejich až do polnoci.

Toto okolo kozubov a chrámov deje sa. Ale hneď s „výjdetím prvej hviezdy" započaly sa už vianoce aj na uliciach. — Prvý býva pastier, radosť a veselesť trúbením a plieskaním s bičom pred každým domom oznamujúci. Pod trúbením vchodi honelnik (bojtár) abo pastierka do domov a niekde nosí už teraz pod pazuchou šípy (pruty) na vyháňanie statku k budúcej jari určené, a postaviac sa z oči v oči s gazdinou rieka: „Pán Boh daj dobrý večer, dobrô ščastia! Na statočku rozmnoženia — a na dietkach potešenia — na poli úrod — na dvore príplod! Aby ste ešťe na mnohé roky mohli všetci spolu pri dobrom zdraví a a hojnom Božskom požehnaní tieto slávnosti vydrživat a zažívať!" Domáci zaďakujú; gazdina vyberie si jeden prut zpod pazuchy, pošibe ním deti, aby nemaly vredy, potom ho odkladá a zapamätá si od

ktorého pastiera ktorý vzala, aby tým od kraviara kravy, od valacha ovce a t. ď. vyháňala. Pastier dostane bialoš (beluš, béleš, biely koláč) a páleného, čo mu pred dom vynesú; pastierka prijíma múky, strovy a pár drobných (totiž peniažkov). — Za pastierom alebo i vopred chodí celý räd spevákov pod obloky a do pitvorov: žobráci, cigáni, mendici nechybujú nijak, ale primiešajú sa aj onakvejší a najmä mládež. Kto celý rok groša nevidel, ten ho iste dnes večer a na ráno dostane, a pečivom a jedivom zaopatriť sa môže najmieň na celý týždeň. Kto z týchto umie, spieva nábožné a najčastejšie piesne: „Pásli ovce valasi, — Čas radosti veselosti svetu nastal nyní“ neb: ‚Bůh večný nekonečný narodil se z panny.“ — „Narodil se Kristus Pán, veselme se:“

Cigáni zvlášť spevavo odriekajú:

„Doma ši doma
môj milý koma,
ža štolom šedíš,
na lokše hľädíš.
Na vašom štole
vykvitá ruža —
vašej panenke
peknýho muža,
koľko tanierov
toľko frajerov,
koľko ližičiek
toľko drnžičiek
Na vašom štole
šviňačia noha (šoudra, lítka) —
vášmu šynovi
bohatá žena.
Na vašom dvore
žlatá pašmička, *)
a v tej pašmičke
dva dukáty,
dva červené,
tryšto žlatých.
Na vašom dome
laštovička
šťebetuje,
predpoveduje:
Pán Boh daj dobrô ždravia, ščastlivé šviatky!
Nedajte nám štáti — budeme vám štrechu štryhatí.“

V Očovej a okolí chodia mládenci spievať pod obloky, kde devojne majú:

Zaspal bača náš,
ktorý držal stráž.
A my šecia my valasi
pod kolibku ľahli sme si.
Ber tú fujeru,
veď ty vieš kerú,
čo tvôj otec na nej hrávau,
keď žinčicu odvarávau.
Preberaj prstý,
Jéžiška ucti.
A ty Becký Tomáš,
čože mu ty dáš?
Tú jalovku tú bez roha,
zažeň mu hu ta dvora;
On je kráľ náš!

Druhí speváci majú na výber druhé a tieto mne známe:

a) Raduj sa, vesel sa Betlehemská chasa,
Pán Boh nám požehnau nového juhása,
čo nám bude ovce pásti aj kozíčky jalové;
dáme mu krpčence aj bačkory nové.

---

*) Pašmička, asi to, čo česky pouzdro; nemecky Behälter.

Potešíme jeho matku, kerá pri ňom sedí,
na svojho synáčka milosrdne hľädí.
Synáčok rozmilý trasie sa od zimy,
nemali podúšky, nemali periny.
Zaspievaj slávičok v zelenej brezine,
čô ti on zasľúbiu, veď ti to nezhynie.
Každý vtáčok pri jasličkách svoju nôtu spieva,
a sova z Rešova zďaleka sa díva;
každý vtáčok svoju nôtu pekne prespevuje,
a sova z Rešova pekne sa konduje (sekunduje?)
poďme my z múru muzikanti,
budeme Ježišku pekne hrati;
dostaneme diškreciju —
asnad nás valasi dakde zbijú.

b) Počúvajte nové chýry
u susedov nekúrili;
nazdali sa, že je leto,
ono zima, veľkô blato

c) Zvestujem vám radosť preveliku,
kerá sa tej noci stala všemu lidu,
anjeľ pastierom zvestoval,
sláva, sláva prespevoval:
že sa narodil Kristus pán oznamoval.
Jasná hviezda svojou jasnosťou oznámila,
že pannenka čistá Boha porodila:
jak ho ona porodila,
do jasličiek ho vložila:
„nynej nynej pacholiatko" mu spievala.

d) Počúvajte nové chýry —
prišli sme k vám do hostiny.
Opekance vám nechceme,
orechy hrízť nemôžeme,
pivo na prse neslúži:
hriata pálenka potúží.
Na stole vidíme vína pohár,
veď je to pre nás dobrý dar.
Ak nám máte krajciar bo dva dati,
nenahajte nás tu dlho státi.

e) V pustej horičke
ťry kostolčeky,
v tých kostolčekách
try oltáriky.
Pri jednom stojí
sám Pán Boh milý,
pri druhom stojí
Svätý Ján,
pri treťom stojí
panna Maria.
A z tej Marie
ruža vykvetá,
a z tej ružičky
vtáčik vylieta.
Nie je to vtáčik —
ale Syn Boží,
ktorý všech ľudí
po svete množí.
Kto tú piesničku
tryraz zaspieva,
ten s Pánom Bohom
v nebi prebýva.

Ak dlho pod oblokom čakajúc nič nedostávajú, ešte zavolajú spevavo: „Ak nám to nedáte, čo v komore máte: hrnce, mysy pobijeme i varešky polámeme; to zaiste znáte!"

Vianočný svatvečer prislucbá k najoživenejším dobám roku po domiech i uliciach mestečiek a dedín slovenských. Zajdite tak na príklad na čtvorhranný hrynok mesta Brezna, kde pod každým osvieteným oblokom hlavy nad hlavy napínajú takíto speváci a rečníci, kde potom na zvuk zvonov hrnú sa zo všetkých ulíc ľudia na utiereň, i budete mať poňatie o tejto trme vrme, o prerozličných veselých hlaholoch a sviatočnom dunení zvonov.

K doplneniu obrazu tohto večera privezmime ešte od mnohých dávnym obyčajom zachovávané povery a čary; ako znám:

a) U d i e v č e n i e c: — Povymetujúc všetky kúty v izbe, soberú smeti na metlu abo do zástery a vynesú na smetisko: stanúc si na ne, načúvajú brech psov: z ktorej strany psi zabrechali, v tú stranu vydá sa dievča. — Žiadostivá mať frajerov vezme potajomne netlčeného maku a okrutí ho do papiera. Pri štedrej večeri ukryje ho pod obrus. Po večeri vezme ukradomky mak ten zpod obrusa a vsype si ho do pazuchy. Ako dvanásta bije, beží prvá na útiereň, a zasa po ukončení služieb prvá ponáhľa sa z kostola, opás popustí: a koľko jej makov z pazuchy vypadlo, toľko bude mať frajerov. — Pri štedrej večeri odkladajú si z každého jedla po trošičke do orechovej škrupiny, pevno ju sviažu a položia si na noc pod hlavu: prisnije sa jim, koho dostanú za muža. — Vezmú jablko, do ktorého od Lucie až po dnes každý deň raz zahryzly, a idú dojiesť ho na priedomia: koho abo akého múžského pri tomto dojiedaní Luciového jablka ktorá vidí, ten lebo taký bude jej mužom; aspoň na to krsné meno volať budú jej budúceho manžela, ktoré tento videný má. *) — Kladú si aj zelinku „spáč“ na noc pod hlavu: aby prisnil sa jim budúci manžel. — Podobne idúci z utierne vezmú vody do úst, zarobia tou vodou kvášťek na ližici: ak zkysne, prisnije sa jim skorý pýtač za muža. — Ktorá pôstila sa dnes náležite, uchytí prvý opekanec z mýsy pri večeri alebo ten, ktorý si hospodár prvý do úst nesie, zanesie ho na uhol domu: ak ten opekanec do rána zkape odtial, vydá sa panna pod rokom. Alebo nah tento opekanec prvý zjie dievča na uhle domu: ak medzi jedením psi zaštekajú a z ktorej strany zaštekajú, v tú stranu vydá sa. — Po večeri chodia tiež načúvať popod obloky, alebo ak majú hosťov v dome, načúvajú reči týchto: jestli počuly viac raz dosviedavať: či „áno“ hovoriť,

*) Aby sme obzlášť inostranným dali znak toho, že u nás najmä dievčence, už či zo zvedavosti jich sa pridržajacej či zo zvyku panujúceho, rady zachovávajú svoje poverečné obyčaje až do dnes, podotýkam tu pravdivú udalosť z r. 1867. Panna stavu vzdelaného vyšla si toto jablko dohrýzať. Prišiel na to sluha domu Paľo; uhádnul vec a hneď veštil jej meno budúceho; mrzela sa. Ale čo stalo sa? Do budúcej jaseni vydala sa táto panna, obydelená v ten čas vo V. Sl. v stolici Zvolenskej, spolu ešte aj so staršou sestrou a obe za Paľov. Náhoda to bola; ale sluha chlúbil sa: že v štedry večer pravdu veštil. —

vydajú sa do takto roka; ak ale viac „nie“ či záporne počuly hovoriť, niet nádeje na vydaj. — Ktorá chce vidieť, ako jej ženich vyzerať bude, zahľadí sa v dohviezdny večer do studne: tam sa jej ženich pred oči postaví. — Chodia tiež klopať vareškami popod obloky; kde ohlása sa ktorej na to klopanie, tatam alebo aspoň blízko dakde v tú stranu vydá sa. — Jestli pri stedrej večeri večeria s nimi ten, za koho rady by sa vydaly, hľadia uchytiť mu prvý opekanec z vidličiek: ktorej to poščastí sa, iste vydá sa za neho. — Po večeri odkladajú si kosti zo sviňacej litky, a sidue sa dve lebo viac spolu hádžu tie kosti pred čučkov (psov): ktorej kosť čučko prvú uchytil, tá najdriev vydá sa. — Chodia klopať aj na studne: ktorej studňa ozve sa (ohlas dá), tá panna skoro vydá sa. Navracajúc sa ale od studni hľadia kľúčovou dierkou do izby: čo ktorej ukáže sa tu, to splní sa jej do roka: ak šuhaj, vydá sa; ak zazre nejaký nástroj, takého remesla bude jej ženich a podobne viac. Jednej, vraj, ukázala sa takto trubla umrlčia, a ešte v ten večer od ľaku dokonala.

b) U gazdín: V tento deň a predvečer vystriehajú sa už koláče piecť: ktorá by predsa piekla, príde, vraj, k nej veliký bujak a mumle ako hrom, a akby mu v strachu zabudla upiecť bochničku, rozdlávi ju na pagáč. — Ako si raz sadne gazdina za stôl, nah sedí a nehne sa do konca večere: aby jej kvoky, husy a kačky dobre na vajciach sedely, keď bude na jar podsýpať. — Hrach na zobky uvarený do všetkych čtyroch kútov izby hádžu: aby zo všetkych čtýr strán sveta neščastie odvátily od domu. — Husy dobre zatvárajú do chlievcov a tam jim dávajú žrať: aby nešly na leto do škody v poli. — Dbanku (zbelku, zbenku, mútovnicu) donášajú do izby, pri večeri z každého jedla kúsok do nej hodia a nahajú do rána tak: nebojia sa potom po celý rok, by kravám mlieko zkapalo.

c) U paholkov a hospodárov: Robia na maštali kríže česnakom: aby strygy dnes večer chodiace a lietajúce uškodiť nemohly. — Tiež tým cieľom dávajú mu kus česnaku v chlebe zješť. — Sluhovia veľký pozor dávajú, by zjedky (objedziny) nezkapaly dnes večer zpopred statku: bo by statok po celý rok zle žral. O polnoci ale všetky zjedky zpopred statku odpracú: nuž jim chutne žerie statok po celý rok. — Esťe za dňa idú do hory odťať haluz, na nejž zelený hostec alebo melja (omelo) vyrastené, to zákopávajú pod maštalný prah: strygy ten prah nikda neprekročia, a statok ostane bezpečný. — Hospodár od štedrého večera do nového roku vždy na jednom obruse jedáva a všetky omrvinky (odrobinky) z neho odkladá; v deň po novom roku vysype si jich na zasiatu roľu: bude mať pekné ozimné. — Kúsok surovej hovädziny položí na stôl a nacháva tam po čas večere; po večeri rozdelí ho na toľko kúskov, koľko kusov statku (voli, kone, kravy) na staji má,

a dá každému zjesť: nepadne na ten statok dúl. — Koniari vyberajú si najkrajšie dnes k večeri na stôl donesené jablko a idú ním kone hladiť a potierať: aby jim vždy pekné a hladké boli ako to jablko. — Valach idúc do staji, zamkne zámku nad ovciami: tým zamkne vľkovi ústa a nezje mu žiadnu do roka. — Do každej nádoby, položenej na stole so zrnom, dávajú po ližici jedla, alebo z každého zrna po troche uložia pod obrus, potom si ho dobre uschovajú: takto akoby posvätené zrno primiešajú na jar a na podzim k siaťu a tak chodia siať. — Stromy v zahradách okrucajú dnes večer povrieslami: aby hodne rodily.

d) U všetkých napospol: Komu v štedrý večer ukážu sa dve tône na stene: do roka umre. — Pred každého domáceho kladú hŕbku soli na stôl: čija v tento večer oští sa, ten do roka umre, a to ak hneď z počiatku večere, nuž skoro za tým, ak pozdejšie, nuž aj pozdejšie nah smrť na seba čaká. — Kúsok opekanca, oblátky a česnaku hneď zpočiatku večere rozmrv medzi prstý, nahaj na obruse a po sviatkach skryj si ho: dobré je to a bude ti na osoh. — Od Lucie do štedrého večera každý deň jedno polience a vždy z inakšieho dreva na stranu odlož, po utierni zakúr ním do pece a sám sadni si pokojne na stolec, do kolesa čiernym uhlíkom načiaraného, i dívaj sa do toho ohňa: uvidíš tam všetky strygy; ale ak pohneš sa z kolesa, roztrhajú ťa na márne franforce, že z teba neostane ani pamiatky. — Pred polnocou vyndi pod holé nebe a čítaj hviezdy: čím viac jich načítaš, tým viac rokov žiť budeš. Napospol v dohviezdny večer vedrno či jasno, značí zdravie a žitie pre ľudí i zver a úrodu na poli; naproti, tomu mlha a chmura vešti nemoce, mor, smrť, drahotu. Ale aj veľká tma zvestuje hojnú úrodu na stromách. — Ale dnes na pravú polnoc aj nebe otvára sa. Kto v túto pravú dobu ide umyť sa na járok, tomu napred len malé svetielko ako hviezdička ukáže sa na nebi, to vždy ďalej a nižej šíri sa, až otvorí sa brána, žeby celý vidiek do nej vnišiel: padni teraz na kolená a zažiadaj si, čo len chceš; dojdeš toho, čobys koľko pokladov žiadal. Ale, vraj, človek vtedy obyčajne rozum potratí. — V okamžení pravej polnoci premieňajú sa aj všetky tekúce vody vo víno: ktoby pohodil z neho napiť sa, neochorel by nikda a dožil by sto rokov. — Idúc naposled spat, polož si knihu pod hlavu; keď v noci prvýraz prebudíš sa, otvor ju a zaznač si; ráno čítaj a ako ti naznačené miesto ukáže a čo povie, tak vodiť sa ti bude do roka.

Božieho narodzenia (Kračún) d. 25 pros.

Kto prvý prebudí sa v dome, beží na studnicu po vodu a priduc s ňou do izby povie: „Pán Boh daj dobrý deň, prv vodu lež oheň!“ Potom vinšuje:

„Pán Boh vám daj hojné požehnania,
na statčeku rozmnoženia
a na dietkach potešenia,
na poli úrod,
pri dome príplod;
všetkym dobrô zdravia, ščastlivô dobrô ráno!“

Pri ostatných slovách vyleje vodu na umývalník (umývacú mysu); domáci myjú sa ňou za rädom a každý hodí do nej po peniažku; naposled i donosič umyje sa a dar soberie si.

Vtom sotva brieždi sa, už lazia polaznici z dom na dom, kľučky na dverach z rúk do rúk si podávajúc. Sú to zasa pastieri, mendíci, čeľaď a cigáni, niekde i mestskí hajdúsi (drábi); kde večer nepostačili, dojdú za rána alebo aj po druhýkrát navštevujú domy majetnejších. Ale aj rodina k rodine a známym vysiela polazníkov, nie z núdze ale z vďaky. Za veľké si pokladajú práve majetnejšie rodiny vysielať a prijímať polazníkov, keď takto pekne oblečený, mladušký päť do dvanásť ročný krsný, synovec, vnuk, ba i v ďalekej ešte budúcnosti nádejný zaťko príde do domu, majúc pri boku často väčšiu kapsu ako je sám, a pekne zarytmuje či vo veršach zavinšuje; začo dostáva koláče v podobe okruhlého peraca abo polokrúhlej makovej podkovy (kvaka), abo kačky, vtáčka upečené a zvlášte jablko, v ňomž dľa majetnosti a vôle dárca a primerane k hodnosti mladého polazníka krajciare, strieborné šestáky, desiatniky i dvaďsiatniky pozapichované sú. Dievčatá len zriedka chodia takto laziť, zdá sa to byť nastrojené výlučne len pre chlapcov; ale dnes polazníkov a na nový rok koledníkov len mladých radi majú a do izby pripúšťaju, domnievajúc sa, že mladí zdravie a život, starí chorobu a smrť do domu donášajú.

Rytmy alebo vinše polazníkov:

1. A ja malý žiačik
spievam ako vtáčik;
Pána Krista vítam,
koláča si pýtam.

2. Tam pri kostole
žiaci spievajú.
Pána vítajú.
I ja ho vítam.
peniažtek si pýtam.

3. V tŕni vrabce čvirikajú,
Pána svojho privítajú.
Sikorka vraví cin cin cin,
že sa narodil Boží Syn.
Straka vraví traka raka,
že premôhol pekelného draka.
Sova vraví uhu uhu,
sláva na výsoťach Bohu.
za tieto try verše
dajú nám try groše.
Pán Boh daj dobrý deň,
prú vodu lež oheň.

4. A ja žiačik malý,
každý ma pochváli,
že pekne rytmujem,
pekne deklamujem
od domu do domu,
priateľovi mojmu.
Viem, že mi tam dajú,
kde koláče majú,
Radšej by ja groš vzau,
keby mi priateľ dau;
kúpiu by si papieru,
to je pravda hej veru.

Keď mesto obídem,
potom domov prídem;
vysipem koledu,
zedia mi hu v sredu.

5. A ja malý neveličký
pýtam sebe do kapsičky
kus koláča, kus kabáča:
vypustím vám z kapsy vtáčä:
štruk bruk do tŕňa!

6. Pri Lupčianskej škole
hneď tam pri kostole,
pod tou veľkou lipou
ver by som si chlipou
trocha páleného
s mädom vareného.
Ak koláča máte,
len mi chytro dajte.
Zdravi ostávajte

7. Častitujem, častitujem,
do kapseľky odpratujem.
(keď už dajú)
Pán Boh zaplať
a viac nakladď.

8. Vinšujem hody,
aby ste nepili vody,
iba víno a marec;
aby sa vám urodiu dobrý jarec.

9. A ja malá panna
vítam Krista pána;
vítam si ho vítam,
koláča si pýtam;
koláča mi dajte,
zdraví ostávajte.

10. Leukuch-leukuch!
do tanistry masný kruch.

11. Tam von zima, tu dnu teplo,
či sa dačô neupeklo?

Lud náš nezná tak nazvané „Kristové stromky“ ako podarunky pre svoje deti: leda že jich vo vzdelanejších domoch vída a hýka na ne. Videl som ale v Hodruši u baníkov aj pekne pristrojené „Betlehemy“ t. j. na podstavku lebo poličke v kúte (v uhlu) svetlice ustrojené jasle, okolo nich lútky (báboľky, bábky) Marie, Josefa, Ježiška a takže figúrky volov, oviec a vtákov; celok vyozdobený machom a čečinou, i nakladené na tom dary, ktoré rozdávali domácim a príchodzím príbuzným polazníkom.

Výš opísané lazenie či polaznictvo trvá po uliciach a domiech u ľudu až do tretieho zvonenia k poctám Božím, k nimž hrnú sa húfy nábožného ľudu už vopred, a v chrámoch evanjelických spievajú aj hodinou pred započatými riadnymi službami. Ako aj ostatok dňa venovaný je len nábožnosti a tichosti i pri obede a hostine, ku ktorej niekedy i z druhej dediny rodina k rodine príde, donesúc sebou polaznícke dary pre maličkých.

Povery ale tohto rána a dňa sú. Ohňa dnes z domu nedajú, ba ani nikto by nešiel požičiavať ho: bo by ho považovali za čarodejníka lebo čarodejnicu a vyprali von z domu veslami, ožehmi a tieskmi. — Nesvedčí sa doniesť dreva na oheň do izby, ale predo dňom berú ho nečítané na drvotni a nasnášajú si dostatočnú pre oheň zásobu; hospodár hneď zrána počíta, koľko ho je kúskov; ak jich je do páru, nezomrie žiaden v tom dome do roka, nepár ale věští smrť komu tomu. — Komu dnes ráno kýchne sa: ten iste dožije do roka. —

Voliari opasujú sa povrieslom a tak idú statok chovať a napájať: **statok** jich, vraj, lepšie pozná a rád jich bude mať. — **Deti čím včašie vzbuď** laziť: budú ti po celý rok zavčasu vstávať. — **Ráno na lačné vajce** vypi: budeš silný a zdravý. — V chráme pozorujú na oltárne **sviece**: smutnoli horia, to zlý znak smrtedlnosti; vyhasneli niektorá: **umre** kňaz lebo jeho pomocník alebo učiteľ alebo niekto druhý z prednejších v cirkvi. — Príduc z kostola domov, potriasajú gazdine **dlhým** vrecom, v ňomž konopné a ľanové semä uschované majú: aby **dobrú** úrodu vydalo. — Ak chlapcovi kýchne sa prvému v dome za **včas** rána: bude mať telnica (krava) bujáčika; ak ale dievčaťu kýchne **sa** prv: bude mať telnica jalovičku.

Deň Mladiatok, 28 pros.

Tento deň zasvätený je pamiatke malých zomrelých dietok, — **dľa** udania J. Kučery z turčianskej Sklabiny. — V Očovej chodia **mládenci** brezovcami šibať dievky, aby po celý rok fiškké boly. V Gemerskej tiež šibajú sa mladí ľudia vospolok a volajú to „mládenky". **Dľa** Lad. Bartholomeidesa, opísavšieho zvyky gemerských Slovákov z počiatku tohto storočia, chodili v tento deň a v deň troch kráľov kňazia po uliciach a na krížne cesty; tu koho postretli, takto šibali čiže „mládenkovali," a to ešte i v minulom století.

Dávida, 30 pros.

K tomuto dni nadbä pripomenút obyčaj hľadenia do mesiaca a **ukázovanie** tam podoby kráľa Davida, hrajúceho na harfe. To zvlášť **starší** deťom ukazujú a bája ako po dnes milý Dávid pekne a roztomile v splňmesiaci vyhráva.

Sylvestra, 31 pros.

Zmrkne sa — a „ščedrý večer" zasa tu. Menší už jeho vyznam, menej i obrädov národných; ale stôl pristroja ako v dohviezdny večer. Opekance a hriato s mädom chýbäť nesmejú. Gazda i gazdina za vrch stola a všetka čeliadka, čo ináč pod pecou alebo na prípecku odbavuje jedenie, zasadá alebo postáva si okolo stola. Ešte len aj starému dedkovi, čo nikda z pece neschodí, nutno teraz za stôl; prečo mu potom spievajú:

Rok nový zasa k nám prišiel,
starý ňaňo z pece zišiel;
Martinko tomu neveril,
žeby to ňaňo urobil.

Položia zvlášť celý peceň chleba na stôl a nahajú nenačatý až do **rána**, aby potom po celý nový rok v dome chleba nezchyblo. —

Obyčaj zvonenia a spievania striedavého na väžach opakujú i dnes až do polnoci a tak pochovávajú starý i vítajú nový rok na daktorých miestach, najmä v Novohrade.

Nový Rok, d. 1. l'ädna.

Ktorí na deň Božieho narodzenia lazili, tí istí dnes ráno koledujú; ač výraz „koledník, koledovať niekde (Luptov) aj o vianočných polazníkoch užívajú.*) — Obvyklé rytmy koledníkov sú:

1. Vinšujem vám nový rok —
aby vám odpadol z pece bok,
a z kozuba polovička —
aby sa vám otelila kravička.....
abý sa vám oprasila svinčička.

2. Vinšujem vám moc konopí,
mecu repy,
záčinok púčkov,
plevienec detí!

3. Nah vás Pán Boh živí,
dokial budú slivy;
a keď budú čerešne,
trebárs vás čert vezme.

4. Pri peci stojím,
Boha sa bojím;
pes na mňa vrčí,
kapsa mi trčí:
dajte mi koláča,
nah sa mi roztláča.

5. Vinšujem smele
všetkym vesele:
sedliakom vrece
plné na plece,
pastierom kaše
a kravám paše,
sviniam žaludu,
že tučné budú.

6. Vinšujem vám všetky vinše;
prisám Bohu neviem inšie.

Ostatne koledu čí koledovanie udržuje ešte aj cirkev. Známo je, že u katolíkov a starovercov navštevujú o tejto dobe farári príbytky všetkych svojich farníkov, značiac dvere znamením sv. Kríža a písmenami C. M. B. U evanjelikov udržiava sa miesty koleda v tom spôsobe, že farár a učiteľ v matke doma, v podružniciach ale v škole lebo u kostolníka zasadnúc, prijímajú tam od cirkevníkov donášané klobásky, strovu, bryndzu, mak, aj peňažité dárky (Novohrad).

V Novohrade, Gemeri, Spiši, aj inde (ač nie všade) po Slovensku je deň prepušťania zo služby. Sluhovia a služky prijímajú svôj výplatok a obyčajne len popoledni odberajú sa od starých pánov a gazdov k novým; ale neidú hneď, lež strávä doma u rodiny deň lebo dva, trebárs závdavok do 1 zl. i viac vynášajúci vopred prijali. Chcejú, vraj, aj oni aspoň raz do roka mať svobodu. Gazdom i pánom nutno býva zaobísť sa bez nich a obslúžiť sa samým; ač dľa okolností prichodia aj príbuzní sluhov obslúžiť nového hospodára po čas tejto novoročnej svobody službu premieňajúcich dočasných týchto voľníkov.

*) Zdá sa, že i slovo „koleda je nič jinšie, leda kolenáda, čili lazenie po kolenách. Pozn. Red.

Kde služby, tam premieňajú o tomto čase aj úrady richtárov, rečnikov, boženíkov a prísažných po dedinách a mestečkách slovenských; čoho obyčaje a zvyky opíšeme v oddelení druhom pri živote občanskom.

Povery. — Komu kýchne sa ráno na lačné: jiste dožije do roka. — Sviece oltárne a jich horenie pri poctách Božích pozoruje a vykladá si ľud všetkým činom tak ako na deň Bož. narodzenia. — Deň vedrný čiže jasný tiež ten výklad má čo dohviezdny večer a noc vianočná — a najmä, že akby slnce ani raz neprebliskło ces mlhu lebo chmáry, to by na všetko na svete veľmo zle bolo a mor znamenalo; lež čo len ako máčik a za okamih prebliskne, už je dobre. — Čo robíš alebo čo prihodí sa ti dnes od rána do večera: to robievať budeš, tak vodiť sa ti bude po celý rok. — Koledné, na dvere maštale naznačené try krížiky a písmeny chráňa statok od porobeniny a počarenia strýg.

O celej tejto vianočnej dobe pripomenúť dlužno, že kde dvaja traja z ľudu sídu sa, tam už spominajú povetrnosť; čo v jiné doby roku nedeje sa tak často ani s toľkým očakávaním a hádaním budúcnosti ako teraz. Tu nesmie nepripomenutým ostať, že jaký prvý vianočný deň, taký bude na povetrnosť prvý mesiac nastávajúceho roku, a tak poriadkom nasledújúcich jedenásť dní až do Troch Kráľov že predzvestuje povetrnosť nasledujúcich jedenásť mesiacov. Porekadlá: Na Vianoce blato, na Veľkú noc sňah. — Vlk zimu nezje. — Ide slnce do hora, ide zima do dvora. — Na Nový rok o kuraci krok, na Try Krále už o skok dále (totiž deň pomkne sa, zdlží sa) — tieto teraz počuť z každých úst. — Týchto 14 dní ľud tak rečeno presväti, t. j. koná len najnutnejšie domáce a niektoré tiché ručné remeselné práce. Niekde po celé vianočné osmodennie ani nepradú; vianočne slávnosti tri dni po sebe zachovávajú; napospol minie sa čas pri všetkej pošmúrnosti chvile a dlhosti tmavých nocí strojbou i zachovávaním národných obyčajov tak tiež jednačkami do služby a prepúšťankami z nej, pritom ešte i hrami a zábavkami ani nevedieť ako. Za jak veľké má ľud toto domáce svätenie vianočných hodov, vysvitá z porekadla, že „na ščedrý večer a na vianoce každý statočný človek doma sedí,“ a „že vtedy bude súdny deň, keď v Gemeri všetci Katkovci, v Nitre všetci Brezováci, v, Turci všetci šefraníci, v Orave plátenici, vo Zvolene čipkári a t. ď. doma budú.“ Takto ľud posmeškom prenasleduje tých, ktorí ešte aj o vianociach obchody po svete vodia a nemôžu lebo nechcú zažiť a zasvätiť najvýznamnejšie celého roku slávnosti v tichej domácnosti.

Doba Fašangová, od 6 ľadna najobčyajnejšie do konca února.

Tri Krále, d. 6 ľadna.

Pamätám sa ešte, ako nám za detinstva varily makové slíže či rezance dlhé. Stará služka po čas hotovenia jedla sohnala nás i susedné ešte deti v hŕbku a tak vypravila na klzačku. To všetko, vraj, aby konope a ľany boly dlhé; čím dlhšie slíže a čím dlhšie aj klzačky po ľade, tým dlhšie urodia sa na leto i ľany aj konope. Starí mladí, kto jak môže na korčuliach i bez nich, na príručných sánkach z vršku na dol i so záprahom na vlačkách všetko chodí sa dnes klzať a sánkuvať; kto viac nevládze, aspoň krokom kročí na ľad.

Týmto dňom alebo najbližšou nedeľou započínajú aj fašangy po domiech. Deje sa to pristrojením si domácich hostiniek a zábav popoludní a večer. Rodina rodinu, známi známych povolávajú k nim odo dnes počnúc až do konca fašangov, v ktorý deň komu príhodno. Jak dnes tak i vždy hlavné jedivo sú tu šišky, pampuchy, pampúšky, buchty, harovce, krapne a jako ho ešte i rozmanitejšie po rozličných stranách Slovenska volajú. Sú to známe, na masti vyprážané, kuľaté kúsky kysnutého cesta, ako bochnička; do nichž najčastejšie malinový ale aj druhý lekvár (povydla, č.) opekajú. Chvála gazdinky, ktorá dobrých šišák na začiatok i ukončenie fašangov umie napiecť, široko roznáša sa. Posielajú si jich dar za dar i po domiech; predávané bývajú o tomto čase aj verejne na trhu a po hostinciach.

Obrácenie sv. Pavla, d. 25 ľadna.

Počítajú dnes pol zimy skutočnej. Hospodári obzerajú pilne záčinky, stodoly, humná, staje, šopy, či už veľa krmu pre dobytok ubudlo; za pravidlo majúc, že do budúcej pastvy ešte toľko ho potrebujú, koľko strovili dosial so statkom. Aj medveď—dľa bájenia ľudu — obracia sa dnes v svojich horných dierach na druhý bok, aby druhú polovicu zimy už na druhom boku preležal a labu lízal.

Hromnice, d. 2 února.

Zasa rezance ako na Tri krále, lenže už dnes neposípaly jich gazdinky makom lebo bryndzou ako vtedy, ale pripravily mäkkú praženicu z vajiec, ktorú „figou“ prezvaly a ktorá zastupovala miesto maku lebo bryndze na ních. Kde rezance nerezaly, tam súkaly strúžky z kúska vymieseného cesta pod dlaňama a to čím na dlhšie, že jeden kus na vidličky pokrutený dosť, naraz do úst chlapovi. Stará služka neposielala

nás dnes klzať sa, lež zatrímala nás doma na izbe a, pokým strúžky súkaľa a voda na ne v hrnci vriac brblotala, pripravila nás do skákania čím najvyššieho, pri čom spievala nám tieto piesničky, gemerským podrečím:

1. Vtody chlapci podskakujú,
koj halúšky v hrnku čujú;
ešče lepši koj rezance,
tak sä mecú ako škorce.

2. Poza bušky poza pňä —
neboj sä ty džiavšä mňä.
Ak he sä ťä mám báti,
nemáš ešče ni gatí.

3. Poza bušky poza peň —
honiu si ju celý deň;
dohoniu ju pri bušku,
zau jej prsteň, obrúšku.

4. Štýry kozy, pätý cap —
chto vyskoší to je chlap.
Jä som taký zurvalec,
šua vyskoším na palec.

5. A tam dole v tej doline sejú mak,
také hlavy — ako kravy; to je tak!
A tam hore v tej doline sejú hrach,
také struky — ako ruky; to je strach!
A tam dole v tej doline sejú bôb,
také struky — ako ruky; hopa hop!

Toto všetko, aby, vraj, ľany a konope do vysoka nariastly.

Hospodári i veľmi pozorujú povetrnosť z oblaky: ak na Hromnice levno, bude ešte len zatým tuhá zima; ak ale Hromničná Mara mrazovitá, bude skorá a teplá jar.

Blažeja, d. 3. února.

Radovánky žiakov. Vezmú si zástavu a trebársby len červený lebo pestrobarevný ručník na žrďku uviazali; sošikujú sa do rädov a chodia z dom na dom s ražňom pánu učiteľovi slaninu vyberať. Príduci do domu a pokloniac sa, plukovodca postrčia v pred, a tento rečňuje:

Na deň svätého Blažeje
vždy ten obyčaj sa deje,
že po domách školskí žiaci
chodia jakožto vojáci;
pozrú do každého dvora,
či je v ňom žiak — a komora.
Všetci sme školskí husári,
môžte nás poznať po tvári;
to svedčia i naše sáry, *)
že sme my nie bagančiari.
Šable nepotrebujeme,
bo s knižkami bojujeme.
A tak jakožto husárom
dajte nám slaniny razom,
šoudry, klobásy, údlinu,
podrebria a bravčovinu.
Jestliže nám nechcete dať,
pôjdeme si aj odrezať.

Príjmuc dar a odchodiac povedia:

Zdraví ostávajte milí hospodári!
nah sa v dome vašom všetko dobre darí.

---

*) Pri tomto i veľmi komične udrú sa všetci po sárach čížem dlaňma.

Ostatné fašangy, v dňoch neurčitých.

Kedy dľa kalendára pripadajú, vtedy aj vydržiavané bývajú, raz skoršie druhýraz neskoršie; len neradi fašangujú v južných stranách Slovenska o Mateje, ale pristroja dvoje tance vždy pred Matejom, trebars ostatné dni fašangové pozdejšie by pripadly. Príčina toho jediná, že na Maťeja stroja sa už k jarnej orbe, k nejž pri konci února a v prvých dňoch brezna začasto najpríhodnejšie chvile majú.

No my opíšme si fašangy tak, jako na vlastné kalendárske dni pripadajú. — Vzdor cirkevným zákazom vídam v Gemerskej župe objednaných hudcov prichodiť do dedín ešte v piatok pred mäsopôstnou nedeľou. Kdeby hudcov nedostali, tam naduje gajdoš dudy; najčastejšie ale zavzneje a zavznieva teraz dedinou i brúkanie starej barbory (bassa) i huk a piskor gajdeniec. Fašangy otvoria v piatok večer tancom, v ktorom pokračujú aj v sobotu aspoň do deviatej i desiatej večer. Teraz voľno starším i mladším spolu pomiešať sa do tanca; v potomné dni nemiešajú sa starší do toho, ale mladí určia si jisté hodiny alebo oddiely, kedy ženáči a ženáčky mladé, kedy zasa len parobci a dievčence, a kedy aj obojací spolu tancovať majú. Na mäsopôst ráno prihrnie sa práve mladá chasa čím húfnejšie do kostola; ale popoledni sotva odstanú nešporné služby v chráme, už v hostinci, v krčme alebo jinom priestrannom k zábavam prenajatom dome ozve sa hudba k tancu.

1. Ztínanie kohúta. — Deje sa inde aj v jaseni na Havla (vidz Zpievanky J. R. D. II. str. 70) alebo pri svatbách (okolo Skalice); v Lubtove ale dialo sa a niekde snad dosial deje „vo fašangy,“ kde proti chytenému kohútovi súd držia jako proti svojemu stavu previnivšiemu sa a na svoju hodnosť zapomenuvšiemu kantorovi cirkevnej obce. Prv lež by ho ztínali či hlavu mu srážali a tak gazdinám fašangovú hostinu strojacim do kuchine oddali, čitajú si o ňom žartovné, Adolfom Ghillanyim z Brnic sdelené, mňou však zkrátené, verše čiže instanciu pred súd znejúcu:

Vľúdni páni rektorovia
a vznešení nám sudcovia!
Od vás pomoci žiadame,
bo velikú pletku máme.
Veď ste vy učené hlavy,
a máte v nich rozum zdravý,
tak že i bez Seniora
môžte vysúdiť kantora,
s ktorým obec nás poslala,
do moci vâm ho oddala.

Meno nah si oznámi sám
nehodno spomenúť ho nám;
povieme len jeho skutky,
ktorými nám robí zmutky.

On síce chorus miluje,
často na ňom prespevuje
Lakte rozpne, hrdlo vztýči,
ústa jak vráta, keď kričí
dlhý finál tuhým hlasom,
až mu očí slzia časom.
Ale hlas kriklavý veru,
v prestávkach nedrží mieru,
často po speve prežúva,
iných kommótue počúva.

A čo horšie, tam na chôre
drichmúc dočká biele zore;
a najhoršie, pri pohlaví
druhom tam celú noc strávi.

Na svojom sa nepoživí,
najmilšie mu cudzie nivy.
I to bez práce cantatum
chodí všade ad captatum;
kŕdle detí sebou vláči,
ktoréby mal vodiť k práci.
Onehdy — mena ni sviatku
nebolo len vari piatku —
vkradnul sa tíško zo dvora
v izbu pána inspektora
bez oznamu, velké kriky
s piatimi začal mendíky.
Pán inšpektor v písmach sedel,
čo mu za chrbtom, nevedel;
až na to hrozné divadlo,
pero mu z ruky vypadlo.
„Čože to za kantácia?
Čo to za mendikácia?
Veď už královským rozkazom
všetké maly prestať razom!“
Tak hlas pána inšpektora.
Lež to nemýli kantora;
len spieva, var svet ohluší.
Pán, by neprišiel o uši,
trsťänicou hosťa vita;
ten, kde dvere, sa nepýta;
lež na stolík rýchlo skočí,
nohy v kalamári zmočí,
vyvráti na písmo kľaky
a porobí haky baky.
Trsťänica preč ho honí,
on kasňu s pohármi zroní,
kasňa vybúši z peci bok!
Kantor má zas hotový skok,
nie do dverí, do okna hen, —
sklá zhrčaly; — a vtáčik ten
skočil síce do zahrady,
lež tam boly teplé hrady
a že mal náhlivé skoký
i tam vytrepal obloky.

A to len jedna nehoda;
tisícraz tak za ním škoda,
a osohu ani prášku
Vo dne túla s' bárs po dášku
a skôr lež na zem padne mrak,
tuhý sen zamkne jeho zrak;
a to zdriemne po stojačky,
bez modlitby, prežehnačky;
akžeby prišiel k dačomu?
No a keď aj vynde z domu
a niečo predsa vydudle,
staví sa mu všetko v hrdle.
Ženatý je — ale čože?
Žene robiť nepomôže;
detí kŕdeľ žena chová
a keď svačina hotová,
lepšie kúsky vyberie on,
i z hrdla jim vydriape von.
Na vlastné ženiné oči
s druhými sa pári, točí.

A počujte tú príhodu!
Na velikú ujmu, škodu
krásnych sliepok čtyry páry
zvábil za sebou preč z fary,
kuchárka mu v ceste stála,
zdriapanú tvár za to mala.

Nedavno kostolníkovi.
viezli sme výplat snopový,
hneď za vozom klasy sekal,
ni pred bičom neutekal.
Potom si zverboval brata;
a jakosi popod vráta
vliezli do vrstvi pomaly —
i frajerky si svolali;
všetci mlátiť započali
a hneď zrno do vriec brali.
Na tom jim nebolo dosti,
tam skákali od radosti,
dodlávili vrstvu celú.
Kostolník len tvár kyselú
smraštil; bo by ešte štipec
sám utržil, keď na škripec
u inšpektora, farára
nemohli dostať kazára.

Na návštevu od susedov
dostal ktoréhos' z kollegov,
ktorý celkom ticho vkročil.
Hneď tí mu krve natočil,
nakmásal vlasov kúdele,
na vlastňom smetisku smele
vynadával do oplanov,
do kädeakých šklbanov;
len z púheho podozrenia,
že snaď chce mu ľúbiť žieňa.
Tým ublížil vašmu stavu,
jakby sudcom prebil hlavu.

Na posmech sa ešte nosí:
v lete, v zime chodí bosí,
k tomu — len čujte! — ostrohy
vylepil na holé nohy.

Hnáty nahé, stehná kremä
v nohavkách čím zapäť nemá.
A či to, prosím, v poriadku? —
s odpušťením — má na zad . .
pero hrdé a trasavé
a hrebeň holý na hlave!
Kabát rozmanitej farby;
lež tým svet neklamal bárby,
bo mu nezakrýva špatu
a niet ani rukáva tu,
len stužky z lakťov kostnatých
má po bokoch kostrbatých.
A jakoby mal ísť kázať,
smel si ti ešte podviazať
nové tabličky pod bradu,
lež červené — na parádu!

Bo iste on náboženstva —
krem z Izlamu mnohoženstva —
pri sebe nemá za máčik.
Nuž či nezaslúžil háčik?
Či my nemáme inštovať
a slušne sa vám žalovať?
Nože, spravedlive súďte
a po pravde nás odbuďte.
A ak pri vás pravdy nieto,
na vyšší súd my dáme to;
ak tam niet pravdy a spravy,
doma si jú obec spraví.
A to druhým ku príkladu
nielen že prišiel pod kladu,
hlavu stratí kantor velký;
smaženého sjeme celky.

2. Chodenie s ražňom. — Za rána sídu sa parobci v tanečnom dome a, čo väčší figliari čiže žartovnici, prestroja sa tuším za medveďov, keď hrachovinou a slamennymi povrieslami všelijak poobkrúcajú sa. Prestrojenci hnú sa napred, za nimi jeden s ražňom, druhý s cedidlom (kapsou), tretí s košom, a ostatní komu jak sa ľúbi; húdba u prosried alebo za nimi. Takto chodia od kraja do kraja po dedine z dom do domu a „veliká hanba“ by bola, akby najmä taký dom vynahali, kde dievčä tanečnicu majú. Do domu vstupujú spievajúci:

Tu koňa zabili, tu rebrá majú;
tamto nám nedali, tuto nám dajú.

Vnídue do izby i s hudbou vykrúťa najprv domácu gazdinu a dcéru, potom všetky do tanca súce. Gazdina nahotuvala si vopred, čo jim má dať: na ražeň zastokne rezeň slaniny lebo údeniny, do koša dá orechov, jabĺk; bryndze a j., do cedidla vajcia a múky. Príjmuc dary, poďakujú sa: „Pán Boh zaplať a viac naklaď“ alebo „Nah vám pán Boh na rok na piaď hrubú slaninu požehná“ — a idú o dom ďalej.

Vo zvolenskej berie pritom každy detský (parobok) palicu sebou. Paličiari prijduc do domu stanú si na izbu v kolo, pokladú palice jeden druhému na plecia, že medzi chlapom a chlapom voľný priestor a priechod ostane. Začiatočník hne sa tanečným krokom a prevlieka sa popod palice, raz von raz dnu kola, až stane zasa na svoje miesto; za ním ide hneď druhý, tak tretí, čtvrťý až do pokoného, jeden druhého pritom za ruky držiac akoby nepretržенú reťaz popod tie brány prevliekali. Poťom všelijak na kríž tieto palice kladúc a nimi zvŕtajúc tancujú sami popod ne; konečne vykrúťa sa s domácimi ženskými.

Inde zasa do povale zapichnú ten ražeň, postávajú si všetci kolo neho, nakoľko len možno ražňa sa držiac abo ruky do hora vystierajúc. Tu vyskakujú do vysoka, aby gazdinkám urodily sa tak vysoké ľany a konope. Temer všade i zarečnia.

Jeden, spevavo:

Fašangy, turíce, veľka noc príde,
kto nemá kožucha, zima mu bude;
ja nemám, ja nemám, len sa tak trasiem;
dajte mi slaniny azda sa spasiem.

Všetci, rýchlejším taktom a točiac sa i poskakujúc:

A tam hore na komore
sedí kocúr na slanine,
iďte si ho zohnať
a mne rezeň rezať;
ak sa máte porezať,
idem si sám odrezať.
— ešte — ešte — ako kliešte,
— ere — ere — ako dvere,
— on — on — ako dom,

Posledníe try riadky opakujú, kým jim len nedajú; potom zakončia:

Poďme chlapci von!

Nasbierané dary oddajú k tomu vyvoleným kuchárkam, ktoré jim v tanečnom dome večeru stroja; pokým spolusidená chasa obojeho pohlavia zasa spolu tancuje. K večeri majú vyberané jedlá: halušky, údeninu, orechy, jablká. Hostia sa včetci spolu: tanečnice, kuchárky, hudci. A nechybújú ani nápoje, na ktoré parobci naskladali peniaze. Po večeri znovu tanec, kým jich nenadíde pôstny zákaz alebo zunuvanie a telo, neznajúce miery v natriasaní sa už od toľkých časov, požiada predsa naposled daň nutného spočinku.

Svitne popolná čiže škaredá a či krivá streda, o ktorej zneje to porekadlo: „na stredu budú krivých ľudí páliť,“ jehož slová ľud náš nepremeškáva privolať kedykoľvek a kdekoľvek stretne človeka šanujúceho sa, že pre tú lebo tú príčinu, ranu, úder alebo z unavenia rovno, rezko chodiť nevládze. Ani v tento deň niet všade pokoja; ešte dovršujú fašangy. Menovite v Malohonte a na okolitych vrškoch v obyčaji je dnes:

3. Chodenie s klátom. — Mládenci vyvolia zpomedzi seba jednoho prípovedníka, čo jich do domov pripovedá; druhého pohoniča, čo za nimi bičom plieska. Ostatní pripravia na reťaze dva i try centové klátisko bukové lebo cerové a majúc na šijach liatovce či spiežové zvonce ťahajú klát za reťazou po dedine. Dovlečúc ho na prosried izby do každého domu, tancujú kolo neho pri štrngote reťazí a cenganí spiežovcov i zaspievajú:

Od rybníčka do rybníčka —
nedali nám postruhníčka;
iba za ližíčku masla,
žeby sa jim krava spásla.

Dástovajú masla a vajiec; dievky podonášajú k tomu múky a vypekajú či pražia v dajednom dome hárovce (pampúšky). Hostia sa; ale dnes už netancujú, aspoň pri hudbe nie. — I pri tomto chodení s klátom nechýbäjú prestrojenci to do bielych hábov, to do kožuchov obrátených von vlnou a do povriesel zababušení. Háveď deti a divákov sprevádza jich po uliciach; pričom žarty a smiechy.

Hostiny fašangové bývajú na mnohých miestach aj ukončením priadok, o jichž začiatku vidz na jaseň deň Uršule. V krivú stredu žiadna ženská nepradie — ani za svet! Čo ešťe priasť majú, to potom dopradujú každá doma alebo najďalej do susedov večierkom s kúdeľou zabehujúc; ba nektoré hanbia sa i povedať, že ešte všetko nepopriadly, a len vyzvárané pred oblokmi zo žrdi visiace pradená alebo už aj navité krosná v izbe sú jejích chlúbou. — V Túrci ale osobite ukončujú o tejto dobe priadky, a síce chodia:

4. Dievky po pýtaní. — Tu oblečie sa každá inak n. pr. za chlapa, za starú babu, za žida a podobne. Try ale prestroja sa za cigáňa a cigánky. Tieto pýtajú a berú všetko, čo jim kde dajú: múky, soli, strovy, zbožia. Čiastku zbožia zomeľú a zpečú na chlieb, čiastku vypáľa na pálenč. Mládenci složia peniaze a za ne najmú hudcov. Na to spolu hostia sa a tancujú od večera až do rána.

Doba predjarná od Mateja do Jura.

Mateja, d. 24 února.

Mateja považujú za mocnára zimy, lebo hovoria: „Matej ľády láme, a, ak jich nenajde, teda jich narobí.“ Keď dnes škovránok na koľaji pije, pokladajú to hospodári za dobrý znak a jich deti ho vítaju:

Hotuj biče
pohoniče;
sej sedliačik, sej!

Ori ori sedliačik;
ak nebudeš orati,
buďeš na rok žobrati!

Rovne zaka zlý zn pokladajú pre nastávajúcu orbu, akby dnes mrzlo a na Hromničnú Maru voda na kolajach bola stála. Dnes teda ak ozve sa onen vítavý hlas škrovánka, i vyťahujú pluhy, lemeše a čriesla zo zákutia, čo s jakýmisi obradmi diať sa má, na ktoré budúcich

sberateľov upozorňujeme, keďže nedobyli sme jich ešte zo zákutia tajemstvennosti.

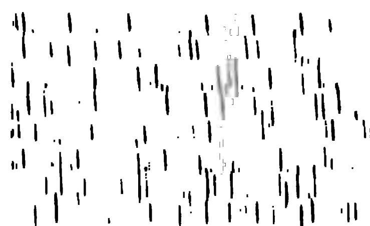
Miesto toho opíšeme začiatky jarnej orby, tak akoby sme prave ten najprajnejší pre ňu rok mali, kde po južnom Slovensku v ostatných dňach února alebo v prvých dňoch brezna počína sa a len pri nepravidelnej povetrnosti opozdí sa. Kto na jar prvýraz orať ide, načrie do hrotka dreveniebo vody na brode potoka, namočí do nej na noc nevarené vajce a na ráno hladí tým vajcom po chrbáte do pluhu zapriahnuté kone lebo voly, nehovoriac pritom ani slova. Vodu tú vylieva pred statok, kade má kročiť a preisť s pluhom; vajce ale darúva žobrákovi. Príduc na roľu, prvou lemešom vyoranou zemou trie volom šije, aby nerozpadaly sa jim od jarma. Toho dňa nič z domu nedávajú ani nepožičiavajú ani len ohňa. Orať ale nikto nezačína v pondelkový deň, bo by siaťa a hospodárstvo zle darilo sa; radšej len v utorkový deň i napospol niečo začínajú. Kto oráča prvýraz orať vidí, potriasa na sebe šatami, aby vraj z nich všetky blchy presťahovaly sa do oráča. Oráča, navracujúceho sa z prvého orania do domu, ženy a dievky oblievajú vodou, aby dažď pres leto nechybel.

Súčasne s orbou počína sa a vo zvyku je veľkom navrtávanie omlaďujúcich a miadzgu (ščavu) svoju do hora ženúcich briez, aby do podloženej nádoby cievou do dierky vpravenou vytiekla a dobrú „brezovku" poskytla. Robievajú to najviac mládenci a ponúkajú ňou svoje milenky.

Gregora, d. 12 brezna.

Či viac či menej okopnelo, sejú na tento deň naše gazdinky kapusné semä na priesadu, akoby v druhý deň siato naskrze vydariť sa nemohlo. Často kladením ohňa na hriadkach rozpúšťajú sňah, zahrievajú a vysúšajú zmrzlú zem, len aby ju pripravily k tejto sejbe. Sejúc, držia v ústach ihlu a neprehovoria, čoby sa jim kto prihováral: aby bola priesada pekná. — Žiačkovia ale chodia vyberať pre pána učiteľa slepačie vajcia; lenže ako na Blažeja tak ani teraz nezavrhujú pri tom slaninu a údlinu, ako nasledujúca jejich rytma nasvedčuje:

Vedľa obyčaja na deň na Gregora
vyslaní sme žiaci od pána Rektora
pohľadieť do vášho domu a do dvora,
že či sa v ňom žiaci — a plná komora:
by ste vašich žiakov, žiačky odmenili,
na ražeň slaniny kúšťik udelili,
Na Blažeja veľmi málo sme dostali,
sotva sme halušky čím omastiť mali.
A tak sa úfame, že nám nahradíte
tú stratu, keď žiakov svojich odmeníte.

Mamuriena dievka,
kde si prebývala?
Na vyšnom konci
za Hrnčiarovci.
Čo ti tam dávali?
Sukňu mi krájali.

Za dedinou ju roztrhajú, a každá hľadí uchytiť si z nej slamy, ktorú doma pod hus kladie, aby vydarily sa húsätá. Zatým pristrojí sa jedna pekne za nevestu, tamtie za družice, a tak idú po domoch pýtajúc i spievajúc:

Dajte nám vajiec — plný havanec; (vahanec);
dajte nám múky — za try klobúky;
dajte nám maku — ako tabáku;
dajte nám soli — za čtyry rehy;
dajte nám slaniny, — aby sa vám bravy vykrmili;
dajte nám masla, — aby sa vám krava spásla,
dajte nám bryndze; — pôjdeme inde.

Vo Sv. Jane aj chlapci vynášajú, ale ráno, mužskú podobizeň pri speve: „Nesieme Dedka — Z vyšnieho konca.“ Potom tak tiež pýtajú a z podarovaného stroja si hostinku.

Na Kerestúre pri Pešti spievajú pri vynášaní:

Tavo (von) Kyseľ tavo na peštiansko právo,
tavo kyselina, nuká (dnu) šoudrovina.
Opojíme opojíme richtárovho syna;
ak nebude piti, budeme ho biti,
kyjom kyjom kyjovati,
Za vlasy kvákati.

V Sirku v gemerskej volajú to „Hejhanou“ a spievajú:

Hej Hano hej, kde ťä ponesiamo?
Taló (ta dolu) na Držkóce, (Držkovce, prvá maďarská dedina pozdol vody)
Kä (kde) prašivia óce (ovce) — Hej Hano hej!
Jano z fary
doma sedží,
kyseľ cedží.
Složmo sä po povesme,
kúpmo mu ženu v meste. — Hej Hano hej!
Zuzka z fary
doma sedží,
kyseľ cedží.
Složmo sä po povesme
kúpmo jé (jej) mužä v meste. — Hej Hano hej!

Pamätám sa, že i tu malí chlapci behali sme s krikom za sborom dievčat. Vábilo nás i to, že každá dievka niesla v záhreni okrúhly na tento deň schvalne upečený postruhoň. Po utopení Hejhany vyšly dievka na jeden vršek a púšťaly odtial dolu stráňou kotúlajúce sa postruhne. My chytali sme tieto koláče; ale dievky mocnejšie odobraly

My vďačne bereme i nielen slaninu
ale i podrebria, údlu šoldrovinu:
ba ano do nášho malého košíčka
udeľte nám zo dve lebo try vajíčka,
S tým si, verte, naskrz nič nezúbožíte,
ale žiakov, žiačky pekne odmeníte;
vyzískate si tiež u Boha odplaty
a jednúc v nebesiach budete plesati.

Josefa, d. 19. brezna.

Považujú už napospol i v severnejšom Slovensku za počiatok jara; preto je zvyk jaké také znamy jara do domu doniesť a čoby len na búžiky (kvety) z rakýt a na riasu z liesok starší vypravili svoje deti do chrasti a do hája alebo na podbelový kvet do jarkov.

Dnes — vraj, — ale ešte pred východom slnka, zarež mladého, najlepšieho čierneho capka, krvou jeho pokrop zem v izbe, v komore a inde po dome: nebudeš mať blchy, červač a hmiz po celé leto.

Zvestovanie P. Marii, d. 25 brezna.

Čoby aj odporná povetrnosť pripadla, vyvábi predsa „Štepná Mara" našich sedliakov do sadov k presádzaniu pníkov a stromkov, k rezaniu prútkov i k štepeniu *). Najlepšie ujíma sa to všetko — dľa jich mienky — dnes, a potom aj najlepšie pučí a rodí. A veru často nedbajú na zákaz cirkevný, lež vychodia k týmto prácam aj z rána; nadovšetko po poludní, ak je pekne. —. Aj pekný čas dnes znamená jim dobrý rok. Aj kde ešte včely neliecu, vypustia jich dnes, trebárs v sichravici, akú v hornejších stranách často vídať. A to, vraj, gágor z vlka priprav si na letáč: budú vždy rýchlo lietať; a omaž okolo letáča medvedím sadlom: budú včely tvoje od druhých mocnejšie.

Smrtná či 5. nedela v poste.

Sotva odbilo poludnie, sídu sa dievky v niektorom dome na hornom konci dediny, ustroja babu zo starých šiat a slamy, vztýča ju na žŕdku a nesú dolu dedinou až na koniec, odtial von z dediny k rieke lebo močari, do nejž hodia ju spievajúci po ceste celej i tuná o Morane Morene.

Ako to robia v Lubtove v Luboli, vídz J. K. Zpievanky Diel I. str. 4.

V Lubt. Sv. Jane „Mamurienou" ju volajú a pri jej vynášaní spievajú:

*) I maďari nazývajú preto tento deň: *gyümölcs oltó boldog asszony.*

Mamuriena dievka,
kde si prebývala?
Na vyšnom konci
za Hrnčiarovci.
Čo ti tam dávali?
Sukňu mi krájali.

Za dedinou ju roztrhajú, a každá hľadí uchytiť si z nej slamy, ktorú doma pod hus kladie, aby vydarily sa húsätá. Zatým pristrojí sa jedna pekne za nevestu, tamtie za družice, a tak idú po domoch pýtajúc i spievajúc:

Dajte nám vajiec — plný havanec; (vahanec);
dajte nám múky — za try klobúky;
dajte nám maku — ako tabáku;
dajte nám soli — za čtyry rehy;
dajte nám slaniny, — aby sa vám bravy vykrmili;
dajte nám masla, — aby sa vám krava spásla,
dajte nám bryndze; — pôjdeme inde.

Vo Sv. Jane aj chlapci vynášajú, ale ráno, mužskú podobizeň pri speve: „Nesieme Dedka — Z vyšnieho konca." Potom tak tiež pýtajú a z podarovaného stroja si hostinku.

Na Kerestúre pri Pešti spievajú pri vynášaní:

Tavo (von) Kyseľ tavo na peštiansko právo,
tavo kyselina, nuká (dnu) šoudrovina.
Opojíme opojíme richtárovho syna;
ak nebude piti, budeme ho biti,
kyjom kyjom kyjovati,
Za vlasy kvákati.

V Sirku v gemerskej volajú to „Hejhanou" a spievajú:

Hej Hano hej, kde ťä ponesiamo?
Taló (ta dolu) na Držkóce, (Držkovce, prvá maďarská dedina pozdol vody)
Kä (kde) prašivia óce (ovce) — Hej Hano hej!
Jano z fary
doma sedží,
kyseľ cedží.
Složmo sä po povesme,
kúpmo mu ženu v meste. — Hej Hano hej!
Zuzka z fary
doma sedží,
kyseľ cedží.
Složmo sä po povesme
kúpmo jé (jej) mužä v meste. — Hej Hano hej!

Pamätám sa, že i tu malí chlapci behali sme s krikom za sborom dievčat. Vábilo nás i to, že každá dievka niesla v záhreni okrúhly na tento deň schvalne upečený postruhoň. Po utopení Hejhany vyšly dievka na jeden vršek a púšťaly odtial dolu stráňou kotúlajúce sa postruhne. My chytali sme tieto koláče; ale dievky mocnejšie odobraly

nám jich a zatým „vargaly sa“ t. j. nasnášaly si abo aj napýtaly múky a masla i pristrojily halušiek na svačinu či olovrant.

V Drienčanoch volajú Morenu Babou a spievajú dosť zretedlne pre význam tohto zvyku:

Hój Babo! kde ťa ta nesiemo?
Taló na Držkóce,
kde prašivia óce.
Zimu zimu vynesiemo.
Leto leto prinesiemo.
Hój Babo hój!

Kvetná či 6 nedela v pôste.

Ako po celý pôstny čas prichádzajú ženské do chrámov smútočne v čiernom odené, tak zvlášť v prvú pôstnu a v túto šiestu nedeľu zaplnia sa nimi chrámy k svätým paššiam. Matky prinášajú sebou aj dietky nemluvné a vytrvajú s nimi až do konca pri paššiách, aby skoro vraveť učily sa a snadno od pŕs odvykaly. Kde stará mať lebo tetka žije, tam ona príde takto do chrámu s vnúčäťom. Mladé matky ale rady odstavujú dnes svoje dietky od prsú a často nadája takáto matka ľudu aj do dvoch rokov svoje dieťa, len aby dočkala sa kvetnej nedele ako najosožnejšej doby k odlúčeniu.

Ale od onoho smútkového odevu dnes mládež akosi výnimku robí u evanjelikov. Dvanásť ročné dietky konfirmované (birmované) či utvrdzované bývajú vo viere kresťanskej. Po predbežnej totiž výučbe skladajú dnes skúšku z vieroučenia, a to zkušuje jich kňaz od oltára pred týmto do polkola rozostavené, potom prijíma od nich sľub vernosti a stálosti vo viere, udeľuje jim požehnanie a pripúšťa jich po prvýraz k zpovedi a velebnej sviatosti oltárnej, k nejž tu zaroveň prikľakujú i rodičia a ostatnia i veľmi sviatočne odená mládež obojeho pohlavia. A mládež podrží si tento slávnostný ráz nedele nielen takto cirkevne, lež potom odpoludnia aj národne, schodí sa totiž do sborov k národným svojím ihrám a vyberá si z nich dnes čo najkrajšie. Na dajedních miestach slávi tiež donášanie nového jara do vsi. O čom z gemerskej:

Chodenie s cickami. — Cicky, púziky či búziky, púzalky, púčky sú prvý jarný kvet rakyty i vrby. Čtvoro i viac dievčat, roznášajúc jich, prichodí do každého hospodárskeho domu. Tá, čo prútky týchto cickov pod pazuchou nesie, slávnostne odená, nosí na hlave biely ženský čepiec, ačpráve ona i napospol jej družice sú len dvanast do čtrnásť ročné dievčatká. Tieto takže pestro vystrojené družice nesú za ňou kôš a vrecúško na maslo, vajcia, múku, peniažky. Vnídúc, stane si očepčená na prosried izby, krúti sa za dlhší čas do okola, pod čím tamtie v polkole stojac spievajú:

Ej vtáčok, vtáčok, čo tak ráno šteboceš?
Či ťa zima trápi?
Trápi ma, trápi
dievčiná krása,
vlasy do pása.
Kravičkám daj, — zelený háj!
dajže jim daj; — zelený háj!
Na vašom stole
červená ruža, —
vašej paničke
pekného muža.
Žeby vám mati
sto synov mala,
žeby nám každej
po jednom dala.

Zatým položí očepčená try prútky cicok na stôl, a všetky čakajú dárok; prijmuc ho, odchadzajú s pozdravom:

„Pánu Bohu vás porúčame!“

Na Rima-Doline spievajú pri tomtože úkone:

Slávičä vtáčä,
čo (prečo) po poli kráčä?
čo tak ráno šteboce?
či ho zima trápi?
Trápi ho, trápi
dievčiná (t. j. dievčininá) krása,
vlasy do pása!
Priniesly sme vám novô leto, zelený háj!

Niekde tento národný obrad vo zvyku je na smrtnú nedeľu, hneď po vynesení Moreny. — Dával si a snad dáva si ešťe ľud tieto rakytové prútky v tento deň aj posviacať: kto jich má, tomu neubliža žiadne čary.

V okolí Rima-Soboty volajú celý týždeň pred touto nedelou a výročné trhy, teraz vydržiavané i húfne a jaksi sviatočne navštevované: „na Kvety.“

Zelený Štvrtok.

Či skôr či neskôr pripadá, vydržiavajú na tento deň výhon stada kráv a jaloviny na pastvu. Len čo prvý prúh zory ukáže sa na nebi, už ozve sa pastierska trúba z pred pastierne alebo z príhodného vŕška nad dedinou. Ako v dohviezdny večer tak aj dnes za rána trúbi pastier pred každým domom, kde statok majú. A v ktorých dedinách nestalo sa to v dohviezdny večer, tam teraz honelník lebo pastierka roznáša svieže šípové pruty (mládniky, letorosty) po domiech. Za to

dostáva múky, slaninky, vajcia, peniažky. Vyháňačky vyženú bučiace a vyskakujúce kravičky z chlievov tými šípovými mládnikmi a soženú stado na prosried dediny, kde medzi ním rovne z dlhého zimného väzenia vypustený byko vážne ako pán krdľa vykračuje si. Pastier ale na konci dediny, kadiaľ má z nej výnsť celý výhon, obyčajne pred mostom abo na moste nakladol už oheň a to jako nejaký žrec s prežehnávaním seba i miesta toho a pri odriekaní nevyzraditelných slov i robení posúňkov; do ohňa nasypal aj mravencov, pretiahol krížom reťaze, preložil na kríž motyky aj sekeru svoju. Potom ide k stadu a preháňa ho tadiaľ do poľa. Divákov mladších starších dosť, pozorujúcich, ktorá krava ktorou nohou oheň a počareninu tú prekročila. Najlepšie tuším, ktorá ju prekročuje pravou nohou; ale obísť ju žiadna nesmie, a, ak prebehla niekde stranou, zavracajú ju nazpak, aby kráčala ces oheň a železá. Navrátivšie sa vyháňačky zapichujú šípové mládniky na dvore do hnojnej kopy, aby jim dlho svieže ostaly. Starší obce a pastieri sídu sa do krčmy na oldomáš; bo stado na honelníka sverené poskakuje si dnes len blízko dediny po lúčinách. Pastierka ale z nadarúvaných vecí pristrojí podvečer návrátivším sa od stada i všetkým v dome svačinu, hostinu. Reťaze ces ten oheň krížom pretiahnuté pastier ešte v dobrý čas soberie a ide zakopať jich na medze dedinského chotára; len na tretí deň jich vykopáva a donáša domov.

Ak máš zimnicu, vypôsti sa dnes dobre: zkape ti zimnica, ako čoby sa bola prepadla. — V deň výhonu ako ani v deň budúceho Jura nedajú ani nepredajú mlieka z domu: bo by ono kravám zkapalo; cedia ho ale ces ihly na cedáku preložené; aby strygy mlieko kravám neodobraly. Týmto cieľom navliekajú kravám na rohy aj — gate chlapské; čo dosť smiešno vypadať môže. — Niekde stado na lúky vyhnaté shaňajú v hromadu (v guľu) a robia okolo nej kráž (kolo čarovné), aby stado vždy spoludržalo sa.

Veľký Piatok.

V kostoloch čitajú zasa sväté paššie a tu pôverčiví ľudia sú už pod zápoľami a na miestach takých, kde dľa jejich domnienky ukryté sú podzemné poklady; bo pod čítaním svätých paššií (čo podobne báji ľud aj o Kvetnej nedeli) otvárajú sa tieto, a každému voľno nabrať si, len dlužno striezť sa, by dlho v takých podzemných jaskiniach nemeškal. Ako kňaz povie po paššiách ameň, zápoľa s praskotom zarúti sa, a kto dnu ostal, nevynde viac. Ako deti rozprávaly sme si o tom veľa. V gemerskej z poludnej strany Železníka, asi polhodiny niže Sirka, jest lúka v lese, kde dakedy stála dedina „Červeňany,“ blízo nejž po dnes chlumy trosák ako pozostatky železných hút a „slovenských pecí“

po bohatých niekdy majiteľoch a baníkoch. Na tej lúke je studňa a tam „v Červeňanoch pri studni“ otvára sa každý rok pivnica čiže sklep. Staričký, idúci vo Veľký piatok zo susednej dediny Rákoša do Sirkovského chrámu, zapozdil sa a keď došiel „ku studni,“ už vtedy v Sirku čítal kňaz sväté paššie. Pivnica stála otvorená. Zmeravel od divu nad videným bohatstvom. Stál tu medzi jiným aj c e l ý p l u h z o z l a t a. Ale čože? Vkráčajúc do pivnice, stúpil na drôt súvisiaci s podstavkom v zadnej čiastke pivnice, na ňomž ležal had ako ruka alebo radšej ako chlap v drieku hrubý. A had hnul sa, akoby na prvý skok chcel zchmatnúť nevolaného krádca pokladov. Staričký vybehnul von; pivnica zavrela sa hrmotom; bo práve dospievali v sirkovskom kostole na paššiách ameň. Staričký, na rozume pohnutý, blúdil potom dlho ešte po svete a vyprával deťom, čo tam zkúsil a videl. Známa je tiež poviestka o žene navláčivšej si pokladov z takejto podzemnej skrýše, ale zapomenuvšej tam dnu dieťa od prsú, s ňímž bola sa ponáhľala k paššiám*).

Na dnes očakáva ľud náš, trebárs nie vždy plní sa mu, prílet lastovičiek, a je to radosti, vítania a ukazovania, jestli v skutku priletia. Ako ale prvú lastovičku okom zavidia, už bežia na járok, čo jaký mutný a ľadový, umyť sa: aby po celý rok pekní boli, najmä chlapci a dievčence. — Kto ale máš pehy, umyj sa radšej vlastnými slinami: zkapú ti pehy.

A už či lastovičky priletia či nie, na úsvite, idú dievčence pod vrbu česať sa, aby maly dlhé a pekné vlasy, a spolu pýtajú si muža od vrby:

Vrba vrba daj mi muža — červeného ako ruža
a bieleho ako kvet — a dobrého ako mäd.

A kto závčas ráno, prú ako vtáčä vody preletí, vymočí si na járku nohy, nebude mať na nich rany; kto umyje pritom aj tvár: bude celý rok čistý a pekný. — Kto ešte pred svitaním ces kľúčovú dierku pretiahnutý kúsok slaniny zje, bude vedieť o všetkých vtáčkoch v chotáre. — Kočišia tiež kúpu kone na járku ešte do svitu (pred vysvitnutím): aby jim vždy pekné boly. — Hospodári mláťa cepami krtičné hrbky a zem okolo nich: aby krtice ďalej neryly, lež vyništely. — Rozhadzujú tiež ľad abo šnah po izbe: aby cvrčkov, blchy a všetek hmyz z domu vypudili. — Dievčence zametajú dnes izbu za sebou, nie pred sebou: by vždy na smetiach stojac svojho budúceho videly.

---

*) „Povešt o kozej skale“ v Turci, je názov tejto básnicky spracovanej poviestky v II Ročníku Hurbanovej Nitry.

Biela Sobota.

Čo lepšie gazdinky nielen koláčov pre domácich i pre očakávaných na tretí deň kúpačov napečú, ale aj celú uvarenú litku (šondru, šunku) obložia na tvrdo uvarenými a na červeno lebo jináč zafarbenými vajciami. Farbia jich vývarkom brasiliánskeho dreva, u nás „brezuľkou“ nazvaným a často všeljaké kolá, ozdoby a kvety na ne tenkým nožíčkom vyškrabujú. *) Katolíci dávajú si tieto velikonočné vajíčka, baby a šondry aj posviacať — a nektorí protizákone hneď dnes, po prvom ohlase, od predvečera želeňčtvrtku mlčavších a len rapotačkám (rapkadla) miesto postúpivších, teraz slávno vzkriesenie Syna Božieho oznamujúcich zvonov požívať začínajú.

Veľká noc či Vzkriesenie.

Prvý deň velikonočný — ako aj prvý deň Božieho narodzenia a prvý deň Sv. Ducha — je „veliký deň;“ ľud oddáva sa jedine slávnostnej nábožnosti. Chvíle bývajú už pohodlnejšie pre tých, čo radi chodia pres pole t. j. do druhých bližších dedín do chrámov, na návštevy a hostinky k rodinkám; preto pri tejto a sv. dušnej „výročitej slávnosti“ aj značnejší býva jejich počet. Takže pohodnia chvíľa vyvabuje ľud — ako aj v každú letnajšiu nedeľu — na priedomie a pod obloky na stienky (prietosy), kde ticho sedieť a besedovať najmä susedky obľubujú a svoje i prechádzajúcich sviatočné obleky obdivujú.

V druhý deň veľkonočný hneď za rána, — za zory, a hocby niekedy ešte „mrazy padaly a dachy od zimy prašťaly“ — započína sa oblievačka či kúpačka. Parobci nekoľkí spolu idú do domov svojich frajeriek a milú dievčinu veru statočne oblejú; lebo často vyvedú ju na dvor pred studňu alebo posadia do járku a tam vedrom (ročkou) vodu na ňu lejú, a aj tu „všetko dobré do tretice“ t. j. daktorú aj trojací takto okúpu. Ale aj domáci mužskí oblievajú v dome a jinde ženské mladé i staré. Aj malí chlapci chodia oblievať svoje rovesnice a títo nežnejšie s hrnčekami lebo skleniciami v ruke, často aj ružovou vôdkou naplnenými. A takýchto mladušských oblievačov najradšej majú a dajú sa jim aj matky okúpať, najmä ak to zasa ten nádejný, ešte len o desať i viac rokov skutočným byť mohúci zaťko prišiel okúpať nesverenú ešte, len myslitelnú, verenicu. Ako polazníci a koledníci o vianociach tak aj títo oblievači dostávajú do daru koláče, jablká, orechy a — maľované vajíčka; ba parobkov za stôl usádzaju a hriatym častujú

*) V hodbabnú cupkaninu zaobalené dostanú, mramorovú, — v cibulové pláště ale žltú farbu. Zamiešajú tiež zelené, petrželove, lístky, pod ktorými vajce bielym zostane. *Pozn. Red.*

Na tretí deň veľkonočný ženské vracajú mužským kúpanie. Dievčence sú v tom ostýchavé, nepriam idú do domov; ale kde náhodou popadnú alebo dostrehnú parobka, vyoblievajú ho tiež, že nitky na ňom suchej neostane. Nevesty neodbytné sú už od domov, a kto zamkne sa pred nimi, vyčkávajú ho za dverma lebo kde inde ukryté, aby ho len vykúpaly; žeby mu vraj hostec nebýval, ktorú chorobu pri oblievaní jakosi aj zažehnávajú. Podobne o dievčaťoch je tá povera, že neokúpaná bude po celý rok ospalá a lenivá; okúpaná ale vždy rezká, čerstvá a zdravá.

Miesto oblievačky druhého a tretieho dňa veľkonočného v obyčaji je na mnohých miestach šibanie sa prutmi mládnikmi aj korbáčikami, zvláštne k tomu z trstiny alebo z mäkkých vrbových prútkov vo čtvoro i v šestoro umele spletenými. Aj mužskí odmeňujú sa za šibanie lebo oblievanie starším ženským a počastujú jich; mládenci ale svojim pannám posielajú do daru stužku lebo šatku, zvlášť kde mládenec hrá o ruku dievčaťa.

Škrupiny (lupiny) — vraj — z veľkonočných maľovaných vajiec posbieraj, potlč a posyp nimi priesadu: mušky ti ju nezjedia.

Biela či prvá nedeľa po Veľkej noci.

Vo zvolenskej stolici hádžu po poli mrváne t. j. okrúhle, v prosriedku prázdne oko majúce koláče, aby jim zbožie hodne a bujne rástlo.

Dni pred Jurom.

Slovenské a najmä hornejšie kraje majú stálu jarnú teplotu len po Jure, a tak pravidelnosť zjavovania sa stálu teplotu vyžadujúceho zverstva počitujú len od Jura, a keď z tohto čo objaví sa pred týmto dňom privčasnou teplotou vyvábené, to jim je nielen predčasné ale spolu aj báječné, neobyčajnú moc a účinky majúce. Viac na to povier a čarov; ale znám len tieto: — Pred Jurom chyť žabku zelenú, povetrnosť predzvestujúcu; vlož ju do novučičkého hrnčeka, dobre prikryj, vylož doma na policu a nahaj tam za dva týždne. Potom vezmi hrnček, ale neodkryj ani nenazri doň, lež zanes do hory a zahrab do mraveništa. Utekaj teraz, aby ťa žabka zakrknúť nemohla; bo akbys jej krkanie dopočul, nič by nebolo zo všestkého. Ani sa neozri až po dom, čoby sa čo robilo za tebou. O dva týždne zatým choj vyhrabať hrniec a najdeš už len koštialiky zo žabky; tie pri sebe nos: zaľúbi sa do teba každá; milovať bude ťa každý, aj najväčší nepriateľ tvôj. — Pred Jurom lietajúceho motýla chyť a v rožku šiat lebo šatky zaviazaného pri sebe nos: budeš ščastným pri kúpe i predaji. Trávnice ale viažu si takýchto i všelijakých strakatých motýlov do plachát: aby jich nedostihli

hájnici, keď idú na zakázané miesto trávu žať. — Kto uvidí pred Jurom bieleho hada zpod bielej liesky vyliezať, chytí si ho živého a uvarí si ho v sladkom mlieku: bude mať (od toho mlieka) takú moc, že všetky poklady pod zemou uvidí. — Ale aj vyhľadaj si v tieto dni hada, odrež mu meďaným lebo strieborným peniazom hlavu: ten peniaz po celý rok navracať bude sa ku tebe, a hoc by si ho pätkrát za deň dal od seba a čokoľvek zaň kupoval — Náhodou vyoraného hada uvar si a polievku z neho popíjaj: budeš rozumieť, čo zvieratá vravia, a zvlášť gazdina rozumie, čo si sliepky krákoria.

Doba jara a predletia od Jura do Jana.

Sv. Jura, d. 24. dubna.

„Lúky idú do zákazu!" to je heslo dňa. Toho všímajú si prví pastieri a bačovia. Pastieri rohatého statku jednajú si dnes 12 do 15 ročných šarvancov za bojtárov či honelníkov, ktorí odo dnes do Andreja (30. Nov.) pomocní sú jim pri pasení dobytka, z blízkych dediny lúk a poľa vždy ďalej do hôr a hájov na pašu vyháňaného. Mnohí tiež hospodári zvykli dnes jednať si pasákov svojich na celé leto. Majerníci, to jest opatrovníci stáda kráv, ktorí v ďalekých horách, pod holiami s nimi letovať zvykli, vychádzajú tiež dnes alebo, keď povetrnosť ešte neprajná, niečo pozdejšie pod hole. A títo, aby jim tam vlk a medveď stádu neškodil, kladú pred vyháňaním zámku (kladku) pod prah staje: tým, vraj, zamknú pisky vlkovi a medveďovi. Bačovia podobne dojednajú sa s valachmi, honelníkmi a popelníkmi (popelník opatruje vatru v kolibe a nosí drevo na oheň) a vychodia so stádom na salaše. Tu košiare či opravy, v nichž ovce stávajú a nocúvajú, už su hotové. Prv akoby ovce do nich vhaňali, páľa na prosried košiara smolu a bača naberie soli do hrsti, hádže ju ponad seba do vokola a hvízda na ovce, aby šly do košiara a privykaly v ňom. Keď ale prvé dojivo preciedzať majú, pokladú všetci valasi svoje končiare (končité nože) ostrým koncom dovedna na cedilko a na tie lejú mlieko: aby jim ho valasi z druhého salaša neodobrali. Ináč pri preciedzaní kladieva bača na cedilko niekoľko prutkov zelenej čečiny lebo chvojiny. Vedľa prvého výhonu oviec na salaš spomeniem hneď tuná druhú jarnú slávnosť salašníkóv. Je to v Brezne tak nazvaný liek. Asi vo dva lebo try týždne po vyidetí na salaš, dojia ovce „na liek". Vyjdú si k tomu salašní gazdovia do rozvitej už hory buď sami buď posielajú miesto seba mladých synov a dcéry. Sviatočne priodených vítal bača, aj sám jaksi sviatočne si

počínajúc a každému plný čerpák rosnice (z raňajšieho dojiva navarenej žinčice) podávajuc, keď raz (tušim r. 1854) bol som vyšiel na salaš pod Beňušskú k tomuto lieku. O poludní z paše dohnaté ovce dojili potom v prítomnosti salašných gazdov každú o sebe do pohára, za mieru tohoto „lieku“ ustanoveného. Ktorá za túto mieru mlieka dala, tú počítali gazdovi za plnú, ktorá len do poly tú len za pol dojku, aby vedľa toho na každú vydali mu 20 — 22 leho 10 — 11 funtov syra, ako čistý úžitok od jari do jasene. — Ináč ľutujem, že nepozoroval som lepšie na obrädy, povery a čary tohto lieku, bez ničhž pritom iste nebude.

Druhí, čo onoho hesla všímajú si, mládenci a panny sú. Ak Jura pripadá v nedeľu, nuž na spravodlivý jeho deň, akby ho ale v delací deň pripadlo, nuž v predchádzajúcu nedeľu vychodia v čím početnejších sboroch na lúky, ešte naposled tuná ako na najpríhodnejšom mieste svoje jarné hry vyvádzať, z ktorých niektoré (ako na lobdu, na kráľku či ľaliju a podobné) po Jure sotva už aj hrajú. Príhodné ale miesta ku hram a tancom vyvoľujú si zatýmto na iných nezakázaných pažitiach a priestranstvách ulic.

V Štiavnici za dolňou bránou je mestská lúka, ktorá kedysi, vraj, na špitál darovaná bola. „Na Špitálsko“ teda vyhrnie sa v tento deň mládež štiavnická obojeho pohlavia a všelikého stavu i povolania, medzi ňouž veselou ochotou ku hrám vyniká sama akademická študujúca mládež a slečinky i najprednejších mešťanských domov. Mimo druhých obvyklých zábav majú na tento deň zvláštnu

H r u n a l o p a t k y. — Lopatka táto je piestik, poprepilovaný na tenké tľapky ako na vidlice, že keď brdom udrieš niekoho, chreští a vrešti to. Mládenci a panny stanú si v úzko kolo tvárami do prosried. Držiteľ lopatky obchodí kolo z vonku, a jestli mládenec, udiera pannu, jestli panna, udiera mládenca lopatkou po chrbáte. Kto úder a chrest na sebe očuje, vyskočí z kola a uteká za držiteľom lopatky okolo. Jestli ho dochytí, kým raz kolo obehnú, odníma mu lopatku a pokračuje v hre. — Pekári ale pečú zvláštne krivolaké kúsky pečiva a rožky (rohlíky) k tomuto dni a k tejto zábave. Akademici, vracajúci sa zo Špitálska večierkom, zastrkujú si jich za stužky a pártice klobúkóv i uhryzujúc, berú sa domov uliciami mesta.

Do rozvitých lesov a hájov zavítava o tejto dobe s druhým spevavým vtáctvom aj k u k u č k a. Na dnes ju spomenúť náleží, bo kukučka kukajúca pred Jurom, vešti drahotu a zlé; keď ale nečuť ju len dnes abo v krátce po Jure, to dobre je. Koho prvýraz zakuká s peňazmi vo vrecku, ten bude mať peniaze po celý rok; koho s prázdnym vreckom, nedožije sa groša do roka, aspoň peniaz na dlho nestaví sa uňho. Devojné ale volajú na ozývajúcu sa zo zelenej húšti kukučku: „Kukučka, koľko mi rokov dáš, kým pôjdem na sobáš?“ Koľkoraz za-

volá na to „kuku“, o toľko rokov vydá sa dievča. Ak ale ani raz, to zármucuje devojnu, akoby nemala sa vydať nikdy.

Filipa a Jakuba, d. 1. mája.

Apoštolia títo tvoria ľudu deň a dobu sadenia zahradných a poľných plodov. Ako v zelený čtvrtok pri výhone, tak na Jura a tak i dnes vykádzajú ohňom a dymom zelín gazdinky staje i kravy, aby osvobodily jich od počarenia a hojne mlieka jim dávaly.

U vzdelanejších obvyklé je slávenie prvého mája zábavami a prechádzkami vo svobodnom. Po mestách bývajú večerné hudby na miestach verejných prechádzok a zábav.

Vstúpenie Pána.

Ako na veľký piatok čakajú otvorenie skrýš podzemných pokladov a objavenie sa jejích i bez pričinenia človeka, tak na dnes chodia jich kopať do hôr ku studničkám, pod zápole (bralá) a pod veľké stromy, vyznačené bájami o zlate tam uschovanom od vekov alebo aspoň od časov Jánošíka. Nejedné znaky tohto márneho namáhania vídal som za mladi v okolí Železníka. Ale povera silná poháňa ešte vždy v tento a nasledujúce dni Turíc i Sv. Trojice kopať; bo, vraj, len v tieto sviatky dajú sa vyzdvihnúť za bieleho dňa, ináč len v pravú polnoc dostupné poklady. Viac báji ľud pre tento čas o nich toto: Poklady lzä vidieť pomocou čarovného ohľadidla (zrkadla), v ňomž ukážu sa, keď človek pohodí obrátiť ho lícom k miestu jejich ukrytu; v tom lzä aj otvoriť zem nad nimi úderom čarovného pruta. V predvečer udaných sviatkov i presúšajú sa t. j. vypúšťajú plamienok trblietajúci nad zemou. Stráži jich síce čierny pes alebo čierny byko (bujak); ale urob z prakového (?) vosku sviecu, zažni a kop; neprereč ani slova, trebársby ako skučal okolo teba onen strážny pes alebo vybehnuvší zo zeme byko mumlal okolo teba a rohami dodieval do teba. Ak tu nepreľakneš sa a poklady sú tebe súdené, dostaneš jich; ináč v truhlách, v nichž uložené sú, premknú sa ďalej popod zem; bo majú tú moc, že kamkoľvek samé prenesú sa cestou podzemnou na miesto nepristupnejšie. — Jak silná povera v jestvovanie a presúšanie sa podzemných pokladov, súdim z nasledujúceho: Spisovateľ slovenský Pavel Michalko, vydavší r. 1802 knihu o Škodlivosti Povery hovorí medzi inším o tomto, že študent nápodobujúci zažihaním papierov presúšanie peňazí privábil na to miesto celú spoločnosť, ktorá predvečer Vstúpenia hudbou a zábavami slávila na oprotivnom vršku, z nehož tie plamienky (nie ale zažiháča) v plnom už mraku večernom pohodlne vidieť mohla. Z mojej mladosti znám, že v Sirku mládež i starež vychodila na deň Vstúpenia do hôr zjavne i

tajne poklady hľadať a kopať. Konečne temer niet chotára, v ňomžby neudával ľud isté miesta týchto pokladov, n. pr. v Sirku spomenuté už pri Veľkom piatku Červeňany; nad nimi bralo Železníka; potom nad dolinou Valaskou studničku pod jednou skalinou, z ktorej studničky vychodí vraj i čierny a bezhlavý kňaz, rozháňajúci železným kyjom voliarov i stáda jejich a odpúšťajúci len tomu, kto tak na palci zahvizdne, že ho počuje richtár do dediny vzdialenej od toho miesta na dobrú hodinu pešej cesty. Pri Veľkej Slatine je Červená mädokýš (žriedlo minerálnej vody) takýmto báječným miestom; v chotári Lubtovskej Lubče dolina Zlatiborka; v Tisovci, po Lubtove, Orave a Turci premnohé zápole, označené tým, že tam Janošík svoje peniaze ukryl a len pre toho určil, kto tretinu na kostol, tretinu na chudobu obetuje a sebe takže len tretinu z nich podrží. — Na všetky podobné miesta a rozprávky ľudu o nich náležaloby v skutku obrátiť pilnú pozornosť; bo vlastne sú to miesta dávnych obetníc alebo aj miesta historických pamätností, ako v novšom čase objavený Velestúr. Tohto druhu sú aj miesta napospol a všeobecné u ľudu „hájmi“ pomenované a v každom okolí nachodiace sa.

Turice. Rusadlie.

Slávnosti Letníc či Sv. Ducha voláme na západných stranách Slovenska Turiciami, na východných (Gemer, Spiš, Šariš) Rusadliami. V jejich predvečer ozdobujú dievčence nalámanými z líp a javorov ratolesťami kostoly i svoje domáce izby; kostolníci ale stavějú pred oltár i stolice i predo dvere chrámové mladé vyťaté javory, jasene, bučky, lipy, brezy i sosny, kde ktoré z nich pohodlnejšie dostať môžu, najviac predsa javory. Toto isté robia aj parobci nočnou hodinou, by nikto nezbadal, kto vec vykonal, a ozdobujú týmito stromami nielen z konárov až po vrchovec oklesnenými, lež často aj z kôre obielenými, tak že len vo vrchovci zelená ostane koruna, priedomie svojich mileniek a budúcich vyvolených. Stromy také voláme „máje“ a zvyk tento „máje staväť“. Česť najväčšia, kde pred dvermi i oblokmi objaví vychodiace slnce najkrajšie a najšviblejšie máje, a šuhajci za hriech, dievčence za haňbu pokladaly by si nepostaviť a nemať máje pred domom.

Ale čo jak ukradomky deje sa to, dievčence a jich príbuzní vyľašujú v noci, ktorý šuhaj ktorej postavil máje. Jestli šuhaj a jeho máj ľúbi sa, pošle mu dievča hneď ráno od daktorej staršej z rodiny pierko z čerstvého kvieťa uvité, jehož lístky pozlátkou ligotajú sa a v ňomž klinec (karafiát, znam mládenstva), ruta voňavá (znam nezabudnutia), zelený rozmarín (znam nádejného vydaja), ľadníčok a iné kvety. Matka šuhajová prijíma pierko a ozdobuje ním širák jeho, by tak ozdobený bjavil sa napred na chôre chrámovom, potom i pri zábavách mládeže,

aby milá poznala po pierku z ďaleka svojho milého. Posielanie sviežeho pierka trvá zatým na každú nedeľu až do pozdnej jasene. Šuhajová mati vďačí sa za to dievčaťu jarmočným, najviac pestrou lebo červenou stuškou do vrkôča.

V Trenčanskej vijú mládenci vence a kladú jich dievčaťom na hlavy, ktoré si jich tak podržia až do rána. Ráno vyjavuje každá svojej matke, čo snilo sa jej vo venci a to vraj splní sa.

Zvyk staväť „rusadelného kráľa“ trval v gemerskej župe ešte aj minulého stoletia u Slovákov i susedných Maďarov; len veľmo prísne svetskej i cirkevnej vrchnosti zákazy, menovite od r. 1673 nutné, prietrž a koniec mu urobili. Na Považí v Nitranskej aj dlhžie ešte udržaný byť mal. Bartholomaeides v diele „Notitia Comitatus Gömöriensis“ str. 443 pripomína, že tu mládež každej obce vyvolila zpomedzi sebä najhodnejšieho za kráľa a k boku jeho celú súdobnú osobnosť: prísažných i snad kata ešte a hajdúchov. Skutočná sprava obce a moc skutočného richtára v nej akoby na tento deň zotretá bola bývala, tak súdil i riadil i trestať dal tento rusadelný kráľ so svojími prísažnými všetko, a všetko mu aj poslušné bolo. Obrädy konané boly verejne na dedine alebo na príhodnom priestranstve za dedinou; pamiatky po ních u ľudu neznám. Bartholomaeides môže pravdu mať, keď píše, že toto volenie rusadelných kráľov bolo politike trňom v oku, keď kráľovstvo uhorské prestalo byť volebným a stalo sa dedičným; my ale zvyk tento kladieme len do radu druhých z báječných dôb národa nášho svôj pôvod berúcich. Keby zachované boly alebo niekde objavily sa ešte obrädy a úkony jeho, tie by toto nad všetku pochybnosť dosvedčiť mohly. Ináč srovnať tu treba podobné zvyky druhých Slovanov. —

Medarda, d. 8. lipna (junia).

Je deň báječne prorocký o tých čtyridsať dňoch, po ktoré vždy pršiavať má, ak na deň tento dážď prší; bo toto isté báji ľud aj o blízkom dni Jána, a potom že ak po čas žatiev prší, nuž bude veľa orechov (lieskovcov), ale málo chleba.

Od Medarda počnúc ráčc si ľud aj najčastejšie búrky a hrmavice na celú prichodiacu letnú dobu; preto poznačme si ešte ku dni jeho povery na to vzťahujúce sa: Keď na jar prvýraz hrmí, bij sa hlavou o múr: nebude ťa bolieť hlava pres celý rok. — Keď veliká búrka a povetrica povstáva, zhusta vravia, že šiarkan letí. — Keď hrad (ľadovec) padá, gazdina vyloží železné kuchyňské vidly predo dvere: hneď a zaraz prestane. — Búrku a hrom odháňajú: vyhodením ožeha na dvor; pálením rakytových v kvetnú nedeľu v chráme posvätených prútkov; zvonením na všetkých zvonoch — a kto zná jakým ešte prežehnávaním a zažehnávaním seba i tej búrky.

Doba leta, od sv. Jána do sv. Michala.

Jána Krstiteľa, d. 24. lipňa.

Ešte dvoma týždni pred Jánom na každučký večer vychodia dievčence za dedinu na príhodný kopec lebo na stráňu; tu posadajú si na zem do radu aľbo do polkola a vyspevujú až pozde do noci zvláštne „svatojanské piesne“. Z obdeľač slýcham jich dosť často, ale priblížiť sa k spevokolu najmä už teraz nevoľno mi; bo pred svedkom „po pansky“ odeným umľkly by dievčence. A nádobno by bolo načúvaním len v samú túto dobu sosbierať jich; bo mnohé z nich práve len na tento čas spievané bývajú a vyvábiť piesničku určitej doby iným časom z úst dievčeniec ťažko, temer nemožno je; tak prísne zachovávajú i spev i mlčanie. Nápevy (melodie) svatojanských pesničiek sú ťahavé, hlasnozvučné, zádumčivé trocha; ale vždy slavnostného ducha nadšenia vyjavujúce. Tým viac ľutujem, že nemožno mi bolo sosbierať jich a snažne odporúčam to mladším. V Kollárových Zpievankách D. I. str. 16 a 17 podané znejú v samý predvečer Jana kolo vatry a tieto dvatýždňové pred Jánom iné sú, slávnostne predzvestujúce „bude Jána bude“!

V predvečer sv Jána (23. lipeň) schodí sa mládež i starež na voľnom priestranstve za dedinou a tu vatria oheň čím najvýš plápolajúci. Dievčence spievajú, šuhajci žartujú a preskakujú plameň; starší s obľubou a veselosťou čudujú sa na všetko. — Mesto Brezno býva v tento večer z čtýr strán sveta otočeno ohňom, veselým pokrikom a slávnostným spevom: od východu nad Dolinkou čiže na Kiepke a Klepuši, od západu na Viselniciach, od juhu nad Oplzlým, od severu na Dúbravke shromaždená je mládež. Šuhajci sbierali a odkladali hádam po celý rok staré brezové metly, nakresali fakly a doniesli sebou aj iné ľahko horiace látky; tie tuná rozpaľujú a rozpálenými všelijak ponad hlavy i kol seba krúťac, točiac, sem i tam pobehujú. Dievčence sedia a spievajú. Toto je tak rečené „Vajanuo“.

Keď spevy umľkly, vatry a faklice dohorely, alebo aj pri jejich poslednom poblesku trhajú si dievčence po poli všelijaké zeliny. Ešte za dňa ony si to prezrely, kdeby aj po tme domatať mohly: materinú dúšku, bobovník, hrdú barku, repík, čistec, lobôdku, mätu (kratú), bez, vrbinu aj iné. Na tých zelinách spia v túto noc, aby prisnilo sa jim o budúcom ženichovi a chovajú tie zeliny v posteliach až do zimy, kde jich potom dávajú rezať do sečky pre statok. — Lež ešte prv ako išly na Vajanô, čarovaly: táto uvila veniec z rozličného kvieťa a pustila dolu vodou: v ktorú stranu veniec plával lebo zastavil sa, v tú stranu býva jej budúci ženich; tamtá zaniesla kus chleba na plotný kôl: ak

zkape (vtáča ho zje) do rána, vydá sa dievčä ešte v ten rok, ináč nie; tretia vykrojila try jamky do zeme na zelenej pažiti, do jednej položila pod vykrojenú pažiť kúsok chleba, do druhej peniaz, do tretej nič: ráno výkrojky odkryje a jestli vliezol červiček na noc ku chlebu, vydá sa za rolníka, jestli k peňazu, za boháča, jestli do prázdnej jamky, nevydá sa. — Gazdinky ale posipajú ľanové a konopné hrady popolom: aby maly veľké ľany a konope.

Polnoc sv. Jána mojím vedomým je u ľudu jak ináč tak aj tým báječná, že teraz kvitne kapradie (tá poproč, paproč); aspoň kto dostane kvet z neho o polnoci a nosí pri sebe, stáva sa neviditelným a vidí všetky podzemné poklady. Raz jeden valach i pred lejou i v strachu pred sv. janskou polnocou utiahol sa pod most medzi kapradie. V pravú polnoc pršal kvet z kapradia a padnul mu za krpec (bačkory). Vyležší valach zpod mostu zazrel hneď a hneď veliký podzemný poklad. I bežal domov volať o pomoc k vykopaniu pokladu. Ludia ho zprvu nevideli, len hlas jeho počuli. Keď ho už videli a viedol jich do hory k onomu mostu, nevidel viac poklad; lebo kvet kapradí bol mu medzitým vypadnul zpoza krpca. Pomatený valach behal sem i tam, kým stará baba (vedomkiňa) nevyveštila, čo to bolo.

Hneď po polnoci stávajú staré baby a veštice zo spania. I chodia k ránu sv. Jána sbierať zeliny: podstrelie, krvavník, lopúch čiže podbeľ, materinú dúšku, slez, albiš a iné; bo tieto rosou sv. Jána pokrstené zeliny majú liečivú moc pre ľudí i pre statok. Rovne vídať jich na úsvite ťahať čisté plachty po lúkach i po rožnom poli a tak sbierať sv. janskú rosu. Ale ktoby jich aj videl, nah neohlási sa, radšej ukryje sa do raži; bo rosa utratila by svoju moc, a veštice porobily by mu na skutku, žeby sa ani z miesta nehnul. Rosu túto vyžmikujú doma do čistej nádoby, a kto ňou umýva sa, nabýva krásy. Iné čary jejích nemožno by bolo z nich vyvábiť.

Oráči zapichujú vrbinu do rolí a lúk, tiež ešte pred východom slnka: aby krtice (zimoryje) neryly. — Poponáhľaj sa tiež ulapiť lastovičku, bo každá má pred Jánom skalôčky rozličnej barvy v zobole a toto je posledný k tomu čas: ak bielu z ních do úst položiš a v tom pobozkáš dakoho, ľúbiť ťa bude; ak zelenú dáš pod jazyk chorému, stratí zimnicu. — Liečivý kvet lipy tiež na deň sv. Jána sbierajú. — Donášajú a povešujú v dome netresk (hromotresk) a jestliže povešený rastie a rozvíja sa ďalej, to dobrý znak a vešti povesivšiemu ho dlhý život. — Rovne donesú na každého v dome králik (Chrysanthemum): čí do rána zvädne, ten v dome ochorie, umre. Devojné hádžu šaty na dach: ktorej zachytia sa a ostanú tam na prvšom raze, vydá sa ešte v ten rok; ktorej len na druhom raze, tá na druhý rok; ktorej na treťom, tá na tretí a t. ď. — Deti chytajú dnes a pred Jánom „Slniečko“

čiže „Božie kravičky“; sú to napospol známe, od jari po celé leto vídané chrobáčky, jichž kriedla pokryté sú z vrchu chrustou červenou s čiernymi pravidelne okrúhlymi bodkami. I volajú na ne:

Pánbohová kravička — požehnaj nám mliečička
do nového hrnčíčka; — my ti dáme chlebíčka.

A zasa majú aj „Boží chlebíček“; je to kvet obyčajnej červenej ďateliny, ktorý deti o tomto čase vyšklbkávajú a sládzu z bieleho spodku jeho ssajú. — Kde ale zatýmto večer lietajúcu a svieťacú „svatojanskú mušku“ vidia, hneď volajú na ňu:

Svatojanská muška — skryj sa do kožuška.

Na deň sv. Jána býva v Jelšave, v gemerskej župe, výročný trh. Celé okolie ustanovuje sa tu a najmä mládež, čím najpestrejšie sviatočne odená. Tu kupujú jarmočné dary za m á j e a p i e r k a. Za mojich mladých časov (1835—1845) očakávala vždy hudba a pod zeleným stanom improvisovaná krčma (šenk) navracujúcich sa z tohto jarmoku v spomínaných už Červeňanoch pri studni. Mládež tu tancúvala, a starší upíjali si hojne, aby nejak na posmech triezvi neprišli z tohto jarmoku domov. Hojne piť, veselo tancovať, to boly hody a chvály svatojanské S tým srovnaj spev a porekadlo: „Na Jána, — každá žena pijana.“ — Kukučka kukajúca po Jáne zvestuje naším drahotu a neúrodu.

Kosba a hrabačka.

Na dolinách o Jáne, na holiach vždy po Jáne je čas kosby a hotovenia sena. Koscom „za rána za rosy najlepšie sa kosí“; za nimi idú hrabačky zákosy roztriasať a potom pri Bóžom slniečku hrabať. Mladé ženské a dievčence chodia najviac do tejto roboty, vždy sviatočne pristrojené, vždy vyspevujúce alebo žartujúce, vždy čo najpilnejšie pracujúce; bo matky i čeľadníci (detskí, chasníci, parobci) hľadia už tu a pri žatvach jak na oblek tak na prácu budúcich mladých neviest. I čo najlepšie jedlá strojí si ľud teraz, a najmä kde na hole chodia kosiť a hrabať.

Žatva.

Po kosbách prichodí žatva. Žencov zabezpečujú a jednajú si vopred, ktorých v deň žatia volať chodia hned na svite, akoby jich na svatbu volali. Posvolávaní ženci idú na pole hromadne a so spevom. Prvá žnica urobí kríž srpom ponad klasy, povie: „Pane Bože, pomáhajže!“ a tak zaujme svoju postať; za ňou zaujmú si jich ostatnie, každá tak širokú, jak viac menej trúfa si vyvládať za tými, čo pred ňou žnú. Ostatná je na chvoste, a často i smejú sa z nej, ak nevládze za prednými;

ale aj pomáhajú jej dožínať. — Jako pri hrabačke tak i tu mladé ženské sviatočne odené, veselosťou a spevom, rovne i pilnosťou v práci vyznačujú sa. Jako pri kosbách tak i teraz strojí doma gazdina vyberané jedlá: halušky, pirohy, údené klobásy a lítky, sviežu baraninu, pečie postruhne, posúchy (príplamky) a dobrého chleba, pritom posiela od smädu kyslej žinčice, kyseľa a parovca, aj páleného a vína za žatviarmi na pole. — Vidiac obleky, počujúc spevy a žarty, chutnajúc hostiny pri kosbách a žatvách, nemyslel bys, že to nie roboty, ale že navrátily sa vianočné hody. Lež veru ľud náš chutným pokrmom posilnený, spevom a veselou vravou vždy pri dobrej vôli sa udržujúci i pracúva v tejto dobe mnoho, vytrvale od svitu do pozdného mraku, často aj v noci pri mesiačku.

Príjdeli hospodár alebo na panských pozemkoch úradník hrabačky alebo žnice opozrieť, „poviažu ho“ t j. obstanú ho s jásotom a vystrú pred neho šatku lebo i povrieslo a nepustia z prosried seba, kým na výmenu nepodaruje jím niekoľko drobných.

Keď zožalí, idú domov „s vencom“; uvitým z najkrajších klasov a z polného kvieťa. Veniec nesie dievčä abo na žrďke, okrášlenej stužkami a vlajúcim ručníkom, abo má ho položený na hlave. Hospodárka víta veselo so spevom prichádzajúcu družinu na prahu a nositeľku venca obleje vodou, aby obilie čisté bolo. Zatým prijíma veniec a zavešuje ho nado stôl na visiaci zo stropu svietnik alebo vedľa neho, kde často budúcu žatvu dočkáva. Potom častuje žencov i žnice páleným lebo vínom, haluškami lebo pirohami a iným jedivom. Po večeri žatviari vykrúcajú sa a tancujú, kde pri hudbe, kde pri gajdách, kde aspoň pri speve, dľa okolností a majetnosti hospodára. Kdebys myslel, že horko a bremä dňa vyčerpalo všetku sílu tela i jarosť mysle, tam ešte národ tento jak v práci tak vo veselosti nezná miery.

Pri svážaní zbožia do stodôl a humien vyvolávajú deti:

Neprš, neprš, dėšť,
povezieme rež,
na pagačky, na koláčky,
tebe dáme tiež.

Posvážané zbožia chudobní z núdze mláťa si hneď, majetnejší ale len „obíjajú“ t. j. len ľahko omláťa zaviazané snopy, aby čo krajšie a zralšie zrno na siaťa vypršalo. Obojí ale dajú koľko toľko zomleť a radujú sa „novému chlebu“. Kto prvý kúsok „nového chleba“ do úst nesie, pozdvihne pravicu ponad hlavu a ľavou stranou hlavu prehne ju dolu a napred až k ústam: jestli dočiahnul si takto položiť do úst prvý kúsok, dožije ešte do budúceho „nového chleba.“ Napospol ľud náš požíva či nový sýr na jar či ktorúkoľvek ovocinu a plodinu po prvýraz

s nemalou nábožnosťou a vďačnosťou, že mu poprial Hospodin dožiť a užiť nové dary úrod zemských. A prvý kúsok syr.. ebo ovociny putuje tiež okol hlavy poza ľavé ucho do úst.

V daktorých dedinách Gemerskej župy, súkajú z múky nového zbožia „strúžky“. Prvý strúžok putuje poza ľavé ucho do úst, ako ten prvý „Boží chlebíček“. Strúžky sú dlhé pod dlaňma usúkané slíže (ako rezance), bryndzou posipané a omastené. —

Jakuba, d. 25. července.

Na Jakuba vyhľadaj v hore kopku mravcov; naber z nej mravenčích vajíček a potri nimi uši statku: budeš mať na trhu mnoho kupcov, až sa ti budú nabíjať na ten statok.

Bartholomeja, d. 24. srpna.

Ako sv. Jura na jar považujú za deň vyliezania hadov zo zeme, tak sv. Bartholema je z čiastky i skutočnou, všade u ľudu ale povernou dobou zaliezania hadov do zeme; i doba kúpania sa v otvorených vodách dnes prestáva. Kúpu sa, vraj, už len hadi, aby po tejto kúpeli zalezli do zeme. Ktorý had dnes nezalezie do nej, to je had jakýsi očarený a prekliaty; odkial i o človeku túlavom, stania a pokoja nemajúcom hovoria: „Túla sa po svete, ako had po Bartholeme“. Podobné tomuto je porekadlo: „Túla sa po svete, ako Marek (d. 25. April) po pekliech.“

Narodz. P. Marie, d. 8. žiara.

„Siatna Mara“ je dnes našim hospodárom t. j. stredná doba siaťa ozimného; bo raž a najmä po vrchách začínajú siať ešte s koncom srpna, a pšenice (žito, čisté) sievajú po teplejších krajach najradšej v blízke suché dni a na Matúša (d. 14 do 21 sept.).

Ač znajú i spôsoby dobrého siaťa i príhodný čas k nemu dľa miestnych podnebných okolností zachovať, predsa majú naši hospodári aj svoje pôverčivosti, n. pr. znamenie raka neščastné, znamenie rýb dobré je, na sejbu i na druhé roboty hospodárske príhodné; zem zo sviežeho (novo nahádzaného) hrobu na cintoríne vzatá a zo zrnom pri siati smiešaná, odpudzuje vrabcov od zrna vysiateho i od klasov v budúce leto dozrievajúcich; vynesúc zrno na siaťa do poľa, slož ho na zem a prilož vrece skalou lebo hrudou zeme: budú klasy ťažké a plné; sejúc zrno a berúc ho do priehrštia, hovor: „Toto vtáčkom, toto bobáčkom, toto žobráčkom a toto mne!“ — a nepôjdu ti vrabce, vrany na siaťa, nevysekajú ti ho bobáky (chrobáky) ani niak ti nevyhynie, len toľko z neho, koľko si odmyslel vtáčkom, bobáčkom, žobráčkom.

Trenie konôp a lanu.

Obľúbená táto práca našich ženičiek pripadá do konca tejto a do počiatkov nasledujúcej doby. Rady trú v spolku, najmä pri vlhkej povetrnosti a konope materné (pozdnejšie) sušia si nad pieckami na príhodnom priestranstve za dedinou ustrojenými — a rady trú pri mesiačku, celé splňmesiacové noci v robotné dni si premieňajúc a o závod na trliciach štekajúc, že len tak ozývajú sa dediny i blizke stráne a hory.

Doba podzimku od sv. Michala do Vianoc.

Michala, d. 29 žiara.

„Do Jána maslo, po Michale nitka“ — týmto príslovím označujú naše gazdinky, že i deň Michala je dňom rozhodným v prácach a zamestknaniach hospodárskeho ľudu: prichodí doba, kde všetko uťahuje sa z poľa a z pod holého neba do dedín a uzavretých izieb k tichým ručným prácam. Podobne rozhodnosť tejto doby na povetrnosť a živobytie ľudské označuje, v gemerskej župe, kde viac ako po iných župách Cigáňov, na totože počerné pokolenie složené a jakoby z jeho názorov i úst vyňaté príslovie: „Dúr, Dúr, Boh daj búl; Michal, Michal, Boh daj zdychal!“ Jura t. j. jara, ktoré on otvára, Boh daj vždy bolo; Michala, začiatočníka jasene a zimy Boh daj by nikda nebolo. — Juro, Jano a Mišo, vedľa Vianoc a Nového roku, sú hlavnie dni, vedľa ktorých ľud čtvrťročne počíta čiže ráce si jak práce tak aj domáce, rodinné a všetky udalosti, ktoré blížej dotýkajú sa ho. — Gazdinky dnes hotujú sa hlavne už k tej nitke t. j. k pradeniu. Chváli sa, ktorá má už „Michalčä“ t. j. do Michale upradené nad pecou na drúku vyvesené pradeno, a ktorá ho nemá, nadieva kúdeľ, aby aspoň doma začala dnes priasť, keďže spoločné priadky len pozdejšie začínajú. Posielajú ale dnes a zatýmto svoje dietky do poľa sbierať trnky na slinky či preslinky pri pradení a trnky tieto tým pilnejšie sbierajú i sušia, čím viac jich už aj mráz opálil, bo takto sú tým sladšie.

Skôr neskôr po Michale prichodí doba vyučovania v národných školách. Z nášho stanoviska nadbe nám zaznamenať o tomto: Obyčajne samy matky dovádzajú svoje deti do školy, prosiac učiteľa o laskavé s nimi zaobchodenie a vďačiac sa mu vopred niečim z domácej úrody (bôb, hrach, šušovica, ovocie a podb.), čo na tanieriku lebo mysočke, v pestrú lebo bielu šatku zaviazané, sebou donesú. Zvlášte a jakoby

na výmenu dávajú od každého žiaka a žiačky živého kohúta, ktorého keď aj vždycky sebou nedonesú, aspoň oznamujú hneď učiteľovi, kedy najprihodnejšie má si poslať poňho. — Poverčivé dni aj tu zachovávajú: v stredu a v piatok dietky do školy nevodia; v Drienčanoch a okolí ani v pondelok; najobyčajnejšie len v útorok. Kohútov za vynaučovania niektorí učitelia aj vo svojích riadnych platoch udané a zabezpečené majú.

##Uršule, d. 21 rujna.

Dnes, aspoň v Uršulin týždeň *), započínajú priadky. K jejich začiatku „vodenie mníšek“ t. j. chodenie bielo-odených rozvlasatelých panien po pýtaní a sbieraní potrebného k priadkam svetla vidz J. K. Zpievanky D. II. str. 55 a 56. — V Gemerskej ale vargajú sa dievky t. j. nasnášajú si múky, omasti, zemiakov, kukurice a iného jediva. I pristroja v prvý večer priadok hostinu, v dome daktorého chudobnejšieho a statočnejšieho hospodára, u ktorého napred vyjednaly si hospodu na „večierky“ tieto po čas celej zimy, len za to, čo ohrievu a svetla pre jeho izbu na čas svojích prác dodávať budú. Dievčence i parobci hostia sa dnes spolu a zabávajú; pradú a pracujú len málo. Pri hostine dobre je aj dozerajúcim na všetko starým babám; bo postaraly sa aj pre ne o trocha toho prepláknutia hrdla na preslinky, dnes nie tak by hladšie priadlo ako radšej sladšie štebotalo sa jim. Za týmto ale hlavná vec je už práca, a zábava vec len pobočná, ač pre mládež vždy vítaná. Dievčence hľadia jak na tenkosť priadze tak i na mnohosť do týždňa napradených vrätien, ktoré v sobotný večer doma smotávajú v pradená; bo v sobotu večer nikda nikde nepradú. Pradú začasto o závod, čo nazývajú: „Opriadať sa“ čiže „Valím bočku“.

Dve a dve prisadnú vedľa seba ťapky svojích praslíc, a keď prvá z nich nitku zatočí, povie: „Valím bočku!“ spoluzávodnica opýta sa: „Kde ju valíš?“ — „Do Keľov!“ odpovie prvšia a menuje tu prvý v dedine dom z nižného konca. Druhá tiež už niť zatočivšia: „A ja valím do Lepišov!“ A tá už menuje prvý dom z vyšného konca dediny. Pri druhej zatočenej niti menuje ďalej prvá druhý, pri tretej tretí dom a t. ď. pokračujúc od dolného konca dediny k hornému. Súčasne a pretekavo zatáča niti a menúva druhá priadka domy od horného konca k dolnému. Nevynahajú ani jeden dom, a ktorá z nich takýmto činom prv dedinu prejde a vždy čo dlhšie niti zatáča, zvíťazí v tomto opriadaní sa.

---

*) Niekedy i do Uršulinho týždňa pripadajúci deň Havla. K tomu hru na kráľa a stínanie kohúta vidz J. Kollára Zpievanky D. II. str. 70.

Mládenci prišlí k priadkam zamestknávajú sa tiež ručnými prácami n. pr. v Gemeri na baložskej doline strúhajú zubce na brdá, pletú košíky a p. d. Len v krajoch pod samými Tatrami (Lubtov, Spyš) pradú aj mužskí a neštíťa sa praslice. Z výslužnosti prikládajú triesky (lučivo) na kozub (košok), dvíhajú dievčencom vykĺznuvšie sa z rúk vrätená a z vďačnosti zasa pekávajú zemiaky alebo aj jabĺčka a oriešky donesú na preslinku. Lež aj vrecúška dievčeniec nebývajú prázdne: trnky, sušienky (sušené ovocie), sviežu ovocinu i oriešky vyťahujú z nich a prihryzujú si aj na vzájom medzi sebou i s parobci ponúkajú sa. Pritom nevinné prekáranie, smiechotenie a žartovanie sa rovno s prácou neustáva. Slováci napospol radi prekárajú sa a žartujú; ač majú aj porekadlo: Zo žärtu ľahko prídeš aj k čärtu. A iste aj tu, čo hraničí už s týmto „čertom", je to, že daktorý šelma mládenec ospanlivej dievke bajuzky sadzou namaľuje alebo jej pod nosom aj kúdelku podpáli. — Ďalej piesne tie najrozmanitejšie tuná ozývajú sa, najviac predsa rozpravné, povestnicke a — záletnicke; bo záletníci tu a záletnice jejich často piesňou dávajú jim odpoveďe súhlasné a nesúhlasné s jejich zalietaním sa. Hlavne ale na čase a na mieste sú tuná hádanky, rozprávky, poviestky (hádky). Hádanky si zahádujú o závod, kedy komu vtipnejšia a neznámejšia na um príde. Prostonárodné povesti a všelijaké rozprávky o strygách, mátohách a vĺkolakoch opätujú sa tým viac, čím viac blíži sa Lucie a doba najdlhších v roku nocí. Staré baby čiže ženičky sú tu učitelkine; ba má to každa dedina svojich vykladáčov mužských i vykladáčky ženské, ktorým vo veci náleží rozhodné slovo, a obľúbeni sú ako nejakí milí a príjemni rečníci. Keď takýto vedomec lebo vedomkiňa vykladá a rozkladá poviestky, počul bys mušku preletieť v spoločnosti len pred chvíľkou pri žartoch a hádankach chychotavej. Prizrúc sa do tvári posluchàčov vyčítal by si z nich nenarušitelnú zbožnú pozorlivosť, ako aj vykládači rozprávajú tie najpodivnejšie veci smelej obrazotvornosti s takou vážnosťou a určitosťou, akoby to všetko na vlas tak bolo prihodilo sa, a ináč ani byť nemohlo. Oheň rozpravača rozplameňuje poverou aj srdcia maloverné. Len keď rozprávajú žartovné poviestky alebo v prosried najvážnejšej povesti prehodí vykladáčka niečo žartovného, ako to v rozprávkach ľudu tragika s komikou podivne druží sa: vtedy bys myslel, že na intermezzo zahrala si priadková spoločnosť svoju „ryhotačku", ktorú i hneď vpíšeme. Podobne začiatky a konce poviestok bývajú žartovné, začasto satyrické. Celé vypravovanie poviestok osnovano je z istých u ľudu bežných a deň jeho spôsobu vyslovovania i vlastných i primeraných výrazóv, pohovoriek a porekadiel; tak že z tohto ohľadu my vydavatelia a pisatelia povestí hovor ľudu sotva kedy dostihneme, leč by boli hneď tam na priadkach rýchlopisci. — Od starších učia sa takto rozprávať mladší.

A keď takýto učeň rozpráva, tu ešte lepšie pozorujú na jeho vykladanie, a jestliby v čom tom buď zo zapomenlivosti buď z vlastnej obrazotvornosti odchýlil sa od stereotypu rozprávky alebo pridal k nej čo to, hneď zahriaknu a zavráťa ho tým: „Nemotaj!“ „Netáraj!“

Mitra, Demitra, d. 26 rujna.

Deň účtov bačovských a valašských. Ovce už dohnali z hôľ a salašov na blízke k osadám pasienky a polia; ktorí dobre „vyrädovali“ t. j. po 15 i do 20 funtov syra na ovcu gazdom oddali, k tomu ešte zo syra na jar a pod jaseň odpredaného na soľ pre ovce a pre seba na krpce i všetek vyplatok zarobili, ba ešte aj na dnešnú hostinu niečo zvýšili: tí prijali dnes čo mali sjednano i ako bačovia i ako valasi; gajdoš gajduje veselo a čo dobrý „hrajnoha“ poskakuje si rezko od zeme. Salašní gazdovia počastujú sa s valachmi, bo toto sú salašné a ovčiarske hody — a kde treba jednajú si dnes pri skleničke a poháriku daktorého valacha, aby jim opatroval kúdeľ pres zimu. Bačovia a valasi tešievajú sa po čas celej pastvy a salašovania vopred „na Mitra“ ako na vianočné hody. Jejich zvyky, rozprávky, povery, spevy, práce a celé zamestknanie a živobytie na salašoch náležaloby opísať do podrobna ako zvláštne odvetvie prostonárodného života slovenských „volných chlapcov“ a milovníkov prírody podtatránskej, originálnych v smýšlaní i počínaní svojom. K tomu ale ďaleko som na tento čas od hôľ a salašov.

Martina, d. 11 listopadu.

Niekde je už dnes prvý „strydži deň“ u nášho ľudu t. j. deň, v ktorom proti škodlivej moci strýg poverci ohradžujú sa jedením česnaku a čiaraním krížov česnakových na domové a maštalné dvere. — Martin prichodí Slovákom „na bielom koni“ t. j. očakávajú dnes prvý sňah, kde už prv nenapadnul. Vykrmená „martinská hus“ nechybúva na stole ani u evanjelikov a to nielen tam, kde práve mena hospodárovho vydržiavajú, lež upečú ju aj inde, len či to majetnosť dopúšťa.

Katarieny, d. 25 listopadu.

Inde zasa len Katariena robí prvý strýdži deň. V Lubt. Svatom Jane chodia pastieri v predvečer Katarieny (ako sme to v dohviezdný večer opísali) trúbiť; maštalné dvere, zámky a závory česnakom mazať i kríže na nich čiarať, aby strygy nevyviedly z nich kone, nejazdily na týchto a kravám aby neodobraly mlieko.

Andreja, d. 30 listopadu.

Druhý vlastný „strýdži deň“ — a čary s česnakom v predvečer jeho. Dievčence utiahnu sa od očí domácich a v zavrenom spolku „lejú olovo“ t. j. rozpúšťajú ho v bľachovej ližici nad plameňom sviece lebo lučiva, lejú do vody a obzerajú i vykladajú si, čo ktorej ulialo sa; ak n. pr. oltár, to skoro stane pred oltár k sobášu, ak organ za učiteľa, ak pluh za gazdu, jaké nástroje za takého remeselníka a t. ď. vydá sa. Zle, ktorej „nič neulialo sa“ t. j. ktorej ulial sa obrazec, že z neho nič vyložiť, vyhádať nemôže obrazotvornosť jejich, tá nevydá sa ešte do roka; najhoršie ktorejby uliala sa umrlčia truhla, tá by umrela. Liatiny tieto kladú si na noc pod hlavy, aby aj prisnilo sa jim o tom, čo veštily si z nich, a len ráno potom vyjavujú i výklad olova i sen. — Dnes je aj začiatok pečenia oblátok u učiteľov, a daktorí z nich ešte aj teraz vysielajú mendíčkov a žiačkov po spievaní. Títo v každom dome spievajú nábožnú a rečnia rytmu; za to prijímajú múku, masť, mlieko, mäd. Oblátky pečú vodové, mliekové i mädové v trúbelkách.

Mikuláša, d. 6 prosinca.

Mikuláši t. j. prestrojenci v rozličných náličniciach chodia v predvečer po domiech svojích známych s korbáčmi v ruke a s cukrovinami i perníkami vo vrecku. Deti i mladé dievčence povinné kľaknúť si a pomodliť sa na hrozby Mikuláša; za to dostanú dary, ináč bitku. Niekde zasa dietky idúce spať kladú svoje torbečky z vonku na okno, kam dobrým dietkam nakladie Mikuláš do rána orieškov, cukroviny a podobných darov. Vidz tiež J. K. Zpievanky D. II. str. 56.

Dievčina spiecha v predvečer Mikuláša ku studni, nahne sa do nej a zavolá: „Mikuláš, Mikuláš, či mi muža požehnáš?“ Nečaká odpoveď, ale beží zpät. Pridá sa, že kto ten mimo idúci alebo po strane ukrytý počuje ju i zavolá jej: „Dal som jednej diabla a tebe dvoch!“ Dievčina vtedy zarmúti sa veľmo, akoby znala, že nikdy nevydá sa alebo veľmo mrcha muža dostane.

Lucie, d. 13 prosinca.

Tretí a najväčší strýdži deň. — Počnúc v predvečer sv. Mikuláša odlož si každý deň inakšiu triesku n. pr. raz jedlového, druhýraz bukového, tretíraz dubového a vždy iného dreva. V Luciový predvečer urob okolo seba pred ohnišťom krážu (koleso) a poklaď tie triesky na oheň. Ako začnú rozhárať sa, tak pomeľú sa aj strygy dolu kochom,

ktorá na omele, ktorá na lopate. ktorá na vidlách, na hrabľách a t. ď. Posadajú si kolo ohňa a budú sa ohrievať, kým len trvať bude oheň z tých triesok; potom kade prišly, tade ufučia po svojej robote. Ty jich tuná poznať môžeš všetky; len pozor, abys ani necheť z kráže nevytrčil; bo by roztrhaly ťa na márne kusy. — Po robote chodia strygy do pivníc, do nichž prepchajú sa ces kľúčovú dierku, keď napred pomastia sa len jim známou masťou. ktorá jich neviditeľnými činí. Kedysi akýsi chlapec zazrel jich z peci (u nás chlapci spávajú na peci, odkial príslovia: „Chlapec, na pec"), ako mastily sa. Popáčilo sa mu, že potom človek môže lietať. Namastil sa aj on a letel za nimi do pivnice na víno. Strygy čudovaly sa, čo za hosťa majú medzi sebou; ale že bol tou masťou natretý, nemohly mu ublížiť. Len že chlapec zapomnel vziať sebou masti a nemohol viac z pivnice, kým ho tam zostrašeného nenašli. — Kde strygy vodrú sa do chlieva, tam hodne škraty narobia: povyvádzajú si tie najlepšie kone a behajú na nich do zadusenia; predo dňom dovedú jich nazpät a nakladú jim do válovov koláčov do rybu; ale čože? keď stryga koláče pečie, stisne sa pod pás a čo vygrgá, tým miesto vajiec a tvaroženia natiera koláče. — A kto vie, čo za moc majú strygy nad statkom i nad luďmi! Ale len na dnes! Preto i len Luciovej noci a dňa bojí sa každý (rozumej: každý pôverčivý) ako súdneho dňa. Jako u večer Katarieny tak i tu chodia pastiery trúbäc po dedine a kto nemá trúby, navešia okolo seba zvoncov a tým strygy zaplašuje. Hospodári celé stáňä (dom, a čo k nemu patrí) zabezpečujú si pred nimi, keď na každé dvere natrú česnakom kolečko a doňho znamenie kríža; ba aj každému v dome dávajú zjesť aspoň strúček česnaku; aj statok chovajú ním. Kdo strygy lepšie poznať chce, začne si dnes večer robiť stolček, tak že do vianoc každý deň voľač na ňom zakreše, zavrce, aby v dobviezdny večer hotový bol úplne. Ide s tým stolčokom na utiereň; urobí kráž okolo seba a sadne si naň. Všetky strygy sú v kostole, a človek na tomto „luciovom stolčoku" sediaci pozná jich všetky. Len že ak v najmenšom niečo pochybil, tak mu počaria, že viac nebude môcť ani hnúť sa z tohto stolčeka a na každý spôsob vystojí dosť strachu.

Kto zvedieť chce svôj budúci stav, roztápä olovo v luciový večer; roztopené leje mu druhý ces kľúčovú dierku alebo ces zohnutý do kolečka brezový prútik z metly a to do mysy vodou naplnenej, ktorú si sám zapiatýma nazad rukama ponad hlavu drží. Komu uleje sa kanceľ bude kňazom, komu šabľa vojakom, komu šidlo čižmárom a t. ď. Dievčence opätujú svoje liaťä olova a výklad z neho, tak ako na Andreja.

Odo dnes večera až do Vianoc chodia po domiech aj „Lucky". Lucka je bielo oblečená ženská, navštevujúca cele ticho a nenazdajky domy svojich známych. Nemo príde na prstoch, nemo aj odíde. Jestli

prestrojenú nepoznajú a na isté neuhádnu kto je, majú pred ňou bázeň a nerečú jej nič; jestli ju na isté i pod náličnicou alebo zababušenú (tak ovinutú, že tvár nepoznať) zpoznajú, odkryjú jej tvár, a povstane z toho spoločný žart a smiech. Niekde koná Lucka aj tú úlohu, čo prestrojený Mikuláš. S bielou Luckou srovnaj vodenie Mníšek na Uršulu.

Ráno na Luciu za svet by nepožičali ohňa von z domu; bo by vyhasol všetek oheň v dome, a Bôh vie jaké ešte nešťastie porobilo by sa.

Sviňské kary.

Pri konci listopadu a v prosinci do Vianoc zabíjajú naši hospodári bravy čiže krmíky a krmnice. V jakejsi poctivosti stoja u nich teraz aj ošípané (svine); bo hľa, pristroja každej u večer zabitia aj kar t. j. pozvú známych a hostia sa kapusnicou alebo aj octovou polievkou, v nejž huby lebo čerstvé bravčové na kusy pokrájané; takže pečenkou, klobásami, jaderníciami čiže hurkami a mäsníkmi (mäsník t. j. črevo kašou a na dlhé kúsky pokrájaným mäsom naplnené, v Gemeri i veľmo obľúbené; tak že tieto mäsníky nazvalby som z prostonárodného remesla a obľúbenosti pôvodne pošlými slovenskými klobásami; dávajú do nich aj rasce). Niekde práve aj koláčov k tomuto karu napečú, vypekajú šišky (buchty) na sviežej masti, zarežú kapúna a čo viac. Hostina to hojná pri veselej vrave a zdravkaní si.

Tomáša, d. 21 prosinca.

Najkratší deň, najdlhšia noc. I čože tu robia Slováci? M e r a j ú n o c. Nielen mládež ale i starší, mužskí i ženské sídu sa v prestrannejších izbách so svojími ručnými prácami, koľko sa jich len naprace. Od mraku do bieleho rána, pri praskote blnkotajúceho lučiva na kozube, strieda sa tu pracovanie so zábavou, veselou vravou a pomíkaním na preslinku. Dosť tu práce, dosť aj hry, spevu a rozprávok pripadne na tak dlhú noc. Takto ale celú noc prebedliť, prestrážiť, to volajú (v okolí Drienčan a bezbochyby aj inde): n o c m e r a ť.

Ráno na Tomáša, keď vonku „ako železo zamrzlo“, chodia chlapci z dom do domu „s kúskom železa“ a spevavým hlasom odriekajú:

Doniesou som vám ocele,
aby ste nevypadli z postele.
Koľko máte za rámom ližičiek,
toľko máte vo dvore teličiek;
koľko máte na šope kolov,
toľko máte v maštali volov;

kolko máte za rámom tanierov,
tolko majú vaše dievky frajerov;
kolko máte vo vašom dome ohnisk,
tolko majú vaši parobci porýsk;
kolko žije vašich dcier,
tolko majú mládenci pier;
kolko máte na stene obrazov,
tolkoraz vo vašom humne klasov;
kolko máte tuná zrkalov (zrkadiel),
— len tolko mi dajte krajciarov.
Dobrô ráno vinšujem!

Tomáša pripadá do predtýždňa vianočného a tu započínajú už roznášať oblátky. Mendíci, žiaci i žiačky s taniermi v čistý biely obrúsok (servítku) lebo v pestrý ručník (šatku) uviazanými len liecu po dedinách i po mestečkách. Na každom tanieri viac menej vodových lebo mliekových oblátok i mädových a cukrových trúbeliek, to dľa toho ako vzácnejší lebo chatrnejší dom, do ktorého s nimi spiechajú. Príduc do domu poklonia sa pekne, zarytmujú už „vianočný vinš a radostný pozdrav o narodzení Krista Spasiteľa“ — i oddajú hospodárke tanier s vianočným darom. Zato prijímajú i donosiči nejaký dárok do ruky i na tanier pre pána učiteľa to peniaze to klobásku to i viac daru a strovy dľa majetnosti a vďačnosti hospodárovej.

V tento a nasledujúce dni stoja tiež strojby koláčov, opekancov, kvák, peracov, posuchov na lokše a druhých pokrmov k vianočným hodom, najmä kde na d. 24 prosinca pre blízkosť slavnostného dňa alebo i pre poveru (medzi vianočnými z počiatku udanú) pece na pečivo kúriť štíťä sa.

Trhy na Luciu, Tomáša a v druhé predvianočné dni sú hlavne trhy na mak, mäd a perníky (mädovníky).

Adama a Evy, d. 24 prosinca.

Ešte aj na zakončenie tento deň, nímž začali sme, čoby len pre porekadlo: „Začal od Adama a Evy, aj dokončil s Adamom a s Evou“; ale aj preto, že osudné podzimné dni vládnutia strýg čiže zlých mocí zimy a smrti ukončujú sa len dnes. Lud náš považuje tento deň jaksi za deň smrti; bo o svojich na tento čas chorobou skľúčených pevne verí, že tomu už nič nebude, vyzdravie, vystrábi sa, kdo (čo jak zmorený a blízky smrti) ščastne prečká dni najdlhších nocí a dožije dnešného večera. Pre to i hádajú o nemocných a svoje mienky to na obrat smrti to na obrat života vyslovujú o nich pohovorkami: „Ten vám nedočká vianočných opekancov!“ — „Dosť dobre sa ten ešte opekancov napuká!“

Všetky dosial vypísané obyčaje a hry, povery a čary tvoria jeden nepretržený kolobeh a kde ukončujú tam i vplietajú sa v kruh a veniec svôj nedielny v deň a večer 24 prosinca. Ešte, ako hovorím, dni osudné zlých moci v mysli a poňatí ľudu: ešte i dnes deň smrti a výraz jeho v pohovorkách o chorých, zlým a smrťou skľúčených: ale už aj oznamy radostnej všemoci života pri roznášaní oblátok, už aj prinášanie zeleňratolestí do dvorov aj iné prípravy k večeru (ako sme jich opísali na tento deň a večer z počiatku) — k večeru to a noci betlehemskej, kde zavznieva anjelská zvesť o narodzení Syna Božieho, kde chodiacim v temnosti a sediacim v stiene smrti blesk života zaskvieva sa.

IV. Detské hry.

Od Franka V. Sasinka.

1. Kováčenie. Dieťa sa posadí na obe kolená a natriasa sa na nich dľa taktu tejto piesne:

Kuje kováč klince,
Na zelenej lúce.
Čo nakuje, to prepije;
Príjde domu, ženu bije,
Milosti nezná. —
Jeho žena zlá
Trojo detí má:
Jedno chodí do školy,
Druhé šije bačkory,
Tretie sedí na kamenci,
Drží gajdy na remenci:
Tak si ono hrá,
Ako samo zná.

2. Jazdenie. Dieťa sa posadí na koleno, jakoby na koníka, a natriasa sa na ňom dľa taktu nasledujúcej piesne:

Vijo, vijo na koníčku
Do . . . . .*) pre pšeničku.
Vijo, vijo na koni;
Pojedli psi tvarohy,
Hyba jeden zostal,
. . . . **) sa dostal.

*) Tuná sa povie dáke meno susednej osady.
**) Tuná sa povie meno toho dieťata, ktoré jazdí.

3. Ťapuškanie. Dieťatu, sediacemu na lône, vezmú sa ručičky, a pri tlapkaní s nima spieva sa:

Ťap, ťap, ťapušky;
Išly panie na hrušky;
Popadaly s kožúšky,
Popadaly do blata,
Povešaly na vrata,
Prišiel žobrák pobral ta.

4. Volanie pijana z krčmy. — Deti sa rozostavia či do kola či do radu. Jedno je predspevníkom, predspevujúcim vždy prvý riadok každého nového odstavca, a druhé sú sborom, ostatné riadky spievajúcim. Pieseň v prvej svojej stránke ide poľahunky dial a dial k novým predmetom; v druhej ale stránke ide a to rychlejším taktom nazpak od ostatného predmetu k prvému, takto:

1. Poslali po Jurka, aby domu šiel:
Jurko nechce domu jiť,
že sa mu chce veľmi piť,
že pôjde na víno alebo pivo.

2. Poslali po psíka, by Jurku kúsal:
psík nechce Jurku kusať,
Jurko nechce domu jiť a t. ď.

3. Poslali po kýje, by psa mlátily:
kýje nechcú psíka mlátiť,
psík nechce Jurku kusať a t. ď.

4. Poslali po oheň, by kyje pálil:
oheň nechce kýje páliť,
kýje nechcú psíka mlátiť a t. ď.

5. Poslali po vodu, oheň zahasiť:
voda nechce oheň hasiť,
oheň nechce kýje páliť a t. ď.

6. Poslali po vola, by vodu slopal:
vôl nechce vodu slopať,
voda nechce oheň hasiť a t. ď.

7. Poslali po rasa, aby vola dral:
ras nechce vola zodrať,
vôl nechce vodu slopať a t. ď.

8. Poslali pre strýgu, by mu čarila:
strýga nechce jemu čariť,
ras nechce vola zodrať a t. ď.

9. Poslali po čerta, aby strýgu vzal;
a keď začne strýgu čert brať:
stryga začne jemu čariť,
ras začne vola tiež drať,
vôl začne vodu slopať,
voda začne oheň hasiť,
oheň začne kýje páliť,
kýje začnú psíka mlátiť,
pes začne Jurku kusať,
Jurka začne domu jiť;
že sa mu už nechce piť,
že nechce viac z vína ani z piva žiť.

Na sklade:

V Turč. Sv. Martine: u Matice Slovenskej;
v Baňskej Bystrici: u Eugena Krčmeryho.

Cena: 1 zl. 70 kr.